1263/1910

LITERATURĂ ȘI ARTĂ-ROMÂNĂ

IDEI · SIMȚIRE · FORMĂ

ANUL XIII

1909

No. 1, 2 și 3.

PROPRIETATE LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

Cuprinsul

NUMĂRULUI DELA 25 IANUARIE, 25 FEBRUARIE ŞI 25 MARTIE, 1908

TEXT:

1. MUZICA SÂNGELUI, *poezie*. . . . . de B. P. Haşdeu.
2. ORAŞUL BUCUREŞTI, *descriere*. . . . . » A. Costin.
3. ORAŞUL CONSTANŢA, » . . . . . » I. Serea.
4. REVERIE. *versuri* . . . . . » Al. Stamatiad.
5. DIN VIAŢA LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU, *studiu*. » Ioan B. Bobescu (Wangi).
6. CHEMARE, *poezie* . . . . . » V. G. Militaru.
7. CÂNTĂREŢUL DIN KYMEIA . . . . . » J.-B. Hétrat.
8. PE CÂMPUL DE LUPTĂ, *versuri* . . . . . » G. Millian.
9. VALUL UITĂRII, *schiţă* . . . . . » I. Chiru-Nanov.
10. CRONICA: *Influenţa Romanticilor francezi asupra poeziei române*,— teză pentru doctorat, de N. I. Apostolescu. — *Expoziţiunea Tinerimii artistice din 1909* . . . . . » I. Nestor.
12. CĂRŢI ŞI REVISTE STRĂINE. . . . . » V. Podeanu

ILUSTRAŢII:

1. VEDERI DIN BUCUREŞTI. . . . . * * *
2. VEDERI DIN CONSTANŢA . . . . . * * *
3. SCENĂ DIN ASSOMOIR. . . . . de Jean Beraud.
4. CAR CU BOI. . . . . » N. Grigorescu.
5. CĂLUGĂRIŢĂ . . . . . * * *
6. EVANTALIU DIN VEACUL XVIII-lea. . . . . * * *

Revista LITERATURĂ şi ARTĂ ROMÂNĂ

APARE LA 25 ALE FIECĂREI LUNI

DIRECTOR: N. PETRAŞCU

DIRECŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA, Bulevardul COLŢEA No. 1, BUCUREŞTI

(Intrarea prin curte, dela 3—6 p. m. telefon 21/66)

Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în ţară ; în străinătate, 40 lei

Un număr lei 2,50.

— COLECŢIA PE 12 ANI 360 LEI —

1963
1910

9/44 - 1909-1910

Intrat înainte
de anul 1933
Biblioteca Universităţii Iaşi
19 JAN. 1935

Muzica sângelui [1)]

Din tată, din al tatei tată
Noi toţi Hăşdeii moşteneam
Prin muzica cea ne'ncetată
A sângelui de neam,

Trei lucruri mari ce'n lumea mică
Pe-un ticălos atom
De-asupra firii îl ridică
Făcându-l om.

Pe zeu, pe ţară, pe femee
Iubiam aceste trei,
Aceste trei în carĭ se 'nchee
Mii de idei.

---

1) Vom publica treptat mai multe din operele inedite ale marelui Haşdeu, pe care opere d-l Iuliu Dragomirescu, legatarul universal al ilustrului răposat, ne-a promis că ni le va pune la dispoziţie.

N. R.

Aceste trei focoase stele,
Isvoare de minuni
Carĭ scot eroi, scot sfinţi din ele
Şi scot nebuni.

Eroi, nebuni şi sfinţi aceia
Pe carĭ de jos aici
Nu'i urcă banul ci ideia
Şi'i face mucenici!

HASDEU.

ORAŞUL BUCUREŞTI

LA VILLE DE BUCAREST

Cele mai vechi documente cari vorbesc despre existenţa oraşului Bucureşti, — adică despre o Cetate ridicată pe malul stâng al Dâmboviţei, sunt dela sfârşitul veacului al XIV-lea [1]).

Les documents les plus anciens qui signalent l'existence de la ville de Bucarest,— forteresse élevée sur la rive gauche de la Dâmbovitza, — datent de la fin du XIV siècle. [1])

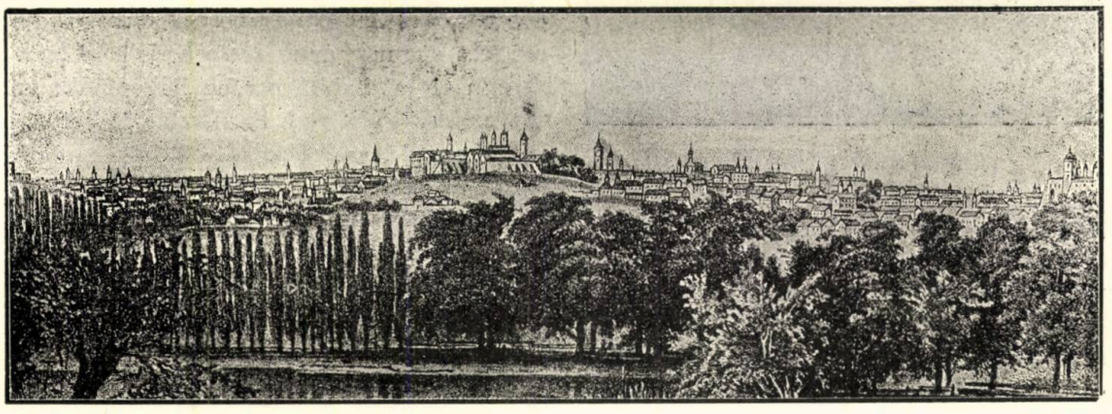

Bucureştii vechi. (Bucarest ancien.)

Această cetate care ocroteà Târgovişteа, reşedinţa Domnilor de-atunci, crescù încetul cu încetul. Domnii ridicară un palat — Curtea Domnească — şi o biserică; boierii şi funcţionarii îşi clădiră case; iar meşteşugarii, lucrătorii, servitorii şi robii cari urmau pe boieri îşi făcură căscioare şi bordee. Mai târziu, (1642), Domnii îşi aşezară aici reşedinţa lor de iarnă, capitala lor oficială.

Cette forteresse qui protégeait Târgovişteа, l'ancienne résidence des Princes, s'est peu à peu étendue. On y éleva un palais princier — Curtea Domnească — une église, des maisons de boyards, des maisonnettes pour les petits fonctionnaires, des huttes pour les artisans, les ouvriers, les domestiques et les esclaves qui suivaient les boyards. Plus tard (1642), les princes y installèrent leur résidence d'hiver, leur capitale officielle.

[1]) **Numele de Bucureşti ar veni, se zice, dela numele păstorului Bucur, care mânându-şi turma sa prin valea Dâmboviţei şi-ar fi făcut acolea o colibă. Copiii lui Bucur, potrivit firii limbii româneşti, s'au numit Bucureşti şi au dat numele lor locului unde trăiau.**

1) Le nom de Bucarest, en roumain *Bucureşti*, lui vient, suivant uné légende fort ancienne, du nom du berger Bucur qui, menant son troupeau dans la plaine de la Dâmbovitza s'y serait construit une cabane. Les enfants de Bucur, conformément à l'esprit de la langue, se seraient appelés Bucureşti et auraient transmis le nom à la localité qu'ils habitaient.

Cu timpul, Domnii, la cari sentimentul cel mai puternic erà evlavia, în dorința de a lăsà urme pământeşti despre domnia lor şi de a-şi arătà recunoştința către Dumnezeu

Biserica Bucur. (Eglise Bucur)

pentru izbânzile lor răsboinice, înălțară aici atât de multe biserici că ele deşteptau mirarea şi făceau farmecul tutulor străinilor.

Astfel, în mijlocul veacului al XVII-lea, subt Constantin Basarab, Paul din Alepo care urmà pe Macarius, Patriarchul Antiohiei, ne descrie oraşul Bucureşti în chipul următor:

«După prânz, sosirăm în oraşul Bucureşti, vestita reşedință a Domnilor din timpurile cele vechi şi coborârăm la mănăstirea Sf. Gheorghe, foarte cunoscută ca un metoch al Învierii şi care este locuită de un egumen şi de călugări supuşi patriarchiului din Ierusalim. Bucureştii este un foarte mare oraş şi se zice că, sunt acum câțiva ani, aveà zece mii de case. El are 40 de biserici şi de mănăstiri . . . »

În realitate, oraşul Bucureşti propăşia cu încetul, când se întâmplà ca progresele lui să nu fie nimicite de invazii şi de răsboaiele necontenite. Boierii nu câştigau decât puțin, cu creşterea vitelor: oi, boi, porci, cai, albine, iată mai tot ce se exportà pe atunci. Cât despre agricultură: grâu, orz, ovăz, secară, nu se făcea decât atâta cât era de nevoie pentru hrana locuitorilor țării. Mai târziu,

Avec le temps, les princes, chez qui la foi était le sentiment le plus puissant, désireux de laisser quelques traces de leur règne et de reconnaissance pour leurs victoires, y firent bâtir de si nombreuses églises qu'elles faisaient l'étonnement et le charme de tous les étrangers.

Ainsi, au milieu du XVII-e siècle, sous Constantin Bassarab, Paul de Alepo qui suivait Macarius, Patriarche d'Antioche, nous décrit Bucarest dans les termes suivants:

«Après-dîner nous arrivâmes dans la ville de Bucarest, la fameuse résidence des Princes depuis les temps les plus reculés; nous descendîmes au Monastère St. George qui est très connu comme ***metoch*** de la Résurrection et est habité par un hégoumène et des moines soumis au Patriarche de Jérusalem. La ville de Bucarest est trop grande, et on dit qu'elle comptait, il y a quelques années, dix mille maisons. Elle a quarante églises et monastères»....

Mais les progrès réels de la ville étaient lents, quand ils n'étaient pas détruits par les

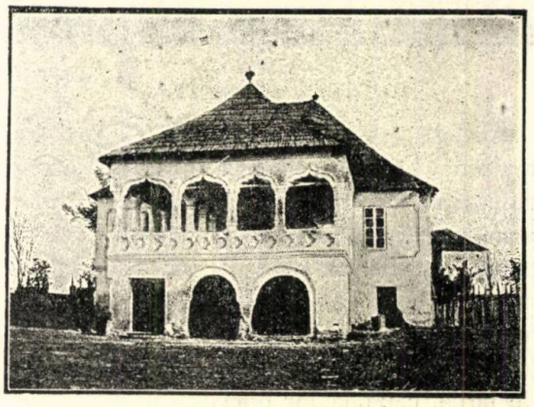

Casă veche boerească. (Maison ancienne de boyard.)

invasions et les guerres incessantes. C'est à peine si les boyards s'occupaient de l'élevage: les moutons, les bœufs, les porcs, les chevaux, les abeilles, c'était tout ce qu'on exportait. Quant aux céréales, comme le blé, l'orge, l'avoine et le seigle, on n'en produisait que le strict nécessaire pour la consomma-

Turcii cari se aprovizionau altă dată în Crimeea şi în Egipt, se îndreptară către Provinciile româneşti cari deveniră grânarele lor.

Atunci, începură Românii a cultivà marile întinderi ale ţării; valoarea pământurilor crescù foarte mult şi proprietarii şi statul prosperară.

La sfârşitul veacului al XVIII-lea (1698) Constantin Brâncoveanu îşi mută definitiv reşedinţa domnească la Bucureşti, şi oraşul, cu toate focurile mari şi cutremurile de pământ ce suferì şi cari îl distruse din temelie — se mărì şi se înfrumuseţă. Vechile biserici de lemn fură refăcute în cărămidă şi piatră, altele fură zidite din nou, hanuri şi case mari de boieri se înălţară pretutindeni, comerţul şi exportul luară avânt.

La începutul veacului al XIX-lea, Bucureştii aveà, după Lejeune, 17 mănăstiri, 58 biserici de piatră sau cărămidă, 13 de lemn, 9 capele, 3 şcoale şi 16 hanuri, şi erà împărţit în 5 culori sau despărţăminte: Târgu, Gorgan, Broşteni, Târgu-de-afară şi Podul Mogoşoaei.

Curtea veche. (La „Curtea veche.")

Din centrul oraşului plecau 5 mari drumuri: ***Drumul Braşovului,*** în care intrà şi ***Podul Mogoşoaei,*** partea cea mai luxoasă şi pe unde prinţii şi boierii se duceau să petreacă la

tion intérieure. Plus tard, les Turcs qui s'approvisionnaient autrefois en Crimée et en Egypte s'adressèrent aux provinces roumaines qui devinrent leurs greniers.

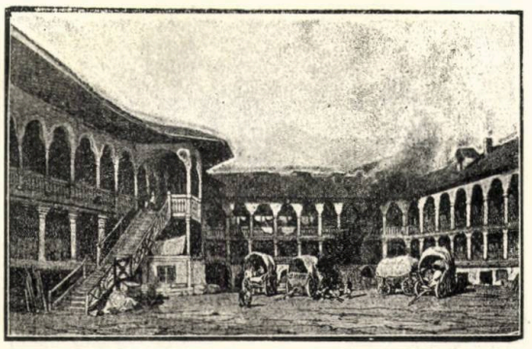

Hanul Manuc. (Le han Manuc.)

Alors on commença chez nous à cultiver les grandes étendues du pays; la valeur des terres augmenta dans de fortes proportions et les propriétaires comme l'Etat prospérèrent.

A la fin du XVII-e siècle (1698), Constantin Brâncoveanu transporta définitivement la résidence princière à Bucarest, et la ville — malgré quelque grands incendies et tremblements de terres qui la détruisirent de fond en comble,— s'agrandit et s'embellit. De toutes parts, les vieilles églises en bois furent refaites en briques et en pierres; d'autres furent construites; des ***hans*** et de grandes maisons de boyards s'élevaient un peu partout. La population s'accrut; des rues nouvelles s'ouvrirent; le commerce et l'export prirent un grand essor.

Au commencement du XIX-e siècle, Bucarest comptait, d'après Lejeune, 17 monastères, 58 églises en pierres ou en briques, 13 en bois, 9 chapelles, trois écoles et 16 ***hans***, et il était divisé en 5 couleurs ou arrondissements: Târgu, Gorgan, Broşteni, Târgu de afară et Podul Mogoşoaei.

Du centre de la ville partaient cinq grandes voies: 1) ***Drumul Braşovului*** (la route de Braşov), où entrait aussi Podul Mogoshoaei, la partie la plus luxueuse et par où les princes et les boyards se rendaient en

pădurea Mogoşoaei; 2) *Calea Şerban-Vodă*, numită mai târziu *Podul Beilicului*, fiindcă pe ulița aceasta se găsea hanul beilicului, care era al Statului şi unde se primeà gratis,

Biserica Radu-Vodă. (Eglise Radu-Vodă.)

«de beilic», toate paşalele şi toți trimişii Porții; 3) *Podul Târgului-de-afară;* 4) *Podul Calicilor,* numit astfel din pricina calicilor care se aşezaseră în bordeie şi căşcioare la porțile Mitropoliei, unde se dădeà zilnic de pomană; şi 5) *Podul de Pământ.* Pe lângă aceste căi mari, mai erau altele mai mijlocii şi altele şi mai mici.

Ca întindere, oraşul Bucureşti erà dejà destul de mare. El ocupà aproximativ 10 kilometri pătrați, pe care vieţuiau aproape 25.000 de locuitori. Drumurile şi casele aveau între ele locuri goale ocupate de grădini, de livezi, de vii, de lacuri şi de maidanuri împrăştiate pe ici pe colea, şi în mijlocul cărora se ridicau grămezi de gunoaie dela grajdurile boierilor.

Cum erà o casă boierească pe vremea aceea? Iată descrierea pe care ne-o dă Ioan Ghica, pitorescul nostru scriitor:

«O casă boerească erà o adevărată cetate, un stat în stat; nici poliția nici justiția domnească, nu îndrăzneà să treacă pragul porții unui Ban sau unui Vornic, de şi un asemenea drept nu erà scris nicăeri. La trebuință boerul puteà să închidă porțile şi să trăiască luni întregi cu familia, cu slugile

parties de plaisir au bois de Mogoshoaea; 2) *Calea Şerban-Vodă*, nommée plus tard *Podul Beilicului*, parce que sur cette rue se trouvait l'Hôtel du *Beilic*, appartenant à l'Etat et destiné à recevoir gratuitement *„de beilic“*, tous les Pashas et les envoyés de la Turquie; 3) *Podul Târgului-de-afară* (la route du marché hors de la ville); 4) *Podul Calicilor* (la route des Gueux) ainsi nommée à cause des gueux qui s'étaient installés, dans des huttes et maisonnettes, aux portes de l'église Métropolitaine où l'on distribuait des vivres journellement; et 5) *Podul de pământ* (la route non pavée). Outre ces grandes routes, il y en avait encore d'autres secondaires et d'autres plus petites.

Comme étendue la ville de *Bucarest* était déjà assez vaste. Elle occupait aproximativement 10 kilomètres carrés sur lesquels vivaient à peu près 25.000 habitants. Les voies et les maisons laissaient entre elles de grands espaces occupés par des jardins, des vergers, des vignes, des lacs et des terrains semés par ci par là et au milieu desquels s'élevaient des tas de fumiers des écuries des boyards.

Gara de Nord. (Gare du Nord.)

Qu'était ce donc qu'une maison de boyard? Voici la description que nous en donne Ion Ghica, un de nos écrivains les plus autorisés:

«Une maison de boyard était une vérita-

şi cu oamenii casei, optzeci şi o sută de suflete, fără să aibă cea mai mică trebuinţă de cei din afară. Aveà mălai şi făină în hambare, cămara lui gemeà de tot felul de

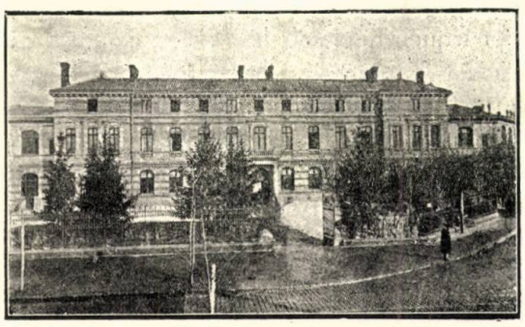

Şcoala naţională de poduri şi şosele.
(L'Ecole nationale des ponts et chaussées.)

băcănii şi de sărături; în ţigănie aveà franzelari, croitori, cismari, etc...

Partea casei dinspre scara cea mare cu patru odăi în dreapta şi în stânga sălii, aşternute cu macaturi, perdele ţesute şi cusute în casă, cu sofale, cu saltele în colţuri şi cu perne de jur împrejur, şi alte două sau trei odăi mai mici pentru gramatic, cafegiu, ciubucciu şi feciorul din casă, formau apartamentul boerului; partea cealaltă a casei de sus cu sagnaziul, cu cămara şi cu scara din grădină erau ale cucoanei şi ale cuconiţelor, cu jupânesele şi cu fetele din casă, cinci, şease cusătorese, crescute de mici, fete de scutelnici sau de boerănaşi.

Copiii de sex bărbătesc locuiau în beciuri cu dascălul grec lângă odaia preoţilor şi a cântăreţilor, în rând cu sofrageria şi cu odăile stolnicului, vătafului şi a chelarului.

In fundul curţii erà grajdurile de 20—30 de cai, şoproanele de 10—15 trăsuri, care, căruţe, butci şi rădvane; în unghiu cu odăile vizitiilor şi ale rândaşilor începeà un alt rând de odăi unde trăgeà grămaticu Iordache, vătafu Dinu, polcovnicul Ioniţă, şătraru Grigore, logofătu Ştefanache, etc., când erau scoşi din slujbă. Aceştia îndată ce intrà boerul în

ble forteresse, un Etat dans l'Etat; ni la police ni la justice princière n'osaient franchir le seuil d'un Ban ou d'un Vornic, bien qu'une pareille immunité ne fût écrite nulle part. Au besoin, le boyard pouvait fermer ses portes et vivre des mois entiers avec sa famille, ses domestiques et les gens de sa maison, quatre-vingt ou cent personnes, sans avoir en quoi que ce soit besoin des gens du dehors. Les offices regorgeaient de denrées coloniales et de salaisons; dans le quartier des tziganes, il y avait des boulangers, des tailleurs, des bottiers, etc....

La partie de la maison qui donnait sur le grand escalier avait quatre chambres à droite et à gauche de l'antichambre, ornées de tapis et de rideaux tissus et brodés dans la maison, des sofas avec des coussins tout le long des murs, et deux ou trois chambres plus petites pour le ***gramatic***, le ***cafegiu***, le ***ciubucciu*** et le valet de chambre.

L'autre partie de la maison où se trouvaient les offices et qui donnait sur les escaliers descendant au jardin, était destinée à la femme du boyard et à ses filles, ainsi qu'aux jeunes filles de la maison, cinq ou six couturières élevées là, des filles de petits fonctionnaires ou de petits boyards.

Les fils du boyard habitaient le sous-sol avec leur professeur grec, près de la chambre du prêtre et des chantres, à côté de la salle à manger et des domestiques de confiance, de l'intendant et du sommelier.

Au fond de la cour se trouvaient les écuries qui contenaient vingt à trente chevaux, les remises pour dix à quinze voitures, chariots, charettes et chaises de poste; à l'angle des chambres réservées aux cochers et aux palefreniers se trouvaient une série de chambres où se retiraient le ***gramatic*** Iordake, le ***vataf*** Dinu, le ***polkovnic*** Ionitza, le ***şatrar*** Grigore, le ***logofet*** Stefanake, etc. quand ils quittaient le service. Ces fonctionnaires particuliers du boyard, dès que celui ci était nommé à une haute fonction quelconque, entraient immédiatement dans l'ad-

pâine, sburau cu toţii în toate părţile, ca sameşi, condicari, zapcii şi se întorceau iar la tainul boeresc îndată ce se mazileà stă-

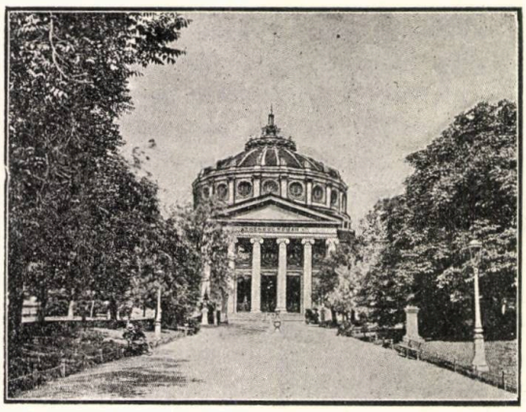

Ateneul Român. (Athénée Roumain.)

pânul; aceştia erau vestiţii ciocoi boereşti din tată în fiu.

La spatele odăii logofeţilor erà fânăria, lemnăria şi grădina în care deşi nu se aflà catalpe, nici begonii şi fuxii, dar găseai în abondenţă cireşe petroase, caise cât pumnul, persici roşii, struguri tămâioşi şi razachie, mere domneşti şi pere bergamote; pe lângă grădină o ulicioară duceà în ţigănie, curte cu câteva odăi în care locuiau şapte-opt familii de ţigani de vatră: potcovari, curelari, croitori, spălătorese, etc.

Pentru o asemenea populaţie bucătăria urmà să fie cevà măreţ şi în adevăr erà o operă de architectură.

Într'un colţ al curţii se ridicà un coş ca un obelisc care se deschideà lărgindu-se ca o pâlnie întoarsă de-asupra unei bolte care acopereà tot edificiul; în mijloc sub deschiderea coşului, erà cotlonul de doi stânjeni de lung în care se mistuià lemnele întregi cum veneau dela pădure, ne tăiate, ne spintecate; în care boul se puteà pune întreg în frigare; de jur împrejur erau mese, tarabe şi cotloane mai mici»....

Care erà priveliştea oraşului?

«Văzut de pe dealul Mitropoliei, Bucureştii semăna mai bine cu o pădure decât cu un

ministration à sa suite pour revenir, dès qu'il quittait son poste, manger son pain à l'ombre de ses murs; ils étaient, de père en fils, designés sous le nom de ***ciocoi.***

Derrière les chambres des logothètes, étaient la boulangerie, le bûcher et le jardin, dans lequel, quoiqu'il n'y eût ni catalpas ni begonias, ni fuchsias, on trouvait, en abondance des bigarreaux, des abricots, gros comme le poing, des pêches merveilles, des raisins muscats, des chasselats, des pommes et des poires. Un petit sentier conduisait du jardin dans le quartier des tziganes, cour où s'élevaient quelques chambres dans lesquelles habitaient sept ou huit familles de tziganes: maréchaux-ferrants, corroyeurs, tailleurs, blanchisseuses, etc.

Pour une population semblable, la cuisine devait être quelque chose de grandiose; c'était réellement une pièce d'architecture.

Dans un coin de la cour, s'élevait une cheminée, haute comme un obélisque, qui montait en s'élargissant, comme un entonnoir retourné, au-dessus d'une voûte qui couvrait tout l'édifice; au milieu, sous l'ouverture de la cheminée, se trouvait le foyer où brûlaient des arbres entiers, tels qu'ils arrivaient de la forêt et, devant ce feu, on pouvait

Calea Victoriei. (La rue Victoria.)

faire rôtir un bœuf. Tout autour étaient des tables et d'autres foyers plus petits»...

Quel était l'aspect de la ville?

«Vu de la colline de la Métropole, Buca-

oraş, cu cŏpaci mari stufoşi printre cari străluciau crucile aurite a o sută de biserici mari şi mici.... Şi când, într'o seară de denie, în liniştea melancolică a apusului, începeà toaca la o sută de biserici, cu milioanele de sunete pe toate tonurile, cari se vărsau în aer din miile de clopote mari şi mici ale oraşului, note care alergau din toate turlele, ca să se confunde într'un huet general şi se suiau împreună la cer lăţindu-şi neîncetat vibraţiunile, aruncându-se în cadenţă ca nişte talazuri împinse unele peste altele către malul nevăzut, atmosfera întreagă părea transformată într'un vârtej de armonie, şi sufletul, coprins de o sensaţie de pietate se simţeà atras către rugă ; acum gălăgia populaţiunii şi urletul a miilor de trăsuri cari lovesc petrele ascuţite ale caldarâmului şi fluerile gardiştilor tae tot farmecul acelei armonii sublime, toaca d'abia se mai aude şi credincioşii nu se mai adună împrejurul altarelor».

rest ressemblait plutôt à une forêt qu'à une ville, avec de grands arbres chevelus au travers desquels brillaient les croix dorées d'une centaine d'églises grandes et petites... Et quand un soir de ***denie,*** dans la tranquillité mélancolique du crepuscule, l'appel aux fidèles, s'envolaient des cent églises à la fois, que des millions de tons variés s'échappaient des mille clochers de la Capitale... l'atmosphère entière semblait transformée en un tourbillon d'harmonie, et l'âme envahie par un sentiment de piété profonde se sentait disposée à la prière; maintenant, la rumeur de la foule, le bruit des milliers de voitures qui rebondissent sur les pavés pointus des rues, et les sifflets des sergents de ville détruisent tout le charme de cette sublime harmonie; on entend à peine les cloches et les fidèles ne se réunissent plus autour des autels».

Palatul Regal. (Le Palais Royal.)

După a doua jumătate a veacului al XIX-lea, A partir de la seconde moitié du XIX-e siècle, Bucarest changea de vie en concen-

Bucureştii îşi mări viaţa concentrând în-

Piaţa Teatrului. (La Place du Théâtre.)

tr'ânsul toate puterile vii ale Românilor.

Moldova alesese, în ziua de 5 Ianuarie 1859, de Domn pe colonelul Cuza; adunarea deputaţilor din Bucureşti îl alese Domn al Munteniei, în ziua de 5 Februarie 1859; Unirea celor două ţări surori se realiză şi Bucureştii deveni capitala Principatelor-Unite. Din momentul acesta, un mare număr de Moldoveni vin să se aşeze în Bucureşti. Populaţia creşte necontenit, ulicele se strâng din ce în ce mai mult. Dar, fiindcă suprafaţa oraşului este prea mare pentru numărul locuitorilor săi, casele se zidesc cam la voia întâmplării, fără plan stabilit de mai înainte, o mare clădire seniorială alăturea de o magherniţă, o vilă frumoasă în faţa unei meschine prăvălioare.

Teatrul Naţional. (Le Théâtre National.)

Puţin câte puţin, cu toate acestea, o schim-

trant toutes les forces vives des Roumains.

La Moldavie avait élu prince, le 5 janvier 1859, le Colonel Couza; l'assemblée de Bucarest l'élit prince de Valachie le 5 Fevrier 1859; l'union des deux pays se réalise, et Bucarest devient la capitale des Principautés-Unies. Dès ce moment un grand nombre de Moldaves affluent vers Bucarest. La population augmente sans cesse, les rues se resserrent de plus en plus. Mais, comme la superficie de la ville est énorme pour le nombre de ses habitants, on bâtit un peu au hasard sans plan préconçu: un grand hôtel seigneu-

Familia Regală şi Princiară.
(Le famille Royale et Princière.)

rial à côté d'une bicoque, une jolie villa en face d'une petite boutique mesquine.

Peu à peu, cependant, une transformation réelle commence à s'accentuer. La société roumaine se modifie par ses bases, en même temps que la ville de Bucarest. Le Prince Couza introduit le Code Napoléon; il supprime la corvée et rend propriétaires six cents mille paysans; des lois nouvelles suppriment les titres de noblesse et les privilèges d'autrefois, admettent toutes les classes

bare reală începe să se arate. Societatea românească se preface din temeliile ei, în acelaş timp ca şi oraşul Bucureşti. Domnul Cuza introduce Codul Napoleon, suprimă

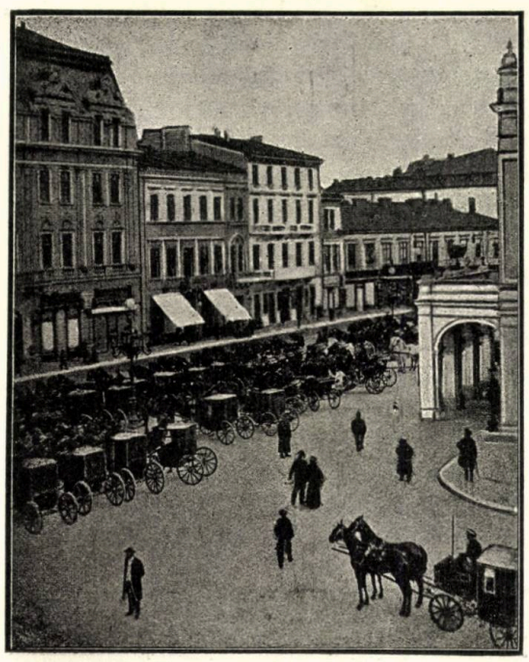

Piaţa Teatrului. (La Place du Théâtre.)

claca, face proprietari 600.000 de ţărani; alte legi noui abolesc titlurile de nobleţă şi privilegiile de altă dată, introduc toate clasele sociale la viaţa politică, consacră toate libertăţile, despart biserica românească de patriarhat, confiscă bunurile mânăstirilor greceşti, dau instrucţia gratuită tuturor. O nouă clasă inteligentă, luminată, bogată, eşită din popor, se ridică la nivelul vechei clase boiereşti şi hrăneşte carierele liberale, magistratura, armata, autorităţile, comerţul, viaţa economică.

De asemenea, aspectul patriarhal al oraşului se schimbă; stradele Bucureştilor încep a fi aliniate, altele noui sunt deschise; ele sunt pavate în mod sistematic, au pe margini trotuare, sunt iluminate cu gaz şi cu electricitate; tramvaiuri circulă în toate părţile, bulevarduri mari cu arbori pe de lături străbat oraşul dela un capăt la altul, monu-

à la vie politique, consacrent toutes les libertés, séparent l'église roumaine du Patriarchat, confisquent les biens des couvents grecs, rendent l'instruction gratuite pour tous. Une nouvelle classe intelligente, éclairée, aisée, issue du peuple, s'élève au niveau de l'ancienne classe de boyards et alimente les carrières libérales, la magistrature, l'armée, les autorités, le commerce, la vie économique.

L'aspect patriarchal de Bucarest change également; on commence à aligner la ville, à tracer de nouvelles voies, à les paver systématiquement, à les border de trottoirs, à les éclairer au gaz et à l'èlectricité, a faire circuler des tramvays de toutes parts, à percer de grands boulevards boisés, à ériger des monuments, en un mot, à moderniser la ville.

Aujourd'hui Bucarest, capitale du Royaume de Roumanie et situé par 26° de longitude et 44° de latitude, possède 300.000 habitans sur une étendue de plus de 5.000 hectares et la partie centrale de la ville a pris le caractère des villes neuves d'occident.

C'est cette partie avec ses artères principales que nous comptons présenter au voyageur, en nous arrêtant tour à tour aux di-

Marele Hotel de Bulevard. (Grand Hôtel du Boulevard.)

vers monuments et constructions qui l'embellissent.

Prenons pour point de départ la gare du nord et suivons tout d'abord la Calea Griviţei qui ne présente pas un grand intérêt.

mente în onoarea bărbaţilor mari sunt înălţate cu un cuvânt oraşul devine modern.

Astăzi Bucureştii, capitala regatului României şi aşezat între 26° de longitudine şi

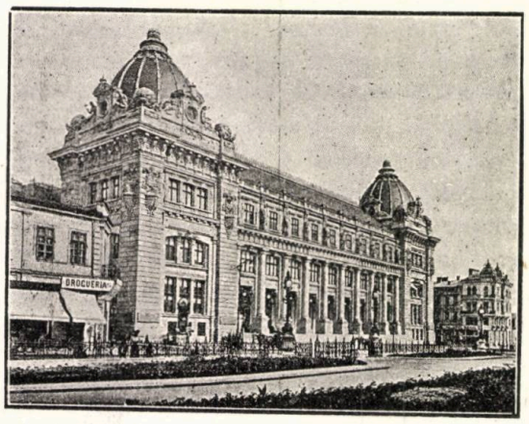

Palatul Poştei. (Le Palais des Postes.)

44° de latitudine, are 300.000 de locuitori, pe o întindere de peste 5000 hectare, şi partea centrală a oraşului a luat aspectul oraşelor noui din occident.

Partea aceasta cu arterele ei de căpetenie ne propunem să o prezentăm călătorului, oprindu-ne rând pe rând în faţa diferitelor monumente şi clădiri ce o împodobesc.

Să luăm ca punct de plecare gara de nord şi să străbatem mai întâi Calea Griviţei care nu înfăţişează prea mare interes. Un monument la dreapta, ridicat în onoarea inginerului George Duca, fostul director al căilor ferate române, înfrumuseţează întrucâtva piaţa gării. Mai departe pe mâna stângă, se vede Şcoala naţională de poduri şi şosele construcţie de cărămidă aparentă şi cu ornamente de majolică, de o concepţie originală, datorită architectului francez Cassien Bernard. Şcoala este destinată să formeze ingineri pentru toate ramurile de lucrări publice. Cursurile durează cinci ani şi studiile sunt foarte serioase. Elevii sunt primiţi prin concurs şi având titlul de bacalaureaţi. Şcoala numără mai bine de 40 de profesori şi are un cabinet de fizică, un laboratoriu de chi-

Un monument à droite, érigé à la mémoire de l'ingénieur Georges Douca, l'ancien Directeur Général des chemins de fer roumains, orne à peine la place de la gare. Plus loin, sur la gauche, on voit l'***Ecole nationale des Ponts et Chaussées,*** construction en briques apparentes, avec ornementations en majolique, d'une conception personnelle due à l'architecte français, Cassien Bernard. L'Ecole est destinée à former des ingénieurs pour toutes les branches des travaux publics. Les cours ont une durée de cinq ans et les études sont tres sérieuses. On n'y admet, par voie de concours, que des bacheliers. L'école compte plus de 40 professeurs et possede un cabinet de physique, un laboratoire de chimie et des installations complètes pour les travaux scientifiques. Son directeur actuel est M-r l'ingénieur C. M. Mironescu qui la dirige depuis 1899. L'Ecole passe, à juste titre, pour une de nos institutions modèles.

Biserica Stravopoleos. (L'eglise Stravopoléos.)

Toujours sur la gauche, est l'Eglise Stinţii Voivozi, récemment restaurée, rappellant de loin la Curtea de Argesh; puis, la Cour des Comptes avec ses trois façades et le palais des Banques agricoles et de la Caisse Centrale.

mie şi instalaţiuni complecte pentru lucrări ştiinţifice. Directorul său actual este d. C. M. Mironescu, care o dirijază dela 1899. Ea trece, cu drept cuvânt, de una din instituţiile noastre model.

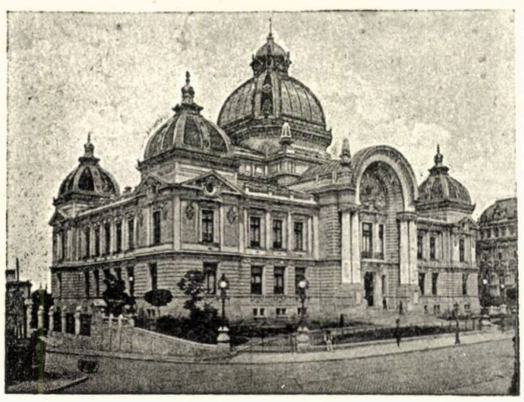

Palatul Casei de depuneri.
(Le Palais de la caisse des dépots.)

Tot pe mâna stângă este biserica S-ţii Voevozi, restaurată de curând şi amintind de departe Curtea-de-Argeş; apoi vine Curtea de conturi şi palatul Băncilor agricole şi al Casei centrale

Ajungem astfel în Calea Victoriei, cea mai centrală şi mai vie din oraş, cu deosebire în partea care duce dela grădina Episcopiei în strada Carol. Pe dânsa vom găsi la 11 ceasuri dimineaţa şi la 6 ceasuri seara lumea elegantă, persoanele cari se plimbă, vorbitorii cari se întreţin pe lung despre toate, echipajele care se îndreaptă către şosea, Luând-o la dreapta pe Calea Victoriei, vedem Palatul Ştirbei, zidire de dată recentă, cu două etage, retrasă în fundul curţii şi locuită astăzi de familia prinţului Barbu Ştirbei, nepot al celui din urmă voevod al Valachiei.

Inaintând pe dreapta, întâlnim Splendid-Hôtel, construcţie nouă, mobilată în gustul englez şi prevăzută cu toate instalaţiunile confortului modern: electricitate calorifer, băi, restaurant.

In faţă e grădina Episcopiei cu aleele ei umbrite de copaci mari şi împodobite cu busturi de marmoră şi de bronz. Printre

On arrive dans la Calea Victoriei, la rue la plus centrale et la plus vivante de la ville, surtout dans la partie qui va du jardin de l'Episcopie à la Strada Carol. C'est ici qu'on trouve, vers onze heures du matin et à 6 heures du soir, le monde élégant, les promeneurs, les causeurs qui discourent longuement de tout, les équipages se dirigeant vers la Chaussée. En prenant à droite, sur la Calea Victoriei, on a le Palais Stirbey, bâtisse de date récente, à deux étages, retirée au fond de la cour et habitée aujourd'hui par la famille du Prince Barbou Stirbey, neveu du dernier Prince régnant de la Valachie.

En avançant on rencontre, à sa droite le Splendid Hôtel, maison toute nouvelle, meublée à l'anglaise et pourvue de toutes les installations du confort moderne: électricité, calorifère, bains, restaurants. En face est le square de l'Episcopie, avec des allées de grands arbres, décorées de bustes en marbre et en bronze. On y remarque ceux de Kogălniceanu, Eminesco, G. Dem. Teodorescu, V. A. Urechia, C. Rosetti, C. Esarcu, Ena-

Institutul geologic. (L'Institut géologique.)

chiţa Vacarescu, Général Florescu, le Colonel Th. Şerbanescu, etc. Au fond du jardin, on voit l'Athénée Roumain, monument destiné aux productions et aux expositions artistiques appartenant à la Société ***Ateneul Român***, sous la présidence de M. Greg. G. Tocilescu, professeur universitaire et membre

ele observăm busturile lui Kogălniceanu Eminescu, G. Dem. Teodorescu, V. A. Ureche, C. A. Rosetti, C. Esarcu, Colonel Th. Şerbănescu, etc. In fundul grădinei se

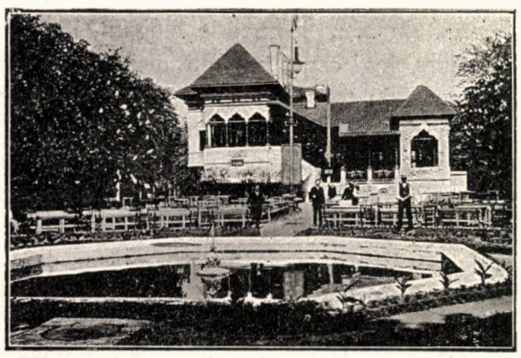

Bufetul dela şosea. (Le Bufet de la Chaussée.)

înalţă Ateneul Român, monument destinat pentru conferinţe şi produceri artistice, aparţinând societăţii *Ateneul Român*, sub preşedinţia d-lui Grigore G. Tocilescu, profesor universitar şi membru al Academiei Române. Faţada clădirii este decorată cu coloane şi cu un fronton clasic. Sus, sub peristil, se văd cinci medalioane de mozaic pe fond de aur, desenate de pictorul George Mirea, sunt capetele Domnilor români : Alexandru cel Bun. Neagoe Voevod, Carol I, Vasile Lupu şi Matei Basarab.

In rotunda vestibulului, la fiecare unghiu, se află câte o mare scară de marmură ducând la sala de sărbători din primul etaj ; pe ziduri sunt scrise numele donatorilor. De jur împrejur, statui vechi şi moderne. Sus, sala cea mare este alcătuită pentru conferinţe şi spectacole cu rânduri de loji şi parter: sunt în totul aproape 1.000 de locuri, Lojile şi fotoliurile roşii-închis pe aur şi negru, decoraţia plafonului, lumina căzând de sus, totul produce o frumoasă impresie. In fund, unde ne ridicăm pe o scară de onoare, avem salele pinacotecei statului. In ele îşi poate da cineva seamă de tânăra şcoală românească de pictură şi sculptură, al cărei şef este pictorul Grigorescu (1838—1904).

Printre lucrările lui de aici sunt de obser-

de l'Académie Roumaine. La façade est decorée de colonnes et d'un fronton classiques. Sous le haut du péristyle se détachent cinq médaillons en mosaïque sur fond or, dessinés par le peintre George Mirea ; ce sont les têtes des cinq princes roumains: Alexandru cel Bun, Neagoe Voevod, Carol I, Vasile Lupu et Matei Basarab.

Dans la rotonde du vestibule, à chaque angle, un grand escalier de marbre conduisant à la salle de fêtes du premier étage ; les murs portent les inscriptions des noms des donateurs. Tout autour, des statues anciennes et des pièces modernes. En haut, la grande salle est disposée en salle de conférences et de spectacles avec rangées de loges et parterre ; il y a environ mille places. Les loges et les fauteuills grenat sur or et noir, la décoration du plafond, la lumière venant d'en haut, tout y est d'un bel effet. Au fond du monument, où l'on monte par un escalier d'honneur, on a les salles de la pinacothèque de l'Etat. On peut s'y rendre compte un peu de la jeune école

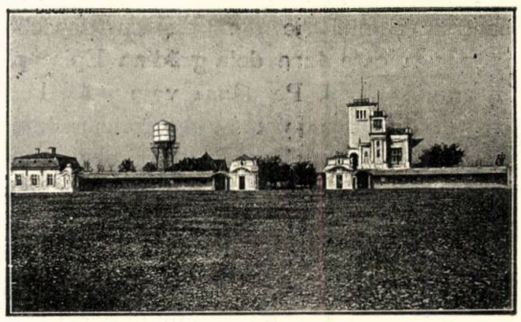

Hipodromul. (L'Hippodrome.)

roumaine de peinture et de sculpture, dont le chef est le peintre N. Grigorescu (1838—1904).

On y voit de lui : ***Retour de la Foire*** et ***Parmi les vallées***, deux belles toiles où le mouvement superbe des bœufs et la clarté de l'atmosphère charment les yeux ;

vat: ***Intoarcerea dela Bâlciu*** și ***Printre Vâlcele***, două pânze frumoase în care mișcarea boilor și limpezimea strălucie a aerului farmecă ochiul; ***Corturi de Țigani*** pe întinsa câmpie a Bărăganului, din care se desprinde melancolia și poezia serei; ***Interior de Atelier***, o încântătoare femee, văzută dela spate, care pictează grațios; ***Vederi de la Vitre***, frumos sugrăvite ca manieră, într'un ton gri-argintiu; ***Peisaj de Toamnă*** unde se armonizează culorile noastre de toamnă ca într'un covor oriental; ***Gardistul Municipal***, admirabil așezat, amintind puțin maniera lui Frantz Hals; ***Două superbe capete de Ovrei*** din Moldova, din cea mai bună epocă a lui Grigorescu, spirituale amândouă și satirizând rasa; ***Amatorul de tablouri.*** sombru și sobru în acelaș timp, una din cele mai bune bucăți de Grigorescu; ***Naturi moarte***, din prima manieră a pictorului și un ***Ghiveciu cu flori***, minunat făcut. Câteva desenuri: ***Proviziile de Război*** (1877) și ***Defileul prizonierilor***, amintire din campania Româno-Turcă.

De pictorul G. D. Mirea, directorul actual al Școalei de bele-arte, avem tablourile: ***Tente de tziganes***, sur l'immense plaine du Baragan, d'où se dégage la mélancolie et la poésie du soir; ***Intérieur d'atelier***: une charmante femme en violet, vue de dos, peignant gracieusement; ***Des vues de Vitré*** joliment rendues comme manière, d'un ton gris d'argent; ***Paysage d'automne***, où s'harmonisent nos couleurs automnales comme dans un tapis d'orient; ***Le garde municipal***, carrément campé, rappellant un peu la manière de Frantz Hals; ***Deux magnifiques têtes*** de Juifs de Moldavie, de la meilleure époque de Grigoresco, spirituelles toutes les deux et satyrisant la race; ***L'amateur de tableux***, sombre et sobre en même temps, une des meilleurs toiles de Grigoresco; ***Des natures mortes***, de la première manière du peintre, et un ***Pot de fleurs***, merveilleusement rendu; ***Des dessins: Les provisions de guerre*** (1877) et ***Le défilé des prisoniers***, en grisaille, souvenir de la campagne turco-roumaine.

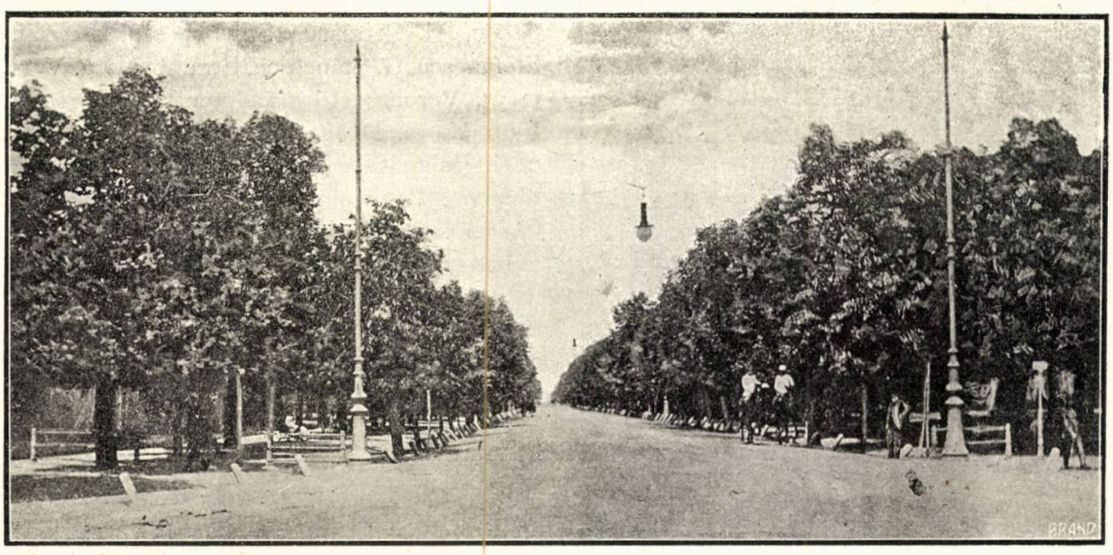

Șoseaua. (La Chaussée.)

De G. D. Mirea, directeur actuel de l'Ecole des beaux-arts: ***La tête d'Andréa Batori devant Michel-le-Brave***, grand tableau historique où la magnificence des couleurs

Capul luî Andrei Batori înaintea lui Mihai Viteazul, tablou istoric, în care strălu-

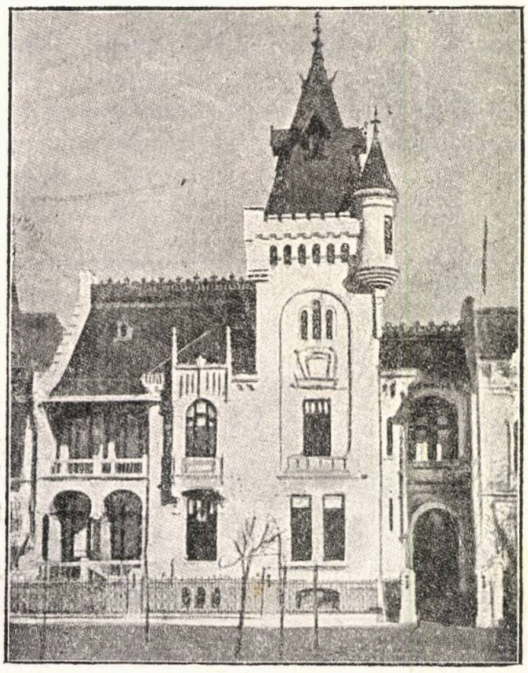

Casa C. Mironescu. (La maison C. Mironescu.)

cirea culorilor şi sobrietatea desenului dau acestui episod un mare accent dramatic. Ştiinţa meşteşugului şi culoarea savuroasă amintesc oarecum pe maestrul pictorului, Carolus Duran; *Nimfa şi Faunul*, tablou din tinereţe, în care studiul nudului în plină lumină ne dă o frumoasă pagină de pictură.

Printre lucrările tinerilor pictori ai Şcoalei Româneşti notăm pe cele semnate de: Alpar, Ariceseu, Artachino, Buicliu, Capidan, Cuţescu, Grant, Henţia, Loghi. Obedeanu, G. Petraşcu, St. Popescu, Pascali, Ştefănescu, C. Stăncescu, Strambulescu, Vermont. Verona; şi de sculptorii: Georgescu, Filip Marin, D. Mirea, Spaete, Storck. Cele câteva pânze streine sunt de: Henner, Benjamin Const., Billotte, Rafael Collin, Cabanel, Carolus Duran, etc.

Salele laterale servesc bibliotecei Ateneului şi expoziţiunilor periodice de pictură

et la sobriété du dessin rendent cet épisode grandement dramatique. Le savoir-faire et la pâte savoureuse y rappellent un peu le maître du peintre, Carolus Duran; ***La nymphe et le faune***, tableau de jeunesse, où l'étude du nu en pleine lumière nous donne une jolie page de peinture.

On y remarque encore, parmi les jeunes peintres de l'école roumaine, les noms de: Alpar, Aricescu, Artachino, Buicliu, Capidan, Cuţescu, Grant, Henzia, Loghi, Obedeanu, G, Petraşcu, St. Popescu, Pascali, Stefănescu, G. Stăncescu, Strambulescu, Vermont, Verona; et les sculpteurs: Georgescu, Filip Marin, D. Mirea, Spaethe, Storck. Les quelques toiles étrangères sont signées par: Henner, Benjamin Const., Bilotte, Rafael-Collin, Cabanel, Carolus Duran, etc.

Les salles latérales servent à la bibliothèque de l'Athénée et aux expositions périodiques de peinture et de sculpture. Le monument est construit d'après les plans de l'architecte Galleron.

En sortant du jardin de l'Episcopie pour reprendre la Calea Victoriei, on voit à gauche le café High-Life, avec sa terasse toujours bondée de monde en été. Au-dessus de ce Café, se trouve le Jockey-Club, le

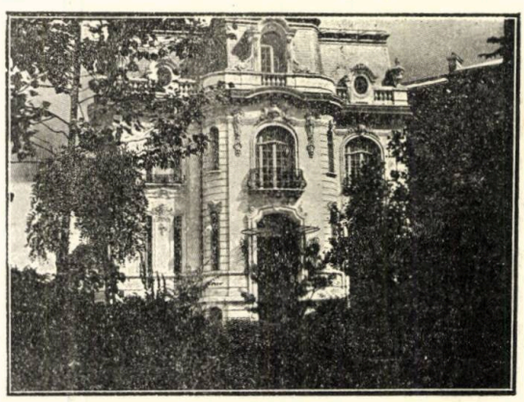

Hotelul General Arion. (Hôtel Général Arion.)

Cercle le plus select de Bucarest, installé luxueusement et comptant plus de 250 membres. Il est sous la présidence d'honneur

şi sculptură. Monumentul Ateneului este construit după planurile arhitectului Galleron.

Eşind din grădina Episcopiei spre a reintrà în Calea Victoriei, se vede la stânga cafeul High-Life, cu terasa sa veşnic plină de lume în timpul verii. Deasupra acestui cafeu, se află Jokey-Club, cercul cel mai ales din Bucureşti, instalat în mod luxos şi numărând peste 250 de membri. El este sub preşedenţia de onoare a M. S. Regelui şi sub preşidenţia efectivă a d-lui General Manu, fost prim ministru, şi a d-lui Al. Margiloman, fost ministru.

La doi paşi e Piaţa Palatului Regal, şi pe partea dreaptă, Palatul Regal, cu marea lui curte de onoare.

Palatul Regal se compune din trei corpuri de clădire: la stânga când intri, o veche casă boerească, —casa Dinicu Golescu— care cuprinde, sus, apartamentele Regelui şi ale Reginei, şi, jos, cancelaria şi camerile de recepţie ale caselor civile şi militare ; la mijloc, o zidire nouă cuprinzând, în primul etaj, marile săli ale Tronului şi de gală, şi jos sala de mâncare şi camerile de intrare,

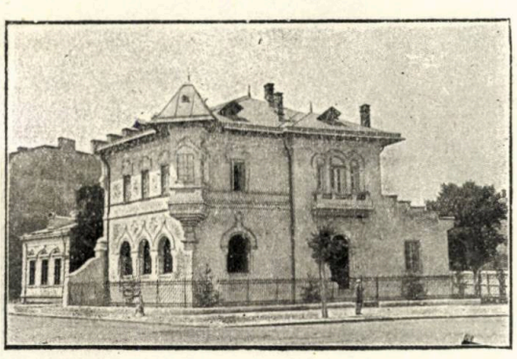

Casa N. Petraşcu. (Maison N. Petraşcu.)

la dreapta, aripa corpului de gardă şi apartamentele destinate oaspeţilor princiari.

In năuntru, palatul regal care nu se impune prin liniile sale exterioare, este mobilat cu mult gust şi cu mare lux.

In apartamentul Regelui, trebue să menţionăm ca piese bogate în obiecte de artă,

de S. M. le Roi, et sous la présidence effective de M. le Général Mano, ancien premier ministre, et de M. Al. Marghiloman, ancien ministre.

A deux pas, la Place Carol I, et du côté

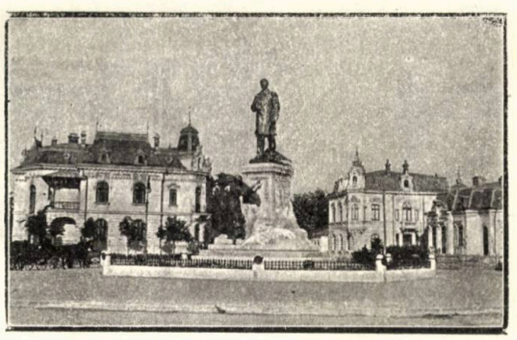

Piaţa şi statua Lascar Catargiu.
(La Place et la statue Lascar Catargiu.)

droit, le Palais Royal, avec sa grande cour d'honneur.

Le palais Royal se compose de trois corps de bâtiments : à gauche, en entrant, une ancienne maison de boyard — la maison Dinicu Golescu — qui renferme, en haut, les appartements du Roi, et de la Reine, et en bas, la chancellerie et les pièces de réception des maisons civile et militaire ; au centre, une construction nouvelle comprenant, à l'étage, les grandes salles du trône et de bals, et au rez-de-chaussée la salle à manger et les pièces d'entrée ; à droite, l'aile du corps de garde, et les appartements destinés aux hôtes princiers.

A l'intérieur, le palais royal qui ne s'impose pas par ses lignes extérieures, est meublé avec beaucoup de goût et un grand luxe.

Dans l'appartement du Roi, il faut citer, comme pièces riches en objets d'art, la bibliothèque Royale et le cabinet de travail de S. M. le Roi, orné d'un Antonello da Messina, d'un Greco et d'un Lucas de Cranach. Dans l'appartement de la Reine, le salon de musique, remarquable par un Ribeiro et un Rembrandt ; au fond de la pièce, il y a une scène où la Reine fait journel-

biblioteca regală şi cabinetul de lucru a M. S. Regelui, împodobit cu un Antonello de

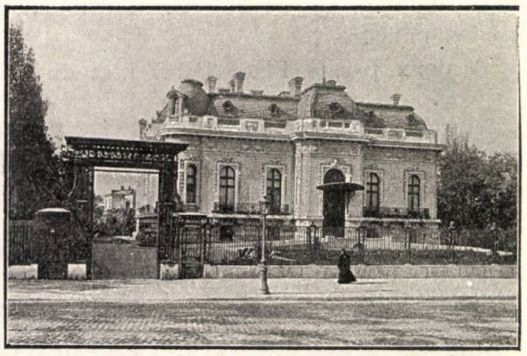

Casa G. Assan. (Maison G. Assan.)

Mesina, cu un Greco şi cu un Luca de Cranach. In apartamentul Reginei, sala de muzică, înfrumuseţată de un Ribera şi un Rembrandt; în fundul ei, este o scenă unde Regina face în fiecare zi muzică sau pune să facă pe alţi artişti români şi streini. Galeria regală posedă mai mult de două sute pânze aparţinând tutulor şcoalelor de pictură şi dintre care unele sunt nişte adevărate capo-d'opere de artă.

M. S. Regele este primul nostru principe strein care, după dorinţa exprimată a Divanului ad-hoc din România, în ziua de 11 Octombre 1857, trebuì să pună capăt competiţiunilor urmaşilor domneşti El descinde din familia Hohenzollern Sigmaringen, ramura întâi născută, şi se ridică pe tronul Principatelor-Unite, după abdicaţia Domnitorului Cuza, în ziua de 10 Mai 1866, în vârstă de 26 ani.

Sub Domnia sa fu proclamată noua Constituţie care deveni pactul fundamental al Statului; prin bravura sa şi aceea a armatei române, care eşì victorioasă din războiul dela 1877 contra Turcilor, se consfinţi independenţa României (1881); prin înţelepciunea sa şi aceea a oamenilor de Stat români, ţara luă un rang de onoare printre Puterile Europei.

lement de la musique ou en fait faire par d'autres musiciens roumains et étrangers. La galerie royale possède plus de 200 toiles appartenant à toutes les écoles de peinture et dont quelques-unes sont de vrais chefs-d'oeuvre d'art.

S. M. Le Roi, est notre premier prince étranger qui d'après le vœu exprimé par le Divan ad-hoc de Roumanie, le 11 octobre 1857, devait mettre fin aux compétittins des boyards. Il descend de la famille de Hohenzollern Sigmaringen, branche aînée, et monta sur le trône des Principautés-Unies, après l'abdication du Prince Couza, le 10 mai 1866 à l'âge de 26 ans.

C'est sous son règne que fut proclamée la nouvelle Constitution devenue le pacte fondamental de l'Etat ; par sa bravoure et celle de l'armée roumaine qui sortit victorieuse

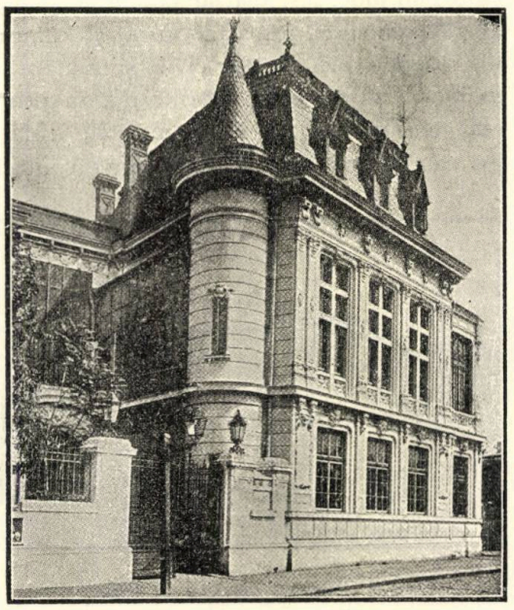

Casa Tacke Ionescu. (Maison Tacke Ionescu.)

de la guerre de 1877 contre les Turcs, se sacra l'indépendance de la Roumanie (1881); par sa sagesse et celle des hommes d'État Roumains, le Pays prit un rang d'honneur. parmi les Puissances de l'Europe.

M. S. Regina Elisabeta este născută Prințesă de Vied. Artistă în suflet și în tot ce face, ea a scris mult sub pseudonimul Carmen-Silva, spre a răspândi numele României în străinătate, și este prezidenta și protectoarea tuturor societăților filantropice și a tuturor nenorociților.

Afabili prin firea lor, Regele și Regina acordă, cu multă bunăvoință, aproape toate audiențele cerute de români și de străini.

Mai departe, pe Calea Victoriei, întâlnim biserica și eforia Kretzulescu, fondate de boerii Kretzulescu, una din cele mai vechi familii ale României. Veniturile Eforiei, de mai bine de 300.000 lei, sunt administrate actual de către d. d. Em. Em. Kretzulescu și R. Kretzulescu, descedenți ai familiei, și servesc la întreținerea bisericei și a băilor din Câmpu-Lung și spre a ajută pe săraci.

După aceea, și trecând pe dinaintea pasagiului român, ajungem în Piața Teatrului Național, unde se văd totdeauna trăsurile de piață cele mai elegante și mai caracteristice mânate de muscali. Teatrul a fost zidit la

Casa Turnescu. (Maison Turnescu)

1845 și, prin decorațiunea sa interioară ca și prin acustica sa, trece drept una din sălile de spectacole din cele mai izbutite. Înăuntru sunt trei rânduri de loji și trei sute de fotoliuri. In foaier se văd portretele, desenate de pictorul C. Stăncescu, ale tuturor actorilor mari ai scenei naționale române. Trupa actuală a Teatrului, organizată în

S. M. La Reine Elisabeth est née Princesse de Vied. Elle est artiste dans l'âme et dans tout ce qu'eile fait. Elle a beaucoup écrit, sous le nom de Carmen Sylva. pour

Mitropolia. (La Métropole.)

faire connaître la Roumanie à l'Étranger. Elle est la présidente et la protectrice de toutes les sociétés philantropiques et de tous les malheureux.

Affables par leurs natures, le Roi et la Reine accordent, avec beaucoup de bienveillance, presque toutes les audiences sollicitées par les Roumains et les étrangers.

Plus loin, sur la Calea Victoriei, on rencontre l'église et l'Éforie Kretzulescu, fondées par les boyards Kretzulescu, une des glus anciennes familles de la Roumanie. Les revenus de l'Éphorie, plus de 300.000 francs, sont administrés par M. M. Em. Kretzulescu et R. Kretzulescu, descedants de la famille, pour l'entretien de l'église et des Bains de Câmpu-Lung, et pour secourir les pauvres.

En laissaut derrière soi le Passage Roumain, on arrive place du Théâtre, sur laquelle stationnent les fiacres élégants et caractéristiques conduits par les *muscali*. Le Théâtre fut bâti en 1845 et, par sa décoration intérieure, ainsi que par son acoustique, passe pour une des salles les plus réussies. Il a trois rangées de loges et 300 fauteuils. Au foyer, l'on voit les portraits, dessinés par le

societate dramatică după modul Comediei franceze, numără mulţi artişti, printre cari, Constantin Notara, Aristiţa Romanescu, Brezeanu, Niculescu, Demetriade, Toneanu, toţi nişte adevărate talente, ţin cele dintâi roluri ale repertorului.

La Teatrul Naţional are cineva prilejul de a vedea în timpul serilor de iarnă, fie la reprezentaţiile extraordinare, fie la balurile de binefacere, societatea bucureşteană, crescută franţuzeşte şi alcătuită din femei de o graţie şi o eleganţă desăvârşite.

Peste drum de teatru, este otelul Continental.

Alături, vechiul otel de Paris, având astăzi, sus, clubul partidului Conservator-Democrat, şi, jos, cocheta cofetărie Riegler, loc de întâlnire a Societăţii în ceasurile de după amiază.

Puţin mai la vale, se află Engliş-otel.

Vis-a-vis, cercul militar, având la spatele lui, frumosul parc Oteteleşanu, unde cântă vara o orhestră îngrijită şi opereta română.

La câţiva paşi, pe partea stângă, Casa Lahovary, cu Cercul Tinerimea deasupra numărând peste 400 de membri şi având mari saloane de distracţii, de joc de lectură

Mausoleul G. Gr. Cantacuzin.
(Le Mausolée G. Gr. Cantacuzin.)

împodobite de un foarte mare număr de tablouri frumoase ; aci se văd cele mai frumoase pânze de Grigorescu. Preşedintele

peintre C. Stăncescu, de tous les grands acteurs de la scène nationale roumaine. La troupe actuelle du théâtre, organisée en société dra-

Doamna Bălaşa. (Eglise Doamna Bălaşa.)

matique d'après le modèle de la Comédie Française, compte un grand nombre d'artistes parmi lesquels, Constantin Nottara, Aristitsa Romanescu, Brezeanu, Nicolescu, Demetriade, Toneanu, tous de vrais talents, tiennent les premiers rôles du répertoire.

C'est au théâtre que l'on a l'occasion de voir pendant les soirées d'hiver, soit aux représentations extraordinares, soit aux bals de bienfaisance, la société bucarestoise, élevée à la française et composée de femmes d'une grâce et d'une élégance exquises.

En face du théâtre se trouve l'Hôtel Continental.

A côté, l'ancien Hôtel de Paris, avec, en haut, le club du parti conservateur-démocrate, et, en bas, la coquette confiserie Riegler, rendez-vous de la société aux heures de l'après-midi.

Un peu plus bas, l'English Hôtel, bâtisse nouvelle et confortable à tous les points de vue.

Vis-à-vis, le cercle militaire, avec, derrière

Cercului este d. Ciru Oeconomu, consilier la Inalta Curte de Casaţie. Jos, e magazinul de băcănie a Societăţii Mercur, una din

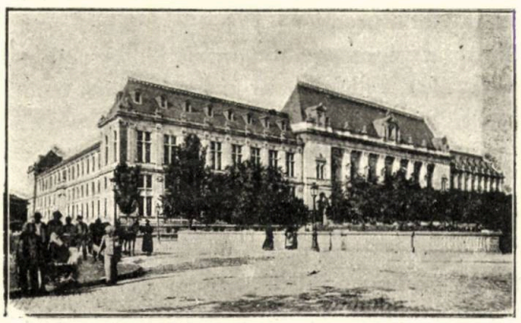

Palatul de justiţie. (Le Palais de Justice).

specialităţile Ţării, unde stomahurile fine găsesc toate delicateţele şi toate trufandalele venite din ţări depărtate; în fundul magazinului este barul cu aperitive, vizitat zilnic de sute de persoane. Constituindu-se, Societatea Mercur a voit să se opue în potriva scumpirii colonialelor şi a reuşit să atragă o clientelă enormă, atât prin calitatea cât şi prin preţurile fixe şi reduse ale articolelor sale.

Mai departe, se află Casa Capşa, una din cele mai vechi din Bucureşti care cuprinde, ca să zicem aşa, viaţa de sărbătoare a societăţii bucureştene. La etajul întâi şi al doilea, este otelul Capşa, cu apartamentele sale à la française; jos, e cofetăria şi cafeul Capşa, una rezervată familiilor cari vin să-şi iee ciaiul ori băuturi răcoritoare, celalt plin de politiciani şi jurnalişti, cari fac şi desfac destinele Ţării. La spatele cafeului, se află restaurantul Capşa, cel cu mai mare reputaţie din oraş. Intreaga casă Capşa e ţinută cu o extraordinară îngrijire.

Sosim, acum, la încrucişarea Căiei Victoriei cu marile bulevarde. Pe partea dreaptă, formând colţul, este otelul Bulevard, cel mai luxos şi cel mai bine frecventat. Apartamentele sale mobilate à l'anglaise, sălile sale de marmură în care corpul diplomatic şi persoanele de distincţiune îşi iau regulat

lui, le beau Parc Otetelecheano où l'on entend, pendant l'été, de la musique d'orchestre et de l'opérette roumaine.

A quelques pas, sur le côté gauche, la Maison Lahovary, avec, à l'étage, le ***Cercle de la Tinerimea***, comptant plus de 400 membres et ayant de grands salons de distraction, de jeu, de lecture, ornés d'un très grand nombre de peintures remarquables; on y voit les plus beaux Grigorescu. Le président du cercle est M. Ciru Oeconomu, conseiller à la haute Cour de Cassation. En bas, l'épicerie de la Société Mercure, une des spécialités du pays, où les gourmets trouvent toutes les friandises venues des contrées lointaines; au fond du magasin, se trouve le bar aux apéritifs fréquenté journellement par des centaines de personnes.

En se constituant, La Societé Mercure a voulu réagir contre le renchérissement des denrées coloniales et elle est parvenue à s'attirer une clientele énorme par la qualité de ses articles et par ses prix fixes et réduits.

Plus loin, la Maison Capşa, une des plus anciennes de Bucarest, laquelle renferme, pour ainsi dire, la vie des fêtes de la grande société bucarestoise. Au premier et au second étages, c'est l'Hôtel Capşa, avec ses appar-

Institutul Botanic. (L'Institut botanique.)

tements à la française; en bas, c'est la confiserie et le café Capşa, l'une réservée au familles qui viennent prendre leur thé ou leurs refraichissements, l'autre rempli de po-

prânzurile lor, salonul de lectură, având jurnale şi reviste streine, fac din acest otel

Palatul dela Cotroceni. (Le Palais Princier de Cotroceni

prima casă din Bucureşti care oferă călătorilor ospitalitatea cea mai plăcută.

Puţin mai departe, tot pe partea dreaptă, este otelul Legaţiunii Rusiei, vechea casă Cantacuzin şi Miloş Obrenovici.

După aceea, vine magazinul Universel, bazar francez, având toate articolele cu preţ fix. Alăturea, Prefectura Poliţiei, vechea casă a baronului Meitani. Mai departe şi pe stânga, se află Palatul Poştelor şi Telegrafului, o mare clădire din cărămidă şi piatră, puţin cam greoae, care a costat peste şeapte milioane lei.

La spatele acestui Palat se zăreşte frumoasa biserică Stavropoleos, în stil bizantin din secolul al XVIII-lea, pe care sfârşeşte să o restaureze arhitectul I. Mincu.

De cealaltă parte, este Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni, de o arhitectură modernă şi de o bogată decoraţiune, datorită arhitectului Gottereau şi costând trei milioane lei. Marea sală a ghişeurilor, cu o instalare fericită şi cu o lumină splendidă, face o frumoasă impresie.

Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni este administrată de un consiliu compus din 12 membri şi dintr'un director numit pe cinci ani. Actualul director e d. Tudor Rădulescu. Situaţia Casei de Depuneri şi Consemnaţiuni pe anul 1909 este de un total de 446.812.684 lei.

liticiens et de journalistes qui font et défont les destinées du pays. Derrière le café, il y a le restaurant Capşa, le plus réputé de la ville. La maison entière est tenue sur un pied de tout premier ordre.

Nous arrivons maintenant à l'intersection de la Calea Victoriei avec les grands boulevards. Sur le côté droit, formant l'angle, le grand Hôtel du Boulevard, le plus luxueux et le mieux fréquenté. Ses appartements garnis à l'anglaise; ses salles de marbres, où le corps diplomatique et les personnes de distinction prennent régulierement leurs repas; son salon de lecture, fourni de revues et journaux étrangers, font de cet Hôtel la premiére maison de Bucarest, offrant aux voyageurs le séjour le plus agréable.

Un peu plus loin, toujours à droite, se trouve l'Hôtel de la Légation de Russie, ancienne maison Cantacuzène et Milosh Obrénovich.

Puis vient le Magasin Universel, bazar français, avec tous les articles à prix fixe. A côté, la Préfecture de Police, ancienne maison baron Meitani.

Plus loin et à gauche, se trouve le Palais des Postes et Télégraphes, grands bâtiments en briques et pierre, un peu lourds et qui ont coûté plus de sept millions de francs.

Derrière ce Palais on aperçoit la char-

Strada Lipscani şi Banca Naţională.
(La rue Lipscani et la Banque Nationale.)

mante église Stravopoléos, en style byzantin du XVIII siècle, que finit de restaurer l'architecte I. Mincu.

De aici încolo, Calea Victoriei coboară în pantă, trecând pe dinaintea pavilionului unde are loc, în ziua de Bobotează, ceremonia sfinţirii apei, şi se sfârşeşte la podul şi Cheiul Dâmboviţei.

Să ne întoarcem acum şi să reluăm Calea Victoriei, spre Nord, dela Calea Griviţei înainte. Imediat la stânga, alcătuind colţul Căiei Victoriei şi a Căiei Griviţa, avem Ministerul de Einanţe, o mare clădire cu trei etaje, cu o curte de onoare şi cu un jet-d'eau

En face du Palais des Postes, l'Hôtel de France, propre et contenant 500 chambres. Toujours en face de ce même Palais, se trouve la Caisse des dépôts et consignations, d'une architecture moderne et d'une décoration riche, due à l'architecte Gottereau et coûtant trois millions de francs. La grand hall des guichets, d'un aménagement heureux et d'une lumière splendide, fait une belle impression. La Caisse des dépôts et consignations est administrée par un conseil com-

Calea Victoriei şi Biserica Zlătari. (La Rue Victoriei et l'église Zlatari.)

în mijlocul unei grădini îngrijite. Bugetul ţării este astăzi de 435.685.322 lei; ministru de finanţe e d-l Emil Costinescu.

Lipită de minister, se află în fundul curţii Casa Monteoru, de o frumuseţe de linii liniştite, construită de arhitectul Mincu; alături, vechea casă românească Cantacuzin, astăzi proprietatea prinţului Moruzi; la dreapta în colţul străzii Cosma, otelul legaţiunii germane, de piatră, având în faţă Ministerul Justiţiei, vechea casă Văcărescu şi Academia Română, fosta casă Filipescu Vulpe, cu cele trei secţiuni ale sale: literară. istorică şi ştiinţifică, cu marea sa bibliotecă

posé de douze membres et un directeur nommé pour cinq ans. Le directeur actuel est M. T. Radulescu. La situation de la Caisse est d'un total de 446, 812, 684 fr.

A partir de ce point, la Calea Victoriei descend en pente, en passant devant le Pavillon où a lieu, le 6 janvier, la céremonie de la bénédictiou des eaux, et finit au pont et aux quais de la Dâmbovitza.

Revenons maintenant sur nos pas et reprenons la Calea Victoriei, vers le nord, au point où débouche la Calea Griviţei et par où nous sommes entrés. Immédiatement à gauche, formant l'angle de la Calea Victoriei et de la

publică şi cu colecţiunile sale foarte interesante de documente, de manuscrise şi de monede vechi.

Continuând strada, avem pe stânga Ministerul Comerţului şi al Industriei, fosta casă Vernescu, decorată înăuntru de pictorul George Mirea şi înconjurată de o frumoasă grădină engleză; pe dreapta, casa Dissescu în stil bizantin. Puţin mai departe, Palatul Cantacuzin în stil Ludovic al XVI-lea, zidit după planurile arhitectului Berindei şi decorat în saloanele sale luxoase de mai mulţi pictori români: Mirea, Verona, Vermont.

Strada ne duce în sfârşit în Piaţa Vic-

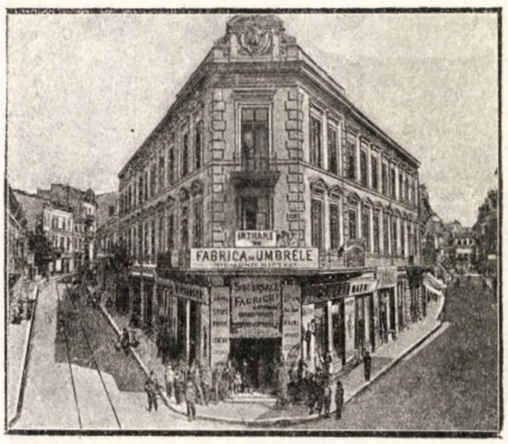

Strada Smârdan. (La Rue Smârdan.)

toriei, care este rotundă şi are 124 metri de diametru. Aici vedem la dreapta, palatul Ministerului afacerilor streine, fostul palat Sturza, cu motive de decoraţie polichromă; înăuntrul lui se află saloane imense împodobite cu bronzuri, cu marmure şi oglinzi, destinate marilor recepţii ale ministerului. Ministerul afacerilor streine întreţine unsprezece legaţiuni în streinătate. Ministrul actual ad interim e d. I. C. Brătianu, şeful partidului liberal; secretar general, d. Duiliu Zamfirescu, ministru plenipotenţiar şi membru al Academiei Române. La stânga, Palatul funcţionarilor, o încercare de stil românesc, făcută de arhitectul Mihăiescu.

Calea Griviţei, nous avons le Ministère des Finances, grande construction à trois étages avec une cour d'honneur et un jet-d'eau au milieu d'un jardin soigné. Le budget du pays est actuellement de 435, 685, 322 fr.; le ministre des Finances, M. Emile Costinescu.

Contigue au ministère des Finances, se trouve, au fond de la cour, l'Hôtel Monteoru, d'une beauté de lignes tranquilles, construit par l'architecte Mincu; à côté, l'ancienn maison roumaine Cantacuzène appartenant aujourd'hui au Prince Mouruzzi; à droite, à l'angle de la rue Cosma, l'Hôtel de la Légatin d'Allemagne en pierre, ayant en face le Ministère de la Justice, ancienne maison Vacarescu et l'Académie Roumaine, ancienne maison Filipescu Vulpe, avec sest rois sections: littéraire, historique et scientifique, avec sa grande bibliothèque publique et ses collections très remarquables de documents, de manuscrits et de monnaies anciennes.

En continuant la rue, on a à sa gauche le Ministère du Commerce et de l'Industrie, l'annciene maison Vernescu, décorée à l'intérieur par le peintre George Mirea et entourée d'un grand jardin anglais; à droite, la maison Disescu, en style byzantin; à droite, le Palais Cantacuzène, style Louis XVI, bâti d'après les plans de l'arhitecte Berindei et décorée, dans ses salons, somptueusement meublés, par plusieurs peintres roumains, Mirea, Verona, Vermont.

La rue nous amène enfin à la Place Victoriei, ronde et ayant 124 mètres de diamètre. On y voit, à droite, le Palais du Ministère des Affaires Etrangères, ancien palais Sturdza, avec ces motifs de décoration polychrome; à l'intérieur, se trouvent des salons immenses, ornés de bronzes, de marbres et de glaces et destinés aux grandes réceptions du Ministère. Le ministère des Affaires. Étrangères entretient à l'étranger onze Légations. Le ministre actuel, par interim, est Mr. I. C. Brătianu, chef du parti libéral; le secrétaire général, Mr. Duilius Zamfirescu,

Din piaţa aceasta începe frumoasa plimbare a bucureştenilor, numită Şoseaua, unde se vede în fiecare după amiazi, echipagii luxoase, călăreţi şi mii de oameni pe jos. Şoseaua este opera Generalului Kisseleff care guvernà Ţara Românedscă în numele Rusiei, pe timpul ocupaţiunii ruseşti în 1832. La intrarea plimbării, avem pe stânga muzeul zoologic, nou construit, cu colecţiunile sale de animale, foarte interesante, şi Şcoala de arte-frumoase, şi, pe dreapta, muzeul geologic care nu e încă cu desăvîrşire instalat, datorit arhitectului Victor Ştefănescu.

Şoşeaua propriu zisă, începe la primul rond—point, unde este un basin cu jet-d'-eau şi unde se văd, pe amândouă părţile, frumoase grădini engleze, cu pajişti moi de verdeaţă şi cu alei îngrijite, semănate cu bănci.

Prelungind plimbarea, de-alungul aleei de tei, care înbălsămează aerul, primăvara, cu parfumul lor plăcut, întâlnim pe dreapta aşa zisul Bufet, un pavilion încântător prin stilul său românesc, lucrarea arhitectului Mincu, aşezat în mijlocul arborilor şi al florilor; vara bucureştenii vin aici pentru a respira răcoarea aerului şi a asculta muzică.

Mai departe, se zăresc, printre buchetele de arbori desfătători, vile şi restaurante, pe care le umple publicul în zilele de sărbători: Vila Ghica, transformată astăzi în Sanatoriul Elisabeta, vila Gănescu, Văcărescu, Miclescu, restaurantul Flora, etc.

Tocmai în capăt, şi trecând pe lângă Institutul Materna şi Şcoala de Agricultură, se vede Hipodromul, unde au loc cursele de primăvară şi de toamnă, urmărite de societatea elegantă a Bucureştilor şi de o mulţime nenumărată.

Intorcându-ne din Piaţa Victoriei spre oraş, dăm la stânga de noul bulevard Colţea, cel mai frumos şi mai plin de case. Larg de 100 de metri, cu cele două trotuare ale sale pentru pedeştri, cu cele două şosele pentru trăsuri, cu aleea sa de călăreţi, cu cele patru rânduri de arbori şi frumoasele ote-

ministre plénipotentiaire et membre de l'Académie Roumaine. A gauche, sur la même place, le palais des fonctionnaires, un essai de style roumain, fait par l'architecte Mihaiescu.

C'est de cette place que commence la belle promenade des bucarestois, dite la Chaussée, où l'on voit, chaque après-midi, de

Statua lui Mihai Viteazul. (La statue de Michel le Brave.)

luxueux équipages, des cavaliers et des milliers de piétons. La Chaussée est l'oeuvre du Général Kisseleff qui gouvernait la Roumanie au nom de la Russie, lors de l'occupation russe en 1832. A l'entrée de la promenade, on a, à sa gauche, le musée zoologique, nouvellement construit, avec ses collections d'animaux, très intéressantes, et l'École des beaux-arts, et, à droite, le musée géologique qui n'est pas encore définitivement installé, dû à l'architecte Victor Stefanescu.

La Chaussée, proprement dite, commence au premier rond-point, où se trouve un bassin avec jet-d'eau et où l'on voit, des deux côtés, de beaux jardins anglais, aux pelou-

luri particulare, precedate de grădini, cari îl înconjoară, bulevardul Colţea este calea cea mai elegantă din oraş. Printre otelurile sale particulare cele mai reuşite, menţionăm pe cel al d-lui Gr. Ollănescu şi General Arion, stil Ludovic al XVI, construite de arhitectul Berindei, casa Mironescu. cu turnul ei înalt, făcută de arhitectul Magni, casa Hepites, de arhitectul Maimarol, şi în sfârşit casa Petraşcu, în stil românesc, construită după planurile arhitectului Mincu.

Squarul Universităţii şi statua Eliade Rădulescu.
(Le Square de l'Université et la statue d'Heliade Rădulescu.)

Bulevardul Colţea se înfundă acum în Piaţa Lascar Catargiu, largă de 118 metri de diametru şi în mijlocul căreia se înalţă monumentul de bronz al omului de Stat român, Lascar Catargiu, opera sculptorului francez Mercier.

Această piaţă este străbătută de strada Romană, care are o lungime de 2470 de metri şi la încrucişarea căreia cu Calea Dorobanţilor se află, pe dreapta, piaţa Lahovari, având în mijlocul ei statua în bronz a acestui orator politic, sculptată de acelaş artist francez Mercier.

ses moelleuses et aux allées soignées, bordées de banquettes.

En longeant la promenade, à travers l'allée des tilleuls embaumant l'air, au printemps, de leur parfum exquis, on rencontre, sur la droite, le Buffet, charmant pavillon en style roumain et qui est l'oeuvre de l'architecte Mincu, planté au milieu d'arbres et de fleurs ; l'été on y vient pour respirer le frais et entendre de la musique.

Plus loin on aperçoit, parmi les bouquets d'arbres, de déliceuses villas et des restaurants que remplit le public les jours de fête: Villa Ghica, transformée actuellement en Sanatorium Elisabeth, Villa Ganescu, Vacarescu, Miclescu, le restaurant Flora, etc.

Tout au bout, et en passant devant l'Institut Materna et l'École d'agriculture, on voit l'Hippodrome où ont lieu les courses de printemps et d'automne, suivies par la société élégante de Bucarest et par une foule innombrable.

En descendant de la place Victoria vers la ville, on rencontre, à sa gauche, le nouveau boulevard Colţea, le plus beau et le mieux bâti. Large de 100 mètres, avec ses deux trotoirs pour piétons, ses deux chaussées pour voitures, son allée pour les cavaliers, et avec les quatre rangées d'arbres et les coquets hôtels particuliers, précédés de jardins, qui l'entourent, le boulevard Colţea est la voie la plus élégante de la ville. Parmi les hôtels les plus réussis, citons ceux de M. M. Ollanescu et Général Arion, en style Louis XVI, construits par l'architecte Berendei, la maison de M. Mironescu, flanquée d'une haute tour, faite par l'architecte Magni, la maison Hepites, par l'arhitecte Maimarol, et enfin, la maison Petraşcu, en style roumain, bâtie d'après les plans de l'architecte Mincu.

Le boulevard Colţea aboutit actuellement à la Place Lascar Catargiu, large de 118 mètres de diamètre et au millieu de laquelle se dresse le monument en bronze de l'homme d'Etat roumain, Lascar Catargiu, l'œuvre du sculpteur français, Mercier.

Imprejurul pieței Alexandru Lahovari converg : strada Costaforu, având, la început casa Take Ionescu, în stilul renașterii, de arhitectul Blanc ; strada Dionisie cu casa George Filipescu și casa Turnescu, o mare și frumoasă clădire, de un aspect senioral și înconjurată cu o frumoasă grădină engleză ; strada Armașu, la capătul căreia se găsește statua lui Gogu Cantacuzin, fost ministru ; Grădina Icoanei, puțin frecventată, și frumoasa școală Centrală a Icoanei, în stil românesc, și cu o curte amintind vechile mănăstiri, datorită arhitectului Mincu.

Să ne întoarcem acum din nou în Calea Victoriei, la podul și Cheiul Dâmboviței, și să aruncăm o privire asupra stradelor laterale Căiei Victoriei. Sunt, mai întâi în fund de tot, noile cheiuri care se întind de-alungul râului : Orașul e străbătut de la nord la sud de râul Dâmbovița și cheiurile se întind pe mai mult de opt kilometri. Avem la stânga Căiei Victoriei, cheiul Halelor, cu Hala de carne, Hala de pește și, pe piața Bibescu, noua Hală de legume, datorită arhitectului George Mandrea ; îndărătul ei, băile populare și mai departe, Morga.

La sudul Halei de legume, se vede dealul Mitropoliei, pe culmea căruia se înalță Mitropolia, Palatul Mitropolitului Primat și Camera Deputaților. Ca să ajungi acolo, iidici aleea înaltă și treci pe sub o boltă care slujia altădată de clopolniță.

Mitropolia a fost ridicată în 1655 de domnul Constantin Șerban Vodă. Ea a fost una din cele mai bogate din bisericele noastre pe care Turcii au jefuit-o de multe ori. Rând pe rând restaurată și reparată, ea a pierdut puțin din vechiul său caracter ; azi nu mai sunt decât turnurile ei care păstrează ceva din înfățișarea lor de odinioară.

Palatul Mitropolitului Primat nu e, vorbind la dreptul, decât simpla locuință a unui prelat închinat vieței exemplare a unui sfânt.

Camera deputaților, rezidită în cele din urmă de arhitectul Maimarol, e alcătuită din marea sală a sedințelor, luxos mobilată, cu-

Cette place est traversée par la Strada Romana, qui a une longueur de 2470 mètres et à l'intersection de laquelle avec la Calea Dorobanților se trouvent, à droite, la place Lahovari avec, au milieu, la statue en bronze de cet orateur politique, sculptée par le même artiste français, Mercier.

Tout autour de la place Alexandre Lahovari débouchent : la rue Costaforu, avec, au commencement, l'hôtel Take Ionescu ; la rue Dionisie avec l'hôtel Ceorges Filipescu, et l'hôtel Turnescu, grande et belle bâtisse d'un aspect seigneurial et entouré d'un beau jardin anglais ; la rue Armașu, au bout de la-

Statua Brătianu și Palatul Universității.
(La Statue de Brătianu et le Palais de l'Université.)

quelle se trouvent la statue de Gogu Cantacuzin, ancien ministre, le jardin d'Icoanei, peu frequénté, et la belle École Centrale d'Icoanei, en style roumain, avec une cour rappelant les anciens couvents, due à l'architecte Mincu.

Revenons maintenant de nouveau à la Calea Victoriei, au pont et aux quais de la Dâmbovitza, pour jeter un cop d'œil à travers les rues latérales à la Calea Victoriei.

Il y a d'abord, tout au fond, les nouveaux quais qui suivent le long du cours de l'eau ; la ville est traversée du nord au sud par la rivière Dâmbovitza et les quais s'étendent sur plus de 8 kilomètres. Nous avons à notre gauche de la Calea Victoriei, le quai des Halles avec la Halle aux viandes, la Halle

prinzând fotoliurile celor 144 deputaţi, băncile ministrilor şi ale biroului, busturile oamenilor noştri politici dispăruţi şi alte săli secundare. Prima piesă de intrare face cea mai bună impresie.

De sus de pe dealul Mitropoliei, e o vedere încântătoare asupra oraşului, care se întinde ca înnecat într'un ocean de verdeaţă, şi din care răsar clopotniţele scânteitoare a celor 120 de biserici şi domurile mouumentelor sale.

La poalele dealului, în locul unde se încrucişează bulevardul Maria cu strada 11

Palatul «Generala». (Le Palais de la «Generala».)

Iunie ce duce la gara Filaret, străluceşte în chip deosebit frumoasa biserică St. Nicolae dintr'o zi, în stil bizantin, şi puţin mai departe, pe stânga, se întinde Parcul Carol I, în care se vede o frumoasă grotă miraculoasă, un început de grădină zoologică, marile Arene Romane, Palatul de Arte frumoase, minunata Culă şi Turnul lui Vlad Ţepeş, resturi ale Expoziţiunii din 1906, făcută sub direcţiunea d lui D r Istrati, fost ministru, profesor universitar şi membru al Academiei Române.

La o distanţă de câteva minute spre sud, se află pe o înălţime, Cimitirul Şerban Vodă, unde se înalţă câteva monumente funerare de o rară frumuseţe. Cităm pe cele ale familor Gr. G. Cantacuzin, Em. Ghica, E-

aux poissons et, sur la place Bibescu, la nouvelle Halle aux légumes, due a l'architecte Georges Mandrea; derière elle, les bains populaires et, plus loin, la morgue.

Au sud de la Halle aux légumes, on voit la colline de la Métropole, au sommet de laquelle s'élèvent l'église métropolitaine, le palais du Métropolitain Primat et la Chambre des députés. Pour y arriver, on monte une haute allée et on passe sous une grande voûte qui servait autrefois de clocher.

La Métropole fut construite en 1655 par le prince Constantin Vodă Şerban. Elle fut une des plus riches de nos églises que les Turcs ont pillé à plusieurs reprises. Tour à tour restaurée et réparée, elle a perdu un peu de son ancien caractère; il n'y a peut-être que les tours qui conservent leur premier aspect.

Le palais du Métropolitain Primat n'est, à vrai dire, que la modeste demeure d'un prélat voué à la vie exemplaire d'un saint.

La Chambre des députés, dernièrement refaite par l'architecte Maimarol, se compose de la grande salle de séances, luxueusement meublée, contenant les fauteuils des 144 députés, les bancs des ministres et du bureau, les bustes de nos hommes politiques disparus, et des salles secondaires. La première pièce d'entrée fait la meilleure impression.

Du haut de la colline de la Métropole on a une vue charmante sur la ville qui s'étend comme noyée dans un océan de verdure et d'où émergent les clochers scintillants de ses cent vingt églises et les dômes de ses monuments.

Au bas de la colline, au point où se croisent le boulevard Maria avec la rue 11 Iunie qui conduit à la Gare Filaret, resplendit tout particulièrement la belle église St. Nicolae dintr'o zi, en style byzantin, et, un peu plus loin, à gauche, s'étend le Parc Carol I, où l'on voit une magnifique grotte miraculeuse, un commencement de jardin zoologique, les grandes arènes romaines, le pa-

vloghie Gheorghieff, Iacob Lahovary, Eugen Stătescu, construite după planurile arhitectului Mincu şi care sunt de o originalitate vrednică de admiraţie.

Intorcându ne la cheiuri, întâlnim apoi aşezămintele şi Spitalul Brâncovenesc, având o faţadă pe bulevardul Maria, alta pe cheiuri şi a treia, cu frumoasa biserică Domniţa Bălaşa dinainte, pe Calea Rahovei. Biserica şi Aşezemintele Brâncoveneşti sunt faptele milostive a două mari femei: Domniţa Bălaşa, fiica domnitorului Munteniei, Constantin Brâncoveanu,—care a fost tăiat împreună cu trei fii ai săi şi cu ginerele său Enache Văcărescu, de Sultan, la Constantinopol, pentru că a voit să asigure ceva mai multă neatârnare ţării sale, în ziua de 16 August 1514; şi cealaltă, Safta Brâncoveanu, născută Balş din Moldova, căsătorită cu Banul Grigore Basarab Brâncoveanu, mort în 1832. Domniţa Bălaşa dăruì averea sa pentru zidirea şi întreţinerea Bisericei Domniţa Bălaşa, rezidită astăzi în întregime şi în chip artistic.

Safta Brâncoveanu lăsă prin testament toată averea sa pentru zidirea unui mare spital, înzestrat în prezent cu toate perfecţionările ştiinţei şi în care sunt primiţi gratis toţi bolnavii fără deosebire de naţionalitate şi de religie, şi a unui azil bine întreţinut, în care trăesc 80 de bătrâne. Veniturile bisericei şi ale spitalului trec peste suma de un milion de lei. Aceste venituri sunt puse sub controlul direct al Mitropolitului Primat şi administrate de doi urmaşi ai familiei: Prinţul Dimitrie Barbu Ştirbei, fiul celui din urmă Voevod al Valahiei, şi de d. Em. Băleanu, coborîtor dintr'o veche familie românească.

Peste drum, formând celalt unghiu al stradei Rahovei cu cheiul, vedem palatul de justiţie, de o ordonanţă exterioară simplă şi severă, dar întocmit admirabil înăuntrul lui. Faţada principală care ar trebuì să aibă mai mult loc dinainte, este de o simplicitate de linii dintre cele mai impunătoare. Construcţia palatului este datolais des beaux arts, la merveilleuse Coula, et la Tour de Vlad Ţepeş, restes de l'Exposition de 1906, faite sous la direction de M. le Dr. Istrati, ancien ministre, professeur universitaire et membre de l'Académie roumaine.

A une distance de quelques minutes vers le sud, on a, sur la hauteur, le Cimetière Şerban-Vodă, où s'élèvent des monuments funéraires d'une rare beauté. Citons ceux des

Statua C. A. Rosetti. (La statue de C. A. Rosetti.)

familles Gr. G. Cantacuzène, M. Ghica, Evloghie Gheorghieff, Jacques Lahovari, Eugène Stătescu, construits d'après les plans de l'architecte Mincu et qui sont d'une originalité digne d'admiration.

En revenant aux quais, nous rencontrons les Établissements et l'Hôpital Brancoveanu, ayant une façade sur le Boulevard Maria, une autre sur le quai, et la troisième avec, sur le devant, la belle église Domnitza Balasha, sur la Calea Rahovei. L'Église et les Établissements Brancoveanu sont l'œuvre charitable de deux grandes femmes: la Princesse Balasha, fille du prince régnant de la

rită arhitectului Mincu. Statuele de piatră cari se găsesc pe frontonul lui, simbolizând forța și prudența, sunt opera sculptorului Fr. Stork ; înăuntru, în marea sală a pașilor pierduți, bustul de marmoră, ridicat în onoarea marelui avocat Mihai Cornea, este semnat de către sculptorul italian Romanelli. In palatul de justiție sunt instalate tribunalele, cu toate secțiile lor, Curtea de apel și Curtea de casație, cu secțiile lor, Curtea de juraţi și baroul Capitalei.

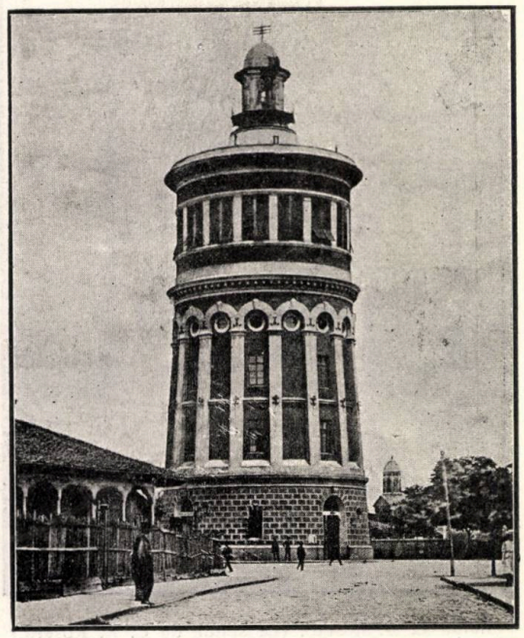

Turnul de observație. (La tour d'observation.)

Urmând încă pe cheiuri, avem la stânga strada Mihai-Vodă care se ridică pe dealul Spirei, unde se vede arsenalul armatei, cazărmile Cuza și Alexandria și monumentul de piatră și bronz, înălțat în onoarea pompierilor care luptară vitejește la 1848, împotriva Turcilor. Pompierii nu erau decât 500, iar Turcii 9.000. Curajul și bravura lor extraordinară sunt perpetuate de această imagină a gloriei sunând din trompetă și susținând un soldat care își dă sfârșitul. In fața arsenalului este biserica Radu-Vodă cu

Valachie, Constantin Brancoveanu, — qui fut décapité, avec ses trois fils et son gendre Enache Vacarescu, par le Sultan à Constantinople, pour avoir voulu assurer un peu plus d'indépendance à son pays, le 16 août, 1514 ; et l'autre, Safta Brancoveanu, née Balsh de Moldavie, mariée au Ban Gregoire Basarab Brancoveanu, mort en 1831. La Princesse Balasha Brancoveanu légua sa fortune pour la construction et l'entretien de l'Église Doamna Balasha, aujourd'hui entièrement et artistiquement rebâtie.

Safta Brancoveanu testa tous ses biens pour la construction d'un grand hôpital, doté actuellement de tous les perfectionnements de la science, et où sont reçus gratuitement tous les malades sans distinction de nationalité ou de religion, et d'un asile parfaitement entretenu qui compte 80 pensionnaires. Les revenus de l'église et des établissements dépassent la somme d'un million de francs. Ces revenus, sont placés sous le contrôle direct du Métropolitain Primat et administrés par deux descendants de la famille : Le Prince Démètre Barbu Stirbey, fils du dernier Voévode de la Valachie, et M. Em. Baleanu appartenant à une vieille famille roumaine.

Vis-à-vis, formant l'autre angle de la rue Rahovei et du quai, nous voyons le Palais de justice, d'une ordonnance extérieure sombre et sévère, mais aménagé admirablement à l'intérieur. La façade principale qui devrait avoir un peu plus de recul, est d'une simplicité de lignes des plus imposantes. La construction du Palais est due à l'architecte Mincu. Les statues en pierre qui surmontent le sommet, symbolisant la Force et la Prudence, sont l'œuvre du sculptenr Fr. Storck; à l'intérieur, dans i'immense salle des pas perdus, le buste en marbre, érigé en l'honneur du grand avocat Michel Cornea, est signé par le sculpteur italien Romanelli.

Dans le Palais de justice sont installés les tribunaux, avec ses chambres, la cour

dependinţele ei, în care se află arhivele Statului.

Mai departe pe cheiul Magheru, întâl-

Bulevardul Elisabeta şi Palatul Eforiei Spitalelor. (Le Boulevard Elisabeth et le Palais de l'Ephorie des Hôpitaux.)

nim institutul şi laboratorul de chimie, de sub direcţiunea d-lui dr. Istrati, şcoala veterinară, facultatea de medicină, cu statuia D-rului Davila în faţă, splendinda grădină botanică, a cărei casă din mijloc, în stil românesc, este datorită arhitectului N. Gabrielescu,—parcul dela Cotroceni, cu mausoleul micei prinţese Maria, moartă la vârsta de 4 ani, unicul copil al M. M. L. L. Regele şi Regina,—în sfârşit dealul Cotrocenilor, pe înălţimea căruia se vede palatul princiar şi azilul Elena Doamna, şcoală primară şi normală, deschisă orfanelor şi fundată de către Doamna Elena Cuza.

Palatul Cotrocenilor este o foastă mânăstire rezidită din nou, cu frumoase proporţii şi cu o ornamentare pitorească, şi a cărei întocmire interioară este de o înfăţişare prea artistică, datorită gustului decorativ al prinţesei Maria. Palatul este reşedinţa de iarnă a A. A. L. L. R. R. Principele şi Principesa României care petrec vara la castelul Pelişor din Sinaia.

Prinţul Ferdinand de Hohenzollern este fiul prinţului Leopold de Hohenzolern, fratele M. S. Regelui şi e născut la 24 August 1865. Regele neavând copii, prinţul

d'appel et la cour de cassation avec leurs sections, la cour d'assises et le barreau de Bucarest.

En suivant encore les quais on a, à sa gauche, la rue Mihai Vodă qui conduit en montant sur la colline Spirei, où l'on voit l'arsenal de l'armée, les casernes Couza et Alexandria et le monument en pierre et bronze, élevé en l'honneur des pompiers qui luttèrent héroïquement, en 1848, contre les Turcs. Les pompiers n'étaient que 500, les Turcs 9000. C'est leur courage et leur bravoure singuliers que perpétue cette gloire sonnant la trompette et soutenant un soldat mourant. En face l'arsenal, est l'église Radu-Vodă avec ses dépendances destinées aux Archives de l'État.

Plus loin, sur le quai Magheru, on rencontre l'Institut et le Laboratoire de Chimie, dirigé par M. le Dr Istrati, l'école vétérinaire, la faculté de médecine, avec la statue du docteur Davila sur le devant, le splendide jardin botanique, dont la maison du milieu, en style roumain, est due à l'architecte N. Gabrielescu, — le Parc de Cotroceni, avec le mausolée de la petite princesse Marie, morte à l'âge de 4 ans, l'unique enfant de leurs

Spitalul Colţea. (L'Hôpital Colţea.)

majestés le Roi et la Reine, — enfin la colline de Cotroceni, au sommet de laquelle on aperçoit le Palais Princier et l'asile Elena Doamna, école primaire et normale, ouverte

Ferdinand a fost proclamat ca principe moştenitor al României cu titlul de Alteţă regală în 1870. El ocupă în prezent în armata română, gradul de general de divizie şi de inspector general al cavaleriei.

Principesa Maria este fiica Ducelui de Coburg şi a marei Ducese Alexandra din Rusia, căsătorită în 1893 în castelul dela Sigmaringen; ea a născut 5 copii: pe prinţul Carol, prinţesa Elisabeta, prinţesa Maria. prinţul Nicolae şi prinţesa Ileana. Simpatică şi strălucitoare prin natura sa, principesa Maria a României are un gust pronunţat pentru toate artele şi în deosebi

Grădina Cişmigiu. (Le jardin Cismigiu.)

pentru pictură, în care se distinge ea însăşi ca artistă.

Paralelă cu cheiurile pe care le văzurăm şi plecând din piaţa Sf. Anton, avem strada Carol, fosta stradă Franceză, numită astfel din pricina marelui număr de negustori francezi cari o ocupau altădată; ea este încă şi astăzi în întregime comercială şi are la începutul ei, biserica catolică Bărăţia, piaţa de flori şi hotelul Dacia.

Puţin mai la Nord. şi dând tot aşa în Calea Victoriei, strada Lipscani, numită astfel din pricina marelul trafic pe care negustorii români îl făceau cu oraşul Lipsca. Acì este centrul comercial al oraşului, punct unde se văd toate băncile, cele mai mari magazine şi cele mai luxoase galantare. In colţul stradei Smârdan se înalţă Banca Naţională, un

aux orphelines et fondée par la princesse Elena Couza.

Le Palais de Cotroceni est un ancien monastère reconstruit à neuf, de belles proportions et d'ornamentation pittoresque et dont l'arrangement intérieur a un cachet très artistique, dû au goût décoratif de la Princesse Marie. Ce palais est la résidence d'hìver de LL. AA. RR. le Prince et la Princesse de Roumanie qui passent l'été au château du Pelişor à Sinaïa.

Le Prince Ferdinand de Hohenzollern est le fils du Prince Léopold de Hohenzollern, frère de S. M. le Roi et est nè le 24 août 1865. Le Roi n'ayant pas d'enfant, le Prince Ferdinand fut proclamé prince héritier de Roumanie avec le titre d'Altesse Royale, en 1870. Ii occupe actuellement, dans l'armée roumaine, le grade de général de division et d'inspecteur général de la cavalerie.

La Princesse Marie est la fille du duc de Cobourg et de la grande duchesse Alexandra de Russie, mariée en 1893 au Château de Sigmaringen; elle a donné naissance à 5 enfants: le prince Carol, la princesse Elisabeth, la princesse Marie, le prince Nicolas et la princesse Ileana. Sympathique et brillante par sa nature, La Princesse Marie de Roumanie manifeste un goût prononcé pour tous les arts et particulièrement pour la peinture où elle-même se distingue comme artiste.

Parallèle au quais que nous venons de voir, et partant de la place St. Anton, nous avons la rue Carol, ancienne rue Française, nommée ainsi à cause du grand nombre de commerçants français qui l'occupaient autrefois; elle est encore toute commerciale, et a, à son commencement, l'église catholique Baratia, le marché aux fleurs et l'hôtel Dacia.

Un peu plus au nord et débouchant dans le même sens dans la calea Victoriei, on rencontre la rue Lipscani, ainsi nommée à cause du grand trafic que les commerçants roumains faisaient avec la ville de

monument cu frumoase proporţii şi ornamentaţii simple şi curate. Banca Naţională este prima istituţie financiară a Ţării. Ea are bilete în circulaţie pentru mai mult de 250 milioane şi o rezervă metalică de 115 milioane. Directorii săi actuali sunt: d. Eugen Carada, A. Ştefănescu, Bibicescu, Victor Antonescu şi D. Comşa.

Venind încă spre centrul oraşului, întâlnim din nou încrucişarea Căei Victoriei cu marile bulevarde. La dreapta începe bulevardul Universităţii, unde se ridică Palatul Universităţii, de o ordonanţă clasică, cu cele patru facultăţi: literele şi filosofia, ştiinţele, dreptul şi teologia, prevăzute cu seminarii,

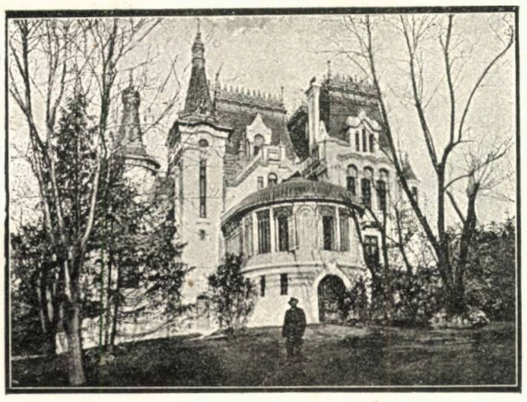

Casa Elena Creţulescu. (La Maison Hélène Cretzulescu)

laboratoare, cabinete ştiinţifice, etc. Facultatea de medicină ţinând de aceiaşi Universitate este aşezată lângă Cotroceni. Numărul total al profesorilor Universităţii din Bucureşti e de 94. Actualul său Rector este D. C. Dimitrescu-Iaşi, profesor de filosofie. Decani: d. I. Bogdan, E. Pangrati, Valerian Ursianu, Kiriţescu şi Dr. Toma Ionescu.

La rândul de jos al clădirii, se află muzeul naţional de antichităţi; aici se poate vedeà: vestitul tezaur dela Pietroasa, compus din cele 12 bucăţi de aur ale lui; statuele împăratului August, a zeului Asclepios, găsită la Constanţa; foarte interesante frescuri originale dela Curtea de Argeş, des-

Leipsic, en roumain Lipsca. C'est le centre commercial dela ville, où l'ou voit toutes les banques, les plus grands magasins et les plus luxueux étalages. Au coin dela rue Lipscani et de la rue Smârdan, s'élève la Banque nationale, un monument de belles proportions et d'ornementations simples et pures. La Banque nationale est la première institution financière de la Roumanie. Elle a des billets en circulation pour plus de 250 millions et une réserve métallique de 115 millions. Ses directeurs actuels sont M. M. E. Carada, A. Ştefănescu Bibicescu, Victor Antonescu, et D. Comşa.

En montant encore vers le centre de la ville, on arrive à l'entrecroisement de la Calea Victoriei avec les grands boulevards. On a, à sa droite, le boulevard de l'Université, où s'élève le palais de l'Université, d'une ordonnance classique, avec ses quatre facultés: les lettres et la philosophie, les sciences, le droit et la théologie, pourvues de séminaires, de laboratoires, de cabinets scientifiques, etc. La Faculté de médicine dépendant de la même Université est située près de Cotroceni. L'Université de Bucarest compte 94 professeurs.

Le recteur actuel de l'Université est M. C. Dimitrescu-Iassy, profesieur de philosophie. Les doyens: M. M. I. Bogdan, E. Pangrati, V. Urseanu, Kiriţescu et le dr. Toma Ionescu.

En bas, il y a le musée national d'antiquités; c'est ici qu'on peut voir: le fameux trésor de Petroasa, composé de ses 12 pièces en or; les statues de l'empereur Auguste, du dieu Asclepios, trouvée à Constantza, les très intéressantes fresques originales de Courtea de Argesh, détachées avant sa restauration; les pierres d'Adam Klissi; le monument d'Adam Klissi, restauré; une quantité d'objets religieux en métal; des disques, des icones, des vases, des croix, — et enfin de belles épitaphes anciennes, travailleées par des mains de domnitze, ainsi que des étoffes anciennes, ayant appartenu à des princes roumains.

prinse din pereţi înaintea restauraţiunii bisericei; pietrele dela Adam Klissi; monumentul dela Adam Klissi, restaurat, un mare număr de obiecte religioase de metal; discuri, icoane, vase şi cruci, şi în sfârşit frumoase epitafuri vechi, lucrate de mâini de domniţe şi stofe vechi de ale Voevozilor români. Muzeul este sub direcţiunea d-lui Gr. G. Tocilescu.

Tot în Palatul Universităţii se găseşte sala Senatului, unde se întrunesc cei 88 de senatori ai ţării şi unde se văd busturile a mai mulţi oameni de stat români. In faţă, pe squarul Universităţii, plantat cu arbori şi sămănat cu bănci, se vede statua lui George Lazar, primul apostol al învăţământului român, sculptată de I. Georgescu; statua ecuestră a lui Mihai Viteazul, datorită sculptorului Carriere Belleuse, şi statua lui Eliade Rădulescu, marele scriitor român, lucrată de sculptorul italian E. Ferrari.

Pe acest squar al Universităţii, Regele şi Regina, înconjuraţi de statul major şi de ataşaţii militari streini, primesc, în ziua de 10 Mai, defileul trupelor garnizoanei, care este una din cele mai mari şi mai mişcătoare sărbători naţionale.

La spatele statuei lui Mihai Viteazul, se înalţă biserica rusească, cu turnurile ei aurii, una din cele mai frumoase din Capitală, şi Palatul Societăţii de asigurare Generala.

La întretăierea bulevardului Universităţii cu strada I. C. Brătianu, avem monumentul de piatră şi de bronz, ridicat prin subscripţie naţională, marelui om de Stat român, Ioan C. Brătianu. Acest monument, făcut de sculptorul francez Ernest Dubois, amintind puţin pe al lui Gambetta din Paris, are o înfăţişare impunătoare. Pe soclul lui se observă două reliefuri, din care unul reprezintă pe Ioan Brătianu vorbind poporului în 1848 şi celalt, sosirea Principelui Carol I în România la 1866. La picioarele statuei lui Brătianu, un geniu sburând cu un frumos avânt. In faţa monumentului şi ceva mai la stânga, pe strada I. C. Brătianu, este Primăria, fosta casa Hagi Moscu, care se nădejduieşte a fi

Le musée est sous la direction de M. Gr. G. Tocilescu.

C'est toujours dans le palais de l'Université que se trouve la salle du Sénat, où se réunissent les 88 sénateurs du pays et où l'on voit les bustes de plusieurs hommes d'Etat roumains. En face, sur le square de l'Université, planté d'arbres et bordé de banquettes, on remarque la statue de George Lazăr, le premier apôtre de l'enseignement roumain, sculptée par I. Georgescu; la statue équestre de Michel-le-Brave, due

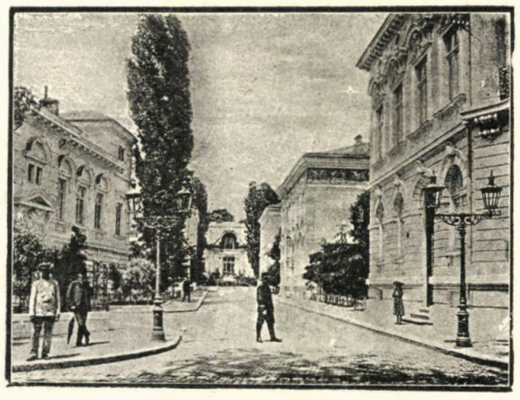

Alea Carmen Sylva. (L'Allée Carmen Sylva.)

au ciseau du sculpteur Carrière Belleuse, et la statue de Helliade-Rădulescu, le grand écrivain roumain, travaillée par le sculpteur italien E. Ferrari.

C'est sur ce square de l'Université que le Roi et la Reine, entourés de l'état major et des attachés militaires étrangers, reçoivent, le 10 Mai, le défilé des troupes de la garnison qui est une de plus grandes et des plus émotionnantes fêtes nationales.

Derrière la statue de Michel-le-Brave, on aperçoit l'église russe aux toures dorées, une des plus belles de la Capitale, — et le palais de la société d'assurance *Generala*.

A l'intersection du boulevard de l'Université aver la rue I. C. Brătianu, on a le monument en pierre et bronze, érigé, par

înlocuită printr'o nouă clădire, a cărei anteproiect a fost deja făcut de către architectul

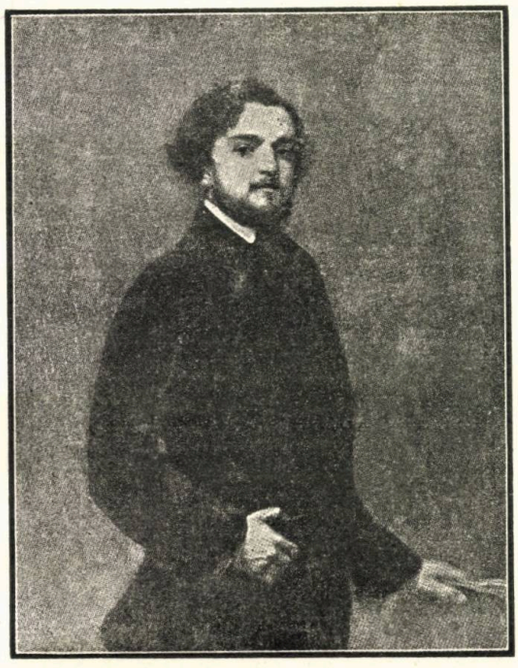

Portretul Pictorului Aman. (Le Portrait du Peintre Aman.)

Mincu. Noua zidire va fi, după aceste planuri, de un mare aspect monumental, adevăratul Otel comunal pe care-l așteaptă de ani întregi Bucureștii. Bugetul Primăriei este, în cifră rotundă, de douăsprezece milioane de lei, din care aproape jumătate sunt absorbiți de anuitățile datoriei publice.

Dela Piața Brătianu, bulevardul ia numele de Bulevardul Carol. Aici se vede, la dreapta, Ministerul Agriculturii și Domeniilor, făcut de arhitectul Blanc, in stilul renașterii, cu o frumoasă curte de onoare, sămănată cu flori și, în fața lui, sediul societății pentru exploatare de petrol, Steaua Română, având un capital vărsat de treizeci milioane. Lucrările sale actuale sunt în Prahova, Buzeu, Bacău și Neamț. Administrator delegat al societății e d. J. Boambă.

Puțin mai în sus, e Piața Roseti pe care se ridică statua în bronz a marelui patriot și jurnalist C. A. Roseti; el stă pe fotoliul

souscription nationale, au grand homme d'Etat Roumain qui fut Jean C. Brătianu. Ce monument fait par le sculpteur français Ernest Dubois, rappelant un peu celui de Gambetta de Paris, est d'une belle allure. Sur le socle on remarque deux reliefs, dont l'un représente Jean Brătianu parlant au peuple, en 1848, et l'autre, l'arrivée du Prince Charles I en Roumanie, en 1866; aux pieds de la statue de Brătianu, un génie s'envolant d'un bel essor.

En face du monument et un peu à gauche, sur la rue I. C. Brătianu, est la mairie, l'ancienne maison Hadgi Moscu, qu'on espère remplacer par une nouvelle construction dont l'avant-projet a été déjà fait par l'architecte Mincu. La nouvelle bâtisse sera, d'après ces plans, d'un grand aspect monumental, le vrai Hôtel de ville qu'attend depuis des années Bucarest. Le budget de la mairie est, en chiffre rond, de douze millions de francs dont à peu près la moitié est absorbée par les annuités de la dette publique.

A partir de la place Bratianu, le boulevard prend le nom de boulevard Carol. On y voit, à droite, le Ministère de l'agriculture et des Domaines, fait par l'architecte Blanc

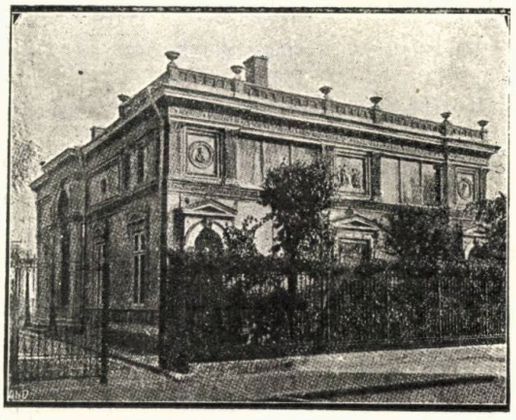

Muzeul Aman. (Le Musée Aman).

en style Renaissance, avec une belle cour d'honneur, parsemée de fleurs, et, en face, le siège de la «Steaua Română» société pour

său de jurnalist cu condeiul în mână, în momentul de a începe să scrie. Bronzul este de sculptorul Hegel și turnat la școala de arte și meserii.

Mergând încă pe bulevard, ajungem la Piața Carol, unde se află statua în picioare de I. Georgescu, a lui Pake Protopopescu, fost primar al Bucureștilor care contribui mult la înfrumusețarea orașului.

Mai departe, bulevardul se bifurcă luând la stânga numele de bulevardul Ferdinand, având în capăt turnul roș, din care se dă semnul focurilor, și, la dreapta, bulevardul Pake Protopopescu, având în colț biserica greacă, care amintește templele vechi, și în fund de tot, târgul de vite al Oborului, schimbat primăvara în bâlciul Moșilor, imi-

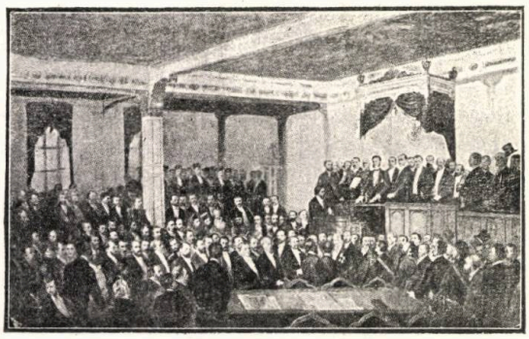

Jurământul pe constituție al Principelui Carol (1866), Tablou de Aman.
(Le serrement du Prince Charles (1866).) Tableau d'Aman.

tație după obiceiurile strămoșilor noștri Romanilor.

Coborând pe bulevardul Elisabeta, privirea se întinde până la dealul și Palatul Cotrocenilor, și întâlnim, pe stânga, Palatul Eforiei Spitalelor Civile, mare clădire cu trei etaje, în care se găsește administrația mai tutulor spitalelor Capitalei, întemeiate mai cu seamă de două familii domnești: familia Cantacuzin și familia Ghica. E mai întâi, spitalul Colțea, așezat în strada I. C. Brătianu, fundat în 1635 de Domnul Mihail Cantacuzin, o construcție enormă, prevăzută cu toate perfecționările științei și a-

l'exploitation du pétrole, au capital versé de 30 millions de francs. Ses chantiers actuels sont en Prahova, Buzău, Bacău, P. Neamț. Administrateur délégué est Mr. J. Boambă. Un peu plus haut, la place Rosetti, où se dresse la statue en bronze du grand patriote et journaliste, C. A. Rosetti; il est assis sur son fauteuil de journaliste et, la plume à la main, en train d'écrire. Le bronze est dû au culpteur Hegel et coulé à l'École des arts et métiers.

En montant encore, nous arrivons à la Place Carol, où s'élève la statue en pied, par I. Georgescu, de Pake Protopopescu, ancien maire de Bucarest qui contribua beaucoup à l'embellissement de la ville.

Plus loin, le boulevard se bifurque, en prenant à gauche le nom du boulevard Ferdinand, avec, au bout, la tour de feu d'où l'on signale les incendies, et, à droite, le boulevard Pake Protopopescu, avec, au coin, l'Église Grecque rappelant les temples anciens, et, tout au fond, le marché aux bestiaux de l'Obor, transformé, le printemps, en la foire des *moshi*, imitation d'après les coutumes de nos anccêtres les Romains.

En descendant le boulevard Elisabeth, la vue s'étend jusqu'à la colline et le Palais de Cotroceni, et on rencontre à gauche le Palais de l'Éphorie des hôpitaux civils, un grand corps de bâtiment à trois étages où se trouve l'administration de presque tous les hôpitaux de la ville, fondés surtout par deux familles princières: la famille Cantacuzin et la famille Ghica. Il y a d'abord l'hôpital Colțea, situé rue I. C. Brătianu, fondé en 1635 par le prince Michel Cantacuzin, une énorme construction pourvue de tous les perfectionnements scientifiques et ayant sur le devant l'église Colțea, de style byzantin, et la statue du fondateur au milieu du parc. Il contient 306 lits, trois amphithéâtres, des musées, bibliothèques et laboratoires.

L'hôpital Filantropia, situé sur la Chaussée du même nom, est dû à l'initiative du docteur Caracash, du prince Grégoire Baleanu

vând în faţă biserica Colţea, în stil bizantin, şi statua fondatorului în mijlocul parcului. Spitalul conţine 306 paturi, trei amfiteatre, muzee, biblioteci şi laboratoare.

Spitalul Filantropia, aşezat pe şoseaua cu acelaş nume, datorit iniţiativei Doctorului Caracaş, prinţului Grigore Băleanu şi altor câţiva particulari; el are 235 de paturi, amfiteatru, băi, farmacie, etc. Spitalul Maternitatea, întemeiat în anul 1839 de domnul Mihai Ghica, cu 80 de paturi. Spitalul copiilor cu 130 de paturi. Spitalul Colentina cu 243 de paturi. Spitalul Pantelimon cu 250 de paturi. In sfârşit Ospiciul Mărcuţa

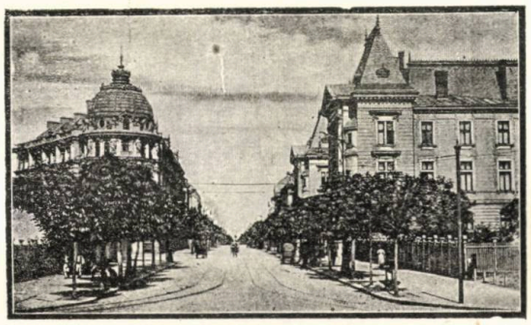

Bulevardul Carol. (Le Boulevard Carol.)

care poate să adăpostească până la 700 de alienaţi.

Toate aceste spitale sunt admirabil de bine întreţinute şi au ca medici pe profesorii şi doctorii cei mai celebri din Capitală. In ele bolnavii sunt îngrijiţi gratuit şi fără distincţiune de naţionalitate sau de religie.

Eforia are un buget de mai bine de cinci milioane lei şi este administrată de doi coborâtori ai familiilor fundatoare: D. dr. Cantacuzin şi d. I. Ghica, şi de un medic, D. dr. Buicliu.

Mai în jos, se află Ministerul Lucrărilor Publice, o imensă clădire, care nu e încă sfârşită, datorită arhitectului P. Antonescu. Ministerul Lucrărilor Publice are un buget de 96.968.554 lei. Titularul lui actual e d. V. G. Morţun. Secretar General d. N. Hărjeu.

et à quelques particuliers; il contient 235 lits, amphithéâtre, bains, pharmacie, etc. L'hôpital de la Maternité, fondé en 1839 par le Prince Mihail Ghica, avec 80 lits. L'hôpital des enfants avec 130 lits. L'hôpital Colentina avec 243 lits. L'hôpital Pantelimon avec 250 lits. L'hospice Marcutza pouvant abriter jusqu' à sept cents aliénés.

Tous ces hôpitaux sont admirablement entretenus et ont comme médecins les professeurs et les docteurs les plus célèbres de la Capitale. Les malades y sont soignés gratuitement et sans distinction de nationalité ou de confession.

L'Éphorie a un budget de plus de 5 millions de francs et est administrée par deux descendants des familles fondatrices: M. le Dr. Cantacuzin et M. D. I. Ghica, et par un médecin, M. le Dr. Buicliu.

Plus bas se trouve le Ministère des Travaux publics, immense bâtisse qui n'est pas encore complètment achevée et due a l'architecte P. Antonescu. Le Ministère des travaux publics a un budget de 96968554 de fr. Son titulaire actuel est Mr. V. G. Morţun. C'est de ce ministère que dépendent les Chemins de fer roumains et le Service maritime roumain. Les chemins de fer roumains ont actuellement en exploitation une longneur de lignes de 3186 kilomètres, représentant un capital nominal de 889 millions de francs.

Ils disposent de 347 stations, 639 locomotives, 1035 vagons de voyageurs, dont la plupart neufs et très confortabiles, 106 de postes, 14385 à marchandises et 756 vagons réservoirs. Le personnel employé dans l'administration est de 23000 personnes auxquelles on alloue annuellement la somme de 29111000 fr. Le directeur actuel qui a remplacé M. E. Miclescu, démissionaire, est M. l'ingénieur Cotescu et le sous-directeur, M. Rămniceanu.

Le service maritime dispose aujourd'hui de 10 grands bateaux d'une force de 3000 chevaux-vapeur, dont cinq bateaux de marchandises, quatre de voyapeurs et marchandises et deux autres comme bâtiments de

De acest minister depind Căile ferate Române şi Serviciul maritim român. Căile ferate române au astăzi în exploatare o lungime de linii de 3186 kilometri, înfăţişând un capital nominal de 889 milioane lei. Ele dispun de 347 staţii, 639 locomotive, 1035 vagoane de călători, din care cele mai multe noi şi foarte comfortabile, 106 de poştă, 14385 de marfă şi 756 vagoane rezervoare. Personalul întrebuinţat în administraţie este de 21000 de oameni, cărora bugetul le prevede anual suma de 29.111.000 fr. Directorul actual care a înlocuit pe d. E. Miclescu demisionat, e d. inginer Cotescu şi sub-director d. Râmniceanu.

Serviciul Maritim Român dispune azi de zece mari vapoare, din care cinci sunt de marfă, patru de călători şi marfă, şi celelalte două ca bastimente de servitute. Preţul lor se ridică la 16 milioane. Vapoarele de călători merg regulat odată pe septămână, la Smirna, cu escală la Mitileni şi la Alexandria din Egipt şi de două ori pe săptămână la Constantinopoli. Vapoarele de marfă fac porturile Dunării, Constanţa, Liverpolul, Roterdamul, etc. Vapoarele exprese de pe linia Constanţa, Constantinopoli, Smirna, Alexandria care este în legătură cu Orient-expresul sunt: *Principesa Maria*, *Regele Carol*, *România*, *Dacia* şi *Împăratul Traian*. Ele sunt foarte luxos întocmite, luminate cu electricitate şi prevăzute cu telegrafia fără fir. Cursele lor sunt cele mai repezi şi cele mai puţin costisitoare.

Directorul actual al serviciului maritim român este d. căpitan comandor P. Popovâţ şi sub-director d. căpitan-comandor C. Boerescu.

In faţa noului Minister al Lucrărilor Publice e grădina Cişmigiului, de o întindere de 4 hectare, cea mai centrală şi cea mai frumoasă. Luminată cu gaz şi cu electricitate, cu mari alee umbrite cu arbori bătrâni de toate felurile, cu lacul său pe care se fac plimbări cu bărcile în timpul verei şi se patinează în timpul iernei, cu insula din mijlocul lacului, unde se află un restaurant şi muzică, cu jocul apelor şi parte-

servitude. Leur coût s'élève à 16 millions de fr. Les bateaux de voyageurs desservent régulièrement une fois par semaine Smyrne, avec escale à Mitylène, et Alexandrie d'Egypte, deux fois par semaine Constantinople. Les bateaux de marchandises desservent les ports du Danube et ceux de Constantza, Liverpol, Rotterdam etc.

Les vapeurs express de la ligne Constantza - Constantinople - Smyrne, Alexandrie en relation avec l'orient - express, sont le ***Principesa Maria***, le ***Regele Carol***, le ***Romania*** le ***Dacia***, et le ***Imperatorul Traian***. Ils

Muzeul de istorie naturală.
(Le Musée d'histoire naturalle.)

sont très luxueusement aménagés, éclairés à l'électricité, pourvus de télégraphie sans fil et leurs traversées sont les plus rapides et les moins coûteuses. Le directeur actuel du service maritime est M. le capitaine commandeur, P. Popovatz, et le sous-directeur M. le capitaine commandeur C. Boerescu.

Vis-à-vis du nouveau Ministère des travaux publics est le jardin Cismegiu, d'une étendue de 4 hectares, le plus central et le plus beau. Eclairé au gaz et à l'électricité, avec de grandes allées bordées de vieux arbres de toute sorte, avec le lac, sur lequel on conduit des barques, l'été, et on patine, l'hiver, avec l'île du milieu du lac, où il y a un restaurant et de la musique, avec le jeu des eaux et les parteres de fleurs qui égaient le regard de tous côtés, ce jardin est l'endroit le plus pittoresque de la ville.

Plus loin, le boulevard Elisabeth descend jusqu'au pont de la Dâmbovitza.

rele de flori cari înveselesc privirea de toate părţile, această grădină este locul cel mai pitoresc din tot oraşul.

Mai departe, bulevardul Elisabeta coboară până la podul de pe Dâmboviţa.

Printre stradele cele mai frumoase învecinându-se cu Calea Victoriei, vom cită încă strada Edgard Quinet, foarte dreaptă şi de o potrivă zidită pe margini, strada Sărindar care începe cu squarul Sărindar, strada Regală, cu o înfăţişare curat occidentală şi unde sunt otelurile Union şi Regal; strada Câmpineanu, care trece prin faţa Ministe-

Muzeul Simu. (Le Musée Simu)

rului de Războiu, situat în intrarea Valter Mărăcineanu aproape de Cişmigiu, şi care e o veche casă particulară răspunzând puţin cerinţelor unui minister; bugetul acestui minister trece de 46 milioane lei; Strada Viena, având, la stânga, Palatul Societăţii de asigurare Dacia-România şi Legaţia Austro-Ungară; strada Academiei cu Ministerul de Interne şi Consiliul de miniştri o veche construcţie cu trei faţade şi cu o curte mare închisă cu un grilaj. Ministrul actual de Interne este d. I. C. Brătianu, preşedintele consiliului; strada C. A. Rosetti, având la început şi pe dreapta Muzeul Aman.

Acest muzeu este compus din opera pictorului Aman, unul din artiştii noştri dela început şi fundator al şcoalei de arte-fru-

Parmi les rues les plus jolies s'avoisinant à la Calea Victoriei, citons encore: la rue Edgard Quinet, toute droite et complètement bâtie; la rue Sarindar qui commence par le square Sarindar; la rue Regala, d'un aspect tout occidental et où l'on a les hôtels Union et Regal; la rue Câmpineanu qui passe devant le Ministère de la guerre, situé dans l'entrée Valter Mărăcineanu près du Cismigiu et qui est une ancienne maison privée, répondant peu aux exigences d'un ministère; le budget de ce ministère est de 46 millions; la rue de Vienne, avec, à gauche, le palais de la société d'assurances Dacia-Romania et la Légation d'Autriche-Hongrie; la rue de l'Académie avec le ministère de l'Intérieur et le Conseil des ministres, une vieille construction à trois côtés de façade et une grande cour que ferme la grille; le ministre actuel de l'Intérieur est Mr. C. I. Brătianu, Président du Conseil; la rue C. A. Rosetti avec, au commencement et à droite, le musée Aman.

Ce musée est composé de l'œuvre du peintre Aman, un de nos artistes de la première heure et un des fondateurs de l'Ecole des beaux-arts de Bucarest; son ancien atelier de peintre, transformé aujourd'hui en galerie publique, contient plus de 200 toiles et dessins, dont nous citerons, parmi les tableaux historiques: la Proclamation de l'Union, Le serment sur la constitution du Prince Carol, La dernière nuit de Michel-le-Brave, Michel le-Brave est la tête de Batori, Etienne le-Grand et Aprodul Purice, etc.; et puis, des portraits, des tableaux de genre, des natures mortes, des fleurs, habilement faites.

Parallèle à la Calea Victoriei du côté de l'est, se trouve la rue Luterana, avec l'église Luthérienne et l'église Calviniste, traversée par la Strada Ştirbei-Vodă où l'on a le bel hôtel Hélène Kreţzulescu, dû à l'architecte P. Antonescu.

Dans la rue Renaşterii s'élève le Musée Kalinderu qui n'est pas encore achevé, et

moase din Bucureşti; fostul său atelier de pictură, transformat astăzi în galerie publică, cuprinde mai bine de 200 de pânze şi desenuri, din care vom menţionà printre tablourile istorice: *Proclamarea Unirii*, *Jurământul pe constituţie a Domnitorului Carol*, *Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul*, *Mihai Viteazul şi capul lui Batori*, *Ştefan cel Mare* şi *Aprodul Purice*, etc. După aceea, portrete, tablouri, de genre, naturi moarte şi flori, bine făcute.

Paralelă cu Calea Victoriei şi pe partea din spre răsărit, se află strada Luterană cu biserica luterană şi biserica calvină, tăiată de strada Ştirbei-Vodă, în care întâlnim frumosul otel Elena Kreţulescu, datorit arhitectului P. Antonescu.

In strada Renaşterii, se ridică muzeul Kalinderu care nu e încă sfârşit, şi casa Kalinderu, un adevărat muzeu ea însăşi.

La câteva minute de acolo, întâlnim strada Diaconeselor unde e Ministerul Instrucţiei publice, a cărui buget e de 27 milioane şi a cărui titular e d. Spiru Haret.

In strada Mercur, una din cele mai frumoase, se află muzeul Simu, construit de curând. El are exteriorul unui templu grec înconjurat de coloane şi cuprinde înăuntru foarte multe picturi şi sculpturi, lucrate de artiştii români şi streini cei mai cu reputaţie. Şcoala română este reprezentată prin tablouri de Grigorescu, Mirea, Andreescu, George Petraşcu, Verona, Storck, Spaethe şi alţii. Străinii, sunt toţi artişti moderni cu renume.

In strada Corabia, încă una din cele mai moderne, se vede casa doctorului G. Stoicescu, a cărui interior luxos are de asemeni multe pânze şi sculpturi frumoase.

Cealaltă parte a oraşului Bucureşti, cu stradele ei liniştite, îngrădite de curţi şi de grădini mari, cari ascund casele albe, ca şi cum ar voì să le păstreze mai bine caracterul lor de veche viaţă românească, are mai mult interes pentru cei cărora le place să asculte glasul trecutului, de un farmec

la maison Kalinderu, un vrai musée ellemême.

A quelques minutes de là, on recontre la strada Diaconeselor, où se trouve le Ministère de l'Instruction publique et des cultes, dont le budget est de plus de 27 millions est dont le titulaire est Mr. Spiru Haret.

Dans la rue Mercure, une des plus belles, on rencontre le Musée Simu, nouvellement construit. Il a l'extérieur d'un temple grec entouré de colonnes, et possède à l'intérieur beaucoup de peintures et de sculptures, dues aux artistes roumains et étrangers les plus réputés. L'école roumaine est representée

Calea Griviţei şi Biserica Sf. Voivozi.
(La Rue Griviţa et l'église St. Voivozi.)

par des tableaux de Grigorescu, de Mirea, d'Andreescu, de George Petraşcu, de Verona, Storck, Spaethe et autres; quant aux écoles étrangères, elles y sont représentées par tous les artistes modernes eu renom.

Dans la strada Corabia, encore une des plus modernes, on voit l'hôtel du Docteur G. Stoicescu, dont l'intérieur luxueux compte également de belles toiles et sculptures.

L'autre grande partie de la ville de Bucarest, aux rues tranquilles, entourées de grandes cours et de grands jardins qui cachent des maisons toutes blanches, comme pour mieux garder leur caractère d'antique vie roumaine, a plus d'intérêt pour ceux qui aiment entendre la voix du passé, d'un charme si mystérieux que la plume ne peut le rendre. C'est la partie de la ville qui ne ressemble pas du tout aux capitales euro-

atât de tainic, pe care condeiul nu-l poate zugrăvì. E partea aceea a oraşului care nu samănă de loc cu capitalele europene: case particulare cu un singur rând, puse în mijlocul grădinelor: e Bucureştii cel alb şi verde. In sfârşit la margini şi împrejurul oraşului, se înalţă fabrici mari cu coşuri lungi, şi, mai departe, sunt înconjurimile Bucureştilor: penitenciarul dela Văcăreşti cu frumoasa lui biserică, lacul dela Herăstrău, unde bucureştenii vin de se înveselesc la 1 mai; Snagovul, foarte interesant ca veche arhitectură românească, mânăstirile Ţigăneşti, Cernica, Căldăruşani, Pasărea, locuri de reculegere şi de viaţă religioasă cari parcă se sting cu încetul la singura muzică ce li se mai potriveşte: muzica clopotniţelor lor.

péennes. Ce sont des hôtels particuliers et des maisons à un étage, entourés de jardins: c'est Bucarest tout blanc et tout vert. Enfin, aux extremités et tout autour de la ville se dressent de grandes fabriques aux longues cheminées, et plus loin encore, ce sont les environs de Bucarest: la prison de Vacareşti avec sa belle église, l'étang de Herastrău, où les bucarestois vont se réjouir, le 1 mai; le Snagov, très intéressant comme ancienne architecture roumaine; les monastères de Ţiganeşti, de Cernica, de Caldarusani, de Paserea, lieux de recueillement et de vie religieuse qui agonisent mélancoliquement au seul son de la musique qui leur convient: celle de leurs clochers.

A. COSTIN.

CONSTANȚA.

CONSTANTSA

Constanța este vechiul oraș Tomi, al cărui întemeere e învăluită în negura unei legende [1]). Pe mormântul orașului Tomi, s'a

Constantsa c'est l'ancienne Tomis, dont la fondation est enveloppée dans les mystères d'une légende [1]). Sur les ruines de la ville

Podul Regele Carol. (Le Pont Regele Carol.)

ridicat, sub Constantin cel Mare, Constanța, căreia Genovezi i-au redat, pentru câtva timp, vechia strălucire și însemnătate comercială. Căzută apoi sub stăpânirea Turcilor,

Tomis s'éleva, sous Constantin le Grand, Constantsa, à laquelle les Gênois ont rendu, pour quelque temps, l'ancien éclat et l'importance commerciale. Plus tard, lorsqu'elle

[1]) „Se z'ce că frumoasa Medea, fiica lui Aetes, regele Colchidiei, înamorată de viteazul Jasone, fugì dela părinți, luând cu ea pe fratele ei mai mic Absirt, și stâr-

[1]) L'on dit que la belle Médée, fille d'Aetes, roi de Colchide, ennamourée du héros Jason, s'enfutt de la maison paternelle après avoir enlevé son frère cadet

cheiul şi zăgazurile s'au stricat, frumoasele clădiri ale portului s'au ruinat, mişcarea şi viaţa oraşului a încetat, — un somn îndelung de veacuri s'a întins peste întreaga Dobroge.

Astăzi, reînviat splendid, portul Constanţei uneşte, prin măreţul pod dela Cerna-Voda, căile uscatului cu ale mărilor, deschizând Europei drumul cel mai scurt în spre ţărmurii Gangelui. Pe schelele lui se revarsă avuţii din toate ţările, iar vara se adună lume multă şi aleasă pe plaja-i minunată dela Mamaia.

tomba sous la domination des Turcs, son quai et ses digues tombèrent en ruines, les belles bâtisses du port s'écroulèrent petit à petit, le mouvement et la vie de la ville cessèrent, — un long sommeil séculaire jeta son voile sur toute la Dobrodgea.

A l'heure actuelle, le port de Constantsa, ressuscité splendidement, relie, grâce au superbe pont de Cernavoda, les voies de terre à celles de la mer, ouvrant ainsi à l'Europe le chemin le plus court vers les bords du Gange. Sur ses escales s'ammoncellent des richesses de tous les pays, et, pendant l'été, sa merveilleuse

Constanţa văzută dinspre mare. (Constantsa vue de la mer.)

Oraşul Constanţa are 16.000 locuitori şi se întinde pe o suprafaţă de 216 hectare. Prefectul actual al districtului, d-l Scarlat Vârnav şi primarul actual al oraşului, d-l G. Boteanu, îşi dau toate silinţele de a duce mai departe prosperitatea înfloritoare a Constanţei. Sub raportul administrativ, oraşul este divizat în două culori: culoarea de galben şi culoarea de roşu. Stradele sale principale pleacă din Piaţa Indedendenţei şi

plage de Mamaia est visitée par de nombreux hôtes du monde select.

La ville de Constantsa a seize mille habitants et occupe une superficie de 216 hectares. Le préfet actuel du district, Mr. Charles Vârnav et le maire actuel, Mr. G. Boteanu, mettent beaucoup de zèle à faire prospérer la ville déjà florissante de Constantsa. Sous le rap-

---

nind astfel furia lui Aetes care o urmări pe mare. Dar când eră s'o ajungă, Medea ca să scape de corabia răzbunătoare, ucide pe Absirt şi, îmbucăţindu-i trupul, il aruncă bucată cu bucată pe valuri. Bietul părinte îşi opreşte necontenit corabia ca să adune de pe apă bucăţile iubitului său copil, şi, când le strânge pe tote, sdrobit de durere, trage la ţărm să le îngroape. Limanul acesta şi oraşul care s'a ridicat apoi aci, s'a numit Tomi, dela cuvântul grecesc „bucată".

Absirte, excitant ainsi le courroux d'Aettes qui la poursuivit sur mer. Mais, au moment d'être atteinte, Médée, pour échapper à la poursuite de la nef vengeresse, met a mort Absirte et dépéçant le cadavre de ce dernier le jette morceau par morceau dans les flots à d'assez longs intervalles. Le malheureux Aetes arrête incessamment sa nef pour ramasser les fragments du corps de son enfant chéri, et, après en avoir fait un seul monceau, il gagna le rivage, écrasé de douleur, pour inhumer les tristes dépouilles. Ce rivage et la ville qui sest élevée ici depuis, fut nommée Tomis, — qui en grec signifie morceau.

sunt drepte, largi, plantate cu arbori şi bine întreţinute.

Centrul oraşului are locuinţe mari şi frumoase; aici e sediul autorităţilor, al consulilor, al băncilor, al magazinelor mari şi locul de întâlnire al vizitatorilor.

Otele sunt de primul şi de al doilea rang; sunt, apoi, vile, apartamente şi camere de închiriat, puse toate în timpul verei sub controlul serviclului sanitar al oraşului spre a corespunde cerinţelor igienei.

Restaurantele Constanţei sunt bine întreţinute şi bucătăria în cea mai mare parte

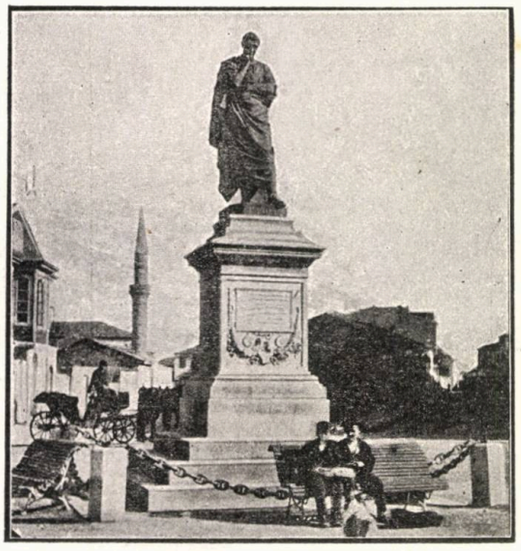

Piaţa Independenţei şi statua lui Ovidiu.
(Place de l'Indépendance et la statue d'Ovide.)

foarte bună. În ele, se găsesc jurnale, reviste bilearde şi alte distracţii.

Trăsurile de piaţă sunt curate şi de cele mai multe ori conduse de turci. Între Techir-Ghiol şi Mangalia circulă omnibusuri.

Iluminatul electric e în întreg oraşul; stradele, pavate cu asfalt, sunt împodobite cu clădiri publice mari, ca: şcolile «Principele Carol» şi «Principesa Maria», catedrala Maicei Domnului, în stil bizantin, decorată magistral de pictorul Mirea şi înconjurată de o frumoasă grădină, şi altele.

port administratif la ville est divisée en deux arrondissements, désignés par la couleur jaune et la couleur rouge. Ses rues principales, débouchant de la Place de l'Indépendance, sont droites, larges, plantées de deux rangées d'arbres et bien entretenues.

L'intérieur de la ville possède des habitations grandes et belles; c'est ici que se trouve le siège des autorités, des consulats, des banques, des grands magasins et le rendez-vous des visiteurs étrangers.

On y trouve des hôtels du premier et du second ordre. Les villas, appartements et chambres garnies sont tous mis, pendant la saison d'été, sous le contrôle du service sanitaire de la ville pour répondre aux exigences de l'hygiène.

Les restaurants sont fort propres et la cuisine très bonne. On trouve dans ces restaurants des journaux, des revues, des billards et d'autres distractions.

Les voitures de place sont assez coquettes et conduites, le plus souvent, par des Turcs.

Des omnibus circulent entre Techir-Ghiol et Mangalia.

L'éclairage électrique est dans toute la ville; les rues asphaltées sont embellies par de grands édifices publics, tels que: les écoles «Principele Carol» et «Principesa Maria,» la cathédrale «Adormirea Maicei Domnului», en style byzantin, décorée magistralement, à l'intérieur, par le peintre Mirea et entourée d'un beau jardin.

Les neurasténiques, les diabétiques, les hidropiques, les malades qui souffrent de laringites, pharyngites et tuberculose y trouvent, outre l'air bienfaisant, une série de moyens curatifs.

Dans le but de distraire les baigneurs, la Mairie, du temps de Mr. I. Banescu qui a beaucoup contribué à l'embellissement de la ville, a fait construire, sur le boulevard, un superbe casino, où, pendant la saison des bains, ont lieu des représentations dramatiques et des concerts.

Constantsa possède encore un etablisse-

Bolnavii de neurastenie, de diabet, de idro-

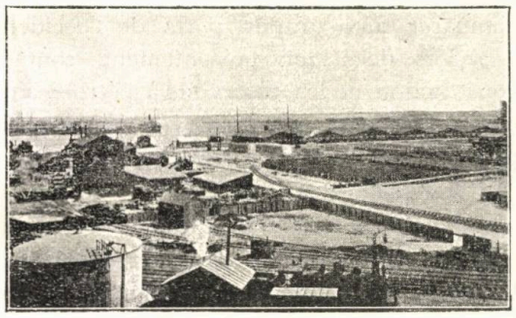

Vederea Portului. (Vue du Port.)

pisie, de laringite, faringite, tuberculosă, gă-

ment de bains de boue pour les personnes qui ne peuvent se rendre à Techir-Ghiol.

Un excellent orchestre délecte tous les soirs le public dans le parc du Casino et sur la place de l'Indépendance. Pour le monde élégant, le club militaire et civil est un endroit de rendez-vous fort agréable; les admirateurs de l'art ont un musée régional; les âmes poétiques ont devant elles le spectacle infini de la mer où le soleil et la lune miroitent tour a tour des mondes remplis de rêves. Les chasseurs et les pêcheurs trouvent, eux aussi, leur part de plaisirs.

Les visiteurs ont encore l'occasion d'admirer:

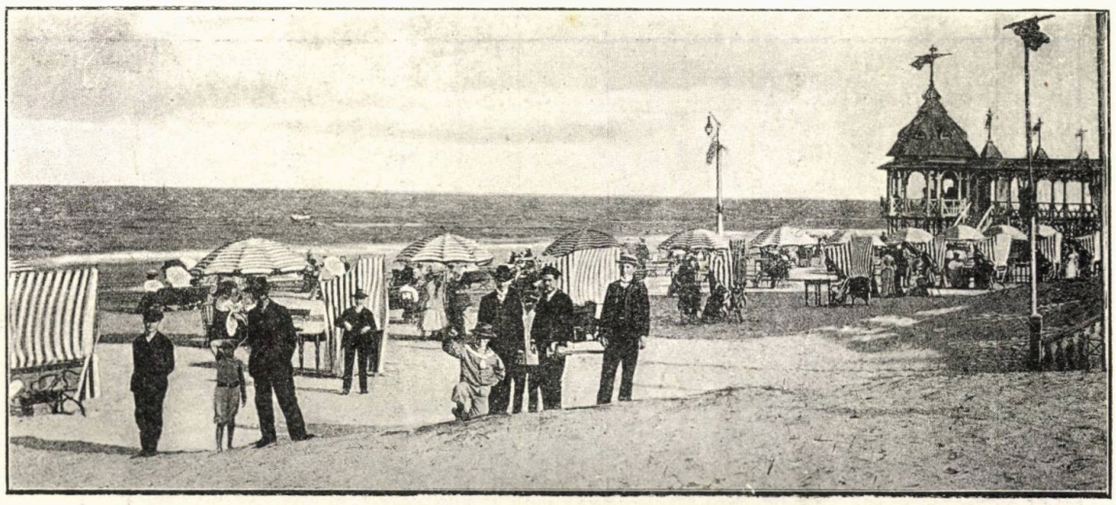

Plaja Mamaia. (Plage de Mamaia.)

sesc aici, pe lângă aerul binefăcător, şi o serie de mijloace curative.

În scop de a distrà pe vizitatorii mării. primăria — în timpul d-lui I. Bănescu care a contribuit mult la înfrumuseţarea oraşului — a construit un superb cazin pe Bulevard, unde în timpul băilor se dau reprezentaţiuni dramatice şi concerte.

In Constanţa e încă un stabiliment de băi calde de mare şi de nămol, pentru persoanele cari nu pot merge la Techir-Ghiol.

O aleasă orchestră dă în fiecare seară concerte în parcul Cazinului şi în Piaţa Independenţei.

1. Le port grandiose de Constantsa qui,

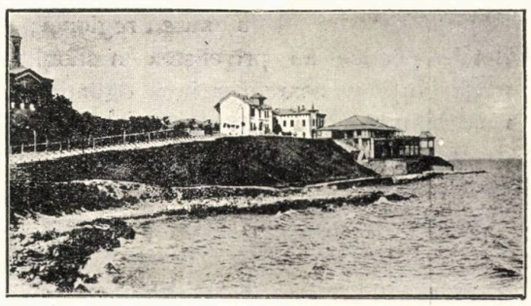

Cazinul comunal. (Le casino de la ville.)

il y a dix ans, n'avait que deux quais con-

Pentru lumea elegantă, clubul militar și

Farul. (Le phare.)

civil este un loc de întâlnire foarte plăcut; admiratorii artei au un muzeu regional; sufletele poetice au privelișteа nesfârșită a mării, în care soarele și luna oglindesc pe rând lumi pline de vise; vânătorii și amatorii de pescuit își găsesc și ei satisfacerea plăcerilor lor.

Vizitatorii au, apoi, prilejul să admire aici:

1. Marele port al Constanței, care numai cu 10 ani în urmă nu aveà decât două cheiuri, unul construit de Genovezi, iar altul de Engleji, și care astăzi se poate comparà cu porturile mari din occident;

2. Docurile cari se construesc în prezent și

struits l'un par les Gênois et l'autre par les Anglais et qui, à l'heure qu'il est, peut se cumparer aux grands ports de l'occident;

2. Les docs qui, présentement, sont en construction et les réservoirs à pétrole, ainsi que la partie du port réservée au vapeurs pour la cargaison du pétrole;

3. Le télégraphe sans fil;

4. Le boulevard longeant la côte méridionale; c'est ici, qu'en 1906, l'on a construit le casino de Constantsa donnant sur la mer et qui est un endroit magnifique.

5. L'hôtel Carol et le palais du Prince Gr. Stourdza, deux vastes constructions, assises sur le bord de la mer.

Portul Constanța. (Le Port de Constantsa.)

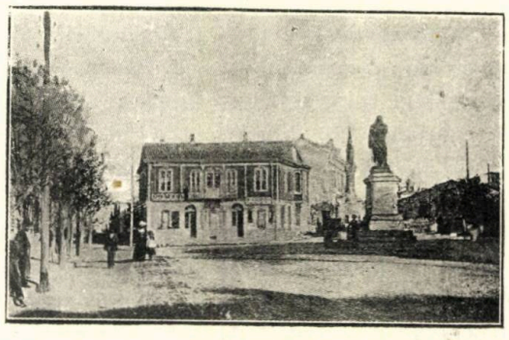

Piața Ovidiu (Place d'Ovide.)

6. La place de l'Indépendance avec sa

reservoarele speciale de petrol, ca şi partea din port rezervată vapoarelor ce incarcă petrol;

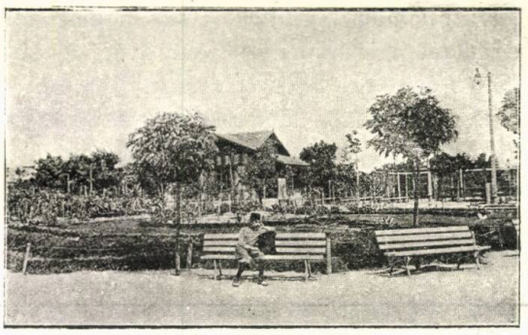

Grădina publică. (Le jardin public.)

3. Telegraful fără sârmă;

4. Bulevardul de pe ţărmul mării, dealungul coastei de sud: aci, în 1906, s'a construit frumosul Cazin al Constanţei, cu privirea spre mare şi care e un local splendid;

5. Otelul Carol şi palatnl fostului prinţ Gr.-Sturza, două construcţiuui vaste, aşezate pe malul mării ;

6. Piaţa Independenţei, cu frumoasa statuă a poetului Ovidiu şi alte clădiri ca: spitalul comunal, spitalul militar, Prefectura, Reşedinţa regală, grădina publică, biserica greacă bulgară, catolică, protestantă, armeană, sinagogile şi geamiile Mahmudia şi Azizia.

Plaja Mamaia se găseşte în mijlocul unei intinderi de nisip, având forma unei circomferenţe şi este de o rară frumuseţe. Aşezată între 44 şi 45 grade de latitudine, ea se prezintă cu o climă temperată, supusă la variaţii neînsemnate diu pricina mării care îi ridică temperatura.

Spre miază-zi de ea, la cinci kilometri, se zăreşte într'o zare albă Constanţa, cu siluetele corăbiilor şi ale vapoarelor; spre miază-noapte, satul Mamaia, iar la răsărit, marea cu priveliştea ei desfătătoare.

Această fericită dispoziţiuue topografică care îndeamnă pe vizitatori să întărzieze, ore întregi, pe malul mării, să facă băi într'o

belle statue d'Ovide, ainsi que l'hôpital communal, l'hôpital militaire, la prefectura, la Résidence Royale, le jardin public, les églises grecque, bulgare, catholique, protestante, arménienne, les sinagogues et les mosquées Mahmoudia et Azizia.

La plage de Mamaia se trouve au milieu d'une étendue de sable en forme de circonférence- et est d'une beauté rare.

Située entre le 44° et le 45° de latitude, elle jouit d'un climat tempéré soumis à des variations insignifiantes, à cause de la mer qui élève sa température et la rend, par là même, plus uniforme.

Vers le midi, à une distance de cinq kilomètres, on entrevoit la blanche Constantsa, avec ses silhouettes des navires; vers le nord, le village Mamaia, et vers l'orient, la vaste mer.

Cette heureuse position topographique, engageant les visiteurs à s'attarder des heures entières sur le bord de la plage, à se plonger dans ses ondes tièdes, à nager sans l'ombre d'un danger, où la trouverait-on ailleurs?

Selon l'avis du docteur Mendonide, en dehors de la plage Tremblade, il y a bien peu de localités qui soient dans les mêmes

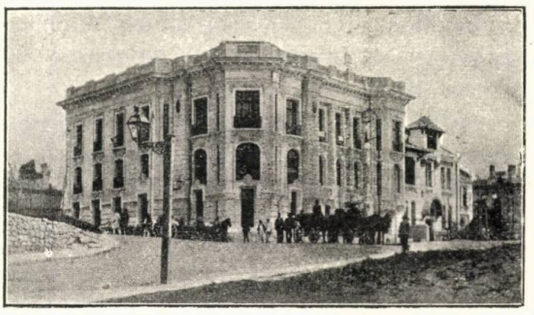

Casa Manisalian. (Maison Manisalian.)

conditions hygièniques et climatériques que la plage de Mamaia.

Le sable en est très chaud, presque brulant, si bien qu'il est très utile à certains malades, surtout à ceux qui sont affectés

apă călduță, să înoate fără nici o umbră de pericol, unde oare se poate găsi aiurea?

După doctorul Mendonide, afară de plaja Templade sunt puține localități, cari întrunesc condițiunile igienice şi climaterice ale plajei de la Mamaia.

Nisipul e cald, aproape fierbinte, aşa că e foarte folositor celor ce sufere de adenite, de scrofuloase, de reumatisme cronice, etc., şi dă rezultate minunate.

Plaja Mamaia este legată de Constanța cu o linie de drum de fer, pe care în timpul

d'adénites, de scrofules, de rhumatismes chroniques, etc.

La plage de Mamaia est reliée à la ville de Constantza par une ligne de chemin de fer sur laquelle, pendant la saison des bains, circulent huit trains par jour avec un taux de 40 centimes aller et retour.

Le pavillon de la terasse est situé au milieu des cabines et sert de lieu de repos aux baigneurs. C'est ainsi que Constantza-Mamaia présente de grands avantages aussi bien pour la Roumanie que pour la Serbie, la

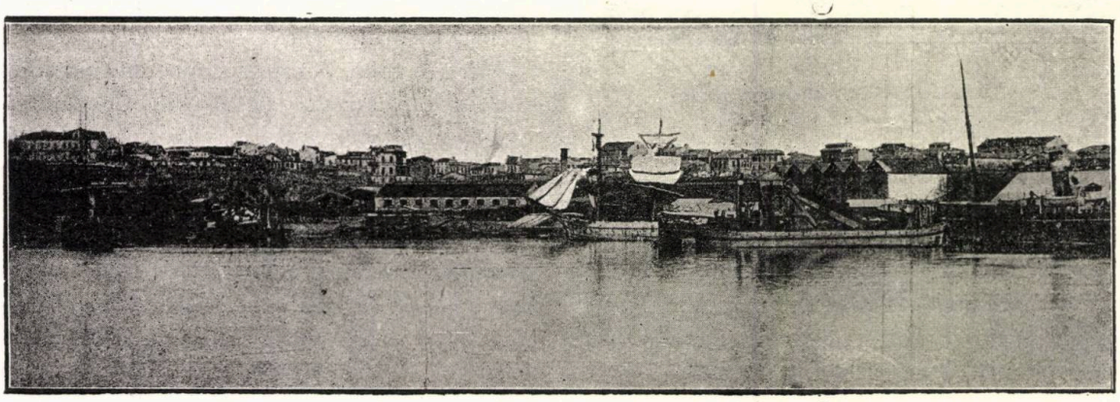

Vedere în Port. (Vue du Port)

băilor circulă câte opt trenuri pe zi, cu taxa de 40 bani dusul şi întorsul.

Pavilionul Terasei este situat în mijlocul cabinelor şi serveşte ca loc de repaos celor ce fac băi.

Astfel fiind, Constanța-Mamaia prezintă mari avantagii atât pentru România cât şi pentru Serbia, Transilvania, Bucovina şi Basarabia, căci distanța până la Constanța este neînsemnată.

Solul Constanței este identic cu cel de la Menton şi Nisa, compus din calce cretoasă friabilă, adică e scutit de praf

Primăvara în Constanța este foarte scurtă şi trecerea dela iarnă la vară e bruscă, dar toamna care e anotimpul prielnic mării, se prelungeşte adeseori cu un timp admirabil până în zilele lui Noembrie.

Temperatura medie a toamnei e de 12 ⁰ c.

la Transilvanie, la Bucovine et la Bessarabie, vu que la distance jusqu'à Constantsa est infime.

Le sol de Constantsa est identique à celui des villes de Menton et de Nice, composé de chaux crayeuse friable, c'est-à-dire un sol dépourvu de poussière.

Le printemps de Constantsa et fort court et la transition de l'hiver à l'été est brusque; mais l'automne, qui est la saison favorable à la station maritime, se prolonge souvent, avec un temps admirable, jusqu'aux jours du mois de novembre.

La température moyene de l'automne est de 12 ⁰ c.

Quant aux excursions, nous avons:

1. Le parc des bains du côté des vignes, plantation communale, commençant depuis l'extrémité de la ville et se prolongeant sur

Ca locuri de excursiuni sunt:

1. Parcul băilor dela vii, o plantaţie comunală care începe dela marginea oraşului

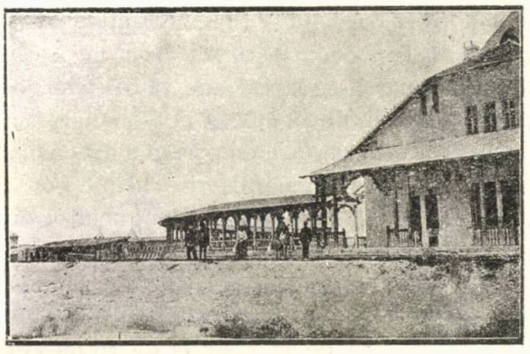

La Cazin. (Au Casino.)

şi se prelungeşte aproape trei kilometri; din distanţă în distanţă sunt vile foarte frumoase, ca vila Brătianu, vila Balş, Caramfil, Raiciu, General Zosima, Berăria Gruber, etc.

2. Satul Mamaia.

3. Anadolkioi, etc.

Ca monumente istorice se pot vizită:

1. Adam Klissi, aşezat pe un deal cu acelaş nume, înfăţişând o regiune pitorească. Impăratul Traian, după ce bate pe barbari în părţile de sud ale Dobrogei, ridică în onoarea victoriei repurtate, în anii 108-109 d. Chr., falnicul monument, cunoscut astăzi sub numele de «Tropaeum Traiani». Monumentul, în starea lui actuală, are forma unui turn circular masiv de piatră şi ciment, cu un diametru de 27 metri şi o înălţime de 10.

2. Municipium Tropaeum Traiani, la câţiva kilometri spre S. V. de Tropaeum, pe o prelungire de deal, ruinele unei cetăţi, zidită de Traian. Constantin cel Mare o rezideşte la 316 d. Chr. şi îi dă numirea de Civitas Tropaeensium. Prin săpăturile făcute până acum de către d. Tocilescu, s'au descoperit 3 porţi; cele dela răsărit şi apus, se află la capetele *viei principalis*, şi poarta dela miază-zi. In interior se văd resturi de zidărie bine conservate. Pe incinta cetăţii despre vest, s'au păstrat fundaţiile a cinci turnuri

une étendue d'environ trois kilomètres. De distance en distance, l'on voit des villas fort belles, comme celle de Bratianu, comme la villa Balş, Caramfil, Raiciu, Général Zosima, la brasserie Gruber, ete.

2. Le village Mamaia.

3. Anadolkioi, etc.;

Comme monuments historiques on peut visiter:

1. Adam-Klissi, situé sur une colline du même nom et présentant une région fort pittoresque. L'empereur Trajan, apres avoir battu les barbares, dans les parties du sud de la Dobrodgea, érige, en l'honneur de ses légionnaires, en 108—109, le magnifique monument connu aujourd'hui sous le nom de Tropaeum Trajani: Dans son état actuel, le monument a la forme d'une tour circulaire massive en pierre et en ciment, ayant le diamètre de 27 mètres et la hauteur de 10.

2. Municipium Tropaeum Trajani, à quelques kilomètres vers le sud-ouest de Tropaeum, sur un prolongement de colline, les ruines d'une cité édifiée par Trajan. Constantin le Grand fait rebâtir celle-ci, en 316 après J. Chr., et lui donne le nom de Civitas Tropæen-

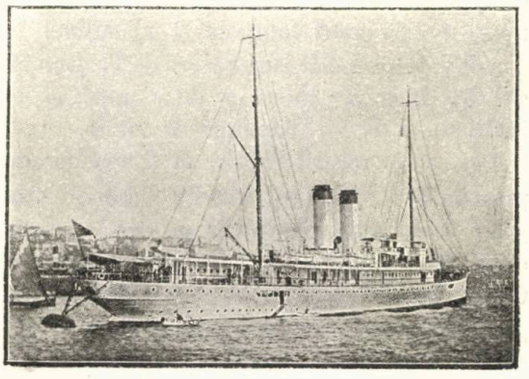

Vaporul „Dacia“ (Le Paquebot „Dacia“.)

sium. Grâce aux fouilles faites jusqu'à ce jour par Mr. Tocilescu, on a découvert trois portes: celles de l'orient et de l'occident se trouvent aux bouts de la *via principalis*, et la porte méridionale. Sur l'enceinte de la cité, du côté

exterioare. Oraşul avea 12 hectare de suprafaţă; ruinele lui se văd şi astăzi; între

Salonul de muzică din Vaporul „Principesa Maria".
(Salon de musique du Paquebot „Principesa Maria".)

ele sunt trei basilice; una bizantină cu criptă, în care te poţi coborî pe o scară cu 12 trepte; a doua, mai veche, de 28 metri lungime şi 9 lărgime, având în faţă un portic cu 5 scări şi, de fiecare parte, camere; a treia, de 26 metri lungime şi 23 lăţime.

3. La 200 de metri către răsărit de Tropaeum, se află încă un tumulus de 2 metri şi 50 înălţime şi de un diametru de 20 m.

Partea de răsărit trebue să fi fost faţada principală. Aici, pe treptele scării s'au găsit patru plăci de calcar, pe care stă scris după descifrările d-lui Tocilescu: Imperator Cesar, fiul divului Nerva, Nerva Traian, August, Germanic, Dacic, tribun pentru a 13-a oară, consul pentru a cincea oară, tatăl patriei, a construit acest monument în onoarea şi pentru memoria bravilor cari, în războiul dacic, au murit pentru patrie.

Se mai fac încă excursiuni în largul mării, în fiecare Duminică şi Joia, cu vapoarele româneşti, la Mangalia şi Sulina. Cursele lor regulate sunt spre Constantinopole, Smirna şi Alexandria, dând prilej călătorilor de a

ouest, on voit conservées les fondations des cinq tours extérieures. La ville avait une superficie de 12 hectars; on en voit encore aujourd'hui les ruines; parmi ces dernières, il y a trois basiliques; une byzantine avec cripte où l'on peut descendre sur un escalier de 12 marches; la seconde, plus ancienne, d'une longueur de 28 mètres et d'une largeur de neuf, ayant en face un portique avec cinq escaliers et des chambres de chaque côté; la troisième, de 26 mètres de longueur et de 23 de largeur.

3. A deux cents mètres vers l'orient de Tropaeum, on peut voir encore un ***tumulus*** de 2 mètres 50 de hauteur et de 20 mètres de diamètre.

La partie orientale a dû probablement former la façade principale. Ici, sur les marches de l'escalier, on en a encore trouvé quatre plaques en calcaire, ou l'on voit inscrit, d'après Mr. Tocilescu: Empereur, Caesar, fils du divus Nerva, Nerva Trajan, Auguste, Germanicus, Dacicus, tribun pour la treizième fois, consul pour la cinquième fois, le père de la patrie, a fait construire ce monument en l'honneur et pour la mémoire des braves

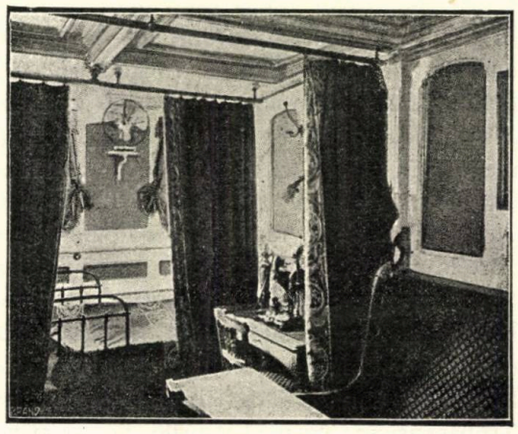

Cabină de lux din vaporul „Impăratul Traian".
(Cabine de luxe du Paquebot „Imparatul Trajan".)

qui, dans la guerre dacique, ont succombé pour la patrie.

On fait encore des excursions au large de

admirà panorama splendidă a Bosforului cu palatele lui superbe — marea de Marmara începând cu admirabilul vârf a Seraiului şi insula Prinkipo, — oraşul Smirna cu ruinele lui, şi în sfârşit măreţia antică a Africei cu Nilul cel bogat şi cu Sfinxul şi Piramidele străvechi.

la mer, le dimanche et le jeudi, avec les bateaux roumains, à Mangalia et à Soulina. Leurs courses régulières se dirigent vers Constantinople, Smyrne et Alexandrie, offrant aux voyageurs l'occasion d'admirer le splendide panorama du Bosphore, avec ses superbes palais la mer de Marmara, commençant par la Pointe du Sérail et l'Ile des Princes, les ruines de Smyrne et, finalement, la grandeur antique de l'Afrique avec son Nil opulent et avec ses pyramides et son sphinx.

I. SEREA.

Reverie.

unt singur în odae, o tristă mângâere
Aruncă lumânarea, prin slaba ei lumină,
Incet și greu se stinge ca cea dintâi durere
Și noaptea mă 'nfășoară cu liniștea-i deplină!

Din ce în ce mai clară, mereu tot mai aproape, —
Din viața de-altă dată, din vraja risipită,
Răsare amintirea, mă mângâe pe ploape,
Vai! mâna ei suavă e-atât de obosită!

Atunci în întuneric mi-apare o grădină
Cu flori, cu ape limpezi, cu drumuri solitare,
Se plimbă visătoare o tânără regină
Și ochii ei albaștri au zâmbete bizare!

Și iată se oprește tăcută lângă-o floare,
O rupe, presărându-i bogatele petale, —
Grădina 'ntreagă plânge și stelele-arzătoare
Se 'ntunecă de spaimă și lacrimă de jale!...

Am tresărit de-odată, dar liniștea-i deplină.
O lacrimă îmi pică pe-obraz, tremurătoare...
De ce-mi revine în minte și astă-zi o grădină
Și-o palidă regină jucându-se cu-o floare?

Alexandru Stamatiad

JEAN BERAUD

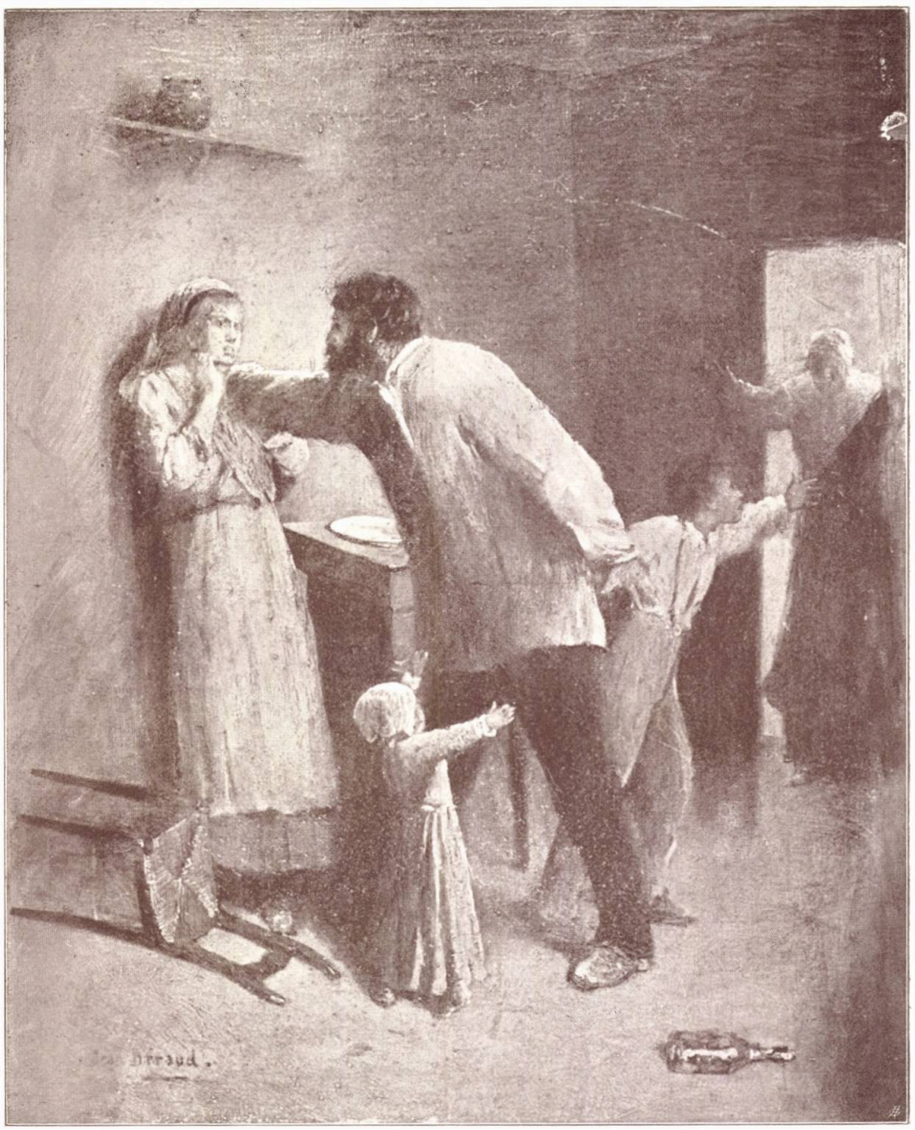

SCENĂ DIN ASSOMOIR

Colecţiunea C. G. NANO.

Din viața lui Mihail Kogălniceanu [1]

MOTO:
«Nasc și 'n Moldova oameni»!
(Neculce).

Au trecut cincisprezece ani de când, unul din cei mai sărbătoriți și iubiți conferențiari ai Atheneului Român — neuitatul Ionnescu-Gion — vorbind, în seara de 20 Martie anul 1894, la tribuna acestui locaș intelectual despre: «Mihail Kogălniceanu și răpirea Basarabiei», a început expunerea acelei pagine atât de tristă și de dureroasă din istoria trecutului nostru zicând că: «a face istoria lui Mihail Kogălniceanu dela 1817 data nașterii lui și până la «1891, an în care a murit, însemnează a face istoria redeșteptării naționale a «Munteniei și a Moldovei dela 1834 încoace».

Cu drept cuvânt puteà spune Gion aceasta, de oarece: «omul acesta cu «înalta lui personalitate, a umplut mai bine de 50 de ani din istoria neamului «românesc; așà că, descriind viața și faptele lui, desfășuri fără să vrei o parte din însăși istoria poporului nostru»[2]).

«Fruntaș al acelei mari generațiuni care a pus bazele statului român «modern, Kogălniceanu, fără să fi fost vre-o dată șeful unui grup sau al unui «partid politic a influențat, rând pe rând, pe cei mai autorizați șefi»[3]).

Iar când un pericol național se iveà sau când un interes general erà în joc, adese ori, înăbușind în pieptu-i, nemulțumirile ce sunt inerente luptelor politice; ca un leu el se asvârleà în luptă, pentru salvarea moșiei și a neamului.

Căci poporul și țara au călăuzit întreaga lui viață, preocupându-i mintea și sufletul din vârsta cea mai fragedă: «*Si jamais je revois ma patrie* — scrià, surorilor sale la 5 Mai 1837 pe când se află în Berlin la studii și nu aveà decât 20 de ani — *ce sera pour la servir et lui sacrifier ma vie, s'il le faut.*» Și nu odată, gândindu-se la soarta acestei țări, într'un avânt de entuziasm a spus: «Ași dorì să rup vălul ce ascunde viitorul patriei mele; ași dorì să fiu «măcar un minut pe tripodul Phytiei și să prorocesc țării mele soarta cea «mai aurită».

---

1) Fragmente din Conferința ținută la Atheneul Român în seara de 26 Aprilie 1909.
2) A. D. Xenopol: Discurs de recepțiune la Academia Română.
3) A. D. Sturdza: Răspuns la discursul de recepțiune la Academie al D-lui A. D. Xenopol).

Incontenstabil că iubirea aceasta de patrie nu mai puțin a desvoltat'o în sufletul său, cunoștința Științei Istoriei: «Cel mai bun lucru pe care-l dă Istoria, spune Goethe, este entuziasmul pe care dânsa îl produce;» și Kogălniceanu cunoșteà istoria — neamului său mai ales — cum puțini din contimporanii săi o cunoșteà.

Istoria i-a desvăluit suferințele poporului «*talpa casei*», cum îl numeà dânsul și, punându-l în măsură să le cunoască, l'a făcut în același timp să sufere, să plângă și să caute să lupte pentru înălțarea lui.

Ce poate oare arătà mai bine dragostea lui Kogălniceanu de cei obijduiți de cât, îndueșetoarele cuvinte cu care el a întâmpinat pe Vodă Cuza după alegerea ca Domn:

«Tu, Măria Ta, ca Domn fii bun și blând; fii bun mai ales pentru aceia «pentru cari mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.» . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Cuvintele acestea rostite de un reprezentant al clasei priviligiate, de unul ce erà viță de boer, pot părea neexplicabile pentru aceia cari nu au căutat să analizeze sufletul lui, în care democratismul cel mai luminat erà înăscut. Inrâurirea aceasta democratică, nu mai puțin a exercitat'o asupra-i și mediul acela berlinez, în tot timpul cât Kogălniceanu a stat ca student la Berlin. Centrul acesta de cultură ce pe la 1835 dobândise numele de «*Athena Germaniei*» a influențat foarte mult pe tinerii streini ce veniseră să se adape la isvorul intelectual al Universităților de acolo.

Iubirea de patrie și marea mișcare națională, ce cuprinsese pe atunci toate clasele sociale ale Germaniei au isbit puternic sufletul lui Kogălniceanu făcând, ca la întoarcerea în patrie, dânsul să lupte cu atâta foc pentru ridicarea poporului din starea de inferioritate, de suferințe și de vădită mizerie în care se găseà:

«La focarul patriotismului german spune el, s'a aprins făclia patriotis-«mului meu românesc, și grație culturei germane și contactului cu marii pa-«trioți germani, datoresc eu mult puțin din succesele ce am repurtat» [1]). . .

. . . . . .

Și făclia aceasta, luminându-i calea, l'a făcut să devie vrășmașul cel mai neîmpăcat al deosebirilor de clasă, și să deà semnalul acelor lupte sociale, ce aveau să aibă sfârșit prin desființarea privilegiilor boerești, prin împroprietărirea țăranilor și prin desrobirea țiganilor; sau cum ziceà dânsul: prin descătușarea celor 2 robii: «*robia albă și robia neagră.*»

Romancierul Willibald Alexis în tovărășia căruia Kogălniceanu făceà plimbări în insula Rügen și pastorul Jonas, unde la Berlin erà găzduit, i-au desvăluit misterele actului mare al emancipării țăranilor, mișcare, care pe atunci frământà lumea germană și care duceà gândurile lui departe spre hotarele patriei. Căci încă de pe când erà student la Berlin, Kogălniceanu începuse să

1) M. Kogălniceanu: Discurs rostit la serbarea jubileului de 25 de ani dela fundarea Academiei Române.

cugete la înălţarea neamului său, căutând să arate apusului intelectual pe poporul românesc sub o formă cu totul alta de cât aceia defavorabilă în care el erà întrevăzut.

Spre a satisface dorinţa vestitului naturalist Al. de Humboldt, pe care-l cunoscuse la Berlin în casa celebrului romanist de Savigny, şi a răspunde în acelaşi timp, unor aprecieri nedrepte arătate de Contele d'Hautrive în: «*Tableau de la Moldavie*» şi de Eichhoff în scrierea sa: «*Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde*», Kogălniceanu face să apară la Berlin în «Lehmann's Magazin» prima sa încercare în limba germană: «*Römänische oder wallachische sprache und Litteratur, von einem Moldauer*», (Limba şi literatura românească de către un Moldovean) în care spune că:

«Din toate ţările Europei orientale Moldova şi Muntenia sunt cele mai «puţin cunoscute şi, totuşi, aceste Principate nu merită o asemenea nepăsare. «Istoria lor e plină de fapte eroice care ar fi putut face onoare Grecilor antici «ca şi Romanilor. Să ne aducem aminte numai de isbândele lui Ştefan-cel-Mare, «Domnul Moldovei, de curagiul Elenei muma sa şi de întreaga viaţă plină de «vitejii şi de glorii a lui Mihai-Viteazul Domnul Munteniei, şi ar fi îndeajuns.

«Dar limba românească nu este oare şi ea lovită de aceiaşi desconsi- «derare, cu toate că e una din ficele limbei latine? Limbă distinsă prin finеţe «şi armonie, prin tonul ei dulce şi moale, creată înadins pentru cântare; de aceia «şi poporul instinctiv simţind aceasta, necurmat îi arde de cântece şi de armonii. «Un cântec abea apare şi îndată se împrăştie cu iuţeala fulgerului în toată «ţara, răsunând duios sub acordurile mişcătoare ale fluerului în coliba ţărănească «pe piscurile pleşuve ale stâncelor sau pierzându-se departe, dus de vântul vijelios».

Ce poate fi mai nobil şi mai înălţător decât acest simţimânt, de a ridică neamul în ochii lumii, dorinţă ce însufleţeà pe Kogălniceanu, abea eşit din vârsta copilăriei?

«El ştià bine, spune istoricul Xenopol, că scormonind trecutul poporului «românesc nu va roşì niciodată, căci trecutul poporului acesta e mândru şi «glorios, nu numai prin faptele mari ale eroilor săi, dar mai ales, prin răbdarea şi statornicia cu care el a putut înfruntà loviturile soartei.

«Şi ce poate fi mai măreţ în această lume, decât a suportà, fără a «disperà, greaua luptă a existenţei?» [1]).

Pentru a fi tot pe placul lui Humboldt, Kogălniceanu, scrie în acelaşi an (1837), de astă dată în limba franceză, şi tot sub anonimat un studiu pe care-l intitulează: „*Esquisse sur la langue et les moeurs des Cigains*", schiţă, în care se foloseşte de cartea lui Grafender, împrumutând dela dânsul notele privitoare mai ales la limba ţiganilor adăugând însă, multe observaţiuni personale referitoare la moravurile acestui popor de desmoşteniţi, de toţi alungaţi şi de toţi huliţi, observaţiuni pe care le adunase şi le reţinuse în mintea lui precoce de pe timpul când încă erà copil.

---

1) A. D. Xenopol: discurs de recepţiune la Academia Română.

Țiganii, copii aceștia ai Indiei răsăritene, vlăstare ce se 'nmulțesc pretutindeni ca buruenele, cari apar când pe malurile Nilului când pe lângă Gange, când în Egipt, au fascinat imaginațiunea productivă a lui Kogălniceanu, făcându-l să se entuziasmeze de însușirile cu care natura — de obiceiu foarte puțin darnică — revarsă peste ei.

Talentul muzical cu care sunt înăscuți țiganii așa ziși vătrași, l'a impresionat cu desăvârșire. Știut este, că cântecul pentru țigani e viața, de aceia ei o petrec cântând și jucând, disprețuind popoarele cum la rândul lor și ei, sunt disprețuiți de toți. Cu toate mizeriile ce 'ndură, țiganul, zice Malt-Brun, e mândru și fericit: «Un tas de fumier lui sert de trône, et un vieux chêne lui sert de dais», și adeseori, nu are drept adăpost nici bătrânul stejar, ci doarme sub cerul liber, mai ales în nopțile senine și înstelate de vară.

Dar pe lângă țiganii aceștia nomazi, liberi și trăind fără grija zilei de mâine, Kogălniceanu vedeà pe alții, ce zăceau în lanțurile sclaviei. Pentru aceștia s'a ridicat mai mult dânsul, dojenind în introducerea schiței asupra țiganilor pe cugetătorii apusului Europei, cari: «întocmeau Societăți filantropice pentru su-«primarea sclaviei în America și nu vedeau, că în sânul lor, în continentul «European sunt 400.000 de robi ce așteaptă liberarea.»

Cât despre țiganii robi din România ziua nu a întârziat să vină când, tânărul student dela Berlin, reîntors în patrie, s'a făcut apărătorul lor, punând în practică ideea liberatoare și dând celor înlănțuiți, libertatea mult dorită.

Plin de iluzii și de aspirațiuni liberale, cu care-și hrănise sufletul tot timpul, cât a stat în centrele de lumină ale Apusului European, reîntorcându-se dela studii în patrie, pe la anul 1838, ce găsește Kogălniceanu în Moldova, țara lui mult iubită?

«Pe deoparte, în fruntea Statului, un Domn eșit din împerecherea mon-«struoasă a suzeranității turcești cu protectoratul rusesc. Un soiu de Pașă cu «chivără muscălească căruia se supuneà toți locuitorii țării fără să cârtească; tremurând însă și dânsul de un firman dela Stambul sau de o notă dela Petersburg» [1]).

«La picioarele tronului înșirați boerii cei mari, cu idei învechite și cu «simțiminte egoiste; ceva mai la oparte clerul, cu reprezentanții lui superstițioși «și plini de năravuri rele, aplecați mai mult la plăcerile lumești decât la smerenia «apostolicească. Iar jos de tot departe și uitat în umbră, poporul, singur, purtând «povara birurilor și a beilicurilor bătut, străgănit și îngenuchiat de toți, fie ei «străini fie pământeni» [2]).

«Moravuri rămase de pe vremea fanarioților, hârburile acelea ale nobleței «bizantine care, întrebuințau aurul, pentru a ajunge la putere și puterea pentru «a ajunge la aur, cum bine zice Pertuisier.

«In administrație destrăbălare, jaf și imoralitate; iar în societate lux, trân-«dăvie și ignoranță, uitare de datini sfinte și de gloriele strămoșești.

1) Alexandri: Biografia lui Costache Negruzzi.
2) A. D. Xenopol: Istoria Românilor.

«Dacă însă, în palate, se stinsese flacăra iubirii de patrie și de limba «strămoșească; dragostea de ele pâlpâià încă în bordeiul umed: acolo se a-«dăposteà «opinca», nobila fică a Romei, de unde ca pe o vestală împodobită «cu flori, aveà să o scoată acea pleiadă de tineri — între care străluceà și Ko-«gălniceanu — fiindcă, dânsa ținuse nestins focul sacru, pe altarul patriei în vre-«murile de urgie» [1]).

Visul făurit de buni patrioți, de a salva patria din starea de plâns, în care se găseà pe acele timpuri, nu a întârziat de a se isbândì. Ei au ridicat stindardul de luptă, îmbărbătați de sfânta credință că vor învinge piedicile, și că vor vedeà sforțările lor încununate de isbândă.

Dacă însă luptând au avut să se bucure, de triumful acelor lupte în care de multe ori interesele lor personale, erau jertfite cauzei naționale, să nu se creadă că dânșii și în special Kogălniceanu, nu au gustat în viață din amarul multor desamăgiri. Și ca — probă evidentă că Kogălniceanu, încă de tânăr, încercase jocul «iluziunilor pierdute», e nota aceia de melancolie, pe care o împrăștie el în schițarea impresiunilor și reminiscențelor tinereții când spune:

«Cine măcar odată în viață nu a iubit și cine nu s'a lăsat să fie le-«gănat de o iluzie? . . . Bogatul în palatul său, săracul la colțul stradei de «câte ori nu-și adorm prin năluciri, unul, grijile bogăției, cel-alt, suferințele foa-«mei și ale frigului!» [2]) . . .

Atâta însă, că Kogălniceanu nu erà omul pe care o deziluzie să-l poată descuragià și abate din calea ce își trăsese, el fiind conscient de înalta menire ce aveà de îndeplinit pentru a ridicà și luminà neamul său. Și apoi erà dârz din fire dupe cum erà statornic în credințele și în principiile politice. Statornicia lui în politică, s'ar puteà da ca exemplu tutulor acelor «*fluturași politici*» cum într'o formă poetică îi numeà dânsul; aceia, cari sbor dintr'o grupare politică într'alta și dela un principiu politic spre celălalt: «Am fost liberal spune dânsul, «într'un discurs, și nu voiu fi nici odată decât liberal. Soarele sub care am «deschis ochii, ale căru-i raze 'mi-au luminat tinerețea și vârsta mea coaptă, «voesc să 'mi încălzească și cele de pe urmă zile ale mele. Nu pot fi decât «acolo unde am fost, decât cu aceia cu care am fost. Steagul sub care am «lucrat toată viața mea politică, tot el doresc să mă înfășure când voiu murì» [3]).

Prima manifestare ca om politic a lui Kogălniceanu, a fost participarea la mișcarea națională dela 1848. Rolul său în această mare mișcare a fost ce e drept redus la un caracter mai mult teoretic, mărginindu-se în scrieri, fiindcă el singur posedà cunoscințe profunde asupra istoriei neamului românesc. In scrierea sa:

«*Dorințele partidei naționale din Moldova*», Kogălniceanu atacă întreaga organizare a Statelor românești de sub regulamentul organic și face o expu-

1) D. Olănescu-Ascanio: Discurs de recepție la Academia Română.

2) M. Kogălniceanu: „Iluziuni pierdute".

3) Discurs rostit de Mihail Kogălniceanu în Cameră la 7 Decembre 1890 cu ocazia discuției Adresei (răspuns la Mesagiu).

nere a programului liberal-național din acel timp. Liniamentele trase de dânsul au fost mai târziu transformate în legi.

După ce războiul Crimei a luat sfârșit, marele puteri întrunite în Congresul dela Paris la 1856, în urma propunerii lordului Clarendon a hotărât, ca Principatele Române să fie consultate, asupra modului cum ar voi să aibă organizată existența lor în viitor.

Atunci se alege în Moldova așà zisul *Divan ad-hoc* care aveà să desbată asupra punctelor ce erau să formeze baza organizațiunii viitoare a Principatelor.

In această adunare s'a dat la lumină talentul oratoric, cu care erà înzestrat Kogălniceanu. Nu erà zi, să nu ià cuvântul de două și de trei ori; și propunerile sale dintre care vom semnalà: desființarea privilegiilor de clase, desființarea clăcei și împroprietărirea țăranilor, fiind cât se poate de raționale, au fost primite cu entuziasm.

Ziua de 29 Octombre 1857 a fost pentru noi o zi mare căci, în această zi, s'au desființat în România privilegiele de naștere și de castă, fiind înlocuite prin egalitatea politică și civilă a tutulor Românilor.

«Națiunea întreagă, s'a lepădat cu bucurie de titlurile bizantine care «formau Arhondologia română și s'a supus dărilor generale ale Statului» [1]).

Nu tot așà s'a petrecut cu desființarea clăcei și a împroprietăririi țăranilor. Aceste două cestiuni au produs, în Adunarea Divanului ad-hoc al Moldovei, o adevărată furtună.

Proprietarii mari ca și acei mici s'au ridicat când au simțit, că proprietatea e amenințată să fie desmădulată de numeroasa țărănime. Din desfășurarea vârtejului Kogălniceanu putuse să vadă, spune istoricul Xenopol, cam de ce simțiminte erau însuflețiți boerii proprietari față de marea populațiunea a țării; și prefăcându-se că ia apărarea proprietarilor, propune în divanul ad-hoc amânarea acestei cestiuni, pentru ca să o reià altă dată, când devenind consilier atot-puternic, al unui Domnitor iubitor ca și dânsul de «talpa țării», aveà să o rezolve pe deplin. Tot Kogălniceanu prin cuvântul lui cald și vibrător a influențat, într'o cestiune vitală pentru țările românești, și anume în alegerea Domnitorului Alexandru Ion Cuza, care, grație în mare parte energiei lui Kogălniceanu și a partidului național, a fost ales Domn al Moldovei, iar mai târziu, în urma întrunirii ambelor țări surori, prin sprijinul Franței, devenì Domn al Țării românești.

«In timpul acestor lupte pentru unirea țărilor surori, Kogălniceanu, care «erà sufletul luptelor fu supranumit: «Privighetoarea Moldovei» fiindcă, prin «graiul lui fermecător, convinsese pe toți să deà sufragiile candidatului partidei «naționale! [1])».

Ca ministru a lui Vodă Cuza, Kogălniceanu a adus la îndeplinire actul acela mare al împroprietăririi a peste 800.000 de familii românești, cari fusese lipsite de pământ prin urgia vremurilor trecute. Nu însă cu ușurință, a putut

1) M. Kogălniceanu: Discurs rostit la Academia Română cu ocaziunea celor 25 de ani dela fundare.

îndeplini dânsul acest act memorabil. Adversarii împroprietăririi au luptat cu înverșunare, ca el să nu se poată îndeplini; ei au suspectat ideile lui Kogălniceanu, atribuindu-i idei socialiste, comuniste, și au mers cu calomnia până a-l învinui că împărtășește ideile lui Proudhon, care spuneà că: *„proprietatea e un furt"*.

La aceste învinuiri nedrepte și tedențioase, Kogălniceanu răspuse cu acea cuvântare rămasă celebră, a cărei perorațiune începeà cu cuvintele: ... *„Oh nu drămuiți brazda de pământ trebuitoare hranei țăranilor!"* . . și terminà implorând, pe marii proprietari pentru sărmanii aceia lipsiți de pământ, spunându-le: *„să se gândească la durerile, la patimele și la lipsurile pe care ei au „avut să le îndure în trecutul lor"*. . .

Cuvinte calde ce nu au găsit însă ecoul în sufletele împietrite ale marilor proprietari; și pentru un moment ei au învins pe Kogălniceanu; zic, pentru un moment, căci el nu erà omul care așa ușor puteà să fie doborât. Nu mai departe decât după trecere de doi ani, la 13 Aprilie 1864, Kogălniceanu încearcă să readucă în discuțiune proectul acesta al legei rurale, și Ministerul primind atunci un vot de blam din partea Camerei, dânsul punând în joc toată energia de care erà capabil, face lovitura de Stat dela 2 Mai. Călcând Constituția, impune reforma realizând: «O mare și sfântă dreptate deși nescrisă în «Codicele de legi aceia, de a dà țăranului culcușul lui spre a nu mai fi străin «și nemernic, în propria lui țară![2])» . . . . . .

Mai târziu, însă chiar și aceia care combătuseră cu înverșunare acest mare act au recunoscut că faptul săvârșit de Kogălniceanu a fost un fapt de adevărat patriot.

Și anul trecut, cu ocazia discuțiunii proectului de lege al «Cassei Rurale», un fruntaș conservator în discursul pronunțat la Senat a spus între altele:

«Actul făcut la 1864 de marele Kogălniceanu, a fost un act sublim și «nu putem vorbì fără de emoție de dânsul, căci a fost mare prin el însuși ori «în ce mod s'ar fi făcut și ori de cine ar fi fost săvârșit»[3]) . . . . . .

. . . . . .

Cum, mari și incomparabile, au fost de asemenea serviciile pe care Mihail Kogălniceanu ca ministru de externe le a adus țării în timpul războiului pentru independență. Atunci când ora libertății a sunat pentru ca țara să se scuture de sub jugul străin, Kogălniceanu unindu-și personalitatea lui cu aceia a marilor patrioți Brătianu și Rosetti — aceste 3 făclii ale neamului, cum îi numește d-l Dimitrie Sturdza — au stat cârmaci neobosiți la prora năvei care se luptà cu valuriie mari pentru neatârnarea țării.

Este fapt bine cunoscut că Rusia recunoscuse încă dela 4 (16) Aprilie 1877 independența României, printr'un tractat formal; și mai târziu în timpul

---

1) N. Ganea: „Pagini răslețe".
2) A D. Xenopol: Discurs de recepție la Academia Română.
3) C. C. Arion: Discurs rostit în Senat la 15 Martie 1908.

războiului Ruso-Turc, întăreà această recunoaştere în acele momente grele când chemà armata română în ajutorul ei.

Cum s'au purtat vitejii români la Grivița, la Rahova, la Smârdan și la Plevna este iarăși cunoscut de toți. Ei au pus coroana de oțel pe fruntea bravului lor Căpitan — coroană făurită din tunurile inimicului — care, dacă nu are presărate pe dânsa nestimate, are săpate adânc în fierul inimic, picăturile de sânge ale bravilor curcani cântați de Alecsandri, picături, ce pentru noi Românii, sunt mai scumpe decât prețioasele rubine.

Serviciile însă, chiar și cele mai mari după ce se aduc se uită, după cum se uită toate în această lume! Rusia salvată, a plătit salvatoarei serviciul adus răpindu-i o bucată din pământul ei. România pierdù Basarabia; și toată lupta și marile sforțări făcute de Ion Brătianu și Kogălniceanu în congresul dela Berlin din 1878, nu au avut nici un efect, căci ei au avut de luptat cu fățărnicia celor atot puternici, fățărnicie, care, în persoana lordului Beaconsfield, se transformase in cinism revoltător, de oare-ce dânsul nu se sfiise să spună, reprezentanților României că: în politică, ingratitudinea este mai totdeauna răsplata celor mai bune servicii!»

In actul acesta dureros al răpirii Basarabiei, Kogălniceanu s'a arătat, ca și în toate acele mari acte, săvârșite de el ca un mare bărbat de Stat, și mai presus de toate, ca un mare patriot. Corespondența dusă de dânsul ca Ministru al Afacerilor străine, în această nenorocită afacere, cu baronul Jomini vicecancelarul Imperiului rusesc și mâna dreaptă a Cancelarului principele Gorciakoff, va rămâne remarcabilă prin energia ei, ea părând uneori a fi scrisă cu lăcrămi și cu sânge. Se căută să se înstreineze o bucată din pământul Patriei, și se știe că pentru Kogălniceanu patria erà un cuvânt mare, erà un cuvânt sfânt!

«Și omul acesta a cărui inimă a bătut o jumătate de veac— cum spune poetul—lângă inima patriei sale,—printr'o ironie a soartei moare, afară din Patrie[1])».

Neobosit în lupta vieții: el erà totdeauna gata să învingă nevoele și să preîntâmpine greutățile ce s'ar fi ivit. Intreaga lui existență s'a scurs între munca uriașă pusă în serviciul țării și binelui public; iar puținele clipe de repaus, ce Kogălniceanu a avut în viață au fost consacrate contemplării frumosului, acelor admirabile creațiuni a le artei, în admirarea cărora, sufletul lui sbuciumat își găseà un moment odihna. [2])

Istoric erudit, literat distins, mare orator și mai ales mare om de Stat, dacă Kogălniceanu a avut poate în viața s'a politică ca și în acea particulară unele părți umbrite — căci în defintiv erà om — ce sunt aceste palide umbre, față de strălucitele servicii aduse de el țării și neamului? Astfel fiind el a putut dispare, din această lume trecătoare; amintirea-i va trăi însă veșnic, prin faptele lui mari ce sunt neperitoare.

ION B. BOBESCU (Wangi).

---

1) Traian Demetrescu: „Profile Literer".

2) Se știe că Kogălniceanu erà posesorul uneia din cele mai remarcabile colecțiuni de tablouri de mare preț.

Chemare.

In clipa dureroasă de atunci,
In clipa dureroas'a despărţirii—
Când se'ndrăgiau toţi fluturii din lunci
Cu florile şi iarba cu zefirii;
Mi-ai dat, frumoasa mea, atâţia crini,
Atâtea violete şi narcise,
Ce'ntruchipau cereştile grădini,
Cereştile grădini din paradise;

Mi-ai dat, atunci, atât mărgăritar,
Atâtea crisanteme şi camelii...
Hamlet am fost şi le-am primit în dar
Din mâna'ndureratei mele-Ofelii...
Şi-apoi te-ai dus, eu te-am uitat curând,
S'a scurs de-atunci, iubito-atâta vreme,
Dar azi din nou mi-ai răsărit în gând
Cu flori de crin şi albe crisanteme...

Mă 'nbată iar acel mărgăritar,
Acele violete şi narcise
Ce mi-le-ai dat atunci, mă'nbată iar
Şi stau aşà pierdut, în lumi de vise...

Dar când Eól prelude din spre sud
Să tremure o dulce simfonie,
Un plâns duios îmi pare că aud,
Un plâns duios ce inima'mi sfâșie...

. . . . . .

Ingenuchiat te rog să ierți de poți,
Să ierți că te-am uitat atâta vreme ;
O, vino, vino... Serafimii toți
Incep acum, cu mine, să te cheme...

Vasile G. Militaru.

N. GRIGORESCU

CAR CU BOI

Colecţiunea C. G. NANO.

Cântăreţul din Kymeia

(După Anatole France)

Mergeà, păşind încet, pe poteca de lângă ţărmul mării dealungul unui şir de dealuri. Fruntea-i descoperită erà brăzdată de adânci încreţituri şi încinsă cu o cordeà de lână roşie. Albele plete îi fâlfâiau pe tâmple în vântul mării. Fulgii bărbii ca de omăt i se îndesau sub bărbie. Tunica-i şi picioarele desculţe purtau pe ele cenuşiul drumurilor pe care le băteà de atâţi amari de ani. O liră necioplită îi atârnà de coapsă. Ii ziceau Moşneagul; îi mai ziceau şi Cântăreţul. Aveà şi altă poreclă dela copiii pe care îi învăţà poezia şi muzica, şi cei mai mulţi îi ziceau Orbul, pentrucă deasupra luminii ochilor pe cari îi întunecase vârsta cădeau pleoape umflate şi înroşite de fumul vetrelor lângă care aveà obiceiul să steà să cânte. Dar deşi orb, nu trăià într'o vecinică noapte, şi — precum se ziceà — puteà să vază ce nu văd alţii. De trei vârste de om umblà neîncetat din oraş în oraş. Şi iată că, după ce cântase o zi întreagă la căminul unui rege al Ægeei, îşi îndreptà acum paşii spre locuinţa lui, pe al cărui coperiş îl vedeà de departe fumegând; căci după ce mersese toată noaptea fără popas, ca să nu fie apucat de arşiţa zilei, întrevăzù în lumina zorilor patria sa, Kymeia cea albă.

Intovărăşit de cânele său, răzimându-se de noduroasa-i cârje, înaintà domol ţinându-şi corpul drept, cu capul sus, mulţumită unei rămăşiţe de vigoare şi spre a se împotrivì povârnişului ce duceà la o vale strâmptă. Soarele răsărind deasupra munţilor Asiei îmbrăcà într'o lumină trandafirie nourii subţiri de pe cer şi coastele insulelor presărate pe mare. Ţărmul scânteià. Dar dealurile încununate de arbori răşinoşi şi care se întindeau spre răsărit, păstrau încă în mubra lor dulcea răcoare a nopţii.

Bătrânul numărâ pe povârniş lungimea de douăsprezece ori douăsprezece suliţe şi descoperì la stânga lui, între doi pereţi de stâncă, intrarea strâmptă a unei păduri sacre. Acolo se ridicà pe marginea unui isvor un altar de piatră necioplită.

Un laur uriaș acoperià altarul pe jumătate cu crengile-i încărcate de flori strălucitoare.

Pe locul bătătorit dinaintea altarului înălbiau oasele jertfelor. De jur împrejur daruri erau aninate de ramurile măslinilor. Și, mai departe, în umbra îngrozitoare a trecătoarei se înălțau doi stejari bătrâni purtând, țintuite în trunchiurile lor, capete descarnate de taur. Știind că acest altar erà închinat lui Phoebos, bătrânul străbătù în pădure și, scoțând dela brâu o cupă de lut, se aplecă asupra isvorului care într'o albie căptușită de țelină sălbatecă și de cardama, își făceà prin lungi cotituri drum în spre câmpie. Își umplù cupa cu apă proaspătă și, cum erà cucernic, vărsă dinaintea altarului câteva picături, înainte de a-și atinge buzele de ea. Adorà Zeii cei nemuritori, ce nu cunosc nici suferință nici moarte, pe când pe pământ se perindează mereu nenorocitele neamuri de oameni. Atunci fu cuprins de spaimă, temându-se de săgețile fiului lui Leto. Covârșit de boli și împovorat de ani aveà o dragoste pentru lumina zilei și nu vroià să moară. Iată de ce avù un gând bun. Aplecă trunchiul mlădios al unui ulm și, aducându-l spre sine, atârnă toarta cupei de lut de vârful tânărului copac, care, îndreptându-se, duse darul bătrânului către largul cerului.

Alba Kymeia se 'nălță, încinsă de ziduri, pe țărmul mării. Un drum deluros, așternut cu pietre netede, duceà spre poarta orașului, zidită în vremuri, a căror amintire se pierduse; erà, precum se ziceà, opera zeilor. Se vedeau săpate în piatra pragului de sus mai multe semne, pe care nimenea nu știà să le tălmăcească, dar care erau privite ca semne prielnice. Nu departe de ea se află piața publică, unde străluciau sub arbori băncile de piatră ale bătrânilor. Aci, lângă piață, pe partea opusă mării, se oprì bătrânul. Aci îi erà locuința. Strâmptă și scundă, ea nu se asemuià în frumusețe cu locuința vecină, în care trăià cu copiii săi un ghicitor vestit. Intrarea dispăreà pe jumătate sub o grămadă de gunoaie pe care un mascur o scormonià cu râtul. Nu erà nimic aceasta față de grămezile ce se întindeau dinaintea locuințelor oamenilor cu dare de mână. Dar în dosul casei se întindeà un pomet și grajdul, pe care bătrânul îl zidise singur din pietre necioplite. Soarele atingeà înălțimile cerului înălbit, vântul mării încetase. Un foc pătrunzător, plutind în aer, dogoreà pieptul oamenilor și vitelor. Bătrânul se oprì o clipă în prag să-și șteargă cu dosul mânii sudoarea de pe frunte. Câinele cu o privire băgătoare de seamă și cu limba scoasă, răsuflà din greu, nemișcat.

Bătrâna Melantho, venind din fundul casei, se arătă în prag și rostì câteva cuvinte bune. Se făcù așteptată câtva timp, de oarece un zeu îi pusese în țirloiul picioarelor un duh rău, care i le umflà, făcându-i-le mai grele ca două burdufuri pline de vin. Erà o sclavă din Carie, pe care un rege o dăruise de tânără cântărețului, pe atunci tânăr și el, și plin de putere. Și ea zămislise în patul noului ei stăpân un mare număr de copii. Dar numai rămăsese nici unul: unii murise, alții se dusese departe, îndeletnicindu-se prin orașele Acheenilor cu arta de cântăreți și cu meșteșugul de rotari, căci toți erau înzestrați cu o minte

născocitoare. Și Melantho stă singură acasă cu nora ei Arete și cu cei doi copii ai acesteia.

Ea conduse pe stăpân în sala cea mare, cu grinzile afumate, în mijlocul căreia se întindeà, acoperită cu jeratic roșiu și cu grăsimi topite, piatra căminului. In jurul sălei se deschideau în două caturi odăi strâmte; și o scară de lemn duceà spre camerele cele înnalte și încăpătoare ale femeilor. Lângă stâlpii cari sprijineau acoperișul, se odihneau armele de bronz pe care bătrânul le purtase în tinerețe, pe atunci pe când întovărășià pe regi în orașele unde se duceau să ia înapoi fetele din Kymeia, răpite de eroi. Un artig de bou stà atârnat de una din grinzi.

Fruntașii orașului îl trimiseseră în ajun cântărețului, ca să-l cinstească. Se bucură bătrânul la vederea acestui dar. In picioare, trăgând o suflare lungă din pieptu-i secat de vârstă, scoase dedesuptul tunicei, împreună cu rămășița cinei sale rustice: câțiva căței de usturoiu, și darul ce-l căpătase dela regele Ægeei — o piatră căzută din cer și care prețuià mult deoarece erà de fier, deși prea mică ca să formeze vârful unei sulițe. Mai adusese cu sine și o cremene găsită în drum. Cremenea, când te uitai la ea dintr'o anumită parte, înfățișà chipul unui cap de om. Și bătrânul arătând-o Melanthei:

— Femeie, uită-te — îi zise el — cum această cremene seamănă cu capul lui Pakòros, fierarul; fără voia Zeilor, o piatră n'ar puteà semănà într'atâta cu Pakòros.

Și când bătrâna Melantho îi turnase apă pe picioare și pe mâni spre a șterge praful ce le murdărià, el apucă cu amândouă mânile artigul de bou, îl duse la altar și 'ncepù să-l despoaie. Cuminte și prevăzător, el nu lăsà nici femeilor, nici copiilor grijea de a gătì hrana; și, după pilda regilor, el singur își frigeà carnea. Melantho aținà focul pe vatră; suflă în gătejele uscate până ce un Zeu le învăluì în flăcări. Deși aprinsul focului erà o sarcină sacră, Bătrânul îngăduià s'o săvârșească o femeie, din cauza oboselii și bătrâneții de care erà împovărat. După ce flacăra țâșnì, el aruncă într'însa feliile de carne, pe care le întorceà cu o furcă de bronz. Șezând pe călcâie, înghițià fumul cel acru, care umplând sala îi storceà lacrimi din ochi; dar fumul nu-i neliniștià deloc mințile din cauza obicinuinței, mai ales că fumul acesta erà un semn de belșug. Pe măsură ce tăria cărnei erà învinsă de puterea atotbiruitoare a focului, el duceà bucățelele la gură și, mestecându-le încet cu măselele-i obosite, mâncà în tăcere. In picioare, lângă dânsul, bătrâna Melantho îi turnà vin negru într'o cupă de lut, la fel cu aceea pe care o dedese Zeului în dar.

Când își potolise foamea și setea, el întrebă dacă toate erau cum trebuià să fie, în casă și în grajduri. Și cerù lămurire asupra lânei țesute în tot timpul lipsei sale, asupra cașurilor puse în coșulețe și asupra măslinelor coapte pentru teasc. Și, gândindu-se la puțina sa avere, zise: — Eroii își hrănesc prin imașuri cirezile de boi și de vaci. Ei au robi frumoși și tari în număr mare, porțile caselor lor sunt de fildeș și de bronz și mesele lor sunt încărcate cu

ulcioare de aur. Puterea inimei lor le asigură bogății, pe care le păstrează adesea până la apusul zilelor lor. De sigur, în tinerețea mea, mă semuiam cu ei în vitejie, dar nu aveam nici cai, nici care, nici servitori, nici măcar o armură destul de deasă ca să mă potrivesc cu ei și în lupte, și ca să câștig pe urma lor pirostrii de aur și femei de rară frumusețe. Cel ce se luptă pe jos, cu arme slabe, nu poate să răpună mulți vrăjmași, pentrucă el însuși se teme să nu fie răpus. Astfel, luptând sub zidurile cetăților, în gloata obscură a servitorilor, eu niciodată nu aduceam cu mine prăzi bogate.

Bătrâna Melantho zise :

— Războiul aduce oamenilor averi, dar le și răpește. Tatăl meu Kyphos stăpâneà la Mylata un palat și cirezi nenumărate. Dar oamenii înarmați i-au răpit tot și l-au răpus. Eu însă am fost luată roabă, dar n'am fost ținută rău fiindcă eram tânără. Șefii m'au primit în patul lor, și nu eram niciodată lipsită de hrană. Tu mi-ai fost cel din urmă stăpân, dar și cel mai puțin avut.

Grăià fără bucurie și fără tristețe femeia.

Bătrânul îi răspunse:

— Melantho, tu nu te poți plânge de mine, căci m'am purtat cu tine totdeauna plin de blândețe. Nu-mi luà în nume de rău că n'am agonisit averi. Sunt făuritori de arme și fierari cari se îmbogățesc. Cei dibaci în făcutul carelor trag folos din munca lor. Ghicitorii primesc daruri bogate. Dar viața cântăreților e aspră.

Bătrâna Melantho zise :

— Viața multor oameni e aspră.

Și cu pas greoiu eșì din casă să aducă cu noră-sa lemne în celar. Erà ceasul în care arșița dogoritoare a soarelui împovărează oamenii și vitele și amuțește până și glasul păserilor în nemișcatul frunziș. Bătrânul se întinse pe o rogojină și, învăluindu-și fața, adormì.

In timpul somnului fu cuprins de niște visuri, nici mai frumoase, nici mai deosebite decât acelea ce-l cuprindeau de obiceiu în toate zilele. Aceste visuri îi înfățișau chipuri de oameni și de animale. Și de oarece recunoșteà în aceste chipuri oameni ce-i știà pe când trăiau încă pe pământ și care, în urmă, pierzând lumina zilei, erau culcați sub o movilă funebră, el se încredință că sufletele morților plutesc în aer dar că ele sunt fără putere și asemenea unor umbre deșarte. Știà din vise că sunt și umbre de animale și de plante care ți se arată în timpul somnului. Erà sigur că morții rătăcind în Hades alcătuiesc ei înșiși imaginea lor, de oarece nimenea altul n'ar puteà să le plămădească, afară numai de zeii cărora le place să înșele închipuirea slabă a oamenilor. Dar, nefiind ghicitor, el nu puteà face deosebirea între visuri înșelătoare și visuri adevărate; și obosit să tot caute lămuriri în icoanele nesigure ale nopții, el le privià nepăsător cum trec sub pleoapele-i închise.

Deșteptându-se văzù rânduiți înaintea lui, smeriți, copiii din Kymeia pe care-i învață poezia și muzica, precum și pe el îl învățase părintele său. Erau

printre dânșii și cei doi fii ai noră-săi. Mai mulți erau orbi; căci se pregăteau pentru meșteșugul de cântăreț, mai ales cei cari, lipsiți de lumina zilei, nu se puteau îndeletnici nici cu munca câmpului, nici nu puteau să urmeze eroii la războaïe.

Copiii țineau în mână darurile cu cari plătiau învățămintele cântărețului: fructe, un caș, un fagure de miere, o piele de oaie,— și așteptau pe învățătorul lor să le primească spre a le depune pe altarul casnic.

Bătrânul, ridicându-se în picioare, apucă lira atârnată de o grindă din sală și zise cu bunătate:

— Copii, este drept ca cei bogați să aducă un dar mare și cei săraci să dea unul mai mic. Zeus, tatăl nostru, n'a împărțit deopotrivă bunurile între oameni. Dar el ar pedepsì copilul care ar răpì birul datorit cântărețului divin.

Neadormita Melantho venì să ia de pe altar darurile aduse. Și Bătrânul, după ce-și instrunase lira, începù să învețe un cântec pe copiii cari ședeau jos cu picioarele încrucișate în jurul lui.

— Ascultați, le zise, lupta lui Patrocle și a lui Sarpedon. E frumos acest cânt.

Și el cântâ. Modulă sunetele cu putere, aplicând acelaș ritm și aceeaș cadență la toate versurile; și ca să nu i se slăbească vocea, o susținеà la intervale, regulate, cu o notă din lira lui cu trei coarde. Și, înainte de a face răspasurile trebuincioase, scoateà un țipăt ascuțit pe care-l însoțià cu o vibrație stridentă a coardelor.

După ce spusese un număr de versuri cât de două ori numărul degetelor mâinilor sale, puneà pe copii să le repete; ei le strigau cu toți împreună cu o voce pătrunzătoare, atingând, după pilda maestrului, micile lor lire făurite de ei înșiși, dar din care nu se puteà scoate nici un sunet. Bătrânul repetà aceleași versuri cu răbdare până ce micii cântăreți le învățau bine. El lăudà pe copiii atenți, dar pe cei slabi de memorie și lipsiți de minte îi lovià cu lemnul lirei, și băieții astfel pedepsiți plângeau, retrași lângă un stâlp al sălei. El da pilda cântecului fără să deà și povețe, deoarece credeà că lucrurile poeziei fusese alcătuite de demult și în afară de judecata oamenilor.

Singurele sfaturi pe care le da priviau doar bunacuviința.

Le ziceà:

Să cinstiți regii și eroii, căci ei sunt mai presus de alți oameni. Să le ziceți pe nume— numele lor și al părinților lor ca să nu li-se piardă amintirea niciodată. Când vă veți așezà la adunări, trăgeți-vă tunica pe coapsă, iar portul să vă fie plin de grație și de pudoare.

Le mai ziceà:

— Să nu scuipați în râuri, căci râurile sunt sacre. Să nu faceți schimbări, fie din uitare, fie din capriciu, în cânturile pe cari vi le învăț; și când un rege vă va spune: «Aceste cânturi sunt frumoase. De la cine le-ai învățat?» veți răspunde: «Le țin dela Bătrânul din Kymeia care le aveà dela părintele său, căruia i le inspirase fără îndoială un Zeu».

Pentru cină îi mai rămăsese din articul de bou bucățele minunate și demne de maestru. După ce le mâncă dinaintea vetrei și după ce sfărmă oasele cu un topor de bronz ca să scoată din ele măduva cu care singur din casă erà demn să se hrănească, el făcù cu restul cărnei partea femeilor și copiilor pentru două zile.

Atunci văzând că în curând n'o să-i mai rămână nimic din hrana cea bună, el se gândì: «Cei bogați sunt iubiți de Zeus, iar cei săraci nu. Am supărat, desigur fără să vreau, pe vreunul dintre zeii cari trăiesc ascunși prin păduri sau prin munți, ori, mai de grabă, pe copilul vreunui nemuritor: și îmi târăsc bătrânețele în sărăcie spre a-mi ispăși păcatul făcut fără de voie. Oamenii făptuesc adeseori neprecugetat niște fapte care merită pedeapsă, pentrucă Zeii n'au destăinuit oamenilor ce le e îngăduit să facă și ce nu. Și voința lor e o taină pentru noi.»

Multă vreme îi munceau mintea aceste gânduri, și, temându-se de întoarcerea foamei celei nemiloase, se hotărâ să nu mai rămână noaptea în locuința sa fără treabă și să se ducă, de data asta, spre locurile unde Hermos curge între stânci și unde se văd Orincia, Smirna și frumoasa Hissia, culcate toate pe un munte care, ca pintenul unei năvi feniciene, se cufundă în mare.

Iată de ce, în ceasul în care cele dintâi stele tremură pe palidul cer, el încinse cureaua lirei sale și se duse de-alungul țărmului spre locuințele oamenilor bogați cărora le place să auză, în timpul lungilor ospețe, laudele eroilor și obârșia zeilor.

După ce merse toată noaptea, cum îi erà obiceiul, el descoperì la luminile viorii ale dimineții, un oraș așezat pe un înalt promontoriu și recunoscù înbelșugata Hissia cea iubită de porumbei și care privește din înaltul unei stânci albele insule jucându-se ca niște nimfe în marea scânteietoare. Se așeză nu departe de oraș pe marginea unui isvor să se odihnească și să-și potolească foamea cu cepele ce le luase cu sine într'o cută a tunicei sale. De abià îșì isprăvise mâncarea când o tânără fată, purtând un coș pe cap, venì la fântână să-și spele rufele. Ea îl privi întâi cu sfială, dar văzând că purtà o liră de lemn pe tunica-i sdrențuită și că erà bătrân și păreà rupt de oboseală, se apropie fără teamă și deodată, mișcată de milă și de veneratiune, luă în podul palmelor împreunate puțină apă cu care răcorì buzele cântărețului.

Atunci el o numì fiică de rege, îi făgăduì o viață lungă și-i zise:

— Copilă, roiul dorurilor plutește in jurul încingătoarei tale. Și fericesc pe acel ce te va duce sub acoperișul casei sale. Și eu, Bătrânul, îți laud frumusețea ca paserea de noapte care-și scoate țipetul despretuit pe acoperișul soților. Sunt un cântăreț rătăcitor. Spune-mi cuvinte bune, copilă.

Și fata răspunse:

— Dacă, precum o spui și precum pari într'adevăr a fi, ești cântăreț din liră, un ceas bun te aduce în acest oraș. Căci bogatul Meges primește astăzi un oaspe scump, și dă locuitorilor de frunte ai orașului masă mare în cinstea oaspelui.

Fără 'ndoială, va voi ca oaspele să auză și un bun cântăreț. Du-te la el. I se vede casa de-acì. Nu e cu putință să ajungi la ea pe partea mării, de oare ce e așezată pe acest înalt promontoriu care înaintează în mijlocul valurilor și pe care doar paserea de mare îl cunoaște. Dar dacă te urci spre oraș pe scara cea tăiată în stâncă din partea despre uscat, în vederea dealurilor plantate cu viță, ușor vei recunoaște casa lui Meges. E de curând spoită cu var și e mai încăpătoare ca altele.

Și Bătrânul sculându-se urcă scara săpată în stâncă de oamenii vremilor apuse și, ajuns pe platoul înalt, pe care se întinde orașul Hissia, cunoscù fără greutate locuința lui Meges. Imprejurimea ei îi fu plăcută, deoare ce sângele taurilor de curând înjunghiați curgeà șiroaie și mirosul grăsimilor calde se răspândià până departe. Trecù pragul, străbătù în întinsa sală a ospățului și, atingând cu mâna altarul, se apropie de Meges, care da porunci servitorilor și tăià carnea bucăți. De-acum oaspeții erau așezați în jurul vetrei și se bucurau în speranța unei hrane îmbelșugate. Erau printre ei mulți regi și mulți eroi. Dar oaspele pe care Meges vroià să-l cinstească la acest ospăț erà un rege din Chios care, ca să dobândească bogății, călătorise mult timp pe mare și îndurase multe. Se numea Oïneus. Toți oaspeții îl priviau cu admirație, pentrucă, tocmai ca altădată divinul Ulysse, scăpase de nenumărate naufragii, împărțise prin insule patul magicienelor, și adusese comori. Își povestià călătoriile, oboselile și, înzestrat cu o minte isteață, adăugà la ele și minciuni.

Recunoscând un cântăreț după lira pe care Bătrânul o purtà aninată de coapsă, bogatul Meges îi spuse:

— Bine-ai venit. Ce cânturi știi să ne zici?

Bătrânul răspunse:

— Știu Cearta Zeilor care cășunase rele mari Aheenilor; știu Asaltul Zidului. Și frumos e acest cânt. Știu iarăși Zeus Inșelat, Solia și Răpirea Morților. Și frumoase sunt aceste cânturi. Mai știu de șase ori șease-zeci de cânturi foarte frumoase.

Astfel făceà să se înțeleagă că știà cânturi multe. Dar nu le știà numărul.

Bogatul Meges răspunse cu un ton batjocoritor:

— Cântăreții rătăcitori spun mereu, în speranța unei mese îmbelșugate și a unui dar bogat, că știu cânturi multe; dar când îi pui la încercare, vezi că au învățat un număr mic de versuri cu cari, repetindu-le într'una, obosesc urechile eroilor și ale regilor.

Bătrânul dete un bun răspuns:

— Meges, zise el, ești vestit prin bogățiile tale. Dar află că numărul cânturilor cunoscute de mine e deopotrivă cu al vitelor tale pe cari le duc văcarii tăi la pășune prin munți.

Meges admirând mintea Bătrânului îi zise cu blândețe:

— Trebue o minte largă să cuprinză atâtea cânturi. Dar spune-mi:

ceea ce știi despre Ahile și Ulyse e oare adevărat? Căci pe socotela acestor eroi se seamănă nenumărate minciuni.

Și cântărețul răspunse:

— Ceea ce știu despre acești eroi am apucat-o dela părintele meu, care o învățase dela Muzele înseși, căci altă dată Muzele nemuritoare vizitau, în peșteri și în păduri, pe divinii cântăreți. Nu voi amestecà minciuni în povestirile vremilor apuse.

Vorbea astfel cu înțelepciune. Cu toate acestea aveà obiceiul să adauge la cânturile pe care le învățase din copilărie versuri luate din alte cânturi sau găsite în mintea sa. El însuși compuneà cânturi aproape întregi. Dar nu spuneà nimănui că acestea erau născocite de dânsul de teamă de a nu găsì bârfitori. Eroii îi cereau mai ales povestiri vechi, pe care le credeau dictate de un zeu, și nu se încredeau în cânturi mai nouă.

De aceea când spuneà versuri eșite din mintea-i bătrânul le ascundeà cu îngrijire obârșia. Și cum erà poet foarte bun și păstrà cu sfințenie datinele vechi, versurile sale nu se deosebeau întru nimic de ale strămoșilor; erau la fel cu ele în formă și în frumusețe, și vrednice, din capul locului, de o glorie nemuritoare.

Bogatul Meges erà priceput. Ghicind că Bătrânul erà bun cântăreț îi dete un loc de cinste la cămin și îi zise:

— Bătrâne, când ne vom fi potolit foamea ne vei cântà ce știi despre Ahile și Ulyse. Dă-ți osteneala să farmeci auzul oaspelui meu, Oïneus, căci e un erou plin de înțelepciune.

Și Oïneus care rătăcise mult pe mare întrebă pe cel ce cânta din liră dacă cunoșteà călătoriile lui Ulyse. Dar întoarcerea eroilor care luptase dinaintea Troei erà încă învăluită în întunerec, și nimenea nu cunoșteà suferințele lui Ulyse care rătăcea pe întinsul mărei sterpe.

Bătrânul răspunse:

— Știu că divinul Ulyse pătrunse până la Circea și înșelă Ciclopul cu multă iscusință. Femeiele își povestesc în de ele întâmplarea. Dar întoarcerea eroului în Itaca e ascunsă cântăreților. Unii spun că a întrat în stăpânirea femeei și a bunurilor sale; spun alții că izgonise pe Penelopa pentrucă primeà pe acei ce o pețeau, și că el însuși, pedepsit de Zei, rătăceà fără odihnă printre popoare, cu o vâslă pe umăr.

Oïneus răspunse:

— Am aflat în călătoriile mele că Ulyse a murit răpus de mâna fiului său.

Meges în așteptare, împărțeà comesenilor carnea. La fiecare da câte o bucată potrivită. Oïneus îl lăudà mult:

— Meges, — îi zise el, — se vede că ești deprins a da ospețe.

Boii lui Meges se hrăniau cu ierburi mirositoare ce cresc pe coastele munților. Carnea lor aveà un miros atât de plăcut încât eroii nu se mai săturau de ea. Și deoarece Meges împleà mereu o cupă adâncă pe care apoi o treceà

oaspelor săi, masa se prelungì până aproape de înserat. Nimeni nu-și aduceà aminte de un asemenea ospăț.

Soarele erà pe cale să se coboare în mare, când văcarii care păzeau pe munte cirezile lui Meges veniră să-și ia partea de carne și de vin. Meges îi cinsteà pentrucă se îngrijau de cirezi, nu alene ca văcarii dela șes, dar înarmați cu lănci de bronz și încinși cu zale ca să apere boii impotriva lăcomiei popoarelor din Asia. Și erau la fel cu eroii și regii cu care se asemănau în vitejie. Îi conduceau doi eroi, Peiros și Thoas, pe care stăpânul îi pusese în fruntea lor ca pe cei mai viteji și mai isteți. Și, într'adevăr, nu se puteau vedeà doi bărbați mai frumoși ca dânșii. Meges îi primì la vatră ca pe păzitorii iluștri ai bogățiilor sale. Le dete după placul lor carne și vin.

Oïneus, admirându-i, zise gazdei:

— N'am văzut în călătoriile mele bărbați care să aibă brațe și coapse atât de vânjoase și atât de bine făcute ca acești doi fruntași ai văcarilor tăi.

Atuncea Meges rostì un cuvânt nesocotit. El zise:

— Peiros e mai tare la luptă, dar Thoas îl învinge la alergare.

La auzul acestor vorbe cei doi văcari se uitară unul la altul cu multă mânie, iar Thoas zise lui Peiros;

— Se vede că ai dat stăpânului o băutură vrăjită care înebunește pe om, că dealtfel nu spuneà că ești mai bun ca mine la luptă.

Și Peiros, plin de arțag, răspunse lui Thoas:

— Mă laud că te pot învinge la luptă; cât despre alergare îți las întâietatea pe care stăpânul ți-a dat-o. Căci nu e de mirat că având inima unui cerb să aibi și picioarele ca dânsul.

Dar înțeleptul Oïneus potolì cearta văcarilor. Începù să povestească pilde măestrite în care se arătau primejdiile certelor la ospețe. Și, cum vorbeà frumos, fu ascultat. După ce se făcù liniște Meges zise Bătrânului:

— Cântă-ne, prietene, mânia lui Ahile și Adunarea Regilor.

Și Bătrânul, instrunându-și lira, făcù să străbată aerul cel greu al sălei cu maestoasele sunete ale glasului său.

Un suflu puternic îi ieșì din piept și toți oaspeții tăceau ca să asculte cuvintele măsurate ce făceau să retrăiască vremile apuse și vrednice de amintire. Și mulți stăteau pe gânduri: e de necrezut ca un om atât de bătrân și istovit de ani asemenea unui butuc de viță ce nu mai poartă nici rod nici frunză, să poată scoate din sânu-i un suflu atât de puternic.

Căci ei nu știau că puterea vinului și obișnuința de a cântà dedeau cântărețului puterile pe care dealtfel nu-i le îngăduieau nici fibrele ostenite nici nervii cei slăbiți.

Un murmur de laude se înalță din când în când din sânul adunării ca suflarea aprigului Zefir în păduri. Dar deodată cearta celor doi văcari, o clipă potolită, isbucnì cu putere. Infierbântați de vin, ei se chemau la luptă și la alergare. Strigătele lor sălbatice acopereau glasul Cântărețului care în zadar

își mai scoteà accentele armonioase din gură și din liră. Văcarii aduși de către Peiros și Thoas, amețiți de beție, băteau din palme și grohăieau ca mascurii. De multă vreme alcătuiau două cete vrăjmașe și împărțeau dușmănia celor doi fruntași ai lor.

— Câine! strigă Thoas.

Și izbì pe Peiros drept în față cu o lovitură de pumn care făcù să-i țâșnească un șivoi de sânge din gură și din nări; Peiros, orbit, lovì cu fruntea în pieptul lui Thoas, care căzù pe spate cu coastele sfărâmate. Indată văcarii rivali se aruncă schimbând înjurături și lovituri.

In zadar mai încercă Meges să despartă pe înfuriați. Și cumintele Oïneus însuși este respins de văcarii cărora le răpise mințile un Zeu. Cupele de bronz sboară din toate părțile. Ciolane de bou, torți fumegânde, pirostii de bronz se ridică și cad asupra luptătorilor. Trupurile amestecate ale oamenilor se rostogolesc pe vatra care se stinge în vinul ce curge șiroaie din burdufurile sparte. Un întunerec adânc învălue sala unde isbucnesc blesteme către Zei și urlete de durere. Brațe furioase înhață buturugi arzătoare și le asvârl în întunerec. Un tăciune aprins lovește la frunte pe Cântărețul care stă în picioare mut, neclintit.

Atuncea cu un glas covârșind toate sgomotele luptei, el blestemă această casă de ocară și pe acești oameni nelegiuiți. Apoi, strângându-și lira la piept, părăsì lăcașul și se îndreptă spre mare dealungul înaltului promontoriu. După mânia lui urmă o adâncă oboseală și un aprig desgust de oameni și de vieață.

Dorul de a se amestecà printre Zei îi umflà pieptul. O umbră dulce, o tăcere mângâietoare și pacea nopții le învăluieau pe toate. Spre apus, spre acele locuri unde se zice că plutesc umbrele morților, luna divină de pe cerul limpede presăreà flori pe mare, și bătrânul Omer înaintà pe înaltul promontoriu, până ce pământul care'l purtase atâta timp îi pierì de sub picioare.

J.-B. Hétrat

Pe câmpul de luptă.

El a luptat cu braţ de stâncă
Ş'a dat cu ochi 'nchişi 'n gloată
Din trupul duşmanului şpanga
Ades abia putea s'o scoată

Ş'acuma zace scurs de sânge,
De parc'ar fi un mal de humă
Cu-obrajii — câmp pârlit de soare
Cu buzele perdute 'n spumă.

Ar vreà să se ridice o clipă,
Că-i îngheţat sub el pământul,
Şi corbii croncănesc a pradă
Şi url'a moarte jalnic vântul.

Dar cade 'ntocmai ca şi pruncul
Ce 'ntinde braţele spre mamă,
Pornind întâiul pas să facă
Spre-ceea care blând îl cheamă.

De maica lui ş'aduce aminte
El o să moară, ştie bine,
Ş'aşa-i de slabă şi bătrână! . . .
Se va îngriji de dânsa, cine?

El a luptat şi poate-odată
L'or pomeni la vreo paradă,
S'o bucurà de dânsul maica'i,
Dar de văzut . . . n'o să'l mai vadă.

Din trupul supt încearcă plânsul
Să-şi iee viaţă, dar îl ţine
Că poate l'o vedeà vr'un frate
Şi e soldat şi e ruşine.

Dar plânsu'n ochi își tae calea
Și curge cald, nu ține seama
Soldat a fost în luptă — aicea-i
Copilul care-și cheamă mama.

Alăturea de el dușmanul
Își duce pașnic traiul morții.
— De unde o fi și el săracul
Și 'n care leat o fi tras sorții?

Cu ochii tulburi îl mângâe:
El e de-acum cu dânsul frate
Că 'n balt-aceea închegată
A pus și dânsul jumătate.

Se lasă un fulg de nea și-i spune
Lipindu-se de mâna-i slabă:
— Hai mori, suntem zoriți și trebue
Să-ți facem giulgiul mai de grabă.

Pe peptul dușmanului pleacă
Muncitu-i cap de atâtea doruri. . .
Pe câmpul fără de hotare
Se lasă negrii corbi în stoluri.

In zare lung țintește ochii
Și moartea își trimite ceața.
Ingână buzele-i mustrarea:
— O, țara mea, îmi iei viața!

G. Millian

CĂLUGĂRIȚĂ

Colecțiunea C. G. NANO.

Vălul uitării

Au plâns-o cu toţii: rude, fraţi, surori, părinţi, au plâns-o prietenii prietenele de copilărie şi colegele de şcoală ; a plâns-o toată lumea care a cunoscut-o Şi copil şi bătrân, îşi descopereau cu smerenie capul şi cu fruntea plecată stăteau mult până ce convoiul alb se depărta. Unii întâmpinându-l clătinau din cap duios. Câte o femee mai bătrână îşi ştergeà cu batista ochii, dar plânsul o podidea şi mai mult. De prin toate colţurile se ivesc cârduri, cârduri de fete; cortegiul se încovoaie ca o dâră neagră după colţul uliţei şi glasul muzicei răsună jalnic până departe. Şi e aşà de plângător cântul lui tărăgănat, par'că vezi cum se strânge dorul şi cum îl frământă durerile nesfârşite !.

Ce liniştită e uliţa, nici frunzele arborilor nu-şi mai mişcă vârfurile, şi ei şi-au plecat fruntea şi stau smeriţi în faţa convoiului. Şi paserile au amuţit pe crăcile înmugurite, nici ele nu mai ciripesc ; nici vântul nu mai adie ; totul tace, nimic nu îngână glasul tânguios al muzicei, nimic nu mai mişcă, să nu turbure liniştea celei care păşeşte pe cea din urmă cale, spre locaşul de veci! Totul înfioară, pe toţi îi mişcă cântecul tânguitor, la toţi li se strânge inima de durere şi isbucnesc în plâns.

Convoiul se desprinde de oraş, iar în urmă un murmur duios se pierde într'o adiere lină în tremurul plăpând al celor din urmă raze....

* * *

Crucile cimitirului se întind ca nişte braţe goale, în zarea scăldată într'o pulbere aurie.

La marginea celorlalte morminte e unul mai proaspăt. Un stâlp nou de piatră veghiază zi şi noapte lângă muşuroiul unde a început ici colea să zâmbească bobocii câtorva flloricele.

Dar crucea nu-i pustie, are tovarăş de pază. Cu capul rezemat de piatră, cu fruntea plecată în fundul palmei, stă de veghe un tânăr, îmbrăcat în negru. Aci l-a întâlnit soarele şi tot aci îl apucă şi noaptea. Ochii îi sunt stinşi de durere, iar pe obrazu-i palid şi slăbit de neodihnă, au rămas urmele lăcrimilor.

Din când în când își saltă fruntea în sus, iar cu mâinile trămurânde strânge la piept un portret. E al ei. E chipul dragei sale. Il ridică la buze, îl sărută lung, apoi îl privește în ochi.

Sunt ochii ei; sunt așa cum erau ei: mari, negri, melancolici, și tot atât de dulci cum îl priveau altădată. Ochii aceia îi licăreau acum în orice clipă în față; ochii aceia pe cari îi cântase el de atâtea ori în sările senine când erà singur în odăița-i mică și modestă de poet: ochii aceia cari, cu privirea lor blândă, îl străpungeau până la inimă; ochii aceia pe care îi sărutase de atâtea ori, acum nu mai străluceau, se stinseseră de mult, erau pământ sub stâlpul lângă care poetul îndrăgostit, își treceà ziua până noaptea târziu.

El singur doar mai vine în fiecare răsărit de zori să-și treacă zilele atât de amare, la mormântul aceleia cu care a împărtășit clipele cele mai fericite din viață....

Au uitat-o toți ceilalți: rude, surori, frați, părinți, au uitat-o toți cari-și plecau capul descoperit, când îmbrăcată în alb o purtà dricul în plânsul tuturor și al muzicei!...

Și vremea se învârtește încet, pe nesimțite, iar uitarea își așterne tot mai mult vălul pe trecut, pe tot ce odată ne-a fost drag!...

I. Chiru-Nanov.

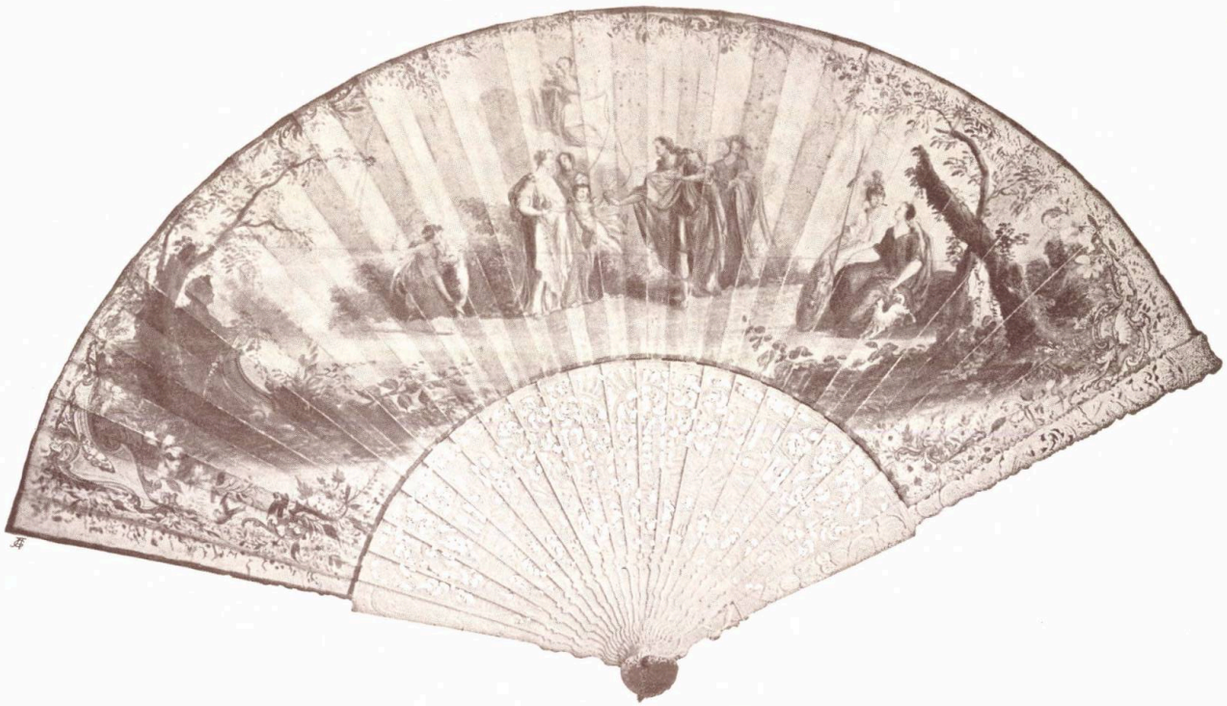

EVANTALIU DIN VEACUL XVIII

Colecţiunea C. G. NANO.

Cronica literară și artistică

L'influence des Romantiques français sur la Poésie roumaine, de *N. I. Apostolescu*, Paris. Librăria Ancienne Honoré Champion.

D. *N. I. Apostolescu*, colaboratorul nostru distins de mai mulți ani, a obținut, cu mult succes, zilele acestea, doctoratul în litere dela Universitatea din Paris. Direcția Revistei „Literatură și Artă Română" aduce felicitările sale cele mai călduroase tânărului dr. în litere și, cunoscând aptitudinile sale de lucru, de pătrundere și de perseverență, îi augurează un frumos viitor în câmpul literelor române.

Lucrarea prezentată de d-sa la Facultatea de litere din Paris ca teză pentru obținerea doctoratului, este intitulată: *Influența Romanticilor Francezi asupra Poeziei Române*, și alcătuește un volum compact de peste 400 de pagini. Ea este rezultatul unor pregătiri și investigațiuni literare întinse, unor studii personale aprofundate, unei judiciozități și unui simț critic cu totul excepționale. In darea de seamă ce vom face pe scurt asupra acestei cărți, vom urmà și noi metoda autorului, lăsând să vorbească cartea ea însăși, adică reproducând părerile principale și chipul de a le justifica ale d-lui Apostolescu.

Volumul este închinat la doi profesori francezi: ilustrului scriitor și critic Emil Faguet, dela Facultatea de litere din Paris, care a fost unul din cei d'intâi ce s'a interesat de studiile d-lui Apostolescu și i-a încurajat cercetările în vederea unei lucrări complecte a influenței romantismului francez asupra poeziei române, — și d-lui Mario Roques, ale cărui consilii și a cărui direcțiune în domeniul studiilor franco-române, zice d. Apostolescu, l'a ajutat mult.

Ce înseamnă, pentru autor influența romanticilor francezi asupra poeziei române? Și pentru ce această influență numai asupra *poeților* români? Mai întâi, ne răspunde d-sa: fiindcă operele în proză ale epocei romantice sunt datorite unor scriitori cari erau de asemenea și poeți — cum sunt: Negruzzi, Stamati, Eliade, Alecsandri, etc., și ale căror caracteristice literare generale sunt studiate de d-sa în versurile lor și, întâmplător, și în proza lor; — și al doilea, fiindcă dacă se găsesc opere remarcabile în proza românească, ele nu sunt produceri pur literare ci, în cea mai mare parte, lucrări științifico-literare. Printre adevărații prozatori ai timpului d. Apostolescu nu citează decât pe Odobescu, Filemon și, până la un punct, pe Alecu Russo, — în afară, neapărat, de Bălcescu, Negruzzi și alții.

D. Apostolescu justifică încă o altă parte a titlului cărții sale astfel: *Influența... asupra poeziei române*, și nu asupra poeților români, căci romanticii francezi, zice d-sa, au avut o influență asupra întregei poezii române, și orice poet al nostru, mic sau mare, n'a scăpat fără să sufere jugul acesta, de altfel plăcut. In lucrarea sa, însă, autorul n'a putut să puie în lumină decât pe poeții români cei mai reprezentativi, independent de valoarea lor intrinsecă.

Definițiunea cuvântului *romantic*, după autor, este confuză, ea este mai curând o stare sufletească. D-sa trece în revistă toate definițiunile date cuvântului

romantism dela J. J. Rousseau şi André Chenier şi până la Victor Hugo care caută să-l defineastă în cunoscuta prefaţă a lucrării sale Cromwel; cu toate acestea, definiţiunea cuvântului *romantism* nu a fost găsită în mod plauzibil până acum.

In loc de definiţie, autorul închee cu cuvintele lui Faguet: „Romantismul este o epocă, este 1800—1850".

Neputându-se, prin urmare, defini preciz cuvântul romantism, e firesc dar ca şi influenţa lui să fie diferită, variabilă şi câte odată chiar contradictorie asupra diferitelor literaturi. Literatura română a suferit influenţa celor mai mari precum şi a celor mai mici romantici francezi, şi această influenţă va fi variată precum a fost deosebiţi între dânşii romanticii francezi. Ea începe în mod general în Principatele Dunărene, cu domnii fanarioţi care aduseră cu dânşii atât propria lor cultură franceză cât şi nevoia imperioasă — de care atârnă puterea lor — de a întreţine raporturi continui cu Europa occidentală şi mai ales cu Franţa. Curentul acesta venit din sus, influenţă pe boerii şi pe demnitarii Ţărilor Româneşti. In timpul ocupaţiunii Ţărilor de către Ruşi, nevoia de a vorbi limba franceză se simţi şi mai puternic. In sfârşit, revoluţia franceză şi emigraţii întăriră şi mai mult acest curent. La sfârşitul veacului al XVIII-lea poezia românească începe să oglindească caracteristic influenţa literaturii franceze şi, între scriitorii ce o manifestă, autorul citează pe Beldiman, Konachi, Enache Văcărescu şi alţii.

Ea se accentuează din ce în ce mai mult cu începutul veacului al XIX-lea, când mai toţi poeţii timpului au fost inspiraţi, iar unii au imitat şi alţii au tradus bucăţi cunoscute de ale romanticilor francezi. Şi autorul ne arată cum, spre pildă, cele mai bune poezii ale lui Eliade Rădulescu îşi găsesc izvorul ispirator în Lamartine şi în alţi poeţi francezi. Tot aşa şi cu Negruzzi, cu Stamati şi cu alţii. D. Apostolescu citează încă *La Chemise de l'homme heureux* a lui Daru, *Cămaşa fericitului* românească, pe care toată lumea a admirat'o la noi ca o poezie a lui C. A. Rosetti. Această influenţă a romantismului francez ia cu deosebire proporţii în sufletele celor mai mulţi români cari au trăit în Franţa în timpul romantismului: Alecsandri care trăi la Paris dela 1834—1839; Niculae Bălcescu care urmă cu entusiasm cursurile lui Michelet şi Quinet, cunoscuţii romantici literari şi politici; Depărăţeanu, din ale cărui 73 de poezii, 20 sunt datate din Paris; Bolintineanu, cu orientalismul său romantic, etc.

Iată în trăsături generale originile şi începutul influenţei romantice în România şi mai ales asupra poeziei române.

De aci încolo autorul intră în părţile caracteristice ale romantismului în România, produs de literatura triumfătoare franceză de după 1820 şi pune în lumină diferitele puncte ale mersului evolutiv al acestui romaulism.

Influenţa romanticilor asupra lui Eliade Rădulescu, Vasile Cârlova şi Grigore Alexandrescu, născuţi câte trei în Târgovişteа, unde se află, cum se ştie, ruinele palatului locuit odinioară de cei mai iluştri domni români, — se manifestă asupra lor mai întâi prin influenţa lui Lamartine.

Ion Eliade Rădulescu (1802—1872), „părintele literaturii române", scrise gramatici, aritmetici, traduse poeţi — pe Lemartine, Dante şi Byron — publică jurnale şi reviste, fundă societăţi literare şi artistice, organiză teatrul român din Bucureşti şi fu sufletul revoluţiunii dela 1848. In volumul său intitulat *Meditaţii poetice*, după Lamartine, apărut în 1830, se găsesc traducerile române ale cunoscutelor bucăţi: *L'Isolement*, *Le Souvenir*, *Le Soir*, *Le Désespoir*, *Le Lac*, etc., cu subtitlul de *Lamartiniane*. De asemenea sunt în el mai multe traduceri din Victor Hugo. In toate aceste traduceri, ca şi în *Meditaţiile* sale, Eliade are versuri c'un adevărat avânt şi unele fără caracter poetic. Cele mai bune bucăţi ale sale sunt: *O noapte pe ruinele Târgoviştei* şi *Sburătorul*.

Dar, dacă celelalte din poeziile sale sunt directe imitaţii după Lamartine, nici *O noapte pe ruinile Târgoviştei*; nu este curat originală; ea însăşi este inspirată de Lamartine şi mai ales de *Ischia* din *Noile Meditaţiuni* ale lui Lamartine; de asemenea şi în *Sburătorul*, Eliade pare a se fi inspirat din alte bucăţi de Lamartine şi chiar din Chateaubriand. D. Apostolescu pune faţă în faţă multe versuri din aceste bucăţi ale lui Eliade cu altele din Lamartine şi Chateaubriand şi ne arată clar înrudirea dintre ele.

Vasile Cârlova (1809—1831) publică cele cinci poezii care ne rămân dela el în *Curierul Românesc* al lui Eliade: *Ruinele Târgoviştei*, *Păstorul întristat*, *In-*

serarea, Rugăciunea, Marşul lui Cârlova. Rugăciunea şi *Inserarea* sunt făcute sub influenţa evidentă a lui Lamartine, dar şi cea mai bună din poeziile sale, *Ruinele Târgovişteî*, denotă pe lamijlocul ei, influenţa unei *Meditaţii* a lui Lamartine şi a *Ruinelor* lui Volney. Şi autorul ne alătură din nou versurile lui Cârlova cu cele ale lui Volney, din care se vede, netăgăduit, că şi-au luat naşterea.

Grigore Alexandrescu (1812—1885) a suferit încă o şi mai directă influenţă a lui Lamartine, şi lucrul a fost relevat de toţi cei cari s'au ocupat de poezia lui Alexandrescu. De altfel ediţiunea completă a poeziilor sale, apărută în 1863 şi intitulată: *Meditaţii, elegii, epistole*, etc., dă singură dovadă de influenţa generală şi neîndoioasă a lui Lamartine asupra lui. Insuşi *Adio la Târgovişte*, care e una din bucăţile cele mai cunoscute ale lui Alexandrescu, are şi ea reminiscenţe din *Ruinele lui Volney*, şi d. Apostolescu o probează şi de astă dată, precum probează şi înrudirea altor bucăţi ale lui Alexandrescu, inspirate de alţi romantici francezi şi cu deosebire de Lamartine, Musset, Sainte-Beuve şi Théophile Gauthier.

Constantin Stamati şi Constantin Negruzzi au suferit şi ei influenţa de aproape a romanticilor francezi. Intre altele, bucata *Scăldătoarea unei cucoane române*, publicată în muza românească, copiată, s'ar puteà zice, după *Le bain d'une dame romaine*, de Alfred de Vigny. Bucata lui Stamati sună astfel:

Şi o Ţigancă fecioară, eghiptenească prăsilă,
. . . . . .

iar a lui Alfred de Vigny:

Une esclave d'Egypte, au teint luisant et noir,
. . . . . .

Costache Negruzzi (1808—1868) unul din fundatorii prozei literare române, a localizat, totuşi, sub titlul de *Toderică* pe *Federigo* al lui Mérimée, fără măcar să indice izvorul. Lucrul a fost semnalat de însuşi Alecsandri în prefaţa operelor lui Negruzzi. El este influenţat încă de Victor Hugo, şeful romanticilor francezi, şi până chiar şi de Pouschkine, dela care a tradus: *Şalul negru.*

Neculai Bălcescu (1819—1852) în — *Cântarea României* — bucata atribuită de Alecsandri lui Alecu Russo—este influenţat de Chateaubriand şi de Lamennais ca şi de Byron. Mai multe extracte din autorii romantici de mai sus puse faţă în faţă cu mai multe bucăţi din *Cântarea României* o dovedesc.

D. Bolintineanu (1826—1872) publicând în *Curierul de ambe-sexe* al lui Eliade poezia sa intitulată *O fată tânără pe patul morţii*, se făcù celebru în România. El fu ajutat să-şi urmeze studiile la Paris, dar, când revoluţia dela 1848 sbucnì, el se întoarse la Bucureşti, luă parte activă la evenimente, redijă jurnalul *Poporul suveran* şi fu exilat ca Bălcescu şi ceilalţi rovoluţionari. Poezia *O fată tânără pe patul morţii* este, după cum se ştie, inspirată de *La jeune captive* de André Chenier. Tonul însă al acestei poezii este lamartinian. Mai mult încă decât în ea, în *Orientalele* lui Bolintineanu, în *Florile Bosforului*, se simte hotărât influenţa lui Lamartine şi a lui Victor Hugo; astfel, spre pildă, *O noapte de vară* din *Florile Bosforului* aminteşte de aproape *Lacul* lui Lamartine şi alte meditaţii, şi tot aşà cu multe altele. Această influenţă încă se vede din caracterele generale ale poeziei lui Bolintineanu.

D. Apostolescu studiază mai departe influenţa romanticilor asupra poeţilor Nicoleanu, Alex. Depărăţenu, Mihail Zamfirescu, Nicolae Scurtescu, fermecaţi fiecare din ei, când de André Chenier sau Musset, când de Victor Hugo sau Baudelaire.

In sfârşit, d-sa ajunge la Vasile Alecsandri (1821—1890), despre care ne spune, după ce ne aminteşte studiile poetului făcute la Paris şi misiunile lui diplomatice în capitala Franţei:

„Tant de rapports avec la France devaient nécessairement attirer sans cesse l'attention d'Alecsandri sur la littérature francaise, et comme c'était un homme qui voulait rester jeune, au moins par les souvenirs de sa jeunnesse, il n'oubliait pas le Romantisme. Les Félibres lui rappelaient les anciennes „cours d'amours", le temps de Clémence Isaure, des époques enveloppées dans la brume et dans la poésie du passé. Et, d'autre part, „le pays de Mistral", *Mireille* et tout ce qu'il voyait de *latin* dans le Midi de la France le portaient vers quelque chose de classique, vers l'antiquité romaine. *Fontâna Blanduziei* et *Ovidiu* sont postérieures à la visite qu'Alecsandri

fit aux Félibres en 1882. Ce mélange de classicisme et de romantisme apparaitra dans ces drames comme dans beaucoup de ses oeuvres.

L'imagination du peuple dont il avait recueilli les *Ballades* [1]) l'aida sans qu'il le voulut à suivre assez souvent la direction romantique. *Legendele* ne contiennent pas seulement des orientales [2]), des poésies exotiques, pour ainsi dire, comme *Palatul Loredano*, où l'on est transporté dans le temps de l'ancienne Venise, ou *Pohod na Sibir*, où Alecsandri décrit la marche d'un convoi de condamnés russes luttant avec la neige et les ouragans terribles de l'hiver sibérien pour arriver à leur destination, mais aussi beaucoup de légendes purement roumaines. Alecsandri choisit de préférence— outre les contes comme *Legenda Rândunicăi* (la Légende de l'hirondelle), *Legenda Ciocârliei* (la Légende de l'alouette) ou *Prier şi fata iernei* (Avril et la fille de l'hiver) — des légendes historiques, comme *Dumbrava roşie* (le Bois rouge) dont le nom suffit pour rappeler une localité où les Roumains remporterent sous Etiennele-Grand une de leurs plus grandes victoires. *Dan, căpitan de plaiu* (Dan, capitaine de région montagneuse) est un héros qui peut tenir tete, comme son ami Ursan, à une horde de Tartares pendant des heures entières; c'est un personnage presque surhumain. La massue dont se servait *Briar*, un pâtre des temps légendaires, est aujourd'hui un pont de chêne au-dessus d'un abime. Tout est grand, gigantesque dans ces *Légendes*, même là où le surnaturel n'est pas du tout mélé.

Alecsandri avait une grande admiration pour Victor Hugo, on s'en aperçoit par l'ensemble de son oeuvre ; mais il s'adresse très rarement à tel ou tel poème du grand romantique. On peut citer toutefois trois ou quatre exemples où on peut établir un rapprochement plus direct que ceux observés jusqu'à présent.

Dans l'église episcopale de Curtea-de-Argeş, bâtie sous le règne de Neagoe Basarab (1512—1521) et restaurée par M. Lecomte de Nouy, de 1875 à 1885, d'après la volonté de S. M. le Roi Charles I de Roumanie —, on lit, sur une dalle de marbre qui unit la partie supérieure de deux colonnes, formant au milieu du temple comme un commencement de portique, l'inscription suivante due à V. Alecsandri :

Tu ce te lupţi în lume cu crâncena durere ;
Tu ce din umbra neagră aspiri către lumină,
In ăst locaş de peatră găsi-vei mângâiere.
Altarul pune raze pe fruntea ce se'nchină [3])

C'est une épigramme à l'antique, et Ionnescu-Gion la cite avec beaucoup de raison comme telle. [4]). L'idée est vraiment épigrammatique. Les vers ne sont pas aussi indépendants les uns des autres dans l'épigramme d'Hugo que nous allons citer: il n'y a pas une sentence dans chague ligne. Mais il n'y a pas de doute qu'Alecsandri se soit souvenu de ces vers évangéliques de l'auteur des *Contemplations* en écrivant l'inscription gravée à Curtea-de-Argeş. Victo Hugo avait „*écrit au bas d'un crucifix*“:

Vous qui pleurez, venez à Dieu, car il pleure.
Vous qui souffrez, venez à lui, car il guerit.
Vous qui tremblez, venez à lui, car il sourit.
Vous qui passez, venez à lui, car il deumeure [5]).

Ici les vers sont trop apparentés au *Sermon sur la montagne*, pour que nous ne nous en apercevions pas. Chez Alecsandri la pensée — au moins dans les deux premiers vers — est plus humaine, plus laïque, pour ainsi dire ; mais néanmoins la ressemblance reste.

Dans la légende intitulée *Gruiu-Sânger* [6]), un bandit tue son père dans une forêt pendant la nuit sans le savoir. Alors une voix céleste lui jette une malédiction

---

1) Cf. *Poesii populare ale Românilor* adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri, Bucureşti, Tipografia Lucrătorilor Asociaţi, MDCCCLXVI, 416 pp. in. 8.

2) Cf., ci-dessus, p. 300.

3) Toi qui luttes ici-bas contre l'âpre douleur ;
Qui de l'ombre noire aspires à la lumière,
Sous ces voutes tu trouves la consolation
L'autel couronne le front de l'homme en prière.

4) G. I. Ionnescu-Gion, *Poetica Română*, Bucureşti, II ed., IV section, ch. IV, Epigrama, p. 278.

5) Victor Hugo, Contemplations, I, Autrefois (1830—1843), livre III, IV.

6) Mircesti, 1875:

en le condamnant à des remords et à des douleurs terribles. Le pardon ne lui sera accordé que lorsque le tronc de l'arbre près duquel est tombé le père du bandit sera couvert de verdure et de fleurs. Et pendant un demi-siècle cet homme s'emploie incessament à arroser cette souche brulée. Un jour d'été, sous une chaleur torride, le vieillard, qui se trainait à peine, apportait de l'eau dans sa bouche de loin, de la rivière. Et malgré la soif qui le torturait, il ne buvait aucune goutte d'eau, devant la porter toute pour arroser le tronc mort. Mais en chemin, l'ancien bandit trouve un petit oiseau à demi-mort. Alors ils s'arrête, et ne craignant pas, n'hésitant pas à faire encore une fois le long et pénible chemin jusqu'à la rivière, il asperge de son eau le pauvre oiseau qui revient à la vie. Alors le ciel lui pardonne, il peut mourir en paix, en voyant que la souche se couvrait de feuilles vertes et de fleurs blanches.

Cette légende semble avoir quelque rapport avec la légende de *Tannhauser*, mais elle est connue aussi dans la région danubienne[1]) Ce qui est important à remarquer ici, c'est que de toutes les imprécations célèbres, celle de *Gruiu-Sânger* est plus rapprochée par son allure de la Malédiction[2]) des *Orientales*, sourtot de la première strophe :

Qu'il erre sans repos, courbé des sa jeunesse,
En des sables sans borne ou le soleil renaisse
Sitôt qu'il aura lui.
Comme un noir meurtrier qui fuit dans la nuit sombre,
S'il marche, que sans cesse il entende dans l'ombre
Un pas derrière lui.

Dans un célèbre poème épique intitulé *Peneş Curcanul*[3]) d'après le héros principal de la poésie, il y a un passage où ce soldat roumain décrit l'assaut d'une forteresse turque pendant la guerre de 1877—1878, et l'on y voit un instant la mélée, les grappes humaines qui montent sur des échelles vite renversées. Il y a quelque chose de la description de la bataille de Navarin[4]) faite par Hugo, quoique la dernière soit une lutte navale, c'est plutôt l'impression générale qui amène l'idée de la ressemblance, et aussi le vers de 7 syllabes qu'on trouve employé dans cette occasion par Hugo et par Alecsandri[5]).

Enfin Alecsandri, comme Heliade, comme Stamati et comme Negruzzi, a chanté lui aussi un „sylphe", mais son *Sburătorul* malgré l'identité du titre, n'est pas celui d'Heliade, ce n'est pas un „incube". Il est, comme l'a dit M. D. C. Ollănescu-Ascanio, celui qui se contente de poursuivre „les jeunes filles, pour les embrasser et pour orner sa ceinture et son chapeau de leurs colliers et des fleurs qu'elles portent"[6]). C'est un gars qui plaisante.

Connais-tu pas, ma soeur chérie,
Connais-tu pas cette chanson
Qui dit qu'à l'heure où le rayon
Abandonnant l'herbe fleurie
S'en va le soir, quand le jour fuit,
Dans la feuille qui se replie
Se cacher pour passer la nuit,
Le Sylphe, à travers les charmilles,
Hardi, poursuit les jeunes filles,
Qui vont, seules, au bois prochain,
Cueillir les fraises odorantes,
Et portent des fleurs éclatantes,
Juste comme toi, sur leur sein ?).

---

1) Cf. le cours d'histoire de la littérature roumaine, professé a l'Université de Bucarest en 1897—1898 par N. Ovide Densusianu.

2) XXV, 25 Aout 1828.

3) Vasile Alexandri, Opere complete (vol. IX), *Poesii*, (vol. III), *Legende nouă—Ostaşii noştri*, Bucureşti, Socec et Comp., 1880, II, II, pp. 92—99—100, Merceşti, August, 1877.

4) Victor Hugo, *Les Orientales*, *V. Navarin*, Novembre 1827.

5) Il y a dans le poème d'Alescandri des vers de 8 syllabes, mais des vers à rime féminine comme on trouve aussi chez Hugo La différence est qu'en roumain, comme nous l'avons déjà dit, toutes les syllabes sont sonores.

6) Dumitru C. Ollănescu, *Vasile Alecsandri* (Discours de réception à l'Academie Roumaine), Bucur. C. Göbl, 1894. Extras din Analele Academiei Române, seria II, t. XVI, p. 15.

Ce commencement de poésie n'annonce rien de désagréable. il est en tout cas dans le genre du *Sylphe* de Victor Hugo ou presque, et pas du tout à rapprocher de l'Incube d'Alphonse Esquiros[1])".

Am citat acest pasaj cam lung din volumul d-lui Apostolescu spre a da cititorului o idee de felul cum tratează d-sa numile ce le atinge ale literaturii române, de tactul şi delicateţa sa de a spune adevărul, fără a jigni pe poeţii noştrii, precum şi de suma de isvoare şi de observaţii ce seamănă printre aceste aproprieri şi mai ales de stilul său clar liniştit şi egal, însuşiri pe care rezumatul dării noastre de samă nu le puteà pune subt ochii cititorului.

Autorul merge mai departe cu studiul său, asupra lui Bogdan Petriceicu Haşdeu, „cel mai mare scriitor român pe care Poporul Român l'a avut vr'o dată, ale cărei lucrări ar puteà alcătui peste 30 de volume" şi care are şi el punte de contact cu romanticii francezi. Ca istoric şi ca admirator al lui Bălcescu, Haşdeu trebuià să-şi întoarcă privirile către Michelet. In adevăr, în primele lui opere literare şi chiar istorice, se vede influenţa istoricului francez până şi în stilul lui liric, întrebuinţat spre a descrie actele politice şi sociale ale lui *Ioan-Vodă cel Cumplit*. Mai mult, în ele se vede chiar un fel de anticlericarism foarte curios la un om atât de adânc religios cum erà Hâşdeu. Ca şi Michelet, el fu un mistic, şi ca şi Victor Hugo şi Théophile Gauthier, el fu un spirit. Dacă cel d'întâi maistru de istorie al lui Michelet a fost Vico, el fu de asemenea maestrul lui Haşdeu. „Copilăria popoarelor, zice Haşdeu în prefaţa *Istoriei critice a Românilor*, se manifestă printr'o sgomotoasă expansiune a puterilor lor; tinereţea lor prin veleităţi federative; bărbăţia lor prin naţionalism". Despre aceste trei vârste vorbeşte şi Vico, dându-le alte atribuţiuni.

Sunt şi alte dovezi cum că Haşdeu a fost incontestabil un elev al lui Vico şi Michelet. Şi lui îi plăcură lucrurile grandioase, cum fură mai toate lucrările sale, între care *Etymologicum Magnum Romaniae*. Victor Hugo se pare a fi avut o influenţă directă asupra lui, şi versuri de ale poetului francez le întrebuinţează Haşdeu adesea ori, cum spre pildă, în prefaţa lui *Ion cel Cumplit*, pe a cărei scoarţă se citeşte distihul următor:

Ainsi d'un peuple entier je feuilletais l'histoire.
Livre fatal de deuil, de grandeur, de victoire... [2])

Deasupra cavoului în care, dela 1888, este îngropată fiica sa Iulia Haşdeu, tatăl său a pus trei busturi: al lui Christos între Victor Hugo şi Shakespeare.

Drama *Răzvan Vodă*, pe care Haşdeu o scrise cu atâta vervă, deşi trasă din istoria Moldovei, pare a fi fost inventată de Victor Hugo. Sunt multe puncte de asemănare, în adevăr, între *Răzvan* şi unele piese ale lui Victor Hugo. Tot aşa se găsesc puncte de asemănare între poeziile lui Haşdeu şi poeziile romanticilor francezi. Dar, deşi romantic în multe din lucrările sale, deşi admirator la început al lui Michelet şi totdeauna al lui Victor Hugo, „Haşdeu, zice d. Apostolescu, dintre toţi scriitorii români este acel care a avut în cele din urmă stilul cel mai clasic şi mai personal".

Autorul continuă investigaţiile sale asupra Iuliei Haşdeu—care admirà şi ea la rândul ei pe Victor Hugo şi opera lui—şi în fine asupra lui Eminescu ale căruia versuri sunt înrâurite, neapărat, de Schopenhauer şi de Leopardi, dar în care se găsesc poezii influenţate de autori francezi ca Ronsard şi Paul Bourget. Intre acestea, autorul citează *Mai am un singur dor*, imitat după bucata, *de l'Election de son sépulcre* de Ronsard şi după un epilog de Paul Bourget, care sună astfel:

Lorsque la mort, posant ses doigts blancs sur mon front,
Fera que pour toujours mes yeux se fermeront
A la beauté vivante,
Choisissez-moi, vous tous à qui je serai cher
Une tombe au soleil, sur le bord de la mer
Infinie et mouvante. [3])

Se ştie de asemenea că ultima lucrare a lui Eminescu a fost o traducere a piesei *le Joueur de Flute* a lui Emile Augier.

---

1) Cf., ci-dessus, ch, III, I, pp. 76—77, 80—81, ch, IV, I. pp. 147—148.
2) *Ubi defuit orbis* (Odes, III, VIII, Fin).
3) Paul Bourget, *Poésies*, Au bord de la mer (1872—1873) *Epilogue.*

Volumul d-lui Apostolescu, pe care l'am rezumat aici, strânge în cele 400 de pagini ale sale, am puteà zice, istoria literaturii române din veacul al XIX-lea, făcută cu talent şi cu cele mai depline cunoştiinţe. Prin apropririle dintre autorii români şi cei francezi, făcând cunoscute numele româneşti Franţei, autorul aduce un serviciu de mare însemnătate literelor române. In sfârşit, prin calităţile ei critice, această lucrare pune numele d-lui Apostolescu, distins şi mai înainte, într'o lumină cu totul deosebită.

I. Nestor

Expoziţia de pictură a Tinerimii Artistice.—Ca şi în anii precedenţi, Tinerimea Artistică expune la Ateneu lucrările membrilor ei împreună cu alte lucrări de pictori şi amatori în afară de societate. Aspectul expoziţiei este de sigur interesant, dar, ni se pare că ea denotă o scădere de entuziasm din partea tinerilor expozanţi. Noi am fost, din capul locului, în favoarea acestei Societăţi care, netăgăduit, coprinde într'însa toate tinerile noastre talente în pictură şi sculptură, şi vom fi totdeauna fericiţi a-i arătà dragostea noastră şi o încredere totdeauna aceeaşi. Nu ne putem însă să ne oprim de astă dată de a nu-i arătà impresia noastră mai puţin bună de cât înainte. Ştim că, în cea mai mare parte, publicul nostru este pricina acestei aparente stagnaţii şi abateri a artiştilor, dar publicul nostru va fi încă mult timp în starea de astăzi, şi tot îndemnul şi toate sforţările se cer numai de la artişti.

I. N.

Cărți și reviste străine

Le Coeur magnifique, de D-na Catulle Mendès.

Autoarea închină volumul său eroicei întâmplări a lui Icar care muri, precum se știe, fiindcă dori Cerul. Incheind volumul său, scrie o frumoasă *Odă* la *Destin* în care ne spune, că niminea nu-i învins pe pământ de împrejurări, ci numai de sine însuși. Ne voind „a se arătă nedemnă de sine însăși" și de a nu fi deloc „ca alții", cea mai mare durere pe care o cunoscu fu aceea de a se îndoi de sine. Mai mult decât atâta, ea regretă că chiar suferința nu dureaza totdeauna:

Amour par qui j'ai su ces heures torturées
Où magnifiquement on croit qu'on va mourir,
Que vous ai-je donc fait pour ne plus en souffrir.
Quand tombent dans la nuit les heures déchirées.

Tout est neutre et parfait, tout me semble normal;
Sans me plaire l'instant qui passe me contente,
Et plus rien ne me blesse et plus rien ne me tente,
Ce coeur n'est plus à moi qui ne me fait plus mal.

Victor-Hugo à vingt ans. Pierre Dufay își propune, publicând în acest volum scrisorile lui Victor Hugo către tatăl său generalul Hugo, — 40 de scrisori autografe — să fixeze în mod definitiv relațiile poetului cu tatăl său și cu femeea sa de a doua. Aceste scrisori completează și îndreaptă oarecum pe *Victor Hugo raconté par un témoin de sa vie.* Depărtarea dintre tată și fii săi a fost „mai curând materială", cum spune Dufay și cum citirea acestei corespondenți ne o arată. Generalul Hugo este el însuși poet și romanțier, și lista respectabilă a lucrărilor sale literare se poate vedeà în volumul lui Dufay. E curios și interesant în acelaș timp de a citì critica fiului asupra operelor tatălui.

„Je me hâte d'en venir à ton ingénieux poème; il me tardait de te dire tout le plaisir que j'ai éprouvé à le lire. Je l'ai déjà relu trois fois et j'en sais des passages par coeur. On trouve à chaque page une foule de vers excellents, tels que *et vendre à tout venant le pardon que je donne*, et de peintures pleines de verve et d'esprit, comme celle de Lucifer prenant sa lunette pour observer l'ange. — Je ne puis m'empêcher de te dire combien il m'a semblé remarquable que tu aies mis si peu de temps à faire ton joli poème".

Couleur du Temps, un volum de Henri de Régnier. Zilele noroase sunt mai multe la număr decât zilele cu soare: zilele închise însă sunt mai prielnice nuanțelor delicate, privirilor igenioase, viselor curioase, jocurilor subtile din lume și din viață. Brutala revărsare a soarelui în creerul omenesc îi îngreue gândirea, orbește privirea ochiului curios care, în lumină prea mare, vede sau preà mult sau prea puțin. A fi *Couleur du Temps* pentru un poet, ar fi, după Régnier, de a privì nu subt o sbuc-

nire de lumină cerebrală, mai totdeauna periculoasă chiar pentru omul de geniu, ci de a privi just, gândind în acelaș timp cu închipuirea, de a merge drept la obiect, fără a se înșelă asupra formei sau chemării lui, dar de a i înțelege în acelaș timp și nenumăratele lui simboale. A fi un literator „*Culoarea Timpului*“, ar trebui să amestice imaginea mișcătoare cu nemișcătoarea veșnicie, se întrunească în el pe omul răzător de toate cu cel indiferent, pe filozof, cu omul plin de forme. — Citind, oricând, o carte de a lui Régnier, ne pare a vedeà în el un om indiferent la zgomotul uliței, departe de existența ordinară a omenirii: el stă într'un balcon mai sus decât lumea cealaltă și despărțit printr'o balustradă. Chiar când se coboară pe treptele scării, n'o face decât să se strecoare în o grădină cunoscută numai de dânsul, din care culege florile stranii și frumoase ale poeziei lui : e un aristocrat al gândirii.

Souvenirs de la Duchesse de Dino, publicate de nepoata sa Contesa Jeane de Castellane, cu o prefață de Etienne Lamy. Născută la 24 August 1793 Ducesa de Dino deveni prin căsătoria sa cu nepotul lui Tallyerand, Edmond de Périgord, contesă de Périgord și apoi ducesă de Dino. Tinerețea ei se petrecù în Germania. Căsăroria ei, forțată (căci ea preferà pe prințul Adam Czantoryski, ministrul lui Alexandru I,) cerută de mama ei și de Alexandru I care nu refuză nimic lui Talleyrand, o făcù să vie la Paris în anul 1809. Aici ea domnì prin grațiile și frumusețea ei, prin inteligența ei extraordinară, asupra înaltei societăți pariziane, sub titlul de ducesa de Dino. In timpul congresului dela Viena ea ținù casa ilustrului său unchiu prin alianță. Ea îl întovărăși și pe timpul ambasadei lui la Londra. La moartea acestuia dânsa deveni ducesă de Talleyrand. *Amintirile ducesei de Dino* ne arată copilăria și tinerețea ei și ajung până la căsătoria sa cu Edmond de Périgord. Publicarea acestor amintiri, foarte interesante din punctul de vedere al istoriei, fac să câștige ceva renumele ducesei de Dimo ? Penumbra discretă, în care farmecul ei lăsà iluziei câmp liber, ar fi fost poate mai potrivită pentru memoria frumoasei ducese ; plăceà mai mult parfumul acestei captivante flori prin faptul că erà pe jumătate evaporat. Prin ele se vede reîmprospătat caracterul fantastic al slavei din ea și educația ei incoherentă, trasă când într'o parte de scepticismul enciclopedic al abatelui Piattolli, când în altă parte de sentimentalitatea germană a d șoarei Hofman, educatorii ei. Nu-i mai puțin adevărat, însă, că *Amintirile* frumoasei ducese denotă, în acelaș timp, pe o femee foarte inteligentă și c'o formă extraordinară în stilul său.

John Ruskin, de Frederic Harrison. O lucrare importantă asupra vieții lui Ruskin apărută în limba engleză și tradusă în franceza de către Louis Baraduc. Omul care a fost numit Revelatorul Religiei Frumuseții a fost și rămâne, desigur, unul din cele mai mari spirite ale veacului al XIX-lea, unul din cei mai extraordinari semănători de idei, unul din cei mai minunați scriitori al Angliei. Ruskin a exercitat în țară și în limba engleză, de mai bine de 60 de ani încoace, o mare influență ale cărui efecte sunt încă greu de precizat astăzi. Ne obosit în entusiasmul său, el făcu din viața și din opera sa estetică un adevărat apostolat, combătând pentru Frumusețe cu o desinteresare pe care i-o faceà ușoară marea lui avere, cheltuită de altfel aproape întreagă în serviciul ideilor sale. Inzestrat în mod extraordinar dela natură, el începù a scrie din cea mai fragedă copilărie. In 1843 — erà atunci numai de 24 ani — el publică primul său volum *Modern Painters*, în care el apăra pe Turner, îl explică și-l impuneà admirației recalcitrante a compatrioților săi. In decursul celor 20 de ani următori, apărură alte patru volume cu acelaș titlu, în care el continuà a luà apărarea teoriilor și principiilor necunoscute de alții. Artiștii și scriitorii îl aplaudau. Charlotte Brondë scrieà: e ca și cum ne-ar dărui niște ochi noi. De la Sizeranne, cunoscutul critic francez rezumă cele patru volume ale lui Ruskin în terminii următori: Sunt „comme une bible du paysagiste. C'est un hymne à la Beauté de la Nature, de ses montagnes, de ses océans, de ses lacs, de ses arbres et de ses fleurs, où la minutieuse analyse des formes et des couleurs de chaque chose alterne continuellement avec les grandes vues d'ensemble, et où le désir de lire, en chaque morceau de pierre ou feuille d'arbre, un enseignement pour la conduite de la vie, s'allie à l'observation des lois génératrices de la Beauté“.

Mai târziu Ruskin a scris *Șeapte Lampe ale Arhitecturii* și *Pietrele Veneției* în care el luă apărarea renașterii gotice. Arhitectura pentru dânsul este suprema realizare a vieței și virtuților care o fac minunată ; o astfel de viață nu-i posibilă

decât în epocile de credință religioasă, ceeace arată monumentele lăsate de Evul Mediu, când dragostea de artă erà înflăcărată de focul credinței.

Frederic Harrison care vorbește cu entusiasm de Ruskin în lucrarea sa zice că ideia dominantă a lui Ruskin a fost greșită; ea se rezumă în cuvintele: „orice artă înaltă este produsul unui veac credincios și virtuos; religia, justiția și buna ordine sunt rădăcinile unui arbore puternic ale cărui flori sunt artele frumoase.“ Această pretenție a lui Ruskin, crede Harrison, că orice artă mare este esențial religioasă, este o greșală fundamentală. — Om de un rar geniu, Ruskin a fost lipsit de o instrucție sistematică. Inzestrat cu o „imaginație palpitantă“, cu cea mai delicată sensibilitate, cu simpatia cea mai caldă și cu ascuțimea de vedere cea mai extremă, el n'a făcut decât să construiască *à priori* sistemele și teoriile lui din propriul său fond sufletesc.“

Mercure de France. — 1 Mars 1909.

O splendidă poezie în acest număr de Stuart Merrill, pe care nu ne putem opri de a nu o reproduce.

Les paroles du Roi inconnu.

A. André Fontainas.

J'ai régné dans les temps anciens sur un royaume
Où les hommes, amis des fleurs et des oiseaux,
Ensemençaient la terre au murmure des eaux,
Des feuilles, de la brise et des ruches de chaumes.

Et comme j'étais doux et que j'aimais l'amour,
Les portes du palais étaient toujours ouvertes
Aux filles m'apportant dans des corbeilles vertes
Les pavots de la nuit et les roses du jour.

Dans les villages gais de l'espoir des récoltes
Les veillards célébraient les bienfaits de la paix,
El, le soir, sur les cours aux platanes épais,
Faisaient chanter mon peuple ignorant les révoltes.

Je ne sais plus le nom de ce trop beau pays,
Mais les fleurs y semblaient plus qu'ailleurs parfumées,
Les nids plus lourds aux bois, les filles mieux aimées,
Et les secrets du cœur n'y étaient point trahis.

Pour remercier le ciel de leur béatitude,
Les mères consacraient leurs enfants au soleil
Dans des lieux où venait en paisible appareil,
Echangeant des baisers, la blanche multitude.

On ne les voyait pas, le sein gonflé de pleurs,
Pâlir au rouge appel des clairons de la guerre;
Le sang n'arrosait pas les blés de cette terre,
La marche des soldats n'y foulait pas les fleurs.

Les amants s'endormaient sans crainte de désastres
Et leur réveil riait dans leurs regards contents;
La vie était pour eux un long jour de printemps
Et la mort leur semblait une nuit pleine d'astres.

Tout dans ce beau royaume était ordre et clarté,
Evoluant vers Dieu sur l'égale cadence
Des tours et des retours solennels d'une danse
Ou des chœurs alternés d'un hymne bien chanté.

Et rien n'y présageait les prochaines déroutes,
Les cadavres épars dans votre paix, ô champs,
Les femmes écoutant des râles et des chants,
Les flammes sur les toits et le sang sur les routes.

Mais un soir que le vent d'été soufflait, très doux,
Des monts de l'Orient aux cimes violettes,
J'entendis comme en rêve éclater les trompettes
Des Barbares rués vers nos villes et nous.

Ce fut d'abord un bruit tremblant d'or et de cuivre
Que les petits enfants, interrompant leurs jeux
Pour soulever sur leurs oreilles leurs cheveux,
Ecoutaient un instant avant de se poursuivre.

Puis, roulant un fracas de fer comme un torrent
Qui, crevant la montagne, épouvante la plaine,
Nous vîmes dévaler, hurlant à perdre haleine,
Les fauves cavaliers des hordes, rang sur rang.

Ils s'en vinrent dans le galop des chevauchées,
Casqués du mufle roux des taureaux et des ours,
Tirer leurs flèches sifflantes contre mes tours
Et brûler les hameaux dans les moissons fauchées.

Et ce furent alors les fêtes de la Mort!
Ni le sourire éclos sur d'innocentes bouches,
Ni le geste sacré des vieux offrant, farouches,
Leur vie en sacrifice aux rancunes du Sort,

Ne purent arrêter dans l'élan des conquêtes
Les Massacreurs penchés sur leurs maigres chevaux
Et mêlant, pour foncer vers des combats nouveaux,
Leurs cris de guerre au long hennissement des bêtes.

Leurs glaives flamboyaient dans le soleil couchant
Comme les ailes d'or de noirs oiseaux de proie,
Et quand mouraient au loin les clameurs de leur joie,
On voyait des pillards dans l'ombre s'approchant.

Rien ne restait debout sous les rouges nuées,
Ni l'arbre d'un enclos, ni l'huis d'une maison,
Lorsque ceux-ci, des quatre coins de l'horizon,
Surgissaient, s'appelant par de sombres huées.

Ayant donc endossé la cuirasse où l'or luit
Et coiffé le lourd casque où se déploie un aigle,
J'ai, pour imposer l'ordre et rétablir la règle,
Combattu tous les jours et saigné chaque nuit.

En vain! Je n'étais plus le roi de ce royaume.
Dieu s'était détourné du soin de nos destins.
Les signes de ma chance au ciel s'étaient éteints.
Ma vieille épée enfin avait usé ma paume.

Je connus la défaite et la fuite au hasard,
Les carrefours de l'ombre où la peur tremble et tâte,
Les foyers refroidis qu'on abandonne en hâte
Et les chemins étroits qui ne vont nulle part.

Parfois il m'arrivait, hagard, de reconnaître
Un village où j'avais passé parmi les fleurs
Et je m'agenouillais pour baiser, tout en pleurs,
Ce sol où j'avais vu tant de beaux enfants naître.

Puis la fuite, toujours l'âpre fuite, parmi
Les étendards baissés et les échines lasses!
Et comme on m'imputait, à moi, roi ces disgrâces,
La révolte a souvent sous mes talons frémi.

Nous allions, souffletés par les vents et les branches.
Derrière moi mouraient mes derniers partisans
Dont je ne savais plus ni le nom, ni les ans.
La poussière et le sang souillaient ces barbes blanches!

A la fin je fus seul et je n'entendis plus
Au loin, pendant les nuits, l'éc'at fou des fanfares,
Ni le dur tremblement des tambours des Barbares.
Je pus dormir sans crainte au rebord des talus.

Je pus dormir. Mais quand, dévoilant mon visage,
J'ouvrais un lent regard aux rayons du soleil,
Je voyais, inclinés sur mon triste réveil,
Des inconnus parlant un inouï langage.

Je souhaitais alors d'être auprès de mes morts
Dont les pas n'ont pas fui sur la route étrangère.
La terre des aïeux doit leur être légère.
Ils n'auront pas souffert cette honte où je dors.

Mais je dus me dresser sans pleurs devant l'aurore,
Sachant que, seul, le roi n'a pas droit au repos
Et qu'il lui faut, par monts glacés et sombres vaux,
Marcher aveuglement vers un but qu'il ignore.

J'allai donc en haillons vers le divin soleil,
Le suivant par-delà les bois, les champs, les villes,
Bafoué comme un gueux par les foules serviles
Qui voulaient que, vaincu, je leur fusse pareil.

Aux passants je criais, magnifique et sordide :
«Hommes, connaissez-vous la terre où je fus roi
Et dont ma volonté fut naguère la loi?»
Ils hochaient, en riant, une tête stupide.

Et, depuis, je m'en vais par les chemins sans fin,
N'osant pas sangloter de peur qu'on ne me voie,
Et las de présenter le masque de la joie
A ceux qui railleraient ma fatigue et ma faim.

J'implore en vain l'amour charitable des femmes;
Je n'aurai plus de mains dans le miennes, la nuit!
Le malheur me poursuit et le bonheur me fuit.
Je fais horreur, comme un lépreux, aux plus infâmes.

Et même toi, mon frère, ô vagabond qui tends
A ma pauvre pitié tes paumes décharnées,
Tu ne reconnais pas l'or vrai de mes monnaies,
Y voyant une image inconnue â ce temps.

J'ai moi-même oublié le nom de mon royaume.
Parfois je le demande à quelque enfant très pur.
Dont le regard reflète encore un peu d'azur,
Mais il fuit en criant, car j'ai l'air d'un fantôme.

Le soleil peut pâlir et la lune mourir,
Chaque mois se parer de roses ou de neiges,
Je ne reverrai plus la pompe des cortèges,
Dans le pays heureux que j'aimais parcourir,

Précédé de l'éclat empourpré des bannières
Et des trompettes d'or pareilles à des lys.
Tout cela se passait, hélas ! au temps jadis
Et je ne suis qu'une ombre au mur blanc des chaumières.

O Dieu, quand atteindrai-je au bout de mon destin
Et quand donc, à ce corps de vieillard qui succombe
S'ouvrira-t-il, le doux abîme de la tombe?
O mort, ne veux-tu pas d'un si pauvre butin?

Pourtant, malgré mes vœux, je ne crains pas de vivre!
Je vous aime, ô soleils sur la terre assoupis !
J'ai faim quand sur les chars s'entassent les épis,
Et quand les vendangeurs dansent, je me sens ivre.

Aussi peut-on me voir, les soirs de pourpre et d'or,
Chantant comme un poète aux portes de la ville
Les chants que ne sait plus la multitude vile.
Mais les feux vont s'éteindre et le peuple s'endort.

Qu'importe à mon orgueil l'outrage du silence ?
Quoique mon front flechisse un peu plus chaque jour,
Et que mes yeux soient morts aux flammes de l'amour,
Et que mon bras faiblisse à soulever la lance.

Je sais que devant Dieu je suis toujours le roi
Qu'on ne dépouille pas de sa puissance occulte.
Car malgré la défaite, et la fuite et l'insulte,
Et le tocsin sonnant au plus haut du beffroi,

Je crois voir resplendir au fond des nécropoles
Mon diadème d'or que dans les temps futurs
Ceindra quelque héros qui, pur parmi les purs,
Aura compris le sens sacré de mes paroles !

Stuart Merrill.

La Revue Bleue.— 6 Martie 1909.

Interesanta revistă franceză publică un număr de scrisori inedite de I. Turgueneff, cunoscutul romanţier rus, adresate amicilor săi din Germania.

Publicăm una din aceste scrisori mai mult spre a vedeà modul cum gândia Turgueneff asupra unor puncte literare.

Baden-Baden, Thiergartenstrasse , 3 ,
Jeudi, 22 Juillet, 1869

Cher Monsieur,

Je vous envoie, ci-joint, le second volume de mes „Oeuvres choisies". Il n'y a que la première des quatre nouvelles „Une Malheureuse", qui vous soit inconnnue. A vrai dire, je n'en suis pas très satisfait; je trouve qu'elle contient trop de pathologie. Je me suis laissé entraîner par un vieux souvenir de jeunesse. j'ai refusé toute proposition de la traduire en français — un traducteur allemand, commne vous le savez peut-être, n'a pas besoin de demander à l'auteur l'autorisation de la traduction. — Puisque j'ai fait imprimer „Une Malheureuse" je ne crois pas avoir besoin de recommander cette oeuvre à votre attention, en raison de la bienveillance que vous témoignez toujours à mes écrits. Elle renferme d'ailleurs quelques descriptions de moeurs qui vous intéresseront peut-etre.

Ne viendrez-vous pas à Baden-Baden cette année? Si vous saviez combien je désire faire votre connaissance ?

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de ma haute considération.

I. Tourguéneff

In acelaș număr găsim un articol, intitulat *En Vieille Espagne*, semnat de spaniolul I. M. Salaverria, în care aflăm impresiile acestui puternic colorist asupra pământului Spaniei, asupra plaiului imens, de baștină curat spaniolă care în închipuirea de om de munte a autorului se întindeà ca un raiu de legendă. „Voiiu să văd peisajul spaniol, adevăratul cadru spaniol în care realitatea și nu numai fantezia streinilor a pus personagii atât de intense, atât de unice, atât de calde, ca : conquistadorul, torerul, inquisitorul, brigandul, hidalgul și cerșetorul.

„Ajuns într'un loc de unde ochii puteau vedeà de jur împrejur, privii și ascultaiu... Nici odată nu voiu puteà exprimà intensitatea tăcerii din jurul meu, a acestei opresiuni a plaiului spaniol. Erà aproape de amiazi ; soarele dogoreà, pământul păreà că se usucă de arșiță. De jur împrejur, totul erà tăcut și totul erà învăluit într'o lumină orbitoare, o lumină atât de tare, atât de strălucitoare ; un cer atât de limpede și atât de curat, că toată atmosfera aceasta luminoasă și caldă pricinuià o impresie negativă, ai fi zis că e o lume moartă.

„Tăcerea erà așa de mare că cel mai mic suflu al brizei luà proporții exagerate, ca și cum niște glasuri, niște sgomote extraordinare ar fi trecut pe acolo. Acest pământ erà mort: viața lui se oprise, paralizată, și această țară, ajunsă postumă, îmi părea trecută în domeniul legendei... Casele mici și cenușii erau ca niște ființe ce așteaptă ; cu profilurile lor încondeiate, plopii ascuțiți întrerupeau paliditatea galbenă a plaiului, întocmai ca niște chiparoși sau ca niște ființe macabre rămase în extaz....“

La Revue. — 1 Martie. Finul critic Emil Faguet face în acest număr portretul cunoscutului dramaturg Alfred Capus. Intrând în materie cu câteva trăsături din viața dramaturgului și cu debuturile lui de lucrări dramatice pe diferitele scene ale Parisului ajunge până la anul 1901 când teatrul Variétés dădù *la Veine* Din momentul acesta, zice Faguet, începù gloria pentru Capus. Cu timpul el nu cunoscu decât gradele unui succes totdeauna în creștere. Faguet caracterizează pe Capus astfel: „Ca și Sardou Capus are mai întâi un nesfârșit spirit. El are spirit adevărat, care nu-i spirit de cuvinte (care de altfel nu e nici el de desprețuit), care este expresia exactă și fină a unei observațiuni foarte personale. Cuvintele lui Capus circulă prin lume ca niște piese de metal curat, bine bătute și cari păstrează floarea tiparului. Cei mai mulți le trec la alții și de cele mai multe ori fac onoare omului care le are la îndemână și care adesea-ori uită de a spune că nu sunt ale sale. Oamenii de spirit înavuțesc mai ales pe alții... Ca și Sardou încă, Capus face o piesă de teatru dintr'o anecdotă curioasă pe care o deduce cu grație (mai încet decât gloriosul său rival) și pe care o duce cu îndemânare la un desnodământ plăcut și pacinic. Ca și Sardou, el amestecă, nu tragicul în adevăr ci sensibilitatea fragetă, pateticul sentimental în veselie și în comic. Prin partea aceasta el amintește de departe pe Sedaine și poate chiar pe Marivaux.

„Ceeace îl deosebește de Sardou e mai întâi faptul că el n'a vizat nici odată spre marea marea dramă, la tragedia în proză, și trebue să-o spunem in mod loyal, în asta stă superioritatea lui Sardou asupra lui Capus. Ceea ce îl distinge de gloriosul său predecesor, și aici poate ar fi în avantagiul lui Capus, este că el nu aleargă nici odată după actualitate cum a făcut Sardou mai bine de jumătatea lui de carieră.“ Și Faguet urmează astfel cu asemănările și deosebirile lui comparative, încheind articolul său astfel: Capus, spirit amabil care nu se gândește decât să te trimeată acasă mulțumit și să te facă să iubești viața.

La Revue de l'art ancien et moderne. — Splendida revistă franceză începe numărul său de pe Martie cu un articol intitulat *Note critice asupra „Păcii“* atribuită lui Maso Finiguerra și asupra diferitelor sale încercări, articol datorit lui François Courboin. Al doilea al său articol este *Un nou Nattier la muzeul din Versailles,* portretul Mariei Leczinska, care este în adevăr un cap d'operă printre lucrările pictorului portretist din veacul al XVIII. Maria Leczinska, după portretul făcut de La Tour nu mai voise să-și fixeze pe pânză trăsăturile frumuseței ei. Nattier avù norocul să-i facă cel din urmă portret, căci cochetăria ei nu voià să pozeze pentru posteritate după 45 ani. Ea cerù dela artist o compoziție simplă, lipsită de orice aparat mitologic, lipsită chiar de „marea îmbrăcăminte“ impusă de obiceiu reginelor pentru portretele importante. Nattier lucrà toată luna lui Aprilie în acea mare cameră de culcare din Versailles, în care se petreceà cea mai mare parte din zilele reginei. Preferând intimitatea, ea a obligat pe artist să se libereze oare cum de maniera lui. Rochia este

de catifea roșie, având pe margină blănuri; pe cap o dantelă neagră, la mâini și la corset dantelă albă. Regina stă așezată într'un fotoliu, cu capul înclinat ușor către dreapta și are mâna dreaptă pusă pe cartea deschisă a Evangeliilor. O atitudine naturală, o expresie morală perfectă. Ea pare că se întrerupe din citire pentru a ascultă vorba cuiva, destăinuind în privire inteligența și fineța sufletului ei deschis pururea lucrurilor intelectuale și cu deosebire simpatică prin bunătatea ei. E poate unul din portretele cele mai frumoase ale lui Nattier, în care se străvede sufletul modelului. — Urmează alte articole și ilustrații minunate în afară de text.

Nuova Antologia. — 16 Martie. Un număr foarte interesant, cuprinzând între altele un studiu frumos La Primavera nei canti dei poeti, de A. Chiappelli. Urmează încă alte articole toate de o seriozitate și de un interes remarcabil.

Emporium. — Martie. Revista ilustrată Bergameză vorbește în numărul acesta asupra expoziținei amatorilor și cultivatorilor de bele-arte din Roma Un articol: Palatul Grassi din Veneția și un fresc atribut lui Tiepolo. Alte articole și foarte multe ilustrații.

V. Podeanu.

ERRATA

La ilustrațiile numărului trecut al *Revistei*, s'au strecurat câteva regretabile greșeli, din cauza lipsei din țară a d-lui Ion C. Filiti, secretarul nostru la Roma și autorul interesantului articol *Restaurațiunea vechilor monumente*, erori, pe cari le îndreptăm în numărul de față, cum urmează :

la pag. 417 e : Interiorul Bisericei Berca din Buzău,
» » 421 e : Exteriorul Bisericei Berca din Buzău,
» » 435 e : Pizania Bisericei dela Clocociov (cea de sus) și pizania Bisericei dela Berca (cea de jos).
» » 443, în dreapta, e : Inscripția și ctitorii dela Strihăreț,
» » 459 e : *Discul* (nu *rozeta*) dela Biserica Maica Domnului.

N R.

LITERATURĂ
ŞI
ARTĂ ROMÂNĂ

IDEI · SIMŢIRE · FORMĂ

ANUL XIII

1909

No. 4, 5 şi 6.

PROPRIETATE LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

Cuprinsul

NUMĂRULUI DELA 25 APRILIE, 25 MAI ȘI 25 IUNIE, 1909

TEXT:

1. CUGETĂRI TESTAMENTARE . . . . . de B. P. Hașdeu.
2. ORAȘUL BUZĂU. . . . . » E. Serea.
3. ORAȘUL TECUCI. . . . . » A. Costin.
4. BĂILE SLĂNIC din Moldova. . . . . » G. Călinoiu.
5. SINAIA . . . . . » N. Cicorea.
6. PIATRA-NEAMȚU . . . . . » I. Merișanu.
7. SCRISOARE DELA FRATELE MEU, *poezie* . . . » V. G. Militaru.
8. CU CAII LA IARBĂ, *schiță* . . . . . » Ioan M. Moldoveanu.
9. DIN TRECUTUL NOSTRU . . . . . » Dr. C. I. Istrati.
10. «ALLAH EKBÈR», VICTUS, VAE VICTIS, *poezii*. . » J.-B. Hétrat.
11. LĂUTARE! IN CEASUL DIN URMĂ. etc., *versuri* . » A. Podol.
12. CRONICA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ: Romanticii francezi și România. . . . . » Emil Faguet.
    Almanahul Industriei și Comerciului de Zoltan Zoldi » I. Nestor.
    Salonul oficial din 1909 . . . . . » Silver.
13. CĂRȚI ȘI REVISTE STRĂINE. . . . . » V. Podeanu

ILUSTRAȚII:

14. VEDERI DIN BUZĂU . . . . . * * *
15. „ „ TECUCI . . . . . * * *
16. „ „ SLĂNIC . . . . . * * *
17. „ „ SINAIA . . . . . * * *
18. „ „ PIATRA-NEAMȚU . . . . . * * *
19. ȚIGANCĂ. . . . . de N. Grigorescu.
20. TABLOU DECORATIV. . . . . » Chaplain.
21. HORA. . . . . » Vermont.
22. BUHAIUL, CIUTURĂ, BIDON, ȚURLOIU . . . * * *

Revista LITERATURĂ și ARTĂ ROMÂNĂ

APARE LA 25 ALE FIECĂREI LUNI

DIRECTOR: N. PETRAȘCU

DIRECȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA, Bulevardul COLȚEA No. 1, BUCUREȘTI

(Intrarea prin curte, dela 3—6 p. m. telefon 21/66)

Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în țară; în străinătate, 40 lei

Un număr lei 2,50.

— COLECȚIA PE 12 ANI 360 LEI —

Cugetări testamentare[1]

Doresc a fi înmormântat întocmai după regulele bisericei ortodoxe române, ca cestiune națională, deși nu sunt nici ortodox, nici catolic sau luteran, nici mahometan sau mosaist, având o religiune a mea proprie, care se apropie foarte mult de spiritismul lui Allan Kardec. Sunt sigur că mor mai bun de cum m'am născut; sunt sigur că prin suferințele traiului meu pe pământ am răscumpărat multe din greșelele existințelor mele anterioare; sunt sigur că plec într'o lume mai bună; sunt sigur că voiu revedeà pe dânsa; sunt sigur că Dumnezeu e drept totdeauna și 'n toate!

Nu permit nimănui să mă ciuntească după moarte, să mă dissece, să îmi scoată crierul și să 'l cântărească, și alte secături de această natură. Nu în volumul și nu în greutatea unui crier reșede puterea lui, ci într'un element nemăsurabil și neponderabil, cărui puțin îi pasă de mărimea căpățânei. Mai bine să credeți că am fost un dobitoc, mai dobitoc decât cel mai dobitoc dintre doftori, dar lăsați cadavrul meu în pace. Negreșit, soarta acestui corp nu mă va interesà din dată ce voi scăpà de dânsul; însă în ajunul scăpării, ca ultimă condescendință pentru acest corp ticălos, vreau să'l scap și eu de judecata măgarilor. După cum n'am permis nimănui să se atingă de crierul fiicei mele, care erà un geniu colosat în alăturare cu mine tot așa doresc și cer ca să fiu lăsat și eu intact, fără nici o tăetură, fără nici o sgârietură.

Sicriul meu să fie așezat în boaltă în spațiul d'asupra sicriului fiicei mele. Nu mă îndoesc ca soția mea, care va mai trăi douăzeci și șapte ani după moartea mea, va îngriji de mormântul meu întocmai după cum îngrijește de mormântul copilului nostru: se va pune flori la amândoi, nu va lăsà să se stingă candela, va ținea boalta curată și luminoasă, poate să facă și parastasuri. Spiritul meu îi va fi recunoscător pentru această memorie conjugală și maternă.

Dacă vre-o dată va veni cui-va în minte de a'mi rădicà o statuie, să nu se facă decât numai la un loc, pe același piedestal, cu statuia fiicei mele, singură care merită o asemenea onoare. Dacă se vor publicà scrierile mele într'o ediție completă, să se publice în aceiași ediție cu scrierile fiicei mele. Dacă se va scrie biografia mea, să coprindă în același timp biografia fiicei mele. Pe statuia noastră, pe opera noastră, pe biografia noastră, să se pună ca epigraf acest vers:

Din două aripi un avânt,
Din două sonuri un cuvânt,
Din rapsodii o epopee:
Or-unde aș-fi, or-unde 'i ea,
Noi pururea vom scânteià
Ca una singură idee!

---

1) Publicăm aceste cugetări, remarcabile prin puterea lor de simțire și prin energia ideilor. Ele sunt inedite și poartă data 1 Septembrie 1889 — adică un an după moartea fiicei lui Hașdeu.

Pe monumantul funebru dela cimitir, acolo unde se lasă gol locul pentru epitaful meu, să se scrie:

1838—1892.
Bogdan Petriceicu-Haşdeu,
fiiul lui Alexandru, nepotul lui Tadeu,
tatăl Juliei,
ca fie-sa, ca tatăl său, ca bunicul său,
credeà cu tărie
în solia omenirii, în dreptatea lui D-zeu, în nemurirea sufletului,
a muncit,
a suferit,
a iubit,
trecut prin încercare şi călit prin ispită,
se ridică zâmbind de unde se pogorâse plângând:
la ai săi.

24 August 1889.

După moartea fiicei mele, eu trebuià să mă împuşc sau să înebunesc — una din două.

De ce nu m'am împuşcat?

Dintâiu, până'n ultima zi a vieţii ea mi-a vorbit despre poeziile şi scrierile sale. Cine puteà să le publice mai bine decât mine? Eram dară dator să mai trăesc.

Al doilea: dispariţiunea copilului meu mi-a adus aminte pe ceilalţi doi dispăruţi, pe tatăl şi pe bunicul meu, şi astfel dintr'o singură datorie s'au născut trei, căci tatăl meu şi bunicul au fost şi ei spirite superioare, au rămas şi ei necunoscuţi şi asupra mea zăceà sarcina de a-i dezgropà în ochii lumei.

Al treilea: poate tocmai piedica cea mai puternică: m'am temut că, împuşcându-mă, curmând într'un mod violent solia de suferinţe ce-mi mai rămâne de împlinit pe pământ, dându-mi moartea pentru a revedeà mai curând pe îngerul meu, Dumnezeu mă va pedepsì de a nu-l mai vedeà niciodată pe acest înger, şi, îngrozit de ideia unei asemenea separaţii, am aruncat arma din mână şi am şoptit: fie voia Lui!

* * *

De ce n'am înebunit?

Dintâiu, nebunia are şi o parte a sa fiziologică, fiind ca un fel de ceartă între corp şi suflet; şi se vede că la unii oameni ambele elemente, cel corporal şi cel sufletesc, se echilibrează astfel încât lupta între ele nu poate să ajungă la nebunie.

Al doilea: sub raportul psihologic, nebunia este totdeauna rezultatul desperării, iar eu n'am desperat niciodată, pururea sperând în dreptatea lui Dumnezeu, pururea sperând într'o viaţă viitoare mai bună, pururea sperând—chiar în momentul când fiica mea îşi da ultima suflare — că aceasta nu este decât o despărţire vremelnică, urmată de o unire în vecinicie.

Al treilea: poate tocmai piedica cea mai puternică: puteam oare să 'nebunesc eu, când citeam zi şi noapte numai scrierile ei, în care o angelică răbdare îmi vorbeà mereu despre credinţă şi speranţă? puteam oare să 'nebunesc când, corpul ei zăcând în groapă, spiritul ei — mai viu ca ori când — era necontenit cu mine!

Iată de ce nu m'am împuşcat şi n'am înebunit.

Dar cât mai trăeşte omul, trebue să mănânce, trebue să beà, trebue să vorbească cu lumea: aceasta-i tortura cea mai grozavă!

Doamne, scurteaz'o!

1889, 1 Septembrie. **HAŞDEU.**

ORAŞUL BUZĂU

(LA VILLE DE BUZEU).

Buzăul, capitala districtului Buzău, e aşezat în întinsa şi frumoasa vale a Buzăului, pe malul drept al râului Buzău, dela care îi vine numele, şi are o populaţiune de 18.000 locuitori. El pare a fi existat, ca început de oraş, încă de pe timpul descălicării lui Radu Negru. Districtul Buzău prezintă aspectul unui vast amfiteatru, al cărui arenă o for-

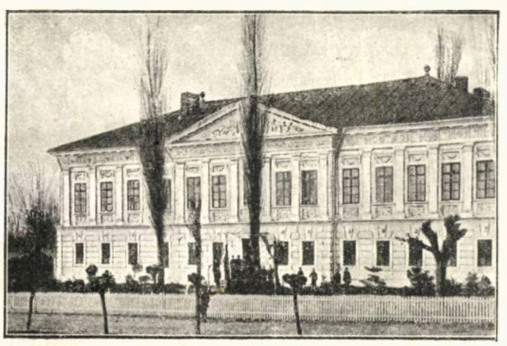

Scoala normală. (Ecole normale.)

mează şesurile dela sud şi ale cărui trepte le alcătuesc colinele şi munţii dinspre Transilvania, din cari unii, cunoscuţi numai păstorilor, sunt de o rară frumuseţe. Din culmile lor se întind, spre răsărit, vaste platouri, acoperite de fânete, de păduri şi de livezi, şerpuite de undele apelor ce apar şi dispar printre coline, şi cari alcătuesc cele mai încântătoare şi mai măreţe privelişti din ţară.

Ca bogăţie subterană, pe lângă alte minerale, se ştie că chihlibarul nu se găseşte, la noi, decât în Buzău. Ca resturi vechi din epoca romană ar fi ruinele Comidavei, unde

Chef-lieu du district de ce nom, est situé dans une large et belle vallée sur la rive droite de la rivière Buzeu, d'où, du reste, elle tire son nom, et a une population de 18.000 habitants. Buzeu semble avoir existé, comme commencement d'une ville, déjà depuis l'époque de Radu Negru. Le district Buzeu présente l'aspect d'un vaste amphithéâtre dont l'arène est formée par les plaines du côté sud et dont les gradins sont formés par les collines et les montagnes du côté de la Transylvanie et dont quelques-unes, connues à peine des pâtres, sont d'une rare beauté. De leurs sommets s'étendent vers l'orient de vastes plateaux couverts d'herbe, de fôrets et de vergers, sillonés par des rivières qui tantôt paraissent et tantôt se cachent parmi les collines et qui forment les paysages les plus enchanteurs et les plus majestueux du pays.

Comme richesse minière, à côté d'autres minéraux, on sait que l'ambre ne se trouve chez nous que dans le district de Buzeu. Comme restes anciens de l'époque romaine seraient les ruines de Comidava où se trouve actuellement Pietroasa, et qui sont encore visibles et le mur de Trajan qui va jusqu'à la commune Amaru. Comme traces que nous ont laissé les Goths, nous avons la fameuse couveuse avec ses poussins et qui se trouve aujourd'hui au Musée des antiquités de Bucarest. Cette couveuse a été découverte en 1837 par les ouvriers de l'évêque Chessarie pendant qu'ils tiraient des blocs de pierre du mont Istritza pour la bâtisse du séminaire de Buzeu. Le Trésor de Pietroasa est

e astăzi Pietroasa şi cari se văd încă, şi valul lui Traian care atinge comuna Amaru. Ca urme de ale Goţilor, avem cunoscuta Cloşcă cu pui, aflătoare astăzi în muzeul de antichităţi din Bucureşti, descoperită în 1837 de lucrătorii Episcopului Chesarie, cari scoteau piatră din muntele Istriţa pentru seminarul din Buzău. Tezaurul dela Pietroasa e compus din coroane, brăţări, inele, obiecte religioase, o tavă pe care erà ţintuită o cloşcă în mărimea unui porumb cu 9 pui, toate de aur şi cu pietre preţioase. Pe dealul Gruia se văd încă şi astăzi nişte ruine pe care poporul le numeşte «Cetatea lui Radu-Negru».

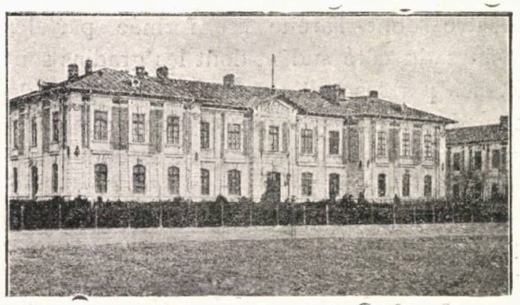

Cazarma. (La Caserne.)

Pe dealul Reghinari, se află ruinele «Cetăţii lui Vintilă Vodă».

In Buzău au avut obârşia mai multe familii istorice române, între care vom cità pe aceea a lui Radu V. cel Mare şi urmaşii săi Radu Paisie (Călugărul), Mircea Ciobanul, Alexandru şi Mihnea; familia Cândeştilor, din care unii coboară şi pe Banul Mihalcea; a Grecenilor, a Buzoenilor, a lui Dragomir Spătarul, Drăghici şi altele. Boerii Buzăului au avut un rol important în istoria ţării şi chiar au dispus de destinele ei.

Unul însă din cele mai vechi şi mai strălucite nume ale Buzăului este acela al doamnei Neaga, fiica lui Mitrea Vornicul, fostă soţie a lui Mihnea, fiul lui Alexandru Vodă, şi nepotul lui Mircea Ciobanul. Mihnea domnì în ţară în două rânduri, dar din cauza cruzimilor şi a impilărilor lui pierzându-şi tro-

composée de couronnes, de bracelets, d'anneaux, d'objets religieux et d'un plateau sur lequel était rivée une couveuse de la grandeur d'une colombe avec neuf poussins, tout en or et en pierres précieuses. Sur la colline Gruia, on voit encore aujourd'hui des ruines que le peuple appellent la Cité de Radu Negru. Sur la colline Reghinari se trouvent les ruines de la cité Vintila Vodă.

C'est de Buzeu que tire leur origine plusieurs familles roumaines historiques, parmi lesquelles nous citerons celle de Radu V le Grand et ses descendants Radu Paisie (le Moine), Mircea Ciobanul, Alexandru et Mihnea; la famille des Cândeşti dont quelques écrivains font descendre aussi le Banu Mihalcea; des Greceni, des Buzoeni, la famille de Dragomir Spatarul, de Draghici et d'autres. Les boyards de Buzeu ont joué un rôle important dans l'histoire du Pays et avaient même disposé de ses destinées.

Mais l'un des plus anciens et des plus fameux noms de Buzeu c'est celui de la dame Neaga, fille de Mitrea Vornicul, épouse de Mihnea, fils d'Alexandre Vodă et petit-fils de Mircea Ciobanul. Mihnea régna dans le pays à deux reprises, mais ayant perdu le trône, à cause de ses cruautés et ses vexations, alla s'établir à Constantinople où il se convertit de son propre gré à la religion turque; son épouse Neaga, demeurée seule, se retira sur ses terres du District de Buzeu où elle prodigua ses bienfaisances, si bien que son nom devint légendaire à Buzeu. Le souvenir de son nom est rappelé par maints édifices comme: «La cité de la Princesse Neaga», nommée ausssi «La zidul Doamnei», située dans une belle clairière entourée de sources; le Palais Cheea; le Palais de l'Eglise de Cucuiata; l'église de la Princesse Neaga dans la commune de Lapoş; le puits dela Princesse Neaga; le plateau de la Princesse Neaga, endroit solitaire et d'une beauté enchanteresse où se trouvait jadis un palais avec un jardin lui servant de promenade.

La ville de Buzeu a aujourd'hui la physio-

nul, se duse la Constantinopoli unde se turcì de bună voe. Soţia lui, Neaga, rămasă singură, se retrase în proprietăţile ei din districtul Buzău, de unde făcù o mulţime de fapte bune, aşà că numele ei a ajuns legendar în Buzău. De amintirea ei sunt legate multe edificii ca: «Cetatea doamnei Neaga», numită şi «La zidul Doamnei», aşezată într'o frumoasă poiană înconjurată de isvoare; palatul Cheia; palatul şi biserica dela Cucuiata; biserica doamnei Neaga din Lapoş; puţul doamnei Neaga; poiana doamnei Neaga, loc singuratic şi de o frumuseţe fermecătoare, unde se afla odinioară un palat şi o grădină de plimbare, etc.

Oraşul Băzău are astăzi fizionomia oraşelor moderne. Stradele sale principale sunt largi; casele curate, cele mai multe cu un singur etaj şi înconjurate de curţi spaţioase. Pieţele: Oborul, S-ţii Ingeri şi Dacia îşi au oarecum specialitatea lor; cea dintâi, pentru cumpărarea obtectelor necesare traiului; cea de a doua, pentru alimente, şi cea de a treia, pentru zarzavaturi şi lăpturi. Circulaţiunea în oraş se face prin 200 de trăsuri, din care 50 din ele de lux. Ca suburbii Buzăul are: Târgu, S-ţii Ingeri, Episcopia, Banu, S-tul Nicolae, Gârlaşi şi Poşta. In copul actualei administraţiuni locale, se află d. Prefect George Georgescu şi d. Primar At. I. Cătuneanu. Bugetul comunei este aproximativ de 600.000 fr. Dintre clădirile sale principale vom menţionà: Palatul Comunal, o clădire măreaţă, cu un aspect impunător, având concentrate în el Prefectura Districtului şi Primăria oraşului; liceul Haşdeu, sever şi sombru; cazarma oraşului, clădire mare cu două etaje; hala, construită în mod sistematic; şcoala Normală, de o ordonanţă clasică; spitalul Gârlaşi, etc.

La marginea oraşului dinspre sud-vest, se află preumblarea Crângului, o frumoasă şi seculară pădure, în care buzoenii vin, în orele de după amiazi, de respiră răcoarea aerului. Intr'însa a avut loc, în anul 1853, o luptă între Ruşi şi Turci. Bulevardul ce conduce

nomie des villes modernes. Ses rues principales sont larges; les maisons propres, le plus souvent à un seul étage et entourées de cours spacieuses.

Les places Oborul, Sf. Ingeri et Dacia ont chacune, pour ainsi dire, sa spècialité: la première pour l'achat des vivres, la seconde pour les comestibles et la troisième pour les légumes et la laiterie. La circulation dans la ville se fait par 200 voitures dont 50 de luxe.

Buzeu a comme banlieues: Târgu, St. Ingeri, Episcopia, Banu, St. Nicolas, et les Postes.

A la tête de l'administration actuelle, se

Hala. (Les Halles)

trouve mr. le préfet Georges Georgescu et le maire mr. At. Catuneanu. Le budget de la communne est de 600.000 francs. Parmi ses principaux édifices nous mentionnerons: Le Palais communal, bâtisse grandiose, d'un aspect imposant, où sont installés la prefecture du district et l'Hôtel de ville; Le lycée Haşdeu, sévère et sombre; la caserne de la ville, grande bâtisse à deux étages; les halles systematiquement construites, l'école normale, d'une ordonnance classique, l'hôpital Gârlaşi, etc.

Au bout de la ville, du côté sud-ouest se trouve la promenade Crângul, une forêt, belle et séculaire, où les Buzoïotes viennent aux heures de l'après-midi jouir de la fraicheur de l'air. C'est ici que, en l'an 1853, eut lieu un combat entre les Russes et les

până la Crâng este larg şi umbrit de arbori. In pădure se află un frumos bufet în stil elveţian şi un heleşteu pitoresc.

In partea dinspre gară, se vede vila Albatros, proprietatea d-lui Alexandru Marghiloman, o clădire frumoasă şi desfătătoare, stând în mijlocul unui parc imens de brazi. Tot aici sunt şi grajdurile d-lui Marghiloman, cari au susţinut şi susţin şi astăzi, prin caii lor, Hypodromul din Bucureşti.

In Suburbia Broşteni a oraşului Buzeu, e vechea biserică Broşteni, care, după tradiţie, datează din secolul al XV-lea.

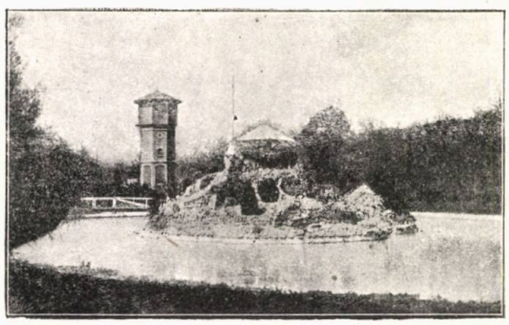

Heleşteul Crângului. (L'Etang de Crângu.)

In fostul Metoh Frăsinetul al Mânăstirii Vintilă Vodă din oraşul Buzău, distrus în 1639 de Nimuş cu Tătarii ce năvălissră în Muntenia, a fost reedificată, în 1649 de Matei Basarab, catedrala scaunului Episcopal.

Slăbită cu timpul de cutremure, ea a fost restaurată, în 1832, de Episcopul Chesarie care o împodobì în chip vrednic şi zidì în jurul ei: casele domneşti, seminarul, consistoriul, tipografia, chiliile de călugări, puse toate în grădini întinse şi frumoase, aşà că astăzi Episcopia de Buzău este cea dintâi din ţară.

In marginea de sud a oraşului Buzău se ţine târgul renumit Drăgaica începând la 18 Iunie şi sfârşind la 24.

Printre multele localităţi pitoreşti ale districtului Buzău, unde se pot face excursiuni admirabile, vom cità:

Turcs. Le boulevard aboutissant au Crâng est large et a deux rangées d'arbres. Dans la forêt, se trouve un beau buffet en forme de chalet et un étang pittoresque.

Du côté conduisant vers la gare nous voyons la propriété de Mr. Alexandre Marghiloman: villa Albatros, une bâtisse franchement belle et réjouissant la vue; elle repose au milieu d'un parc immense parsemé de sapins. C'est toujours ici que se trouvent les écuries de Mr. Marghiloman qui a encouragé et encourage encore aujourd'hui, avec ses chevaux de race, l'Hippodrome de la Capitale.

Dans le faubourg Broşteni, se trouve l'ancienne église Broşteni qui, selon la tradition, date depuis le XV-e siècle.

Dans l'ancien ***metoch*** Frassinetul du couvent Vintila Voda de la ville de Buzeu, détruit en 1639 par Timuş avec les Tartares qui envahirent la Valachie, fut réédifiée la cathédrale de l'Evêché par Matei Bassarab en 1649. Ébranlée en quelque sorte avec le temps par des tremblements de terre, cette cathédrale a été restaurée en 1832 par l'évêque Kessarie qui l'embellit dignement et fit construire autour d'elle: le palais princier, le séminaire, le consistoire, l'imprimerie les cellules de moines, au milieu de beaux jardins étendus, si bien qu'aujourd'hui l'évêché de Buzeu est le premier du Pays.

A l'extrémité méridionale de la ville se tient, depuis le 18 jusqu'au 24 juin, la fameuse foire Dragaïca.

Parmi les nombreuses localités pittoresques du district de Buzeu où l'on peut faire d'admirables excursions, nous citerons:

1. La montagne Bisoca, entre les districts de Buzeu et de Râmnicu-Sărat, d'environ 1000 mètres d'altitude et qui, outre ses richesses minières comme: pyrite, plomb, cuivre et soufre, et outre les mines d'or d'où les Russes, entre les années 1828—1836, ont extrait une grande quantité d'or, jouit d'une position et d'une beauté vraiment enchanteresses. Odobescu, avec sa plume colorée, décrit

1. Muntele Bisoca, între judeţul Buzău şi Râmnicul-Sărat, de aproape 1000 metri înăl-

Palatul Comunal. (L'Hôtel de ville).

ţime şi care, pe lângă avuţiile lui subterane ca: pirită, plumb, aramă şi pucioasă, şi pe lângă «gropile de aur», de unde Ruşii, între anii 1828 şi 1836, au scos foarte mult aur, se bucură de poziţiunea şi frumuseţea cea mai minunată a naturii înconjuratoare. Odobescu, cu condeiul lui colorat, descrie această natură în termenii următori:

«De pe acest tăpşan culminant de unde munţii Săcueni cotesc spre ţara Vrancei, tot Bărăganul, tot câmpul Brăilei, tot şesul Galaţilor, cu matca Râmnicului, cu valea Biscului, cu lunca Siretului, toată acea lată şi oablă câmpie se arată scăldată într'o lumină gălbuie şi lucioasă, ca faţa unei uriaşe sinii de aur; printr'însa, liniile şerpuite ale râurilor se desprind ca fire creţe de beteală argintie, iar suprafaţa netedă a apelor sărate din Balta-Albă şi din Balta-Amară, oglindesc ca nişte ochiuri de sticlă.... In de-

la montagne Bisoca et ses environs en ces termes:

«Du haut de cette éminence culminante d'où les montagnes de Săcui tournent vers le pays de Vrancea, tout le Baragan, tout le champ de Braïla, toute la plaine de Galaţi, avec le lit de Râmnic, avec la valée du Bisc, avec la prairie du Siret, tout ce champ vaste et droit aparaît baigné dans une lumière jaunâtre et éclatante comme la surface d'un gigantesque disque d'or; à travers, cette lumière les lignes sinueuses des rivières se détachent comme des fils d'argent, tandis que la surface unie des eaux solées de Balta-Alba et de Balta-Amară reflètent comme des yeux de verre... Dans le lointain le plus profond, les collines de la Dobrogea ourlées du ruban vaporeux du Danube, ceignent, comme un cercle couleur de plomb, ce curieux tableau dont l'aspect devient tout-à-fait phantastique par des reflets inaccontumées et métaliques.»

2. La montagne Penteleu, la plus élevée du District, puisqu'elle a 1755 mètres de

Episcopia. (L'église episcopale.)

hauteur et l'une des plus grandioses de la Valachie. Ce qui la rend encore unique c'est

părtarea cea mai afundată, dealurile dobrogene, tivite cu aburoasa cordea a Dunării,

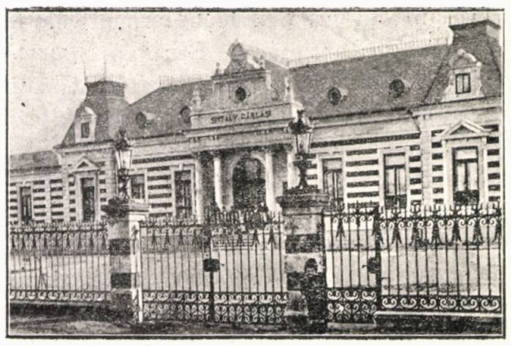

Spitalul Gârlaşi. (Hôpital Gârlaşi.)

încing, ca un cerc plumburiu, acest curios tablou, al cărui aspect devine cu totul fantastic prin neobicinuite şi metalice reflexe».

2. Muntele Penteleu, cel mai înalt al districtului având 1753 metri înălţime şi unul din cei mai măreţi ai Ţării Româneşti. Ceeace încă îl face unic e întinsul său luminiş din vârf şi puternica sa iarbă de o calitate superioară, din care pricină laptele oilor ce pasc aici produce excelentul caşcaval din căşăria dela Viforita. Spre vârful lui sunt cele mai înspăimântătoare prăpăstii, iar pe poale, vaste păduri seculare de brazi şi de pini.

3. Stânca lui Persescu, o frumoasă şi vestită stâncă, în albia râului Bâsca-Rozinei, de unde se desfăşoară o fermecătoare privelişte. Deasupra ei, era odinioară faimosul pavilion al mult ospitalierului patriarh al munţilor, Enache Persescu, unde cei ce-l vizitau sculptau impresiile lor. Poetul Aricescu a cules unele din impresiile vizitatorilor acestei stânci în ***O preumblare pe munţi.*** Aci, în curs de 30 de ani, s'au întâlnit mulţi oameni politici şi literaţi ai ţării, făurind proiecte măreţe şi inspirându-se de cele mai fierbinţi sentimente pentru a-i cântă frumuseţea şi prezice fericirea. Persescu îmbătrânind şi ne mai putând muncì, murì în mizerie, uitat de toţi aceia cărora el le oferise tot ce i-au cerut.

la vaste clairière du sommet et son herbe vigoureuse d'une qualité supérieure grâce à laquelle le lait des brebis qui paissent sur la montagne rend possible la production de l'excellent fromage de la fromagerie de Viforita. Vers son sommet l'on voit d'effrayants précipices, tandisqu'au pied de cette montagne on voit de vastes forêts séculaires de sapins et de pins.

3. La roche de Persescu, fameuse et belle, dans le lit de la rivière Bâsca Rozinei, où se déroule un spectacle de toute beauté. Au dessus de cette roche se trouvait jadis le fameux pavillon du très hospitalier patriarche des montagnes: Enache Persescu, où les visiteurs gravaient leurs impressions. Ici, pendant 30 ans, ce sont donné rendez-vous bien des hommes politiques et des hommes de lettres du Pays, concevant de grands projets et s'inspirant des plus fervents sentiments pour chanter sa beauté et présager son bonheur. Persescu, devenu vieux et ne pouvant plus travailler, mourut dans la misère, oublié de tous ceux à qui il offrait généreusement tout ce qu'lls lui demandaient.

4. Le monastère de moines Bradu, connu par son passé, situé sur un plateau ensoleillé et en même temps stratégique, dans une admirable position. L'inscription découverte à son entrée étant éffacée on ne peut de-

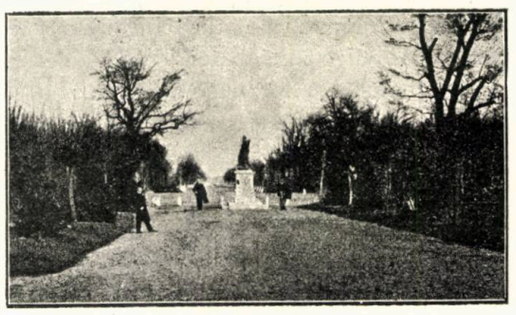

Bulevardul dela Crâng. (Le Boulevard du Crâng.)

chiffrer que le nom de Matei Voevod 1642. Au milieu de l'église, sous le policandre, nous voyons une rosette en pierre dans la-

4. Mânăstirea Bradu, de călugări, cunoscută prin trecutul său şi aşezată pe un platou răsfăţat şi strategic, într'o poziţie admirabilă. Inscripţia, aflată la intrarea ei, fiind ştearsă, nu se poate citì în întregime, deşì se descifrează într'însa numele Matei-Voevod, 1642. In mijlocul bisericei sub policandru, e o rozetă de piatră în care e săpată o inscripţie de asemenea ştearsă. Pe pereţi, se văd portretele lui Mihalcea, jupânesei Neaga, Moise Vel Spătarul, etc. Biserica e în stilul bizantin, anterior lui Matei Basarab. De jur împrejur, ea e înconjurată de zidurile unei cetăţi groase aproape de un metru. In faţă sunt două turnuri, din care cel din colţul stâng e mai înalt şi cu ferestrui de unde se vede de departe şi se puteà trage cu armele, celalt serveà de clopotniţă. Porţile sunt mari de lemn, îmbrăcate în plăci de fier, în care se văd urme de gloanţe şi de ghiulele. In această mânăstire, când s'a retras Constantin Brâncoveanu, ar fi aşezat pe doamna lui, Maria. Unele din cărţile dăruite bisericei de dânsa se mai află şì astăzi, între care Evanghelia din 1693.

5. Mânăstirea Cislău, de călugări, fostă me-

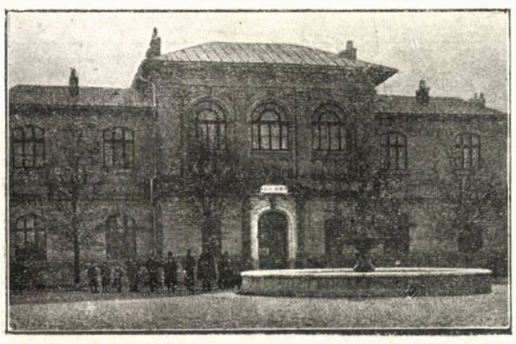

Liceul Hasdeu. (Le Lycée Hasdeu.)

toh al Episcopiei Buzău. Se zice că biserica aceasta a fost zidită pentru prima oară de Doamna Neaga, care ar fi mutat aici pe călugării dela Aninoasa. Între obiectele demne

quelle est incrustée une inscription aujourd'hui également effacée. Sur les murailles on voit les portraits de Mihalcea, de la dame

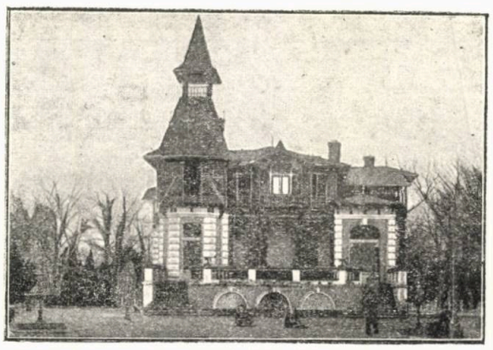

Bufetul dela Crâng. (Le Buffet du Crâng.)

Neaga, de Moïse Vel Spatar, etc. L'église est dans le style byzantin antérieur à Matei Bassarab. Elle est entourée de tous côtés des murailles d'une forteresse ayant l'épaisseur d'environ un mètre. Sur le devant nous voyons deux tours dont l'une, du côté gauche, est plus élevée et par les fenêtres de laquelle on embrasse un large horizon et d'où l'on pouvait fair usage des armes à feu pendant que l'autre servait de chlocher. Les portes, très grandes, sont en bois, renforcées par des plaques de fer dans lesquelles l'on voit encore des traces de balles et de boulets. C'est dans ce monastère que Constantin Brancovan, au moment de se retirer à Buzeu, aurait installé son épouse Maria. Parmi les quelques livres offerts par elle à l'église, se trouve encore aujourd'hui l'évangile de 1693.

5. Le monastère de moines Cislău, ancien Metoch de l'évêché de Buzeu. On dit que cette église a été bâtie pour la première fois par la princesse Neaga qui aurait transféré ici les moines d'Aninoasa. Parmi les objets dignes d'y être vus, il y a: 1. les portes de l'éntrée sculptées avec un art tout à fait rare, portant sur un des battants les armoiries du Pays et les initiales d'Alexandre Ipsilante Voda, et sur l'autre battant, un corbeau,

de văzut ale mânăstirii sunt: 1. uşile dela intrare, sculptate cu o rară artă şi frumuseţe, purtând pe un canat marca ţării şi iniţialele

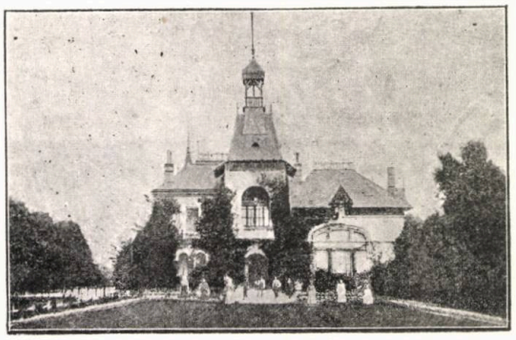

Vila Albatros. (Villa Albatros.)

Alexandru Ipsilante Voevod, iar pe celalt un corb înconjurat de cruce şi cârje, cu iniţialele Cosma, episcopul Buzeului şi toate înconjurate cu ghirlande încărcate cu frunze, fructe, lei şi paseri; 2. sfeşnicile de alamă, făcute în timpul Episcopului Cosma la 1786. Din măreţele palate ce o înconjurau odinioară, astăzi nu se mai văd decât câteva odăi.

6. Schitul de călugări Găvanul, aşezat într'una din cele mai frumoase şi mai singuratice poziţii, ascuns între păduri seculare de brad şi munţi maestoşi, între care renumitul Curcubete. Adâncimea acestor păduri seculare nu se poate străbate fără o adâncă emoţiune. S'ar păreà că strămoşii noştrii, zice buzoianul B. Iorgulescu, când ridicau biserici, urmau tradiţiile străvechi de a adorà pe Dumnezeu în singurătatea munţilor şi în obscuritatea pădurilor. Liniştea profundă a locului, frumuseţea priveliştii, măreţia naturei cari domnesc aci în toată splendoarea, pătrund sufletul de o adâncă evlavie, iar obscuritatea pădurilor învălue parcă şi mai mult tainele ce ascund dumnezeirea. Data fundării schitului este necunoscută. In el se face cunoscuta melisă de calitatea cea mai superioară.

7. Schitul de călugări Nifon, aşezat pe un

entouré d'une croix et de la cresse épiscopale avec les initiales de Cosma, évêque de Buzeu, et le tout entouré de guirlandes, chargé de feuilles, de fruits, de lions et d'oiseaux; 2. les chandeliers d'étain, fabriqués du temps de l'évêque Cosma, en 1786.

Des palais majestueux qui l'entouraient autrefois, on ne voit plus aujourd'hui que quelques pièces.

6. Le couvent de moines Gavanul situé dans une des plus solitaires et des plus belles positions, caché parmi les forêts séculaires de sapins et les montagnes majestueuses, dont l'une est la fameuse montagne Curcubete. On ne peut pénétrer sans une profonde émotion dans ces vastes forêts. L'on dirait que nos ancêtres lorsqu'ils faisaient édifier des églises, suivaient les traditions anciennes d'adorer Dieu dans la solitude des montagnes et dans l'ombre des forêts. La profonde paix de l'endroit, la beauté du spectacle, la grandeur de la nature qui y règne dans toute sa splendeur, pénètre l'âme d'une indicible piété, pendant que les ombres des forêts voilent encore davantage les mystères qui cachent la divinité.

La date de la fondation du couvent demeure inconnue. C'est ici que l'on produit

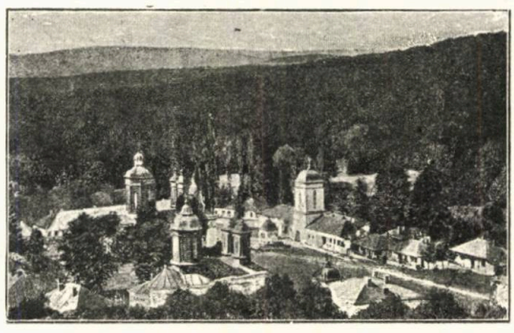

Monăstirea Ciolanu. Monastère Ciolanu.)

l'eau de mélisse dont la qualité est franchement supérieure.

7. Le couvent de moines Nifon, situé sur un beau sommet ensoleillé et d'où se déroule aux yeux du spectateur l'un des plus

pisc frumos şi răsfăţat, de unde se desfăşură ochiului una din cele mai încântătoare panorame. Alături de el, se află într'o romantică poziţie şi umbrite de pomi şi de păduri, băile minerale Nifon. Apa curge în abundenţă pe şeapte isvoare, din care unele se întrebuinţau pentru băut, iar altele pentru scăldat. Ele conţin sulf, iod şi sare şi erau întrebuinţate contra reumatismului, a boalelor de piele, a scrofulelor, etc. Astăzi sunt aproape în ruină.

8. Valea Nişcovului acoperită de vaste şi seculare păduri şi, la început, de livezi şi vii. Ea prezintă un deosebit interes istoric şi archeologic, cuprinzând în sânul ei: Cărlomăneştii, tumulul Cetatea, şanţul Tătarilor, mănăstirile Grăşdeanu, Barbu, Isvoranu, Ciolanu, Bradu, din care unele sunt înconjurate de ziduri tari, pe care se văd urme de arme şi de ghiulele, rezumând astfel veacuri întregi de amintiri. Ea este una din văile cele mai minunate pentru excursiuni, procurând călătorului ore întregi de drum numai sub umbra stejarilor bătrâni. Tot în ea se vede faimosul plop din Strejeni al cărui grosime de 10 metri de periferie îl face poate să fie cel mai mare arbore din ţară.

superbes paysages. Tous près de ce monastère se trouvent, dans une position romantique et pleins d'ombres, les bains minéraux Nifon. L'eau coule en abondance par 7 sources dont quelques-unes servaient d'eau potable et d'autres pour bains. Ces sources contiennent du soufre, de l'iode et du sel, et étaient employées contre les rhumatismes, les maladies de peau, les scrofules, etc. A l'heure actuelle ils sont presque en ruine.

8. La vallée de Nişcov, couverte de vastes forêts séculaires et, à son entrée, de vergers et de vignes. Elle présente un grand intérêt historique et archéologique renfermant dans son sein: Carlomaneşti, le tumulus Cetatea, le fossé des Tartares, les monastères Grajdianu, Barbu, Izvoranu, Ciolanu, Bradu, dont les uns sont entourés de fortes murailles portant des traces de balles de fusil et de boulets de canon, résumant ainsi des siècles de souvenirs; c'est une des vallées des plus agréables pour des excursions, procurant au vayageur des heures entières de chemin sous l'ombre de vieux chênes. C'est toujours ici que l'on voit le fameux peuplier de Strajeni, dont la grosseur de 10 mètres de périférie fait de lui peut-être le plus gros arbre du Pays.

E. SEREA.

ORAŞUL TECUCI

LA VILLE DE TECUCI

Oraşul Tecuci este foarte vechiu, pomenit în documente de mai bine de 750 ani. Prima menţiune ce se găseşte despre el e din 1134, într'un hrisov al Domnului Iancu Rotislavovici. In oraşul şi districtul Tecuci au avut obârşia sau au trăit vechi familii boereşti ca: Nicoară, vornic al Ţării de jos, în Nicoreşti; Condrea Bucium, mare vornic; Şendrea, viteazul hatman şi cumnat al lui Ştefan cel Mare;

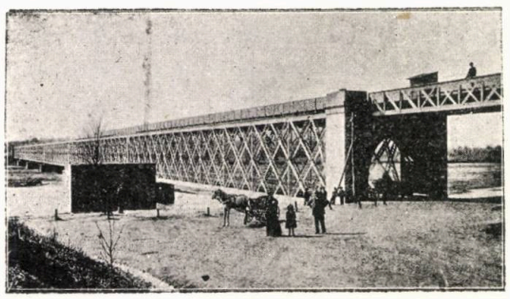

Podul peste Siret. (Le Pont sur Sireth.)

Huru, mare vornic; Grozav, hatman, vestit sub Ştefan cel Mare, în Grozăveşti; Berheciu, logăfăt mare, în Berheciu; Nicoriţă, vornic de gloată, în Mănăstirea Nicorita; Margoş Toflea, căpitan de Tecuci, la moşia Toflea. Dintre faptele istorice petrecute în districtul Tecuci, citäm pe cel întâmplat la 1475, când Ştefan cel Mare a alungat pe Turci, după bătălia dela Podul-Inalt, până la Ionăşeşti, înecându-i în lacul numit astăzi Vadul Turcilor. La 1587, Petre Vodă Schiopul a făcut tot în Tecuci nunta nepotului său Vlad, feciorul lui Miloş, fratele său, cu fiica lui Mircea, fost domn al Valachiei.

La ville de Tecuci est fort ancienne; elle est mentionnée dans les documents datant de plus de 750 ans. La première mention que l'on trouve date de l'année 1134, dans un document du prince Iancu Rotislavovici. C'est dans la ville et dans le district de Tecuci que d'anciennes familles de boyards tirent leur origine où y ont vécu: Nicoara, le vornic de la basse Moldave, à Nicoreşti; Condrea Bucium, grand vornic; Şendrea, le vaillant hatman et le beau-frère d'Etienne le Grand; Huru, grand vornic; Grozav, hatmat célèbre sous Etienne le Grand, à Grozaveşti; Berheciu, grand logothète, à Berheciu: Nicoritza. vornic de troupe territoriale, à Manastirea Nicoritza; Margoş Toflea, Capitaine de Tecuci, sur la terre de Toflea. — Parmi les faits historiques qui se passèrent dans le district de Tecuci, nous citons celui qui eut lieu en 1475, quand Etienne le Grand a chassé les Turcs, après la bataille du Podul-Inalt, jusqu'à Ionaşeşti, en les noyant dans le lac nommé aujourd'hui Vadul Turcilor. En 1587 Petre Voda Schiopul a célébré, toujours à Tecuci, les noces de son neveu Vlad, fils de son frère Miloş, avec la fille de Mircea, ancien prince de Valachie. Paul d'Alepo mentionne, dans sa description, la ville de Tecuci, à propos de ses églises d'alors.

La ville est située sur une vaste plaine, entre la rivière de Barlad, qui la traverse du côté de l'orient, et le ruisseau Tecuciel, vers l'occident, dont il tire son nom [1]). A

[1]) **Tecuci, en slavon, signifie eau rapide.**

Paul din Alepo pomeneşte în descrierea sa despre oraşul Tecuci şi menţionează bisericele lui de atunci.

Gara de Tecuci. (Gare de Tecuci.)

Oraşul e aşezat pe un şes întins între apa Bârladului care îl străbate dinspre răsărit şi pârâul Tecucelul care trece pe la sud şi dela care îşi trage şi numele [1]). Spre apus, la oarecare depărtare, trece Siretul, unul din fluviile cele mai mari ale Carpaţilor, venind imediat după Tisa şi atingând o lăţime de 180 metri. Tecuciul e unul din oraşele mici ale Moldovei — căci numărul locuitorilor săi abia trece de 10.000 — dar, cu toată micimea lui, acest oraş are frumuseţile şi avantajele lui.

Străbătut dela nord la sud de cele două artere principale — strada propriu zis comercială spre răsărit, şi strada proprietarilor şi a autorităţilor spre apus, vânturile dela nord îi prefac necontenit aerul, aşa că Tecuciul e unul din oraşele cele mai sănătoase şi mai plăcute ca temperatură din ţară. La aceasta ajută încă şi casele sale cari, fiind rari şi înconjurate toate de mari grădini pline de arbori, îi purifică atmosfera şi întreţin vara mai ales o răcoare plăcută, parfumată de plante. Sunt unele seri cu adevărat ideale în oraşul Tecuci.

Stradele sale sunt drepte, pavate bine, cu trotuare in dale mari de piatră şi întreţinute foarte curat de administraţia actuală, reprezentată prin d. prefect dr. Pandeli, un

[1]) Tecuci în slavoneşte înseamnă apă repede.

une certaine distance, vers l'ouest, passe le Sireth, un des plus grands fleuves des Carpathes, après Tissa, atteignant la largeur de 180 mètres.

La ville de Tecuci compte parmi les petites villes de la Moldavie, car le nombre de ses habitans dépasse à peine les 10.000. Mais, malgré ces dimensions infimes, cette ville a ses beautés et ses avantages.

Traversée du nord au sud de ses deux artères principales: la rue proprement dite commerciale du côté de l'orient, et la rue des propriétaires et des autorités vers le couchant, les vents du nord purifie incessament l'air, si bien que Tecuci est une des villes les plus salubres et les plus agréables, comme température. Ce qui y ajoute encore, ce sont ses bâtisses rares et entourées de grands jardins d'arbres fruitiers qui purifient l'atmosphère et entretienent, surtout pendant l'été, une fraicheur agréable et odoriferante. Il y a des soirées vraiment idéales dans la ville de Tecuci.

Ses rues sont droites, bien pavées avec des trottoirs en grandes dalles et entretenues très proprement par l'administration actuelle, représentée par M-r le préfet, le D-r Pandelli, homme distingué et aimable, et par

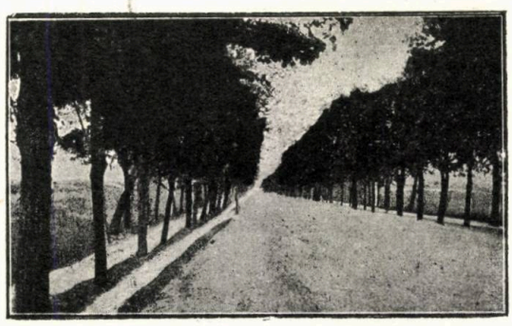

Bulevardul Gării. (Boulevard de la Gare.)

M-r le maire, Jacob Albu, ancien député.

Entre ses deux artères principales, se trouve la grande place, large et carrée, au milieu de laquelle on voit la tour d'observa-

tânăr distins şi amabil, şi prin d. primar Iacob Albu, fost deputat.

Între cele două artere principale se află piaţa mare, care e largă şi patrată şi în mijlocul căreia stă turnul de observaţie al pompierilor, o clădire înaltă, cum puţine din din oraşele noastre au.

Intrând dela gară, călătorul străbate mai întâi Bulevardul Elisabeta, umbrit de arbori, şi ajunge cu el în inima oraşului, în faţa Tribunalului care e o frumoasă clădire modernă, pe şoseaua Carol I.

Luând-o la stânga, avem pe dreapta grădina publică, în care se află un pavilion-restaurant, şi un altul, pe o movilă, destinat muzicei, şi unde publicul care umple grădina e delectat, până târziu, de cântecul orchestrei locale şi al bandei militare care răsună peste tot oraşul în liniştea serii.

La dreapta grădinii publice, dinspre piaţă, e Teatrul oraşului, o clădire mare, în care se dau reprezentaţii şi concerte de artiştii trecători,

In faţa grădinii pe şosea, se află casa frumoasă a lui Take Anastasiu, fost prefect timp îndelungat. Ceva mai încolo, tot pe stânga, e primăria, în stil românesc, făcută de arhitectul Maimarol. De aci încep, pe o parte şi pe alta a străzii, casele particulare,

Tribunalul. (Le Tribunal.)

înconjurate de grădini, mergând până la marginea oraşului, unde se sfârşesc cu vila Papadopol-Kalimah, în stil de *chalet* elveţian. Ea se zăreşte, dincolo de perdeaua unui

tion des pompiers, bâtisse élevée comme il y en a peu dans les autres villes.

Venant de la gare, le voyageur traverse

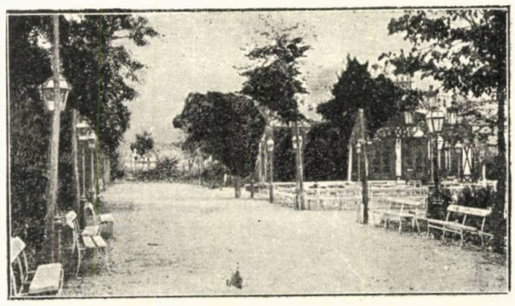

Grădina publică. (Le Jardin public.)

d'abord le boulevard Elisabeth, ombré d'arbres, et arrive au centre de la ville, en face du Tribunal qui est un bel édifice moderne sur la voie Carol I.

En prenant du côté gauche, nous avons à notre droite le jardin public où se trouve un pavillon-restaurant et un autre destiné à la musique, et où le public qui remplit le jardin est délecté jusqu'à minuit par un orchestre local et par la fanfare militaire qui, dans le silence de la nuit, répand ses sonorités dans toute la ville.

A la droite du jardin public vers la place, se trouve le théâtre de la ville, grand édifice, où des artistes ambulants donnent spectacles et concerts.

En face du jardin, sur la chaussée, se trouve la belle maison de Take Anastasiu, ancien préfet pendant de longues années. Un peu plus loin, toujours à gauche, on a la Mairie en style roumain, bâti par l'architecte Maimarol. D'ici commencent, des deux côtés de la rue, les maisons particulières entourées de jardins et allant jusqu'au bout de la ville où elles prennent fin avec la villa Papadopol-Kalimah, en style de chalet suisse. On l'aperçoit à travers un long espalier de vieux peupliers, dans une cour immense. C'est là que la ville de Tecuci a eu, dans le temps, le point le plus intense de vie sociale. La maîtresse de cette villa, M-me Amélie

lung şir de plopi bătrâni, într'o curte imensă. Intr'însa Tecuciul a avut pe vremuri punctul cel mai intensiv de viaţă socială. Stăpâna ei, d-na Amelia Papadopol-Kalimah, născută Plitos, coborâtoare din familia postelnicului Plitos, erà o femee plină de farmec şi bună muzicantă, la care se strângea regulat în fiecare seară, toată elita oraşului Tecuci. Aci a citit mult regretatul Dimitrie C. Olănescu primele sale poezii de tinereţe, pe când n'avea decât 25 de ani; aici a recitat sentimentalul poet Teodor Şerbănescu unele din amoroasele sale stihuri. Poetul erà născut în Tecuci şi se speră că în curând oraşul îi va ridică un bust în grădina publică.

Primăria (La Mairie.)

Otelurile şi restaurantele oraşului sunt bune Trăsurile curate şi eftine.

Gimnaziul, o clădire nouă, e frecventat de mulţi şcolari. Sunt, apoi două regimente în garnizoană, iar viaţa în genere e plăcută şi liniştită.

Ulita mare, numită strada Ştefan cel Mare, este toată alcătuită din magazine comerciale, începând dela biserica Sfinţii Voivozi şi mergând, drept, până la biserica Sf. Dumitru.

In partea oraşului dincolo de apa Bârladului, pe care trece un pod de piatră, erau altă dată mai multe locuri de petrecere ca: grădina Chihaia, grădina Neamţului, plină de flori, via Protopopului, cu arborii ei seculari.

Ca locuri de excursiuni sunt:

1. Pădurea Drăgăneştilor, care se întinde în marginea oraşului şi unde a poposit Alexandru

Papadopol-Kalimah, née Plitos, descendante de la famille du Postelnic Plitos, était une femme charmante et excellente musicienne, chez qui toute l'élite de la ville se réunissait régulièrement tous les soirs. C'est ici que le regretté Démètre Ollanescu avait lu ses premières poésies de jeunesse, lorsqu'il n'avait que 25 ans; c'est encore ici que le poète sentimental Théodor Şerbanescu a récité quelques-unes de ses poésies d'amour. Ce poète nacquit à Tecuci et l'on espère que sous peu la ville lui érigera un buste dans la jardin public.

Les hôtels et les restaurants de la ville sont bons. Les voitures de place sont propres et bon marché.

Le Gymnase, bâtisse nouvelle, est frequenté d'un grand nombre d'élèves. La ville possède une garnizon de deux régiments, et la vie y est agréable et tranquille.

La grande rue Etienne le Grand est formée de magasins de commerce, depuis l'église St. Voivozi, jusqu'à l'église St. Démètre en droite ligne.

Dans la partie de la ville, au-delà de la rivière Barlad, où passe un pont en pierre se trouvaient autrefois plusieurs lieux de plaisance, comme le jardin Chihaia, le jardin de l'Allemand, dans une corbeille de fleurs, et la vigne du Protopope, avec ses arbres séculaires.

Comme excursions nous avons:

La forêt des Draganeşti qui s'étend au bout de la ville et où avait mis pied à terre Alexandre Lapuşneanu en 1564, en venant du côté de Galatzi pour la deuxième fois prince de Moldavie; il était accompagné de 7000 cavaliers turcs et 3000 mercenaires, et avait à ses côtés le vornic Bogdan, tous deux montant des étalons turcs. C'est à Draganeşti que lui vinrent au devant les boyards de Tomşa Voda, le vornic Moţoc, le postelnic Veveritza, le spatar Spancioc et le vistiernic Stroici, qui rendirent leurs hommages à Lapuşneanu, mais sans lui baiser, selon la coutume, le pan

Lăpușneanu la 1564, venind dinspre Galați pentru a doua oară domn al Moldovei. El erà însoțit de 7000 spahii și de 3000 oaste de strânsură și aveà alături pe vornicul Bogdan, călări amândoi pe armăsari turcești. La Drăgănești îi întâmpină boierii lui Tomșa Vodă: Vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc și Vistiernicul Stroici, cari se închinară lui Lăpușneanu dar nu-i sărutară poala după obiceiu. «Bine ați venit, boieri», le zise Lăpușneanu. «Să fie Măria Ta sănătos, răspunseră ei». Am auzit de bântuirile Țării, zise Lăpunșneanu, și am venit s'o mântuiu. «Să nu bănuiești Măria Ta, zise Moțoc: Țara este liniștită, de aceea obștea ne-a trimis, să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și Măria Ta să te întorci înapoi». Lăpușneanu răspunse: «De nu mă iubește ei, eu îi iubesc pre dânșii, și de nu mă vrea Țara, eu o vroiu pe dânsa, și voiu tot merge ori cu voie, ori fără voie». Și Lăpușneanu ridicându-se cu oastea au purces spre Iași [1]).

In această pădure făceau, acum câtva timp, tecucenii zi întâi de Mai, pe iarbă verde.

2. Mânăstirea Buciumeni, astăzi refăcută, dar care datează din 1700, după cum se

Piața Grădinei publice. (La place du jardin public.)

vede din o inscripție, a fost zidită de serdarul Manolache Radovici. Reparată în 1884, ea a fost jugrăvită atunci de Stoica Ioniță

1) Letopisițele T. I. pag. 219 și 220.

de l'habit. «Boyards, soyez les bien venus, leur dit Lapușneanu». «Nous souhaitons bien de la santé à ta Grandeur», répondirent-ils.

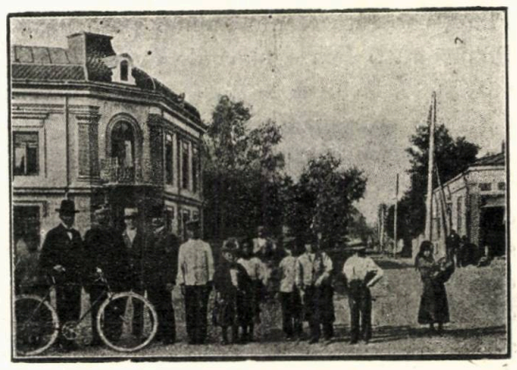

Strada Elena Doamua. (Rue Elena Doamna.)

«J'ai entendu parler des troubles du Pays, dit Lapușneanu, et je suis venu pour le sauver». Qu'à celà ne tienne, ta Grandeur, dit Moțoc; le Pays est tranquile, c'est pourquoi le peuple nous a envoyés pour te dire qu'il ne veut pas de toi, qu'il ne t'aime pas, et que ta Grandeur ferait mieux de rebrousser chemin». Lapușneanu répondit: «S'ils ne m'aiment pas, eux, c'est moi qui les aime, si le Pays ne veut pas de moi, c'est moi qui veut de lui. Et j'irai toujours en avant bongré malgré». Et Lapușneanu partit avec son armée en se dirigeant vers Jassy [1]).

Dans cette forêt, les habitants de Tecuci fêtaient autrefois le jour du premier Mai sur l'herbe verte.

2) Le monastère Buciumeni, reconstruit aujourd'hui, mais qui date depuis 1700, comme on le constate d'après une inscription, avait été bâti par le serdar Manolache Radovici. Réparé en 1884, il a été peint alors par Stoica Ionitza Gheorghe Pacatosul. Auprès de ce monastère, vivent encore les derniers rejetons de la famille Șendrea, connue dans l'histoire depuis Etienne le Grand. Un peu plus à droite se trouve le village Cucueți, la vallée la plus pittoresque de tout le dis-

Gheorghe Păcătosul. Lângă mânăstire, trăesc încă ultimii urmaşi ai familiei Şendrea din timpul lui Ştefan cel Mare. Puţin mai la dreapta se află satul Cucueţi, valea cea mai pitorească din întreg districtul Tecuciului. In mijlocul pădurii Buciumenilor e Mânăstirea Sihastru de călugări, aşezată pe un piept de pământ înalt; singurătatea locului, frumuseţea priveliştii, măreţia naturii care domneşte acì în toată splendoarea ei fac din mânăstirea aceasta locul cel mai tainic şi mai încântător. Mai de mult a fost aici o biserică veche făcută de hatmanul Şendrea, cumnatul lui Ştefan cel mare.

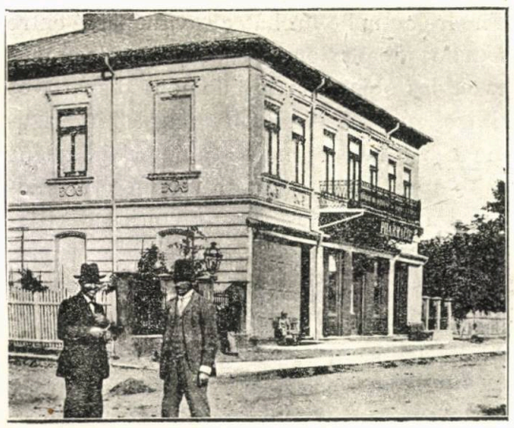

Strada Carol. (Rue Carol.)

3. Mânătirea Răchitoasa, aşezată de asemenea într'o vale frumossă, e zidită în 1697 de marele spătar Ilie Ianachi şi de soţia sa Teofana, fiica marelui vornic Ioan Racoviţă şi sora Domnitorului Mihai Racoviţă. Dărâmată de un cutremur în 1739, ea a fost reparată de egumenul Daniil. Frumos zugrăvită, are catapiteasma sculptată şi poleită cu aur; pe peretele dinspre apus sunt portretele în mărime naturală ale ctitorilor Ilie Spătarul, Teofana şi fiul lor Gavriil, în costum boeresc şi cu işlice. In rând cu ei stau zugrăviţi împăraţii bizantini Arcadie şi Teodosiu cel mare. Mănăsfirea are o interesantă colecţie de cărţi slavoneşti.

4. Castelul Conachi dela Ţigăneşti. La un sfert de oră departe de Tecuciu mergând

trict de Tecuci. Au milieu de la forêt de Buciumeni, nous avons le monastère de moines Sihastru, situé sur un plateau; la solitude de l'endroit, la beauté du spectacle, la splendeur de la nature qui règne ici dans toute sa magnificence font de ce monastère le lieu le plus mystérieux et le plus enchanteur. Au temps jadis se trouvait ici une ancienne église bâtie en 1474 par le hatman Şendrea, beau-frère d'Etienne le Grand.

3. Le monastère Rachitoasa également situé dans une belle vallée, bâtie en 1697 par le grand spatar Ilie Ianachi et sa femme Teofana, fille du grand vornic Ion Racovitza. Détruit par un tremblement de terre en 1739 le monastère a été réparé par l'hégoumène Daniil. Magnifiquement peint, le fronton de l'hôtel est sculpté et doré; sur la muraille du côté de l'occident se trouvent les portraits en grandeur naturelle des fondateurs Ilie Spatarul, Teofana et leur fils Gabriel, en costumes de boyards et avec des ishlics. A côté d'eux on voit les portraits des empereurs byzantins Arcadie et Teodose le Grand. Le monastère possède une intéressante collection de livres en langue slave.

4. Château Conachi de Ţigăneşti. A un quart d'heure de Tecuci, en tirant vers le nord et prenant de la chaussée Berheci à droite, c'est à travers une allée de vieux peupliers qu'on aperçoit le château du Logothète Costachi Conachi. En face du château nous voyons un grand portail avec des murailles crénelées, et ayant l'aspect d'un arc de triomphe. Le château est une grande bâtisse sise au milieu d'un immense parc d'arbres et d'arbustes de toute forme et de toute espece, de parterres de fleurs et de sentiers. Le parc a une éténdue de 60 hectares et l'on y voit encore les traces de plusieurs bassins, pavillons et kiosques, à l'heure actuelle en ruine ou disparus. Le château a la façade tournée vers le couchant; il a plus de 60 pièces, sans compter les couloirs et les entrées. Dans les sous-sols il y a des pièces voûtées et presque

spre nord şi făcând din şoseaua Berheciului la dreapta printr'o alee de plopi îmbătrâniţi azi, se vede Castelul logofătului Costache

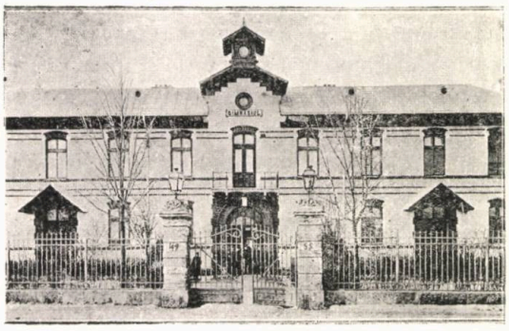

Gimnaziul. (Le Gymnase.)

Conachi. In faţa lui, un portal nalt în ziduri cu creneluri, având aspectul unui arc de triumf. Castelul este o clădire mare, aşezată în mijlocul unui parc imens de arbori şi arbuşti de toate formele şi de toate felurile, de partere de flori şi de cărări. Parcul are o întindere de 60 hectare şi în el se văd încă urmele a mai multe basinuri, pavilioane şi chioşcuri, astăzi în ruină sau desfiinţate. Castelul e cu faţa la apus; el are peste 60 cemere afară de culoare şi intrări. De desubt, sunt băşcile boltite şi aproape întunecoase cari erau destinate robilor. In unele erau războaele de ţesut, în altele bucătăriile, şi pităriile. Etajul întâi, în faţa căruia se întinde o terasă mare, cuprinde saloanele de recepţie, camerele de aşteptare, sălile de mâncare, bibliotecele şi terasele. Etajul de sus, camerele de culcare. Castelul erà încă frumos mobilat şi cuprindea toate obiectele de preţ rămase dela Conachi acum 30 de ani, pe timpul când el erà încă locuit de Principile Vogoride, fiul Cocuţei Vogoride Conachi. Astăzi, după ce castelul a trecut prin mai multe mâini, mobilele şi obiectele au dispărut cu totul, iar zidirea reparată atât pe din-afară cât şi pe dinăuntru de oameni ce nu-şi dădeau seamă de însemnătatea ei, a fost maltratată fără scrupul; armurele de deasupra uşelor

obscures qui étaient destinées aux esclaves. Dans quelques-unes de ces pièces, se trouvaient les métiers à tisser, dans d'autres, les cuisines et les boulangeries. Le premier étage en face duquel s'étend une grande terasse, comprend les salons de réception, les antichambres, les salles à manger, les bibliothèques et les terrasses. L'étage supérieur comprend les chambres à coucher. Le château possédait encore de beaux meubles et comprenait tous les objets de valeur restés, il y a trente ans, après la mort de Konachi, à l'époque où il était encore habité par le Prince Vogoride, fils de Cocoutza Konachi-Vogoride. A l'heure actuelle, le château ayant passé entre les mains de plusieurs propriétaires, les meubles et les objets ont totalement disparu, et l'édifice, réparé, extérieurement et intérieurement par des hommes qui ne se rendaient pas compte de son importance a été maltraité sans scrupules. Les armoiries de dessus les portes ont été enlevées, les murs extérieurs sont enduits d'ocre, et ceux de l'intérieur, couverts d'un papier peint quelconque, si bien que si jamais l'ancien adage ***sunt lacrimae rerum*** a pu trouver sa triste application, c'est bien dans ce château historique. Il appartient aujourd'hui à l'Académie roumaine et sera probablement transformée

Poliţia. (La Police.)

en une école professionnelle ou d'agriculture selon le vœu du légataire. C'est dans ce château qu'eurent lieu les noces de la fille du poète Conachi, la jolie Cocoutza, avec le Prince

scoase, pereţii pe dinafără daţi cu humă, cei dinăuntru, acoperiţi cu tapeturi de hârtie ordinară, aşà că dacă vr'odată vechiul ***sunt lacrimae rerum*** şi-a găsit trista lui aplicare, a fost la acest castel istoric. El aparţine acum, prin testament, Academiei române şi va fi transformat, probabil, într'o şcoală profesională sau de agricultură, după dorinţa testatorului.

In acest castel a avut loc nunta ficei poetului Conachi, mândra Cocuţa, cu Principele Nicolai Vogoride, care a fost un eveniment al timpului, la care a asistat toată nobleţea Moldovei împreună cu Domnul Mihai Sturdza, şi când în curte se săvârşeau alte 12 nunţi de ţărani cununaţi şi înzestraţi de Conachi. Nună mare erà Safta Negri, iar Beizadea Dimitrie aruncà bani sătenilor din cerdac. Tot aici, Conachi, unul din cei ce au scris în primele ceasuri ale limbei literare româneşti, a întocmit multe din poeziile sale. Intre ele, amintim versurile sale din urmă :

Amoriu, la a ta putere de acum nu mă mai închin;
N'aţi şi arc n'aţi şi săgeată, n'aţi şi ghimpul cu venin,
Căci la invalizi ca mine ele nu se mai cuvin;
Te-am slujit cât am fost tânăr, cu credinţă precum ştii...

La câţiva paşi de Castelul Conachi dela Ţigăneşti pe proprietatea d-lui C. Mihăilescu,

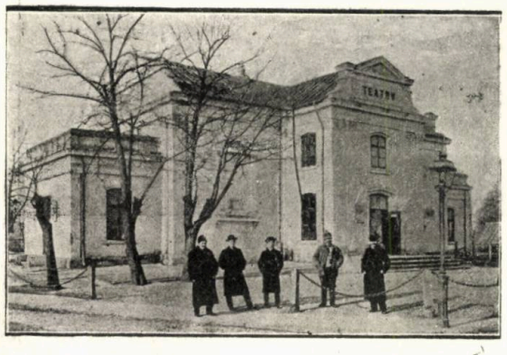

Teatrul. (Le Théâtre.)

s'a descoperit, în timpul din urmă, un izvor de apă alcalină, ale cărei proprietăţi par a fi admirabile.

Nicolas Vogoride, noces qui ont été un événement du temps et où avait assisté toute la

Vila Cincu. (Villa Cincu.)

noblesse de Moldavie avec, en tête, le Prince regnant Michel Sturdza, et lorsque, dans la cour du château, eurent lieu les autres douze noces des paysans couronnés et dotés par Konachi. La grande marraine était Safta Negri, et Beizadea Démètre jetait du haut du balcon des poignées de monnaie aux paysans. C'est toujours ici que Konachi, l'un de ceux qui ont écrit aux premières heures de la langue littéraire roumaine, a composé plusieurs de ses poésies. Parmi celles-ci, nous citerons ses derniers vers :

Amour, je ne m'incline plus désormais devant ton pouvoir,
Reprends ton arc, reprends ta fléche, reprend ton dard [envénimé;
Car aux invalides comme moi il ne convient plus;
Tant que j'étais jeune je t'ai servi fidèlement comme [tu le sais.

A quelques pas du château Konachi sur la propriété de M-r C. Michailescu on a découvert, ces derniers temps, une source d'eau alcaline, dont les propriétés semblent être admirables. Agréable et très bonne à boire, elle est digestive et diuretique, et peut être prise avec ou sans vin. Le propriétaire de la source, désireux d'introduire partout cet eau, a établi un prix contre lequel aucune concurrence ne pourra lutter :

Dulce şi bună de băut ea este digestivă şi diuretică şi poate fi luată cu sau fără vin. Proprietarul izvorului voind s'o introducă pre-

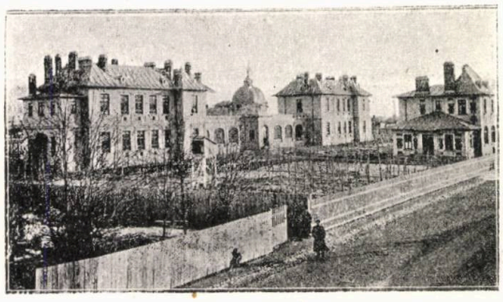

Spitalul Cincu. (Hôpital Cincu.)

tutindeni a făcut un preţ contra căruia nu va puteà luptà nici o concurenţă: 6 bani litrul în afară de cheltuelile necesare punerii apei în sticle.

5. In fine, la o oră depărtare de Tecuci, spre răsărit, se află castelul dela Blânzi, situat între satul Corod şi mânăstirea Adamului, într'o vale liniştită şi frumoasă. El este celebru prin aceea că a aparţinut Elenei Negri, surora patriotului Costache Negri, căreia poetul nostru naţional Vasile Alecsandri i-a închinat cele mai calde poezii de dragoste în tinereţea lui. Se ştie că Alecsandri a iubit pe Elena Negri, care era atunci tânără încă, despărţită de un bărbat ce nu ştiuse să-i inspire dragoste, şi că au petrecut împreună la moşia Blânzi timpul cel mai frumos al vieţii lor, din care ne-a lăsat amintiri neperitoare. Castelul dela Blânzi este aşezat de asemenea în mijlocul unui parc frumos şi bine întreţinut încă şi astăzi. Graţie actualilor săi proprietari, d-na şi d-l Constantin Vidraşcu, care au înţeles importanţa lui istorică, regăsim aproape totul în starea în care erà pe timpul când locuià în el Elena Negri: stejarul bătrân din mijlocul parcului sub care Alecsandri a scris atâtea poezii, camera turcească în care stăteà el şi altele sunt şi astăzi mai-mai ca odinioară şi destăinuiesc încă, celor ce ştiu să asculte, momentele lor încântătoare

6 centimes le litre, sans compter les frais nécessaires de la mise de l'eau en bouteille.

Enfin, à une heure de distance de Tecuci, vers l'orient, se trouve le château de Blânzi, situé entre le village Corod et le couvent d'Adam, dans une vallée paisible et belle. Il est célèbre pour avoir appartenu à Hélène Negri, sœur du patriote Kostachi Negri et à qui notre poete national Basile Alecsandri a dédié, dans sa jeunesse, les plus belles de ses poésies d'amour. On sait qu'Alecsandri a aimé Hélène Negri, qui alors était encore jeune, séparée d'un mari qui n'a point su lui inspirer l'amour et qu'ils on passé ensemble sur la terre de Blanzi le temps le plus beau de leur vie, dont le poète nous a laissé des souvenirs impérissables. Le château de Blanzi est également situé au millieu d'un beau parc bien entretenu encore de nos jours. Grâce au propriétaires actuels M-me et Mr. Constantin Vidraşcu, qui en ont compris l'importance historique, nous y retrouvons à peu près le tout dans l'état où il se trouvait à l'époque d'Hélène Negri. Le vieux chêne du milieu du parc

Podul suspendat dela Negrileşti.
(Le pont suspendu de Negrileşti.)

et sous lequel Alecsandri a écrit tant de poésies, la chambre turque qu'il habitait et autres sont restés encore aujourd'hui presque les mêmes et divulguent encore, à ceux qui sa-

de atunci. Iată una din inspiraţiile lui Alecsandri scrisă tocmai la rădăcina bătrânului stejar din grădină:

8 MARTIE 1845.

Intinde cu mândrie aripele-ţi uşoare,
O, sufletul meu vesel, o suflet fericit.
Inalţă-te în ceruri şi sbori cântând la soare,
Căci soarele iubirii în cer a răsărit
In cale-mi s'a oprit.

Veniţi năluciri scumpe, dorinţi, visuri măreţe,
Ca paseri călătoare la cuibul înflorit,
Veniţi de'ngânaţi vesel a mele tinereţe,
Căci steaua fericirii în ochi-mi a lucit
Iubesc şi sunt iubit

. . . . . .

vent écouter, leurs enchantements d'alors. Voici l'une des inspirations d'Alecsandri, écrite justement sous le vieux chêne du jardin:

8 MARS 1845.

Etends fièrement tes ailes légères, ô, mon âme joyeuse!
Envole-toi vers la voûte, vole en chantant vers le soleil,
Car le soleil de l'amour c'est levé dans le ciel
Et s'arrêta dans mon chemin.

Venez, ô, rêves chéris, désirs, vœux majestueux,
Comme des oiseaux de passage vont vers leur nids fleuris,
Venez enchanter joyeusement les jours de ma jeunesse,
Car l'étoile du bonheur a lui à mes yeux
J'aime et suis aimé....

. . . . . .

A. COSTIN.

BĂILE SLĂNIC
(LES BAINS DE SLANIC).

Slănicul din Moldova e cunoscut de mult timp, atât pentru bogăția și varietatea apelor

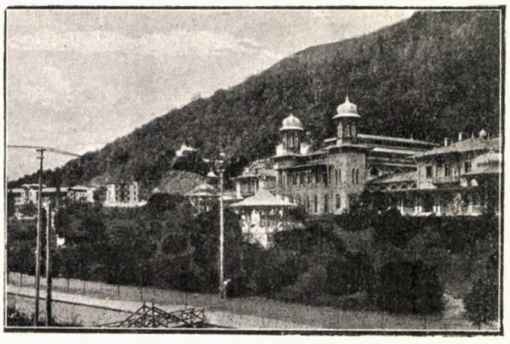

Băile Slănic. (Bains de Slănic.)

sale minerale cât și prin poziținea admirabilă și frumusețile lui muntoase.

Analizele făcute de învățații români și străini au arătat că apele minerale de băut dela Slănic, ca alcătuire chimică și ca efecte terapeutice, sunt similare apelor dela Karlsbad, Vichy, Marienbad, Ems, Kissingen, iar izvoarele de băi se aseamănă cu cele dela Kreutznach, Franzensbad și Aix-les-Bains.

Izvoarele minerale ale Slănicului sunt formate din: I) Ape alcaline chlorosodice bicarbonate: No. 1, 3, 4 de băut și No. 2, 6, 7 pentru băi; II) Ape alcaline feruginoase: No. 8 de băut; și III) Ape feruginoase: No. 4 și 5 pentru băi.

Ele se întrebuințează cu mult succes și dau rezultate admirabile: 1) în boalele de stomach și de intestine, (dispepsii, hyperchlorhidrie, gastrite cronice, dilatație de stomach, atonii gastro-intestinale și constipația

Slănic de Moldavie a une réputation depuis longtemps établie, aussi bien sous le rapport de la richesse et la variation de ses eaux minérales que sous celui de son admirable position et la beauté de ses montagnes.

Les analyses faites par les savants roumains et étrangers ont établi que les eaux minérales potables de Slanic sont similaires en ce qui concerne leur composition chimique et leurs effets térapeuthiques, aux eaux de Karlsbad, de Vichy, de Marienbad, Ems, Kissingen, pendant que ses sources de bains sont assimilables à celles de Kreuznach, Franzensbad et Aix-le-bains.

Les sources minérales de Slanic sont formées: I) d'eaux alcalines, chlorosodiques bicarbonates: No. 1, 3, 4 potables, et les No. 2, 6, 7, pour bains; II) d'eaux alcalines férugineuses: le No. 8 potable; III) d'eaux férugineuses: les No. 4 et 5 pour bains.

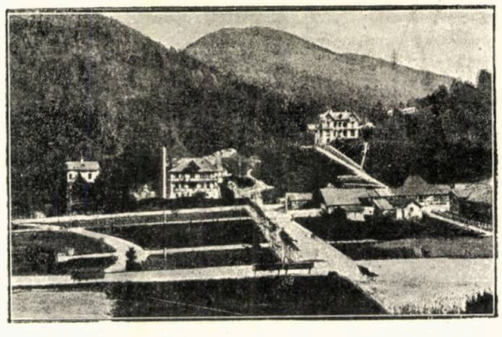

Vedere spre muntele Dobru.
(Vue vers la montagne Dobru.)

Elles sont employées avec beaucoup de succès, donnant d'admirables résultats dans:

obicinuită); 2) în boalele ficatului, (stază în vena porta, gravelă); 3) în boalele pulmonare, (bronșite cronice, emfisem pulmonar, pleurisii adesive, cataruri nasale și laringee, faringite cronice); 4) la boalele genito-urinare, (cataruri cronice, uretrite, blenoree, guta militară, cistite, pielite, nisip în rărichi și urină, sifilis, boale de femei: metrite și exudate cronite); 5) la boalele constituționale, (artritism, reumatism, obesitate, scrofulosă, anemie, neurastenie, histerie, surmenaj, migrene, nevralgii, nevrite, intoxicații alcoolice, etc.)

Pe lângă acestea, izvorul No. 1 este cea mai bună apă minerală de masă, băută simplă sau cu vin, perfect de digestivă și diuretică.

Pentru ca efectele minunate ale apelor de băut să nu fie diminuate întru nimic, restauratorii sunt ținuți să pregătească și bucate compatibile cu apele minerale, așa cum se face la Karlsbad și la alte stațiuni balneare.

Stabilimentul de hidroterapie dirijat de d-l Dr. A. Brăescu, care a vizitat și studiat, mai mulți ani, cele mai mari stabilimente de hidroterapie din Scoția, Anglia, Franța și Germania, este instalat pe baze absolut științifice și îndeplinește toate condițiunile cerute de hidroterapia modernă.

Tot odată fiindcă, în boalele nervoase, de care sufere multă lume, electricitatea este

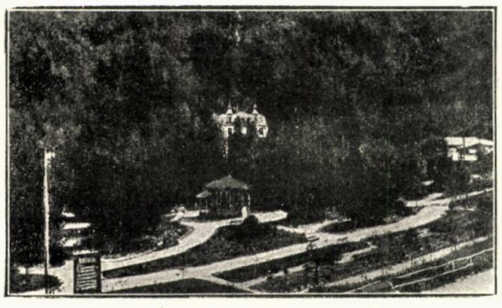

Parcul cu Pavilionul de muzică.
(Le Parc avec le Pavillon de muzique.)

un puternic agent lecuitor, s'a înființat la Slănic și o complectă instalațiune de electricitate medicală: curenți faradici, curenți

1) les maux d'estomac et d'intestins (dyspepsies, hyperchlorhydries, gastrites chroni-

Otelul Racoviță. (l'Hôtel Racovița.)

ques, dilatation de l'estomac, atonies gastro-intestinales et la constipation habituelle); 2. dans les maladies de foie (staze in Vena porta, gravelle); 3. dans les maladies pulmonaires (bronchite chronique, emphisème pulmonaire, pleurésies adésives, cathares du nez et laryngite, pharyngite chronique); 4. dans les maladies génito-urinaires (catharres chroniques, goutte militaire, cystite; calcul urinaire, syphilis, maladies de femmes: méthrite, exudat chronique); 5. dans les maladies constitutionnelles (obésité, scrofules, anémies, chlorose, neurasthénie, hystéries, surmenages, migraines, névralgies, intoxications alcooliques, etc).

En dehors de cela la source No. 1 est la meilleure eau minérale de table, avec ou sans vin, parfaitement digestive et diurétique.

Pour que les merveilleux effets des eaux potables ne soient nullement diminués, les restaurateurs sont tenus à préparer les plats conformément aux prescriptions médicales, comme cela se pratique à Karlsbad et autres stations balnéaires.

L'établissement d'hydrotérapie, dirigé par Mr. le Dr. Braesco, qui a visité et étudié plusieurs années de suite, les plus grands établissements d'hydrothérapie de l'Ecosse, d'Angle-

galvanici, o puternică mașină electrică statică, băi electrice, foarte folositoare la neurastenie, surmenaj și reumatism cronic.

Cura de aer comprimat este încă una din specialitățile importante ale localității, Slănicul fiind așezat în mijlocul munților și având un aer pur și îmbălsămat cu brazi ; sistemul de inhalație este cel ce se întrebuințează la Reichenhall.

Tot pentru aerul său curat, pentru clima sa constantă, ferită de vânturi, Slănicul este o stațiune climaterică din cele mai binefăcătoare pentru anemici, scrofuloși, surmenați, debili, convalescenți, etc.

Masajul, atât de folositor în cazuri de reumatism cronic cu tendințe la anchilose, obesitate, atonii gastro-intestinale etc., se prac-

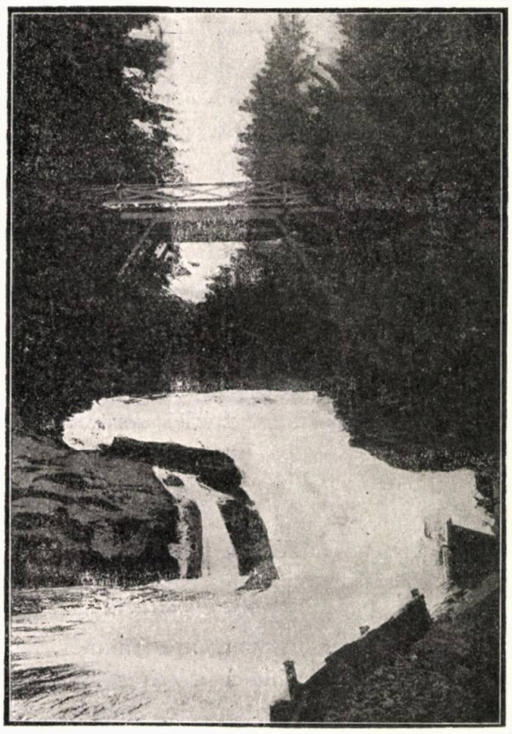

Cascada. (La Cascade.)

tică după sistemul dela Aix-les-Bains, adică masajul sub duș.

Afară de acestea, Slănicul este renumit

terre, de France et d'Allemagne, est installé sur des bases absolument scientifiques et

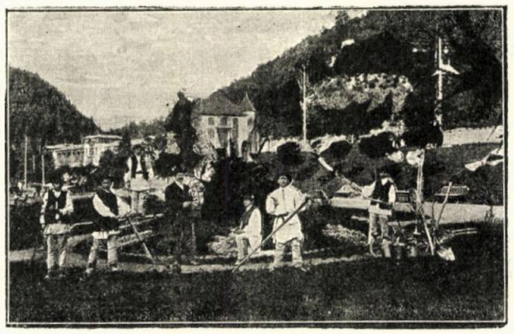

Vederea Parcului. (Vue du Parc.)

remplit toutes les conditions exigées par l'hydrotérapie moderne.

En même temps, étant donné que dans les maladies nerveuses dont souffrent bien des visiteurs de Slanic, l'électricité est un agent térapeuthique très puissant, on a créé à Slanic une installation d'électricité médicale complète : courants faradiques, courants galvaniques, une puissante machine électrique statique, bains électriques, très utiles dans la neurasténie, le surmenage et les rhumatismes chroniques.

La cure d'air comprimé est encore une des spécialités importantes de Slanic, qui est situé aux milieu des montagnes et ayant un air pur et embaumé par des forêts de sapins ; le système d'inhalation est le même qu'à Reichenhal.

Toujours grâce à son air pur, à son climat constant et à l'abri des vents, Slanic est une station climatériques des plus bienfaisantes pour les anémiques, les scrofuleux, les surmenés, les débiles, les convalescents, etc.

Le massage qui est si efficace dans les cas de rhumatismes chroniques avec tendances d'anquilose, d'obésité, d'atonies gastro-intestinales, etc., se pratique à Slanic d'après le système d'Aix-les-bains, c'est-à-dire, que le massage se fait sous la douche.

Outre cela, Slanic est renommé comme

ca staţiunea balneară cea mai mondenă din ţară, este Aix-les-Bains a României ; aici îşi

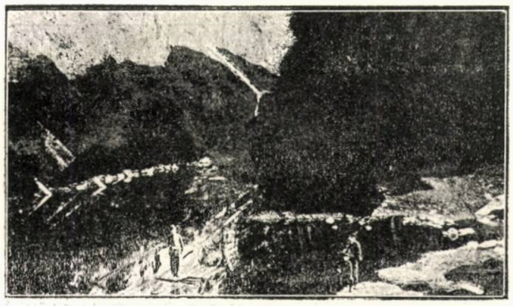

Lacul dela Frontieră. (Le lac de la Frontière.)

dă locul de întâlnire toată lumea elegantă şi aleasă care doreşte să petreacă plăcut timpul de vacanţă. Intre distracţii menţionăm : Cazinul Regal, în care este Cercul, sală de bileard, sală de conversaţie, separată pentru doamne, căişori, cabinet de lectură cu jurnale streine şi române ; apoi, frumoasa sală de teatru, unde se dau reprezentaţii teatrale, concerte, baluri, conferinţe, matineuri literare şi artistice, causeries ; în sfârşit, diferite jocuri ca lawn-tenis, croquet, foot-ball, bătăi cu flori, etc.

Cu modul acesta atât doamnele cât şi intelectualii găsesc aici toate mijloacele spre a puteà petrece timpul.

Preumblările prin parc, pe splendida terasă, la cascadă, la hotare, precum şi excursiunile prin împrejurimi : la Dobru, Puf, la Poiana Sărată, pline de încântări, sunt admirate chiar de persoanele cari au vizitat locurile cele mai pitoreşti din Europa.

O excelentă muzică militară cântă seara şi dimineaţa în tot timpul stagiunii.

Băile sunt iluminate cu electricitate şi posedă : poştă, telegraf, telefon, farmacie complectă, înzestrată cu toate medicamentele necesare.

Preţurile otelurilor şi ale restaurantelor sunt potrivite cu toate clasele sociale. Se poate trăi la Slănic, în bune condiţii, chiar

la station balnéaire la plus mondaine du pays, c'est l'Aix-les-bains de la Roumanie. C'est ici que le monde élégant et select désireux de passer le plus agréablement possible le temps des vacances, se donne rendez-vous.

Parmi les distractions, nous avons : le Casino royal où se trouvent le Cercle, la salle de billard, la salle de conversation, séparée pour les dames, le caroussel, le cabinet de lecture avec journaux étrangers et roumains ; puis, la belle salle de Théâtre, où l'on donne des spectacles, des concerts, des bals, des conférences, des matinées littéraires et artistiques, des causeries ; enfin, différents jeux, comme lawn-tenis, croquet, foot-ball, batailles de fleurs etc.

C'est de cette façon que les dames ainsi ques les intellectuels trouvent ici tous les moyens de distraction.

Les promenades dans le parc, sur la splendide terrasse, à la cascade, aux frontières, ainsi que les excursions aux environs : sur les montagnes Dobru et Puf, à Poiana-Sarata, etc., sont admirées même par les personnes qui ont visité les localités les plus pittoresques de l'Europe.

Une excellente musique militaire joue, matin et soir, dans le parc et dans le salon de cure durant toute la saison.

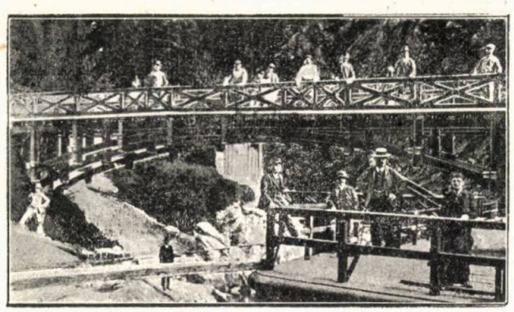

Podul dela No. 1. (Le Pont du No. 1.)

Les bains sont éclairés à l'électricité et possèdent : poste, télégraphe, téléphone et pharmacie complète.

în sezonul cel mare, cu 5 lei pe zi, împărțiți astfel: odaea 1.50, masa 2.50 și baia 1 leu.

Otelurile sunt confortabile, luxoase și cu gust mobilate; Otelul Racoviță, Cerbu, Pufu, Zimbru, încep dela 1 leu 50 camera pe zi.

Pe lângă oteluri, sunt și vile particulare: vilele Scurtu, Sion, Marțian, Petrescu, Codrescu, Munteanu, Anastasiu, Smera care se închiriază în întregime sau în parte, având și ele tot confortul.

Restaurantele de primul rang, au bucătărie franceză și română, table d'hôte sau à la carte, și cu prețuri dela 2 lei 50 — 7 lei pe zi.

Taxele de cură și muzică sunt:

Clasa I, pentru o familie	25 lei,
Pentru o singură persoană	15 lei
Clasa II și satul nou pentru o familie	15 lei,
Pentru o singură persoană	10 lei,

Taxa de cură nu se plătește de persoanele ce stau numai 3 zile în stabilimentul băilor.

In rezumat, o stațiune balneară cu ape

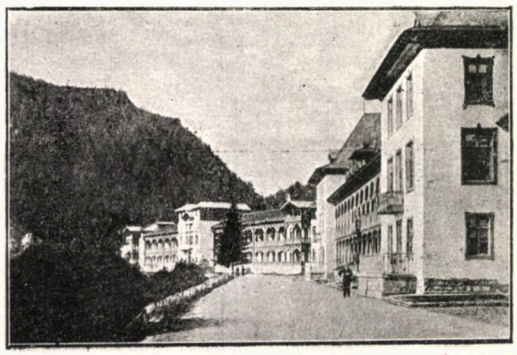

Otelurile Puf și Cerbu. (Les Hôtels Puf et Cerbu.)

minerale excelente, cu instalațiuni complecte cu confort economic și viața desfătătoare a munților celor mai încântători, — iată ce este Slănicul din Moldova.

Les prix des hôtels et des restaurants correspondent à toutes les classes sociales. On peut y vivre, dans de bonnes conditions,

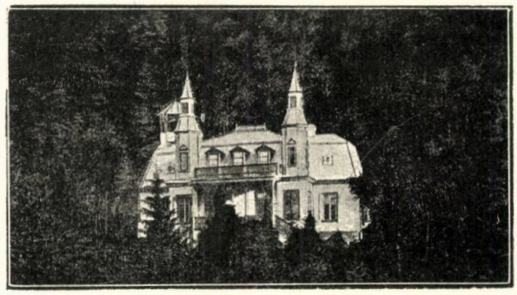

Vila Ghiorghiu. (Villa Gheorghiu.)

même pendant la grande saison, à 5 francs par jour: la chambre 1 fr. 50, la table 2,50 et le bain 1 fr.

Les hôtels Racovitza, Cerbu, Pufu, Zimbru sont confortables, luxueux et garnis avec goût; leurs prix vont depuis 1 fr. 50 la chambre par jour.

En dehors de ces hôtels, il y a des villas particulières: Scurtu, Sion, Matian, Petrescu, Codrescu, Munteanu, Anastasiu, Smera, qu'on peut louer, soit en entier soit en partie, et qui ont, elles aussi, tout le confort désirable.

Les restaurants du premier rang, préparent à la française et à la roumaine la table d'hôte, ou à la carte et à des prix depuis 2 fr. 50 — 7 fr. par jour.

Les taxes pour la cure et la musique sont:

I-ère classe, pour une famille. . .	25 fr.
» » » » personne .	15 »
II-ème classe, pour une famille. . .	15 »
» » » » personne .	10 »

Les visiteurs qui ne restent pas à Slanic plus de trois jours ne payent pas de taxe.

En résumé, une station balnéaire aux eaux minérales excellentes, aux installations complètes, au confort et à la vue délicieuse des plus belles montagnes, voilà ce que c'est que Slanic de Moldavie.

G. CĂLINOIU.

SINAIA

(SINAIA)

Munţii ţării româneşti, atât de puţin cunoscuţi, au poziţiuni pitoreşti şi încântătoare, ca cei mai frumoşi munţi ai Europei. Cine n'a vizitat minunatele văi ale Oltului şi ale Bistriţei, ale Prahovei şi ale Teleajenului, ale Păpuşei şi ale Ceahlăului, nu poate presupune marea şi variata frumuseţe a României de munte.

Sinaia, netăgăduit, e una din poziţiunile

Sinaia. (Sinaïa.)

cele mai frumoase ale Carpaţilor. Situată la poalele muntelui Furnica, pe platoul care se coboară spre valea Prahovei şi mărginită de o parte de pârâul Peleş, iar de altă parte de pajiştea dela Isvoare, ea atrage şi încântă privirile călătorului.

Documentele cele mai precize asupra istoriei Sinaiei apar prin secolul al XV-lea; ele ne spun că, prin sălbatecile văi ale Bucegilor, umbrite şi apărate de vânturile din spre miază noapte, se găseau locuind, risipiţi prin diferite văi, mai mulţi sihaştri, du-

Les montagnes si peu connues du pays roumain, ont comme les plus belles montagnes d'Europe, des sites pittoresques et enchanteurs. Celui qui n'a pas encore parcouru les merveilleuses vallées de l'Olt ou de la Bistritza, de la Prahova et du Teleajan, de la Păpusha et du Cheahlau, ne saurait soupçoner la beauté, si grande et si variée, de la partie montagneuse du Pays.

Sinaia est, sans conteste, un des plus beau sites des Carpathes. Située au pied de la montagne Furnica sur le plateau qui descend de la vallée de la Prahova et bornée d'un côté par la rivière du Pelesh et de l'autre côté par la plaine d'Isvoare, Sinaia attire et charme la vue du voyageur.

Les documents les plus précis sur l'histori que de Sinaia apparaissent vers le XV-ème siècle; ils nous disent que dans les vallées ombrées et sauvages des Bucegi, abritées contre des vents du Nord, habitaient, disséminés dans différentes vallées, plusieurs moines menant une vie d'ermites et ne se rassemblant qu'une seule fois par semaine, le dimanche, pour élever ensemble leurs prières, pour emporter des vivres et pour retourner ensuite chacun vers son rocher.

L'archimandrite Ghenadie Enăceanu nous parle d'un document du temps de Mihnea Vodă (1581), par lequel on confirme une donation faite au monastère St. Nicolas, et où l'on mentionne la place Molomotz, sur les Bucegi. Cela prouve qu'à cette époque-là il y avait une église à Sinaia sur la place Molomotz.

când viața de pustnici și ne strângându-se decât o dată pe săptămână, Duminica, spre a-și face rugăciunile împreună și spre a-și cumpără merinde ; după aceea se retrăgeau iar pe sub stâncile lor.

Arhimandritul Ghenadie Enăceanu vorbește de un hrisov al lui Mihnea Voevod (1581) care confirmă o danie mănăstirii Sf. Nicolae, și unde se pomenește locul Molomoț depe munții Bucegi. Aceasta dovedește că la acea epocă se află o biserică în Sinaia pe locul Molomoț.

Protosinghelul Dorofteiu Bertescu, care a adunat din gura călugărilor tot ce știau ei din vremuri asupra începutului mănăstirii Sinaia, zice că din schitul de pustnici Lespezi s'ar fi retras mai mulți călugări doritori de liniștea pustnicească și că mai târziu, pe la 1665, au făcut o bisericuță de lemn cu numele Sf. Nicolae, în poala muntelui Furnica, adică deasupra platoului unde e astăzi mănăstirea Sinaia. Acea bisericuță s'a ruinat în timpul războiului din anul 1388 și pe locul ei s'a ridicat mănăstirea Sinaia de către boerul spătar Mihail Cantacuzin, numind'o astfel după asemănarea ei cu Sinaia cea Mare din muntele Horivu al Arabiei.

Mănăstirea împreună cu chiliile, afară de clopotniță, există și acum, însă cu schimbările ce au suferit în cursul anilor. După mai multe turburări cari au frământat viața veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX, Mănăstirea Sinaia a intrat într'o viață pacinică. Așezată pe drumul mare de pe valea Prahovei, ce leagă România cu Transilvania, ea adăpostea pe toți călugării cari obicinuiau pe atunci să meargă vara să-și caute sănătatea pe la stațiunile balneare din țările surori transcarpatine.

Principele Carol I, vizitând pentru întâia oară în 1866 localitatea și rămânând încântat de frumusețea cu care a înzestrat-o natura, a hotărât să-și întemeieze acolo reședința domnească de vară. Aerul, clima, poziținea minunată a Sinaei, maestatea munților, apa limpede și răcoroasă, au făcut în

Le Protopope Dorofteiu Bertescu qui a cueilli de la bouche des moines tout ce qu'ils savaient sur les commencements du monastère Sinaia, raconte que, du couvent d'ermites nommé Lespezi, sortirent plusieurs moines désireux de la paix claustrale, et plus tard, vers 1665, ils édifièrent une chapelle en bois, nommée St. Nicolas et située au pied de la montagne Furnica, c'est-à-dire sur le plateau où se trouve, de nos jours, le monastère Sinaia. Cette petite église tomba en ruines pendant la guerre de 1788 et à sa place fut élevé le Monastère Sinaia par le boyard Spatar Michel Cantacuzène qui l'appela ainsi à cause de sa ressemblance avec

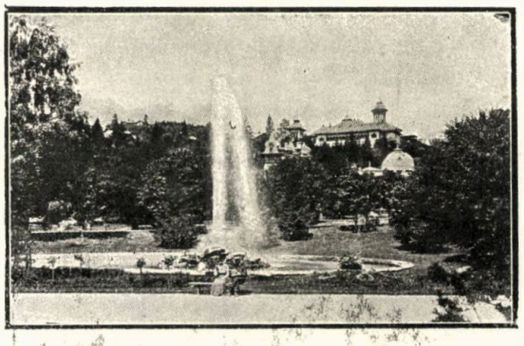

Parcul. (Le Parc.)

le grand Sinai de la montagne Horeb d'Arabie.

Ce monastère avec ses cellules, excepté le clocher, existe maintenant encore, avec, toutefois, les changements qu'il subit avec le temps.

Après les troubles multiples qui agitèrent la vie du XVIII-ème siècle et le commencemeut du XIX-ème, Sinaia entra dans une vie tranquille.

Situé sur la grande route de la vallée de Prahova qui relie la Roumanie à la Transylvanie, ce monastère abritait tous les moines qui, en ces temps là, avaient l'habitude d'aller soigner leur santé dans les stations balnéaires des pays transcarpathiens.

Le Prince Charles I, en visitant pour la

urmă din ea localitatea cea mai fermecătoare din munții Carpați. Un număr însemnat de persoane cu dare de mână au înălțat vile frumoase, iar în anul 1875 s'a început construcția castelului Peleș. Tot odată s'au clădit oteluri, stabilimente de băi, parcuri, pavilioane, așa că astăzi, legată prin linia de drum de fer București, iluminată cu electricitate și alimentată cu apă de izvor, brăzdată cu șosele, drumuri și poteci spre pozițiunile pitorești ale Bucegilor, ea este una din stațiunile de vară cele mai încântătoare din toată Europa.

După un drum de 125 chilometri din București, călătorul ajunge în gara Sinaei, urcă coasta unui munte și, ajungând deasupra lui, vede orașul, semănat de vile și umbrit de munții cari-l înconjoară. Vârful acestor munți se urcă până la 1500 metri deasupra mănăstirii care ea însăși se află la o înălțime de 860 metri deasupra nivelului mării.

Orașul Sinaia e situat la 25°, 31′ longitudine est de Greenvich și 45°, 21′ latitudine de nord, și este cel mai sus deasupra nivelului mării dintre toate orașele din

première fois, en 1866, cette localité, fut charmé de la beauté des sites et décida d'y fixer sa résidence d'été.

L'air, le climat, la position merveilleuse de Sinaia, la beauté majestueuse des montagnes, l'eau limpide et rafraichissante ont fait de cette localité le coin le plus enchanteur des Carpathes. Un nombre considérable de personnes aisées ont fait bâtir de belles villas et, en 1875, on commença la construction du Château de Pelesh. En même temps on éleva des hôtels, des établissements de bains, des parcs et des pavillons, et, reliée maintenant à Bucarest par une ligne ferrée, éclairée à l'électricitè et alimentée d'une eau de source, sillonnée de chaussées, de voies et de sentiers qui conduisent vers les sites les plus pittoresques des Bucegi, Sinaïa est une des stations estivales les plus enchanteresses de l'Europe.

Castelul Peleș. (Le château Pelesh.)

Après un trajet de 125 kilomètres de Bucarest, le voyageur arrive en gare de Sinaia, gravit la côte d'une montagne et, parvenant a son sommet, il voit la ville parsemée de villas et abritée par les montagnes qui l'en-

România. Timpul frumos durează în deobşte dela 15 Iunie până la 15 Septembrie şi uneori şi peste aceastǎ dată. Populaţiunea stabilă este de 2000 locuitori, iar în timpul verii ea atinge cifra de 5000 de suflete. Aerul este curat şi poate fi respirat de organele respiratorii cele mai delicate. El este îmbălsămat, trecând prin pădurile ce înconjoară de jur împrejur localitatea. Temperatura mijlocie a verii este de 14°, corespunzătoare cu temperatura lunilor Aprilie şi Mai din Bucureşti. Pe lângă asta, variaţiunile de temperatură nu sunt aşa de mari ca acelea

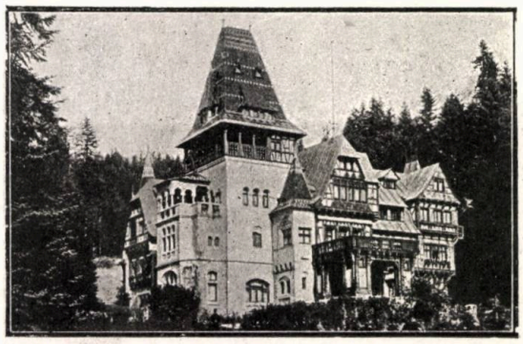

Pelişorul. (Le Pelishor.)

constatate în restul ţării. Presiunea atmosferică mijlocie este de 688,4 mm.

Staţiunea Sinaiei posedă astăzi oteluri de primul rang, ca marele otel Caraiman în parc, cuprinzând 120 de camere, mobilat elegant în stil modern, cu lumină electrică, cu băi, sală de lectură, terasă şi seră; apoi otelul Sinaia, vila Ghica, vila Kirschner, otel Regal, otel Bulevard, otel Nicolau, otel Belvedere, etc.; peste 150 vile de întâia categorie de închiriat, alte 50 vile mijlocii şi un mare număr de case ţărăneşti; poştă, telegraf şi telefon; trăsuri de piaţă, cazino, cofetărie, farmacie.

Parcul, situat în mijlocul oraşului, este locul cel mai frumos al Sinaiei; aci trec şi se plimbă toţi vizitatorii oraşului. Din el se poate admirà munţii, pădurile şi poziţiunile încântătoare. Inclinaţiunile şi ondulaţiunile,

tourent. Le sommet de ces montagnes atteint une hauteur de 1500 mètres au-dessus du monastère qui se trouve lui-même à une hauteur de 860 mètres au-dessus du niveau de la mer.

La ville de Sinaia est située au 25°, 30' de longitude orientale de Greenvich et 45°, 21' de latitude septentrionale, formant ainsi la ville la plus élevée de toutes les villes de Roumanie. Le beau temps y dure généralement à partir du 15 juin jusqu'au 15 septembre et parfois il se prolonge même au-delà. La population stable est de 2000 habitants et pendant l'été ce chiffre est porté à 5000 âmes. L'air est pur et peut être inhalé par les organes respiratoires les plus délicats. En traversant les forêts qui entourent cette localité, cet air est fortement embaumé. La température moyenne en été est de 14°, elle correspond à celle de Bucarest en avril et mai. A côté de cela, les variations de température ne sont pas aussi prononcées que les variations enregistrées dans le reste du pays. La moyenne de la pression athmosphérique est de 688,4 mm.

La station de Sinaïa possède actuellement des hôtels de premier rang, comme le grand hôtel Caraïman dans le parc et comprenant 120 chambres élégamment meublées dans le style moderne, avec éclairage électrique, bains, salle de lecture, terrase et serre; ensuite, l'hôtel Sinaïa, la villa Ghica, villa Kirshner, hôtel Regal, hôtel Boulevard, hôtel Nicolau, hôtel Belvedere, etc.; plus de 150 villas de premier rang à louer, d'autres 50 villas moyennes et un grand nombre de maisons paysannes; la poste, le télégraphe, le téléphone, des voitures de place, casino, confiserie, pharmacie.

Le Parc situé au milieu de la ville est l'endroit le plus charmant de Sinaïa; on y voit passer et se promener tous les visiteurs de la ville.

C'est de là que l'on peut admirer les montagnes, les forêts et les sites captivants.

Les pentes et les ondulations du terrain,

punțile și drumurile ce-l brăzdează, chioșcurile, arborii și florile ce-l înfrumusețează, fac din el punctul cel mai atrăgător.

Mănăstirea Sinaia, care se află mai sus de parc și care poate fi vizitată cu permisiunea superiorului ei, are pe poartă următoarea inscripție:

«Această poartă și cu toate înoiturile ce se văd aci, au fost făcute de părintele Dionisie Proin Tiruloiu în zilele lui Io Nicolae Voevod, în anul dela Adam 7229 (1720) Maiu 20.»

In interiorul bisericei se află pe pereți portretul spătarului Mihail Cantacuzino cu frații săi. Pictura primitivă nu mai există decât pe alocurea, căci pe la 1795 biserica s'a zugrăvit din nou. In anul 1900 a fost restaurată în stil bizantin, după planurile architectului Mandrea. Biblioteca mănăstirii are 2500 de volume, dintre cari unele importante și rare, începând din anul 1648. Muzeul conține peste 600 obiecte de valoare, icoane vechi și obiecte pentru serviciul divin. Tot într'însul se poate vedeà o colecție de săbii și arme vechi, 100 medalii de aur, de argint și de bronz, o colecție de monete vechi, o colecție de diferite pietre de chihlibar și agate, o colecție de minerale.

Părăsind incinta mănăstirii Sinaia, păşim în strada Carmen Sylva, pe malul drept al pârâului Peleș. Acest pârâu isvorăşte din Piatra-Arsă și este un torent plin de farmecile naturei. Asupra lui, Carmen Sylva a scris, sub titlul ***Robia Peleşului***, una din acele fantazii, pe care numai închipuirea sa delicată le poate imaginà.

Străbătând aleea Carmen Sylva, trecem podul de piatră de peste pârâul Peleș și deodată apare ca prin farmec castelul Peleș, al cărui frumusețe, împreună cu aceea a locului alcătuiesc punctul cel mai uimitor al Sinaei.

Castelul este făcut în stilul renașterii germane și construit în cea mai mare parte în lemn dându-i un caracter de ușurință și de grație. Planul a fost întocmit de Dodere, profesor al școalei politechnice din Viena.

les ponts et les allées qui le traversent, les Kiosques, les arbres et les fleurs qui l'embellissent en font le point le plus attrayant.

La monastère Sinaïa, — qui se trouve en haut du Parc et qui peut etre visité avec la permission du supérieur — montre au dessus de la porte l'inscription suivante:

«Cette porte avec tous les aménagements qu'on y voit a été édifiée par le réverend père Dionisie Proin Tiruloiu, au temps de Nicolas le Voévode, en l'année d'Adam 7229 (1720), mai 20».

A l'intérieur de l'église se trouve sur les murs le portrait du Spatar Michel Cantacuzène avec ses frères.

La peinture primitive n'existe plus que

Foișorul. (Le Foișor.)

par endroits, car en 1795 l'église fut refaite à neuf. En 1900, elle fut restaurée en style byzantin d'après les plans de l'architecte Mandrea. La bibliothèque du monastère possède 2500 volumes parmi lesquels il y en a d'importants et de rares, partant depuis l'année 1648. Le musée contient plus de 600 objets de valeur, des images saintes anciennes et des objets pour le service divin. On y peut aussi voir une collection de sabres et d'armes anciens, 100 médailles en or, en argent et en bronze, une collection de monnaies anciennes, une collection de différentes pierreries d'ambre et d'agathe, une collection de minéraux.

En laissant derrière nous l'enceinte du mo-

Pe piatra fundamentală, pusă la 2 August 1865 când regele lovì cu ciocanul, scrise: «Să se ridice acest castel şi să fie leagănul Dinastiei noastre în ţară.» Grădina de lângă castel este în gustul veacului al XVI italian. Un basin monumental, al cărui aruncătură se urcă la 22 metri, statui pe jumătate ascunse în verdeaţă, candelabre electrice, aşezate de a-

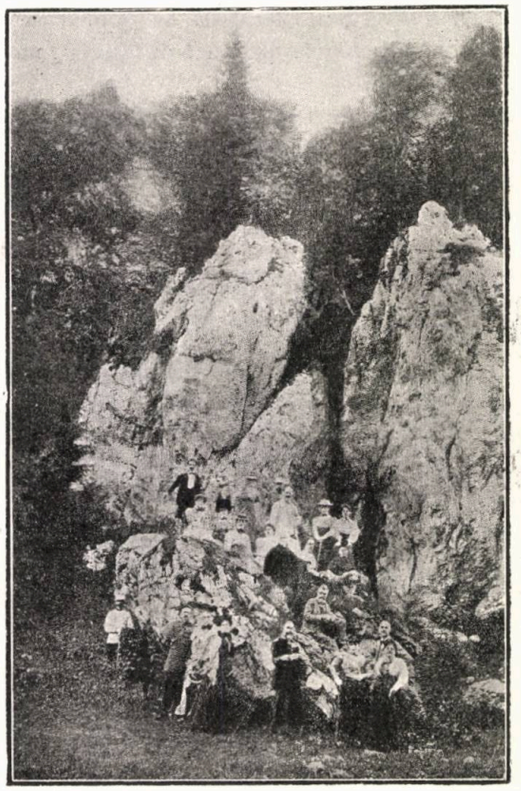

Poiana Reginei. (Clairière de la Reine.)

lungul drumului, vase de majolică, înşirate prin pădure şi un desfătător covor de flori, sunt elementele care înconjoară şi împodobesc acest castel. Interiorul lui e tot atât de frumos. Pe pereţii primului vestibul se află placa poetului Alecsandri, aşezată la inaugurarea Castelului.

„Eu Carol şi-al meu popor
Zidit-am într'un gând şi dor
In timp de lupte-al meu regat
In timp de pace-al meu palat."

nastère Sinaia, nous pénétrons dans la rue Carmen Sylva, sur le bord droit du Pelesh. Cette rivière qui prend sa source dans les montagnes Piatra Arsă est un torrent plein de charmes. C'est à son sujet que Carmen Sylva a écrit sous le titre ***La soumission de Pelesh***, une de ces fantaisies qui ne peuvent être conçue que par son imagination délicate.

En suivant l'allée Carmen Sylva, on traverse le pont en pierre sur la rivière Pelesh, et tout-à-coup apparaît comme par enchantement le château de Pelesh dont la propre beauté unie à celle du paysage constitue le point le plus merveilleux de Sinaïa.

Le château est édifié dans le style de la renaissance allemande et construit en grande partie en bois ce que lui donne un caractère de legèreté et de grâce. Le plan a été tracé par Dodere, professeur de l'école polytechnique de Vienne. La pierre fondamentale posée le 2 août 1865 et que le Roi frappa de son marteau, porte l'inscription suivante: «Que l'on édifie ce château et qu'il soit le berceau de ma Dynastie dans le pays». Le jardin du château est dans le goût italien du XVI-ème siècle. Un bassin monumental, dont le jet monte à 22 mètres, des statues à demi cachés dans la forêt et un délectant tapis de fleurs sont les éléments qui entourent et embellissent ce château. Son intérieur porte l'empreinte de la même beauté. Sur les murs du premier vestibule se trouve la plaque du poète Alecsandri incrustée lors de l'inauguration du château:

«Moi Charles et mon peuple bien aimé
Avons édifié, dans la même pensée et le même désir,
Mon royaume—en temps de lutte,
Et mon palais — en temps de paix.

Dans le vestibule on monte l'escalier pour pénétrer dans le grand corridor, autour duquel se trouvent les salons de réception. Les fenêtres à vitres colorées représentant Michel le Brave et Etienne le Grand, et les murs

Din vestibul urcând scara, pătrundem în coridorul cel mare, în jurul căruia se află salele de primire. Ferestrele cu giamuri colorate, reprezintă pe Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare, iar pereţii sunt împodobiţi cu portretele casei de Hohenzollern.

In vârful scării de onoare, e sala de mâncare, cu lambriuri în stilul Renaşterii, cu mobilierul îmbrăcat în piele de Cordova, cu giamuri înfăţişând scene din viaţa Seniorilor din trecut.

De aici o uşă sculptată duce în sala de biliard, care comunică cu sala turcească. Tot din sala de mâncare se trece în sala de serbări, decorată şi mobilată în stil maur, iar în fundul ei e o fântână arabă de marmură albă de Carrara. Apa peleşului alunecă pe marmura albă şi face să răsune murmurul izvorului. Din sala de biliard se trece încă în marea sală, destinată primirilor oficiale, plină de lumină, şi de unde avem cea mai frumoasă vedere pe valea Peleşului. Continuăm cu cabinetul Maestăţii Sale Regina, în stil Ludovic al XV, apoi cu sala de muzică, biblioteca, cabinetul de lucru al Regelui şi mai departe, teatrul mic, complimentul sălii de muzică.

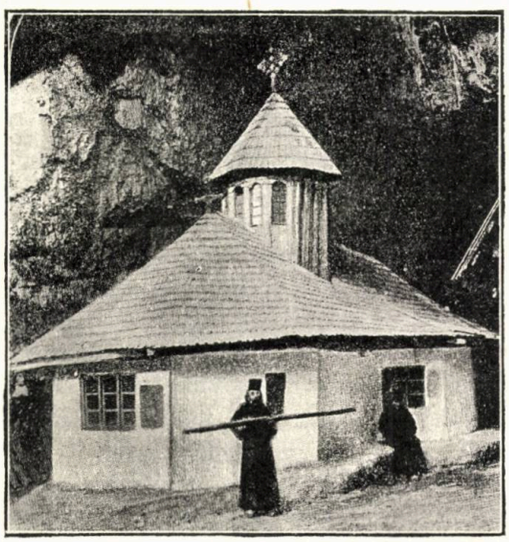

Schitul dela Peştera Ialomiţa. (La couvent de grotte Ialomiţa.)

In etajul de sus sunt apartamentele destinate oaspeţilor de distincţiune. In ele au locuit: Impărăteasa Austriei, arhiducele Albert, arhiducele Rudolf şi arhiducesa Ştefania, principele de Galles, Regina Suediei, Impăratul Frantz Iosef, etc. In camera în care a locuit Impăratul Frantz Iosef s'a născut Principele Carol. Cabinetul Maiestăţii Sale Reginei, pe care l'au descris oamenii de litere de atâtea ori, este o poemă de culori şi de stofe. Ma-

sont recouverts des portraits de la Maison des Hohenzollern.

Sur le haut de l'escalier d'honneur se trouve la salle à manger avee des lambris en style Rennaissance et le mobilier recouvert de cuir de Cordoue avec le vitrage représentant des scènes de la vie des seigneurs de jadis.

De là une porte sculptée conduit dans la salle de billard qui communique avec la salle turque. C'est encore de la salle à manger qu'on passe dans la salle des fêtes, décorée et meublée en style mauresque avec, au fond, une fontaine arabe en marbre blanc de Carrara. L'eau de Pelesh glisse sur le marbre blanc et fait entendre le murmure de la source. La salle de billard ouvre aussi dans la grande salle destinée aux réceptions officielles qui est pleine de lumière et d'où l'on a la vue la plus belle sur la vallée du Pelesh.

La file des salons se continue par le cabinet de Sa Majesté la Reine, en style Louis XY, ensuite la salle de musique, la bibliothèque, le cabinet de travail du Roi et plus loin, le petit théâtre, complément de la salle de musique.

A l'étage il y a les appartements destinés aux hôtes de distinction. C'est là qu'ont été logés: l'Impératrice d'Autriche, l'Archiduc Albert, l'Archiduc Rodolphe et l'Archiduchesse Stéphanie, le Prince de Galles, la Reine de Suède, l'Empereur François-Joseph, etc. Dans la chambre habitée par l'Empereur François-Joseph naquit le Prince Charles. Le cabinet de Sa Majesté La Reine

rea bibliotecă a Castelului, camerile de dormit, au fiecare în parte stilurile şi bogăţia lor. «In frumoasele nopţi de vară în care mintea lumii e în aer», Regina pune de stinge luminile din camera de muzică şi face să răsune clavirul, «sub umbrita lumină ce cade din stele.»

CastelulPelişor, în care locuesc Principele şi Principesa României, este decorat în gustul original al Princesei Maria.

Excursiunile în munţii Bucegi alcătuesc partea cea mai maestoasă a Sinaiei. Trebue cineva să vază el însuşi aceşti munţi, să se ridice până în vârful lor pentru a puteà să-i admire în toată splendoarea lor. Legendele fermecătoare ale fiecăruia din ei, pe care Carmen Sylva le descrie în ***Poveştile Peleşului***, par a-şi aveà obârşia în ţara viselor. Drumurile şi potecile de astăzi fac ca excursiunile să fie foarte uşoare până în cele mai înalte vârfuri.

Intre excursiunile mai mici, avem : Cuibul Principesei Maria, înfăţişând o construcţie de lemn suspendată pe 5 brazi înalţi. Această mică clădire, locul de predilecţie al Principesei Maria, se compune din 3 camere mici; interiorul ei cuprinde lucrări de artă, de faianţă, piei de urs şi de leu. — Piscul Cânelui; drumul porneşte pe puntea de lemn, peste Prahova, din incinta gării, şi continuă şerpuind până la Pavilion. — Poiana Reginei, spre vest de castelul Foişor. — Stânca Frantz Iosef, acelaş drum ce duce la Poiana Reginei : e numită stânca Frantz Iosef pentru prânzul ce s'a dat în onoarea acestui împărat în 1897. — Stânca Sf. Ana, trecem pe lângă corpul de gardă, unde drumul se ramifică în două şi apucând pe poteca despre Sud-Vest ne duce la acest pavilion pitoresc aşezat.

que les hommes de lettres ont tant de fois chanté est un poème de couleurs et d'étoffes. La grande bibliothèque du château et les chambres à coucher ont chacune leur style et leur richesse. «Pendant les belles nuits d'été où la raison du monde est dans l'air», la Reine fait éteindre les lumières de la salle de musique et fait résonner le clavier «sous la lumière voilée qui descend des étoiles».

La Château de Pelishor habité par le Prince et la Princesse de Roumanie est décoré dans le goût original de la Princesse Marie.

Les excursions dans les montagnes Bucegi constituent la partie la plus majestueuse de la station de Sinaïa. Il faut que chacun puisse voir par lui-même ces montagnes, puisse y parvenir au sommet et pouvoir les admirer dans toute leur splendeur. Les légendes enchanteresses de chacune d'elles que Carmen Sylva décrit dans les ***Contes du Pelesh*** paraissent prendre leur source bans le pays des rêves. Les chemins et les sentiers dont nous disposons actuellement rendent les excursions très faciles jusque sur les sommets les plus élevés.

Parmi les excursions les plus faciles nous avons : le nid de la Princesse Marie qui présente une bâtisse en bois suspendue à 5 sapins élevés. Cette petite construction, qui est le lieu de prédilection de la Princesse Marie, comprend trois petites chambres. Elle renferme des œuvres d'art, des faïen-ces, des peaux d'ours et de lion. Le sommet Piscul Cânelui; le chemin part du pont en bois sur la Prahova, dans l'enceinte de la gare et continue en serpentant jusqu'au Pavillon. Poiana Reginei au Nord du château Foishor et Stânca Frantz-Ioseph, ou l'on y accède par le même chemin qui conduit à la Poiana Reginei, est appelée ainsi pour le dîner que fut offert en l'honneur de l'Empereur François-Ioseph en 1897. Plus loin encore, nous avons Stânca Sf. Anna ; pour y arriver on passe à côté du corps de garde à l'endroit

Printre excursiunile mai mari, avem : La muntele Cumpătul şi Stâna mare, la Pescăria Cantacuzino, la cascada Urlătoarea, la Vârful cu dor, la munţii Jepi, la muntele Dihamu, la muntele Caraimanu, la muntele Omul, la peştera Ialomiţei, cari toate au frumuseţea măreaţă a naturei şi legendele lor splendid făurite de imaginaţia poporului.

où le chemin se ramifie en deux et, longeant le sentier du Sud-ouest, on ateint ce pavillon pittoresquement situé.

Parmi les excursions plus les importantes, nous avons : Le mont Cumpătul et Stâna Mare, la Pêcherie Cantacuzin ; la Cascade Urlătoarea, le Vârful cu dor, les montagnes Jepi, Dihamu, Caraiman et Omul, la Peştera Ialomiţei, qui jouissent toutes de la magnifique beauté de la nature et sur lesquelles l'imagination du peuple a se inventer de splendides légendes.

N. CICOREA.

PEATRA-NEAMȚ

(PEATRA-NEAMTZ.)

Puține sunt orașele Țării Românești cari să fie atât de de hărăzite dela natură cu frumusețile și bogățiile pământești ale orașului Peatra-Neamț. Culcat într'o vale încântătoare, închisă, la răsărit, de poalele muntelui Cernegru care începe la Hangu și merge până

Il y a peu de villes en Roumanie qui soient, comme Piatra-Neamtz, comblée par la nature de tant de beautés et de tant de richesses.

Située dans une vallée enchanteresse, fermée au Sud par le pied du mont Cer-Negru

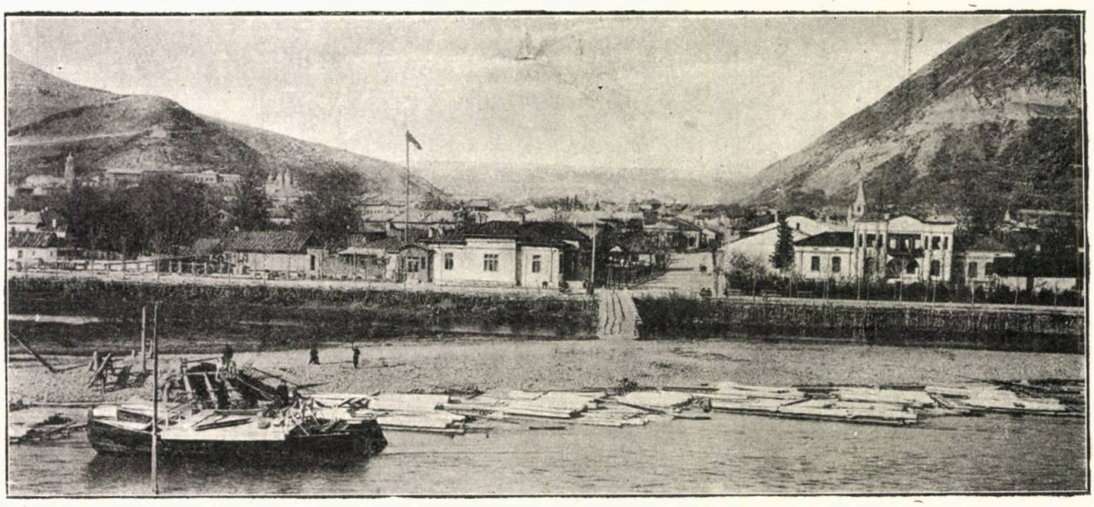

Orașul Peatra-Neamț. (La ville de Peatra-Neamtz.)

aproape de Bacău, și spre apus, de munții Cozla și Petricica, și udat de apa Bistriței care vine repede și limpede din inima munților, Peatra-Neamț are cu adevărat o situație unică. Răcoarea și dulceața aerului său, purificat și îmbălsămat de brazi, vegetația bogată care-l împodobește, acoratețea lui fac de sigur din el localitatea climaterică cea mai fericită din țară.

Pentru omul sănătos, ca și pentru cel de-

qui commence à Hangu et s'étend jusque près de Bacău, et au Nord par les monts Cozla et Petricica, arrosée par la Bistritza qui coule impétueuse et limpide en prenant sa source au cœur mêmes des montagnes, Piatra-Neamtz se trouve vraiment dans une situation unique.

La fraîcheur et la légèreté de l'air purifié et embaumé par les sapins, la végétation abondante qui l'embellit, sa parfaite pro-

bil și obosit, o astfel de stație de vară îi redă toată viociunea și toată vigoarea. Viața simplă și calmă, sub toate raporturile, de aici,

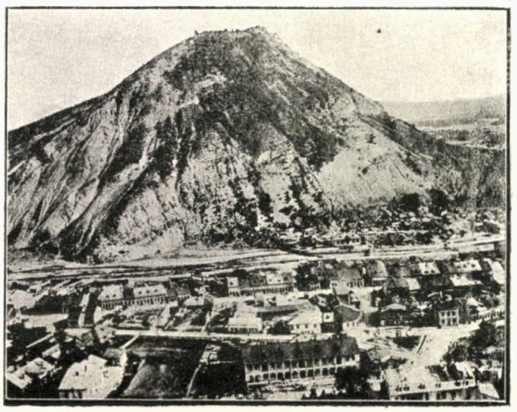

Muntele Petricica. (La montagne Petricica.)

variațiunea florei, pădurile cu locurile lor de preumblare, munții apropiați cari permit vizitatorilor excursiuni zilnice, ușurința traiului, stradele umbrite cu șiruri de arbori și unele frumos accidentate, suind și coborând, grădinile nenumărate cari înconjoară casele, toate acestea concură a face din acest oraș o neprețuită retragere, în care cineva își poate găsi recreațiunea sufletească și trupească în timpul vacanței.

Orașul Peatra-Neamț numără 15000 locuitori. Administrația actuală e reprezentată prin d. prefect Criveț și d. primar N. I Ioaniu, cari își pun toate silințele de a da districtului și orașului lor avantajele unei localități climaterice occidentale. Stradele principale ale orașului, fiind mai toate paralele șirurilor de munți și cursului Bistriței, sunt premenite necontenit de curenții aerului și îmbălsămate de mirosul sănătos al brădișului din pădurile înconjurătoare. Intre ele, vom cită ca mai însemnate: Cuza Vodă, singura, care din cauza mulților israiliți sărați ce o locuesc, are un aspect trist; strada Lascar Catargiu care duce la Bistrița; strada Petru Rareș, unde e Prefectura și Banca Națională și care sfârșește cu apele minerale ce curg din munți, într'un

preté en font, sans contredit, la station climatérique la plus fortunée du pays.

A l'homme sain comme à l'homme débilité et fatigué une station d'été pareille redonne toute la vigueur perdue.

La vie simple et calme sous tous les rapports, la variation de la flore, les forêts avec leurs promenades, les proches montagnes qui engagent les voyageurs à faire des excursions journalières, la facilité de la vie, les rues ombragées par des files d'arbres et quelques-unes joliment accidentées par des montées et des descentes, les innombrables jardins qui entourent presque toutes les maisons, tout concourt, en un mot, à faire de cette ville une retraite hors de prix où l'on trouve la récréation de l'âme et du corps pendant les vacances.

La ville de Piatra-Neamtz compte 15000 habitants. L'administration actuelle est représentée par le M. préfet Crivetz et M. le Maire N. Ioaniu qui se donnent toutes les peines pour faire acquérir à leur district et à leur ville les avantages d'une station climatérique occidentale.

Les rues principales de la ville, étant presque toutes parallèles aux chaînes de mon-

Altă vedere a orașului Peatra-Neamț.
(Antreme de la ville de Peatra-Neamtz.)

tagnes et au cours de la Bistritza, sont continuellement rafraîchies par les courants d'air et embaumées par le parfum réconfortant qu'émane la sapinière des forêts enviro-

punct pitoresc; strada Ștefan cel Mare începând cu liceul Petru Rareș, clădire frumoasă și sistematică, așezată sus pe o înălțime, și cu catedrala Sf-lui Ioan, zidită pe un platou de către Ștefan cel Mare, monument plin de amintiri, frumos proporționat și decorat cu cărămizi smălțuite de diferite culori. Ceva mai încolo, e parcul Cozla, grădină, așezată în amfiteatru pe poala muntelui Cozla, replantată cu mii și mii de brazi, printre cari se ridică șerpuind în zig-zag drumuri de trăsură, cu trotuoare pe margini și alte drumuri pentru pietoni. In mijlocul parcului și tot pe înălțime, se află bufetul în stil de chalet, făcut în întregime de lemn, cu acoperișul și turnurile de șindrilă și unde se poate adăposti un foarte mare număr de persoane; pavilioane de muzică, de popice, de danț, unele păzite de curenți și altele deschise, și cari în timpul verii sunt totdeauna pline de un public numeros ce petrece ceasuri întregi în sunetul muzicei conservatorului din București.

Din înălțimea parcului, privirea e splendidă. Orașul, cu acoperemintele lui roșii, este aproape întreg acoperit de buchetele sale de arbori, deasupra cărora aerul albastru pune un farmec mai mult; poenele din prejur, poa-

Strada Lascar Catargiu. (Rue Lascar Catargiu.)

lele munților umbriți, ici, de păduri și'n altă parte, pleșuvi, deschid panorama cea mai pitorească. In fața parcului, se află casa regretatului primar N. Albu, care a făcut mult

mantes. Parmi ces rues citons: la rue Cuza-Vodă, la seule qui soit d'un aspect triste à cause des nombreux Israëlites pauvres qui

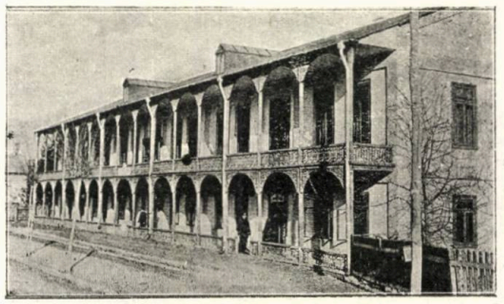

Prefectura. (La Préfecture).

l'habitent; la rue Lascar Catargi qui conduit à la Bistritza; la rue Petru Rareș où se trouvent la Préfecture et la Banque Națională et qui se termine par les eaux minérales qui arrivent des montagnes dans un lieu pittoresque; la rue Ștefan-cel-Mare où se trouvent le lycée Petru Rares, une bâtisse fort belle et systématique, situé sur un côteau et la Cathédrale Sf. Ioan, édifiée sur un plateau par Etienne-le-Grand, monument plein de souvenirs, joliment proportionné et orné de briques émaillées de différentes couleurs. Un peu plus loin il y a le Parc Cozla, un jardin disposé en amphithéâtre au pied du mont Cozla, replanté de milliers de sapins à travers lesquels serpentent en zig-zag des chaussées pour carosses, bordées elles-mêmes de trottoirs et d'allées pour piétons.

Au milieu du parc, sur les hauteurs, il y a le Buffet en style de chalet, construit tout entier en bois, avec le toit et les tours en bardeaux, pouvant abriter un grand nombre de personnes; ensuite des pavillons de musique, de quilles et de danse, les uns fermés et les autres ouverts aux courants d'air et qui pendant l'été sont toujours envahis par un public nombreux qui passe des heures entières aux sons de la musique exécutée par des éleves du Conservatoire de Bucarest.

Sur la hauteur du parc la vue est splen-

pentru orașul său, înconjurată de un parc frumos plin de arbori de munte și de flori; ceva mai departe, pe mâna stângă, se află

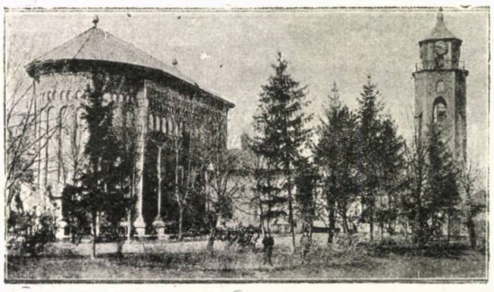

Catedrala Sf. Ioan. (La Cathédrale Sf. Ioan.)

casa albă și simplă în care a trăit și s'a stins, acum de curând, Elena Doamna; strada se înfundă drept până la Bărăție. Pe malul Bistriței se află bulevardul Principesa Maria cu două rânduri de arbori pe margini, în formă de cheiu și unde se va clădi în curând o altă gară.

Otelurile sunt curate; case particulare foarte multe de închiriat; trăsurile mai toate c'un cal, înhămate rușește cu jug și circulând cu o ușurință extraordinară prin stradele accidentate ale orașului; viața în deobște comodă și ieftină.

In privința excursiunilor ce le poate face cineva aici, nu este un alt district mai bogat în mănăstiri, în localități istorice și în ape minerale dătătoare de sănătate și de viață, așa că, cu drept cuvânt, s'a zis de un poet că districtul Neamț este «coroana Moldovei». Intre aceste excursiuni vom cită: Mănăstirile Agapia, Văraticul, Neamțul, Horăița, Secul, Sihăstria, Sihla, Râșca, Cetatea Neamțului, Războenii, Valea Albă, munții Pipirigul, Petru-Vodă, uriașul Ceahlău, unde mai ales la 6 August se adună pe vârful lui mii de locuitori din împrejurimi; băile dela Băltățești, dela Oglinzi, dela mânăstirea Neamțului, etc. Aceste excursiuni se fac cu trăsura, cu carul, călare, sau pe jos. Pe fiecare zi se văd, încrucișând drumurile munților, cel mai des în care cu boi împodobite cu

dide. La ville avec ses toits rouges est presque entièrement couchée sous les bouquets d'arbres au dessus desquels le firmament bleu met un charme de plus; le pied des montagnes tantôt boisées et tantôt chauves, ouvre à la vue le panorama le plus pittoresque. En face du Parc, se trouve la maison du regretté maire N. Albu qui a beaucoup fait pour sa ville — entoureé d'un parc planté d'arbres venant des montagnes et de fleurs; un peu plus loin à gauche, se trouve la maison blanche et simple, où vécut et s'étetgnit dernièrement Elena Doamna; la rue s'enfonce droit jusqu' à la Barația.

Sur le bord de la Bistritza se trouve le Boulevard Principesa Maria bordé de deux rangées d'arbres en forme de quai et où l'on bâtira prochainement une nouvelle gare.

Les hôtels sont propres et il y a en outre beaucoup de maisons à louer; les voitures, presque toutes à un seul cheval, sont attelées à la russe et circulent avec une extraordinaire facilité sur les rues accidentées pe la ville; la vie y est surtout commode et bon marché. Quant aux excursions du'on peut faire, il n'y a pas de district blus riche en monastères, en localités historiques, en eaux minérales prodiguant la

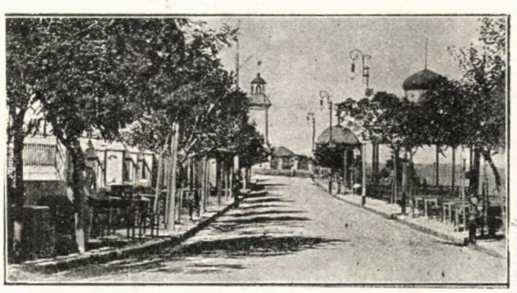

Bulevardul Principesa Maria.
(La Boulevard Princesse Maria.)

santé et la vie; de sorte que c'est avec raison qu'un poète a dit que le district de Neamț est la couronne de la Moldavïe.

Parmi ces excursions nous citerons; les

brazi, cete de excursioniști, plini de mulțumire sufletească și de viață sănătoasă culeasă de prin aceste locuri. Noi nu ne vom opri, însă, decât numai în câteva din aceste puncte spre a le schița în treacăt.

1. Mănăstirea Neamțului așezată în o largă și încântătoare vale, la 13 kilometri de orașul Neamț; ea are un orizont întins și se află așezată între munții Procovul și Pleșul, ferită astfel de vânturi de toate părțile. Munții vecini sunt acoperiți de păduri frumoase de brazi. Clima sa este dintre cele mai dulci și pozițiile minunate. Mănăstirea cuprinde peste 200 case călugărești și, la 10 minute de așa numita mănăstire Ovidenia, se află isvorul apei sulfuroase al mănăstirii Neamțului. Acest isvor are două fântâni sub un acoperământ de lemn; apa e cărată de sacagii la locuințele bolnavilor în chiliile călugărești, înzestrate mai toate cu băi. Biserica cea mare din această mănăstire este zidită de marele Ștefan în anul 1497.

Dintre multele odoare prețioase, vechi și moderne, vom aminti: Epitaful sau *Aerul* din anul 1436; el se păstrează sub sticlă într'un cadru atârnat pe perete la strana mare

Biserica Sf. Ioan (Mărăței). (Eglise Sf. Ioan (Mărăței.)

în biserica Sf. Gheorghe. Un *panaghiariu* dat mănăstirii de Ștefan cel Mare, în anul 1501; el e de argint, poleit cu aur, lucrat à jour, cu două icoane în relief. O cruce

Monastères Agapia, Varatecul, Neamțul, Horaitza, Secul, Sihastria. Sihla, Râșca, la forteresse de Neamțu, Răsboeni, Valea Albă,

Biserica Trei-Erarhi. (Eglise Trei-Erarhi.)

les monts Pipirigul, Petru-Vodă, le gygantesque Ceahlau où s'assemblent, sur son sommet, surtout le 6 août des milliers d'habitants des environs; les bains de Baltzatești, d'Oglinzi, du monastère de Neamtz etc. Ces excursions s'effectuent en voiture, en charriot, à cheval ou à pied.

Chaque jour l'on voit, sillonnant les routes des montagnes, des masses d'excursionistes, le plus souvent hissés sur des charriots ornés de sapins, rayonnants d'aise et de vie saine puisée dans ces lieux. Nous n'en prendrons cependant que quelques points pour les esquisser au courant de la plume.

1. Le monastère de Neamtz situé dans une vallée large et admirable à 13 klm. de la ville de Neamtz; son horizon est immense et entouré des monts Procovul et Pleshul; il est abrité contre les vents de tous côtés Les montagnes avoisinantes sont couvertes de belles forêts de sapins. Son climat est des plus doux et les sites y sont merveilleux.

Le monastère comprend plus de 200 maisons monacales, et, à dix minutes du monastère nommé Ovidenia, se trouve la source d'eau sulfureuse du monastère de Neamtz.

Cette source est captée par deux fontaines sous un toit en bois; l'eau est

mare de lemn. sculptată, îmbrăcată cu argint și aurită. O altă cruce tot cu 8 cornuri. In Biserica mare, o evanghelie scrisă

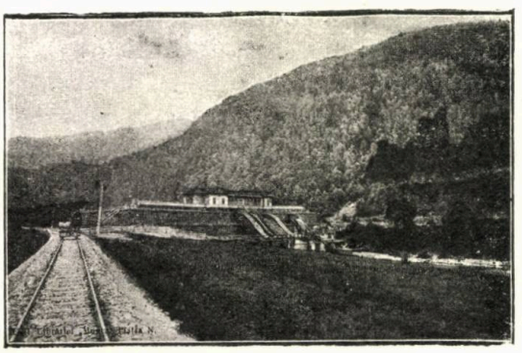

Iazul „Elena“ de pe apa Tărcău.
(L'Etang „Elena“ sur le Tarcău.)

în slavonește pe pergament, cu litere mari, de Gavril monahul, fiul lui Uricar la 1436. Mai multe odoare bisericești dăruite de fiica lui Petru cel Mare printre cari un epitaf splendid, brodat în aur. O evanghelie slavonească din 1750 dăruită de Caterina a II a. O tavă de argint aurită. O splendidă *cristelniță* de argint aurită. Apoi: vase sfinte, chivote de argint; o bibliotecă cu 244 cărți religioase; 410 manuscrise grece, latine și slavone; 129 manuscrise traduse în limba română; 129 originale și 137 grece, române și slavone.

2. Mănăstirea Secul care-și trage numele dela râuleț ul ce curge pe lângă zidurile sale, este așezată în spre sud-vest de târgul Neamț și este ocolită de munți acoperiți cu păduri seculare; ea are aspectul unei cetățui. Biserica e mică, dar solidă și frumoasă, cu două paraclise în fund; la colțul din stânga, în rândul clopotniții, se află un turn rotund în care se zice că Vorniceasa Mitrofana ar fi cusut cele mai frumoase odoare ctitoricești și cari se găsesc acolo și azi. Biserica cea mare, cu hramul Tăerea capului S-tului Ioan este zugrăvită cu ulei, are icoane de argint, chivote de argint cu câte cinci turnuri, candele de argint înconjurate

fournie à domicile aux malades qui habitent les cellules des moines, munies presque toutes de bains. La grande église du monastère fut édifiée par Etienne-le-Grand en l'an 1497.

De toutes les œuvres précieuses, anciennes et modernes, nous rappelerons: l'Epitaphe ou *l'aerul* de 1436; on la conserve sous verre dans un cadre acroché au mur sous la grande estrade dans l'église de St. Georges. Un *panaghiar* offert au monastère par Etienne-le-Grand en l'an 1501; il est en argent doré, travaillé avec à jour deux images saintes en relief; une grande croix en bois sculptée recouverte d'argent et dorée. Une autre croix encore avec 8 croissants. Dans la grande église, un évangile écrit en slavon, sur du parchemin, en grandes lettres par le moine Gavriil, fils d'Uricar en 1436; plusieurs joyaux offerts par la fille de Pierre le Grand, parmi lesquels une splendide épitaphe brodée d'or. Un évangile slavon de 1750 offert par Catherine II. Un plateau en argent doré. Ensuite des vases saints des châsses en argent.

Une bibliothèque comprenant 244 livres religieux; 410 manuscrits grecs, latins et slavons, 129 manuscrits traduits en roumain,

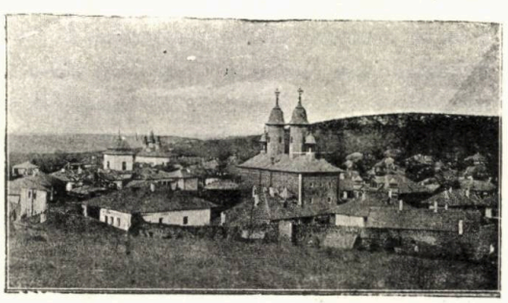

Mânăstirea Varatic. (Monastère Văratec.)

129 originaux et 137 grecs, roumains et slavons.

2) Le Monastère Secul qui doit son nom au ruisseau qui coule sous ses murs, est situé au sud-ouest de la ville de Neamtz;

cu pietre colorate, evanghelii slavone împodobite cu argint și smalțuri. In ea, la spatele tronului domnesc, se deschide o ușă secretă în zid, unde se află mormântul cititorului Nestor Ureche; la stânga, e mormântul Mitrofanei, soția lui. Drumul până la Secul e tot ce poate fi mai pitoresc. Mănăstirea datează din veacul al XV-lea. Alexandru Lăpușneanu și alți domni i-au făcut danii moșii. Dintre odoarele mai vechi ale mănăstirii, mai însemnate, menționăm: o cruce ferecată cu argint și împodobită cu pietre pe margine, sculptată pe ea cu 36 de icoane; alte trei cruci mai mici de asemenea sculp-

Horăicioara.

tate; o liturghie slavonă manuscrisă fostă a Mitropolitului Varlaam de mătase roșie și cu icoane cusute cu fir de aur; sacosul Mitropolitului Varlaam de catifea verde închisă cu 22 de nasturi de aur și cu chenare frumos lucrate în flori de fir de aur și mărgăritar; mormântul Mitropolitului Varlaam. Ea este locul unde a murit acel Iordache Olimpie care a ridicat din mijlocul taberei oltene pe nefericitul Tudor Vladimirescu și l'a dat pe mâna ucigătorului său Ipsilante.

3) Agapia, mănăstire de călugărițe, cu 355 de maice și 61 surori, mai ales din clasa aristocrației moldovenești; ea are o poziție frumoasă, fiind împrejmuită de trei părți cu munții Măgura, acoperiți de bogate păduri de brad; are două biserici mari: Aga-

il est entouré de montagnes couvertes de forêts séculaires et présente ainsi l'aspect d'une forteresse.

L'église y est petite mais solide et belle, avec deux chapelles au fond; dans le coin gauche, du côté du clocher, se trouve une tour ronde, dans laquelle, dit-on, la Vorniceasa Mitrofana, aurait travaillé les plus beaux objets religieux qu'on retrouve aujourd'hui encore.

La grande église, dédiée à la Décapitation de Sf. Jean, est peinte à l'huile et possède des châsses en argent également avec 5 tours chacune, des veilleusses en argent entourées de pierreries de couleur, des évangiles slavons rehaussés d'or et d'émail; à l'intérieur de cette église derrière le trône princier, ouvre une porte secrète dans le mur, qui donne accès au tombeau du fondateur Urechia; à gauche il y a le tombeau de Mitrofana, sa femme. Le chemin qui conduit à Secul est tout ce qu'il y a de plus pittoresque. Le monastère date depuis le XV-ème siècle.

Alexandre Lapushneanu et d'autres souverains lui ont fait des donations en terres. Parmi les joyaux les plus anciens du monastère nous mentionnerons: une croix forgée en argent et les bords rehaussés de pierreries et avec 36 images saintes sculpteés dessus; ensuite d'autres trois croix plus petites également sculptées, une liturgie slavonne manuscrite qui a appartenu au Métropolitain Varlaam, en soie rouge et avec des images saintes brodées de fil d'or; la sacoche du Métropolitain Varlaam en velours vert foncé fermée par 22 boutons en or et avec les bords joliment ouvragés de fleurs en fil d'or et de muguet; le tombeau du Métropolitain Varlaam. C'est dans ce monastère que mourut aussi le nommé Iordache Olimpie qui enleva du milieu des troupes le malheureux Tudor Vladimirescu pour l'offrir à son assasin Ipsilante.

3) Agapia est un couvent de nonnes avec 355 mères et 61 sœurs, formé sur-

pia din deal, numită și Agapia veche, zidită în a II-a jumătate a secolului XVI de voevodul Petru Șchiopul, și Agapia din vale, lângă pârâul cu acelaș nume, zidită la 1642 de Hatmaul Gavriil, fratele lui Vasile Vodă și de soția sa Kneghina Liliana.

4) In sfârșit Cetatea Neamțului, așezată pe culmea unei râpi muntoase și înconjurată de munți acoperiți cu păduri seculare; în partea despre sud e un zid enorm ca o continuare a zidului cetății. Mergerea la Cetatea Neamțului e anevoioasă, și cu trăsura imposibilă. Odinioară erà un drum bun, ale cărui urme se mai zăresc și astăzi printre bolovanii și dărămăturile ce-l acopere. Zidurile Cetății sunt așezate pe temelii solide

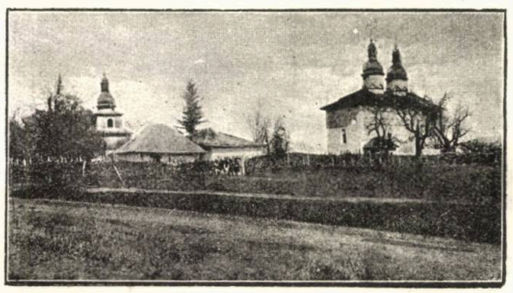

Mânăstirea Războeni. (Monastire Războini.)

de piatră albă, verde, roșiatică, și grosimea lor este așà de mare încât ar puteà merge în voie bună două care alăturea ; în spre partea târgului, zidurile sunt întărite prin șease coloane uriașe. Inăuntru, se vede o curte spațioasă de formă patrată acoperită cu ruine și, prin unele locuri, subterane îngrozitoare, despre care astăzi nu se mai știe nimic. In mijlocul curții, se zice că ar fi fost o fântână care conducea prin o subterană în afară de cetate. De Cetatea Neamțului sunt legate o mulțime de amintiri istorice, începând din veacul al XIII-lea. Cea mai legendară, însă, din aceste amintiri este aceea când Ștefan, după glorioasa înfrângere ce suferi în prima zi la Valea Albă, cerù mamei lui noaptea adăpost și ea i-l refuză, și când, după

tout par la classe aristocratique moldave

Il a une belle position, entouré des trois côtés par les monts Magura recouverts de forêts de sapins ; il possède deux grandes églises : Agapia l'ancienne, bâtie dans la deuxième moitié du XV-ème siècle par le Voévode Petre Schiopul (le boiteux) et Agapia d'en haut, près du ruisseau du même nom, édifiée en 1642 par le Hatman Gavril, frère de Vasile Vodă et par sa femme Kneghina Liliana.

4. Enfin la forteresse de Neamtz située au sommet d'une pente excarpée, entourée de montagnes couvertes de forêts séculaires ; du côté sud il y a un mur énorme qui est comme la continuation des murs de la forteresse. L'accès de la forterrese de Neamtz est difficile et, en voiture, il devient impossible.

Jadis il y avait un bon chemin qui y menait et dont les vestiges sont encore visibles aujourd'hui parmi les cailloux et les décombres qui le cachent. Les murs de la forteresse sont posés sur des bases solides de pierre blanche, verte, rougeâtre et leur épaisseur est si grande que deux charriots pourraient bien y tenir l'un à côté de l'autre ; du côté de la ville les murs sont fortifiés par six colonnes gigantesques.

A l'intérieur on voit une cour spacieuse en forme carrée couverte de ruines et, par endroits, il y a des souterrains formidables dont on ne sait plus rien de nos jours.

Au milieu de la cour il y avait, dit-on, une fontaine qui conduisait par un souterrain hors de la forteresse. A la forteresse de Neamtz appartiennent un tas de souvenirs historiques partant du XIII-ème siècle.

La plus légendaire, cependant, de toutes ces souvenances est celle où Etienne-le-Grand après la défaite glorieuse qu'il subit le premier jour à Valea-Albă demanda la nuit asile à sa mère qui le lui refuse, et quand,

acest refuz, Ștefan s'a dus de s'a bătut din nou cu Turcii, i-a învins și i-a alungat peste Dunăre, unde i-a înecat. Legenda ni-e dată de versurile frumoase ale lui Bolintineanu din:

PE O STÂNCĂ NEAGRĂ:

Orologiul sună noaptea jumătate
La castel în poartă oare cine bate?
— Eu sunt bună mamă, fiul tău iubit,
Eu și dela oaste mă întorc rănit....

— Ce spui tu, străine? Stefan e departe
Brațut său prin taberi mii de morți împarte
Eu sunt a sa mamă, el e fiul meu:
De ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu.

Insă dacă cerul, vrând să îngreueze
Anii vieții mele și să mă 'ntristeze
Nobilul tău suflet astfel l'a schimbat:
Dacă tu ești Stefan cu adevărat,

Apoi tu aicea fără biruință
Nu poți ca să intri cu a mea voință
Du-te la oștire, pentru țară mori,
Si-ți va fi mormântul 'ncoronat cu flori.

Ea este încă celebră, după cum ne spune Cantemir, prin lupta dusă cinci zile de cei 18 plăeși moldoveni, închiși înăuntrul cetății, contra regelui polon Sobieschi, episod asupra căruia Costache Negruzzi a scris frumoasa nuvelă și Alecsandri frumoasa dramă: Cetatea Neamțului.

après ce refus, Etienne-le-Grand s'en fut battre les Turcs, les vainquit et les poursuivant jusqu'au Danube les y noya, comme le prétend les jolis vers de Bolintineanu dans la poésie intitulée:

«SUR UN ROCHER NOIR.»

Cependant que l'horloge sonne minuit
Qui donc vient frapper à la porte du château?
C'est moi, ma bonne mère, ton fils Ie bien-aimé.
Moi, qui du combat reviens blessé.

Que dit cet étranger? Stefan est bien loin;
Son bras dans les camps sème maintenant la mort;
Oui, je suis sa mère et lui il est mon fils
Et si celui-là c'est toi, je ne suis point ta mère.

Mais si le ciel, en voulant alourdir
Le poids de mes ans, et pour m'accabler
A tellement changé l'aspect de ton âme;
Si tu es vraiment ce Stefan que j'attends

Dans ces lieux, alors sans m'annoncer ta victoire,
Tu ne saurais entrer, car je ne peux le vouloir;
Retourne au combat et meurs pour ta patrie,
Et ta tombe sera à tout jamais fleurie.

Cette forteresse est encore célèbre, au dire de Cantemir, par la lutte soutenue pendant cinq jours par les 18 montagnards moldaves, enfermés à l'intérieur de la forteresse, contre le roi polonais Sobieschi, épisode sur lequel Costache Negruzzi a écrit la belle nouvelle et Alecsandri l'emouvant drame: Cetatea Neamțului.

I. MERIȘANU.

N. GRIGORESCU.

ȚIGANCĂ.

Colecția *C. G. Nano.*

SCRISOARE DELA FRATELE MEU

Din sătucul dus în vale,
De departe, de departe
Iți trimit, bădiță, iarăși
Induioșătoare carte;
Că mă prind atâtea doruri
Și mă 'ncearc'atâta jale,
Când mă uit în preajma casei
Din sătucul dus în vale...

Și 'ntr'o clipă'mi vine 'n minte
Traiul vremilor de-atunci,
Când prindeam, cu pălăria,
Fluturașii de prin lunci
Și mă văd copil, ca 'n vremuri,
Hârjonind cu tine-alături
Ba prin fânul din livadă,
Ba prin lanuri verzi de mături...

Sau ascult, la stână, seara
O poveste-a unui baci
Pe când fluerul se 'ngână
Cu atâția pitpalaci...
Toate 'mi trec prin minte-acuma,
Uite, toate pe de rost
Și mă doare-atâta 'n suflet,
Amintindu-mi de ce-a fost...

Dar sub nuci, la razachie
Și cu sânul plin de nuci
Știi tu, popa când ne prinse —
Dac' aminte 'ți mai aduci?
Ce belșug erà, pe vremuri
Și ce trai la noi în sat...
Astăzi, măi, te prinde jalea,
Toate, toate s'au schimbat...

Nu mai vezi, colo pe toamnă,
Ca pe-atunci, curgând din lin
Mustul dulce pe la crame
Și pe prispe buți cu vin;
Nu mai vezi, la grinda casei
Struguri negri 'n clădării,
Azi în grindă sunt răvașe
Boerești, cu datorii;

Nu mai vezi, colo 'n ogradă,
Ca pe-atunci căpiți de fân,
Azi e coasa ruginită
Și e satul la stăpân...
Azi e jale, măi bădiță,
Și pe dealuri și pe lunci,
Nu se mai încinge hora
Pe vâlcele ca pe-atunci...

Câmpu 'i ars și iarbă nu e
Și 'i porumbu-așa sărac...
Pe ogoare 'n loc de grâne
Răsărit-au flori de mac...
Asta 'i nu știu-a câtea toamnă —
Minte bine nu mai țin —
De când nu mai văd, ca 'n vremuri
Până sus pătulul plin...

. . . . . .
Am scos viea de la moară
Și-am pus locul cu trifoi,
Că la iarnă, de-o fi zloată
N'o s'avem ce da la boi.
Părăsit e-acum cerdacul
Și aracii's arși în foc,
Nu mai susură isvorul
Printre sălcii la răstoc...

A secat de mult fântâna
S'au uscat bătrânii nuci
Și's atât de triști și singuri,
Goi de foi, uitați de cuci...
Și nici mierla ce-aveà cuibul
La mijloc, în cel cais,
Nu mai cântă ca odată,
Toate, toate duse-ni-s.....

VASILE G. MILITARU.

„Cu caii la iarbă"

— Schiță —

Soarele coboară încet spre asfințit aruncându-și cele din urmă raze ca o ploae de săgeți aurii peste câmpurile îngălbenite, pe când vitele se întorc dela pășune sătule și mulțumite.

Miriștele, uscate de căldura arzătoare a soarelui de peste zi, se desmorțesc odată cu amurgul.

Ca un văl subțire liniștea se așterne peste văile păturite cu fânețe pe când glas de tălăngi străbate ca un cântec duios până în lunca Ialomiței.

Spre apus cerul pare că s'a aprins. Soarele-i gata să scapete și un fior dulce îți învălue sufletul. In depărtare, Ialomița curge liniștită, între malurile pline de țipirig; trupu-i lucește ca niște zale de oțel în bătaia celor din urmă raze, în țipetele ascuțite ale prigoriilor ce se 'nvârt roate-roate pe d'asupra apei...

* * *

S'a înserat d'abinelea. O liniște adâncă se lasă din văzduh peste cuprinsuri. Pe dâmburi cucuruzul se zugrăvește ca niște umbre negre în noaptea luminoasă. Câte odată un vânt ușor prinde să-i înfioare frunzele și atunci scoate freamete neînțelese.

E liniște. Nimic nu se mai aude. O pasăre de noapte cu sborul ușor, spintecă aerul răcoros și piere. Satul doarme liniștit pe coastă și luminițe s'aprind rând pe rând, clipesc arar ca niște gene obosite...

Câte un câine nărăvaș mai latră din când în când și chiuitul vre-unui flăcău mai înfioară pacea din luncă.

* * *

De cu seară flăcăii s'au îngrijit de merinde și au plecat în tovărășia dulăilor, cu caii la iarbă — pe luncă.

Lisandru a Floarei, un flăcău isteț și bun de gură, a adunat pe cei de-o seamă lui, și când erà luna de o suliță d'asupra stogului din fundul ogradei au pornit. Ce mai flăcăi! unul și unul, îndrăsneți fără păreche, și cu voe bună în toate: râdeau, povesteau, iar la nevoe erau toți o mână.

Au coborât în vale, luând cursul râului — spre zăvoiul Strungului. Luna, răsărită pe muchea dealului, îi mângâià cu o lumină blândă peste fețele arse de soare. Mergeau tăcuți, în țăcănitul și răsuflările scurte ale cailor.

In liniștea nemărginită ce 'nvăluià lunca, tropotele copitelor se auzeau ca niște bătăi surde ce veneau parcă din depărtări, de sub pământ parcă...

N'aveau nici unul, nimic pe suflet, dar liniștea adâncă, tainică, ce domnià peste întinderile pierdute în noapte, le furà inima, și fie-care gândeà, în clipa asta, la doi ochi de mură, la un sărutat furat în pripă, la mijlocelul strâns în bete așa de mândru de-ți fură mințile, la mândra pe care numai gândul o păzește... Numai Dobrin al Morarului nu gândește astfel; lui, o amintire tristă îi întunecă mintea și o jale mare îi cutropește sufletul...

.....Și-aduce aminte de clipele de dragoste, când apucà singur-singurel, prin zăvoiul din luncă, ca să se întâlnească cu Ileana. Erà așa, o noapte luminoasă și frumoasă, ca acum, când o găsì la fântâna Dragului, mai slabă, mai stinsă;... o întrebă: ce are? i-a răspuns că nici ea nici mumă-sa n'au putut ghicì boala, dar, vede că din zi în zi se topește pe picioare, că puterile i se sleiesc, că sfârșitul nu va zăbovì... Apoi când a plecat și a sărutat'o cu atâta drag!... când n'a mai văzut'o din noaptea aceea... simțeà cum capul îi arde în flăcări, i se păreà că aiurează...

Murgu dădù la pas, cu ceilalți cai ai tovarășilor. Drumeagul se întindeà șerpuind, străjuit la stânga de plopi înalți ce'și aruncau umbrele lungi, nemișcate pe iarba umedă, jilăvită de răcoarea nopții.

Ajunseră la o cotitură a drumului; deodată Lisandru a Floarei se sucì în șea svârlind o vorbă: «Da ce mă, vi s'au înecat corăbiile de cobiți așa?

Ceilalți prinseră a râde; numai Dobrin tăcù. O undă de vânt trecù repede și se afundă în stufuł unui lan de mături.

De departe, cine știe unde, murmurul unui caval s'auzeà trăgănat, plângător, ca un suspin dureros, ca o chemare duioasă...

Dar după un răstimp, glasul cavalului tăcù și o liniște de mormânt învăluì iar lunca.

Acum mergeau pe malul apei, înșiruiți unul după altul, pe o potecă. Un țipăt ascuțit de prigorie deșteptă tăcerea și un susur ușor de frunze părù ca o înfricoșare.

Tăceau. Caii mergeau la pas, mai apucau câte o gură de iarbă și grăbiau a'și luà locul între ceilalți.

Lisandru a Floarei tăcù și el cât tăcù dar, nemai putând răbdà, tușì cam

în sec de câteva ori, ca să-și dreagă glasul, apoi prinse a doinì cu glasul lui tremurător :

Foileană de mohor
Și-altă foae de hămei,
Du-mă murgule mai iute,
Că mi-e dor de ochii ei...

Melodia trăgănată a cântecului sfredeleà tăcerea nemărginită până 'n pădurile de plopi, de unde se răsfrângeà apoi ca un oftat îngânat, ca o durere stinsă, ca o nădejde năbușită...

Caii ciuleau urechile și-și încetiniră trapul. Păreà că o evlavie adâncă se coborà în sufletele flăcăilor, frământate de multe doruri, o evlavie care aprindeà mai furtunatec amintirile de dragoste când Lisandru prinse a zice cu glas mai viu :

Du-mă murgule, mă du
La fântâna cu trei nuci,
Câmpului așterne-te
Și ca vântul să mă duci...

Flăcăii se uitau în pământ ; nu scoteau grai ; inimele le erau strânse ca în clește ; gândurile îi duceau înapoi, în sat, la Ileana, care se prăpădise de dragostea lui Dobrin, și o milă adâncă îi învăluià—pentru feciorul morarului.

Dobrin mergeà tăcut cu capul în piept ; îl ridicà rare ori, privind inainte, gânditor, cu ochii osteniți și iar îl lăsà să cadă moale pe piept.

Oftă ușor și flăcăii înțeleseră...

Dădură caii în trap și de odată «Poiana lupului» se arătă luminoasă, după o cotitură a dealului.

Băteau pământul într'un tropot scurt, sforăiau prin nările umflate de goană, flăcăii aplecați, acum, pe oblânc păreau înfipți în șea, cu ochii țintiți în întuneric...

* * *

In preajma unui foc de vreascuri ședeau tolăniți care cum îi veneà mai bine : unii într'o rână, alții culcați pe burtă cu capul sprijinit pe mâini, ascultând povestea ielelor din gura Lisandrului — pe care o auzise și el dela moș Cândea — Dumnezeu să-l ierte !

«Poiana lupului» se întindeà până sub malul Bărăganului ca un covor negru de troscot și de lobodă, din mijlocul căreia răsăreau trupurile cailor ca niște umbre.

Limbi de pară se ridicau din mijlocul vreascurilor luminând în jocul lor tremurat chipurile flăcăilor ce păreau asemeni smeilor din basme.

Caii pășteau prinprejur răsuflând ușor prin iarba rourată, înălțau capetele, mândru, din când în când, spre bolta senină, ascultau în răstimpuri, cu urechile ciulite șoaptele nopții.

Din deșisuri, de sus, din zările înoptate veneau adieri slabe. Focul da

să se stingă; câțiva tăciuni mai mocneau în cenușa vreascurilor. Lisandru suflă odată de 'i rumeni — aruncând câțiva ștuleți de popușoiu, cari, înferbântați începură a pocni împrăștiind împrejur boabe înflorite.

Povesteà încet cu glasul moleșit, cu privirile asupra focului ce se luptà cu moartea.

Unii ațipiră, visând poate, că's purtați, de acele iele, prin văzduh, în cântece de nespusă jale cobitoare — alții nebiruiți de mrejele somnului, ascultau povestea lui Lisandru cu atâta teamă, că ori ce mișcare de iarbă sau susur de frunze, iar fi ridicat, gata să se apere de ori ce ademenire a lor.

Lisandru mai tăceà din când în când își făceà ochii roată ca să vadă caii, apoi iar începeà cu glas domol...

Erà târziu de tot. Pe nesimțite adormiră și ceilalți flăcăi, — ca furați de o vrajă sfântă, și sforăituri prelungi începură parcă o altă poveste.

Dacă văzù astfel tăcù; focul se stinsese de mult, ațipì în curând și el lăsându-și capul să cadă alene pe maldărul de iarbă — făcut căpătâi. Luna se înălțase de vre-o trei stânjeni d'asupra muchei dealului, luceafărul clipeà pripit ca lumina unei candele atârnate pe bolta albastră. Caii pășteau...

Dormiau toți legănați de cine știe ce visuri frumoase! Numai Dobrin cu capul răzimat, stà dus pe gânduri privind spre apă sălciile aplecate peste oglinda mișcătoare a Ialomiței.

Făceà, fără să vreà, pe straja, lângă cai.

Erà o liniște adâncă și aceasta parcă-l înfiorà.

Luna aruncà raze slabe de lumină, albind coamele dealurilor, păturite de verdeață.

Un cântec sfânt, de pustietate, prelung și nesfârșit de greeri se înalță în văzduhul stropit cu flori de lumină, ca o rugă în care o lume măruntă își spune într'un grai misterios, durerile, mulțumirile, admirația pentru tot ceea ce Dumnezeu a creat mai minunat, mai sublim.

Trupul leneș al Ialomiței luà pe alocurea, în bătaia lunei fața oțelului, scăldând pe furiș sălciile pletoase.

Un zuruit de fiare scormoni liniștea. Murgul lui Dobrin se urnì din loc și ridicându-și capul, ciulì urechile: ascultà ceva.

Cum erà culcat, Dobrin se sucì în spre cal uitându-se peste umăr, nedumirit.

Un murmur, tainic de apă, amestecat cu un oftat dureros de caval, pluteau peste întinderi, veneau de departe, veneau odată cu undele, împletindu-se parcă, ca o muzică negrăit de tristă — ca un plânset de fecioară.

Murgul necheză de răsună lunca până în adâncuri — apoi rămase ca împietrit, locului: cu capul ridicat într'o înfățișare de înmărmurire, cu coama răsfirată pe gâtu-i puternic. Ialomița se isbeà încet de maluri, cipciind șoapte de vrajă; aiurit, Dobrin adormì ușor, șoptind în vis: Ilena mea, Ileana!...

ION M. MOLDOVEANU.

CHAPLAIN.

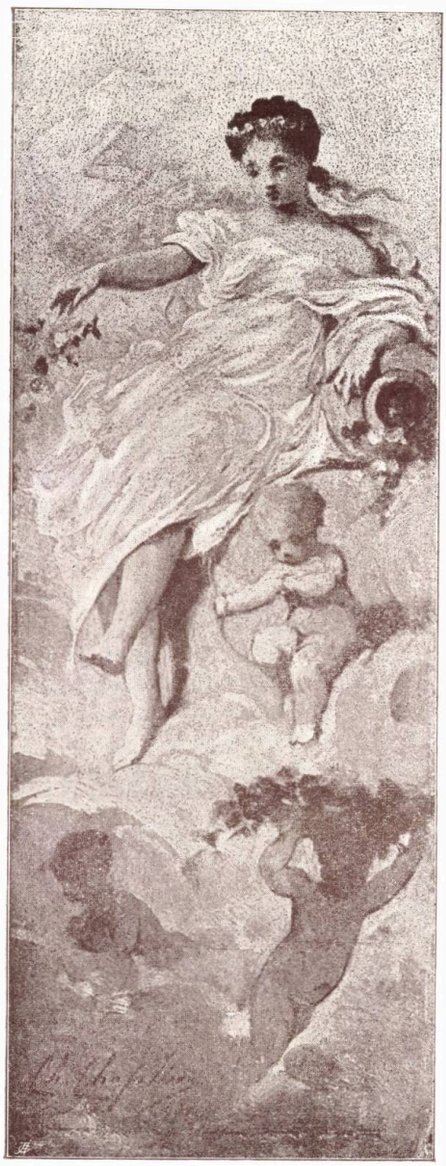

TABLOU DECORATIV.

VERMONT.

HORĂ.

Colecția C. G. Nano.

Lăutare

ăutare, lăutare,
Mult ți-e versul plin de foc!
Lacrimile-mi curg nebune,
De când tu, arcușu 'n joc,
Fermecat îl porți pe strune,
lăutare!

Lăutare, lăutare,
Cea fântână nesecată
De suspine și de jale,
Pentru mine, ferecată
Ţine-o 'n pieptul diblei tale,
lăutare!

Zi de joc, de veselie,
Vre-o cântare măestrită,
Cum zici tu la șezătoare;
Măcar clipe să re'nvie
Inima-mi de-amar zdrobită,
lăutare!

Lăutare, lăutare,
Paznicul comorei pline
De dureri și bucurie,
Fă-ne frunțile senine!
Schimbă doina în chindie,
lăutare!

In ceasul din urmă

viață, nu-mi poți fi aproape
Tu, suflete, nespus de drag —
Păreri de rău au să mă 'ngroape,
Mai mult, păcatul să nu-mi trag —

Și 'n ceasul cel din urm'aș vreà
Aproape, o clipă să te știu,
Atâta, de durerea mea,
Supusă să nu fiu!

Din fața totului trecut,
In jos, privirea să-mi aplec;
Și 'n lumea de necunoscut,
De lângă tine, eu să plec!...

A. PODOL.

Din trecutul nostru

I.

Se știe obiceiul ce există, mai ales în Moldova, că în seara ajunului anului nou oamenii (dela țară mai ales) să umble cu «Buhaiul». — Acesta consistă din un instrument ce imită grosolan mugetul buhaiului. — Oamenii pe când «buhaiul» mugește, fac urări de sănătate și an rodnic — colindă — la cei mai avuți din sat și în special la proprietar, arendaș preot, etc.

In copilăria mea, în satul Radomirești, ce 'i mai ziceà și «Doftoru» din cauză că aparținuse unui doctor necunoscut nouă, oamenii ce veneau cu buhaiul în seara dinspre anul nou, erau ca număr între 10—20 și deja majori. — Impresiunea erà foarte plăcută, și admiram fețele lor liniștite, pletele lor lungi, sumanele lor frumoase, chimirurele late, și seriozitatea, pot zice, maiestatea cu care 'și făceau urarea.

Ei aveau un clopoțel, dar urau în afară de surugii și vizitii ce pocneau din harabnice.

«Buhaiul» ca instrument, se face din o cofă, mai bine zis din o putinică, 'naltă și îngustă, fără toartă, ca acelea ce servesc pentru baterea untului la țară și care aveà gura acoperită cu o piele de oaie bine întinsă și legată la gura vasului. In mijlocul acesteia erà trecută o șuviță de păr, din coada calului, înnodată în dosul pielei și fixată cu un bețișor. —El erà ținut subțioară de un om iar altul cu degetele unse de rășină sau cu apă trage lunecând pe șuviță dela piele spre capăt.

Care este origina acestui obiceiu și cine a întrebuițat mai întâi «Buhaiul».

De sigur că acest obicei trebue să ne vie din orient, poate chiar din Egipt unde *boul* erà foarte mult slăvit.

D-l Burada, distinsul și harnicul cercetător al obiceiurilor noastre ne spune: «Ea reprezintă sărbătorile romane, căci aveau loc după saturnale, fiindcă

Saturn și soția sa Ops, erau considerați ca cei întâi descoperitori ai grâului și fructelor arborilor. — De aceia fiindcă agricultorii 'și au isprăvit culesul diferitelor producte de pe câmp, pe care le au măcinat, și pot fi mâncate, sărbătoresc cultul acestor divinități, (ideia abundenței și a fertilității [1])» (pag. 219). . . . . «e făcut dintr'o putinică sau cofă legată la gură cu o piele de oaie, dubită, formând ca o darabană, în mijlocul ei se află aninată o șuviță de păr de cal, pe care trăgând'o cu amândouă mâinile, schimbând când una când alta și după ce mai întâi le udă cu apă din cofița ce o au cu ei, produce o vibrațiune care seamănă cu răgetul unui bou ce se aude în depărtare, sau mai bine a unui buhai, de unde probabil derivă și numele acestui instrument precum și zicerea a umblà cu Buhaiul» (pag. 220.) — și mai la vale zice:

. . . . . «Origina lui se pierde în întunerecul veacurilor, el nu se întrebuințează decât odată pe an, în ajunul anului nou *și nu se află în uz decât numai la poporul român;* . . . » pag. 220. din: Priveliști și datini strămoșești în Moldova. Colinda cu plugușorul de Th. I. Burada. — *Arhiva. Iași* No. 5. Mai 1909.

Sau ceia ce este curios e că la Neapole și probabil în sudul Italiei se practică același obiceiu.

'L am găsit iarna aceasta la Neapole cu singura deosebire că el are loc în seara din ajunul Crăciunului.

Care a fost suprinderea mea de a auzì în acea zi buhaiul în fața hotelurilor ce se află în partea de jos a orașului pe malul mărei.

Erau vre-o 10—12 băețandri cari cântau în cor, o arie veselă, însoțiți de buhaiu și clopoței. — Impresiunea erà plăcută auzului, dar nu și văzului, de oare-ce în loc de figurile serioase și mândre a le săteanului nostru, te găseai în fața unor băețandri puțin serioși, cam desculți și cam plevușcă de oraș.

Buhaiul lor făcut ca și al nostru se deosebea numai prin aceia că în loc de cofă el era făcut din o mare cutie de tinichea!

Lipsa lemnului și influența industriilor de conserve alimentare mai ales, 'i au forțat la aceasta.

El se numește la Neapole: *Cacavela.*

Expresiunea nu 'mi erà necunoscută, deoarece în Moldova, unde Buhaiul e mai bine cunoscut, cuvântul *Cacavela,* e întrebuințat, pentru a defini pe cineva ușurel și caraghioz, în acela 'și timp.

Faptul că Buhaiul se află încă la Neapol și la o parte din descendenții coloniilor lui Traian, din Dacia, dovedește că el erà, cu multă siguranță, între obiceiurile populațiunei rurale, romane.

De altfel, nu e numai acesta punctul de asemănare ce găsim între obiceiurile dela Neapole (sudul Italiei) și poporul nostru.

---

1) G. Dem. Teodorescu. — Incercări critice asupra unor credințe, datini și moravuri ale poporului românesc. — București 1874, pag. 55,

Cum ajungi acolo observi *văzdoagele* (Tagedes Patula) floarea cea mai populară la noi, răspândită peste tot.

Brânza de burduf, apare în băcăniile populare ca și la noi și ne întâlnim cu frumoșii colaci întocmai cum erà acum 30—40 ani, la noi, deoarece civilizându-ne, ne pierdem și obiceiul colacilor și hulubeilor, care făcură fericirea copiilor și a popilor, nu de mult, la noi.

II.

Unul din obiceiurile răspândite, mai ales la munte la noi, consistă că oamenii să-și întărească talpa opincilor, bătându-le cu cuie, cu capul lat de fer. Toată talpa e astfel înferată, și opinca, fără a fi prea grea, durează mult mai multă vreme.

Care nu a fost surprinderea mea, văzând că nu numai obiceiul opincei îl avem dela romani, dar chiar și acela de ași ferecà opincile.

Vizitând cu de-amănuntul Muzeul așà de important, dela Cluny, din Paris, am găsit dovada acestui fapt.

In prima sală de intrare, la dreapta, în o vitrină, se vede o astfel de opincă ferecată, bine însă conservată, care poartă indicațiunea:

«Semelles de Caligae, chaussures romaines trouvées dans le Rhin».

Iată cum adesea-ori, prin observațiuni, relative la fapte foarte mici, se pot legà fapte importante și stabilì legături istorice, sau raporturi comerciale, ori influențe culturale, ce au avut loc la o epocă, adesea foarte depărtată.

III.

Tot cu ocaziunea vizitării mai în detaliu a muzeilor, în timpul escursiunei mele din iarna aceasta, am găsit în admirabilele colecțiuni romane dela Saint-Germain de lângă Paris, între multe altele și o ciutură, cu lanț, găsită cu ocaziunea săpăturilor dela *Alesia*. Ea are absolut forma și dimensiunile ciuturilor noastre dela puțuri, făcută fiind numai din doage mici de stejar cu trei cercuri și cu o toartă superioară de fier, atârnând de un lanț identic cu ale noastre de acum câteva decenii, pe care le făceau țiganii. Și în aceasta se vede la noi, păstrarea obiceiurilor romane, adânc înfipte în deprinderile populațiunei, din Dacia. Făurarii noștri nu lucrau, decât cum li se cereà, și conform modelelor ce li se dà, după imigrarea lor la noi, cu încetul sau substituit ei, meșteșugarului localnic. Indigenul lucrà de preferință la câmp, iar țiganii robi, lucrau industriile casnice.

IV.

Adesea ne întrebăm care este originea «*Naiului*», instrument muzical, așà de popular la noi, și care se găsește puțin răspândit la alte popoare. Că el

e indispensabil chiar, tarafurilor noastre de lăutari, faptul se explică prin sunetele ce se pot căpătà prin el, și prin natura cânturilor noastre.

Cum voiți, de pildă, să executați în un mod mai natural și mai simțitor arii ca «Doina» și mai ales «Ciocârlia», care este una din cele mai extraordinare bucăți ale muzicei noastre populare și din care se poate ușor vedeà nu numai spiritul adânc de observațiune al poporului nostru, dar și tainile sale sufletești, el care făceà din natura împrejmuitoare, confidenta sa, în timpurile de răstriște și în clipele sale de fericire.

Sau în: *Cercetări asupra danțurilor și instrumentelor de muzică ale Românilor. Almanach muzical de Teodor T. Burada. 1877.* Iași, aflăm că:

«Naiul în timpurile vechi nu se află decât în mâna locuitorilor din șesurile Moldovei și Valachiei, astăzi se află în mâna lăutarilor țigani, cari în timpurile vechi în Moldova și Țara Românească, au fost vestiți pentru cântările lor la muscal (naiu) [1]) pag. 74.

Sau «Naiul» erà cunoscut de Romani și a fost un instrument popular și în Galia, unde locuià un popor, care aveà atâta asemănare cu cel dac, poporul Galic.

La muzeul dela Saint-Germain, cu deosebire, se găsesc multe resturi care confirmă aceasta.

S'a găsit astfel, cam pe toată fața Galiei, la Vichy, Allier, în împrejurimile lui Poitiers, la Vienne, în arondismentul Seinei și ehear în Paris, statuete în terracota, de diferite mărimi și atitudini, care toate poartă în mâini, și în josul gurei, naiul cunoscut nouă și care de mult a dispărut pe acolo (La flûtte de Pan).

Toate acestea poartă eticheta:

«*Risus*, à chalumeaux, terre blanche».

Iată iarăși deslegată o chestiune ce ne preocupă, dacă Naiul l'a luat Românii — prin țigani, cum se cam spune — dela popoarele Asiatice sau Africane (Egiptene) direct, sau dacă îl au dela Romani, și aceștia putând a'l fi luat dela alte neamuri mai vechi — ceia ce cred — sau contemporane vieței lor.

Chiar în țara noastră pe unele sarcofoge, descrise de D-l Tocilescu se vede în reprezentațiuni bachice, cântarea în naiu [1]).

Pentru noi, e încă o dovadă a latinității noastre.

S'a susținut chiar că în timpurile preistorice, «perioada precolombienă» s'a cunoscut Naiul și în sudul Americei. Astfel s'a propus spre vânzare muzeielor franceze diferite instrumente în teracotă între care și un naiu. Din fericire, grație metodei introduse de D-rul Macage, în studiul acestor instrumente, s'a constatat că cel propus era o imitație modernă! Incă odată o dovadă de precauțiunea mare ce trebue să aibă colecționarii.

---

1) Dionisie Fotino. Istoria Generală a Daciei, București, 1859, tom. III, pag. 239.

1) Vezi: Monumentele Epigrafice și sculpturali al muzeului național de antichități din București. — Partea II, pag. 544. București, 1908.

V.

Se cunoaște obiceiul ce-l au Românii de a pune câte un ban în mâna morților. Grație acestei deprinderi, adesea cimitirele devin un mijloc de deslegare a unor chestiuni de numismatică.

Există oare acest obiceiu la Romani? Cu certitudine da.

In acel admirabil muzeu *Carnavalet*, dela Paris, sunt adunate și obiecte din Epoca Romană, și găsite în un cimitir păgân, din Faubourg St. Jacques, din secolul al III-lea, după Christ.

Acolo sunt expuse aceste «*Monnaie de Naulage*», care erau găsite în genere în mâna dreaptă ca la noi, dar și în gura mortului, la picioare și chiar pe un ochiu.

Adesea cei mai avuți, poate și mai păcătoși, puneau numeroase monete în un vas la picioarele mortului lor.

Deci aceleași obiceiuri și în Galia cucerită de Romani, ca și în Dacia, cu deosebire însă, cu totul în avantajul nostru, că aici, s'au păstrat cu sfințenie toate aceste obiceiuri străbune, până în zilele noastre.

Iată de ce acest popor nu a putut fi stârpit și desnaționalizat, fiindcă el aveà în totul și cultul și mândria originei sale alese.

VI.

Cunoaștem cu toții acele frumoase vase, rotunde, pare mai mult făcute de fantazie, decât spre a răspunde unui serviciu real, ce ar puteà aduce, și care recapătă acum, din nou, oarecare importanță, servind ca obiecte de ornament în casele noastre, după cum se mai aflau, tot cu această destinațiune, în casele sătenilor, dela munte mai ales, nu de mult timp.

Cele cu picior, poartă în Mușcel numele de: Ţurloiu.

Sau în colecțiunea Carnavalet găsesc din epoca Romană, un vas identic care poartă numele: «Bidon de voyage, IV-me siècle,» unul din ele purtând chiar o inscripție.

Incă o dovadă despre influența romană la noi.

VII.

Cine nu-și aduce aminte, dintre cei ce au azi 60 ani trecuți, cum la țară și până mai în coace, în cătunele depărtate din munte, sătenii 'și măcinau singuri mălaiul cu niște mori de casă, — râșnițe — ce le mișcau cu mâna. Inainte de timpul mâncărei, și pe când apa fierbea în ceaon, un copil sau femeia casei râșnea boabele necesare pentru facerea mămăligei. — Când nu erà încă porumbul se râșnea grâul, și mai ales meiul și orzul cu care se făceà *pită* sau mămăligă.

Se găsesc însă prin sate astfel de râșnițe. — Ceia ce e demn de sem-

nalat e că aceste intrumente, făcute din două pietre și cu un mâner de fer sau lemn, sunt absolut identice cu cele romane. — Dintre acestea se găsesc numeroase în țara noastră. Chiar în colecțiunea mea am două găsite la Romula (Reșca) din Romanați, una la Răcari și alta la Roșia din Gorj. Toate au factura română. — Mai am încă una — un fragment — găsită la Cetățuia Dălbocița, din Mehedinți, care poate fi romană sau medievală. Ea a fost găsită cu un hârleț grosolan făcut în fer, lucrare de tot primitivă. E constituită, după colegul Munteanu-Murgoci, care 'mi o oferì, din o rocă eruptivă tânără, cu grăuntele mare, un trachit. Iară ceia ce este interesant e că acest trachit nu există decât în Transilvania, de unde deci a fost adusă.

Un studiu ce fac acum asupra acestei chestiuni, precum și a ciocanelor de peatră aflate la noi, va fi publicat în curând.

E curios a se stabilì astfel legăturile noastre comerciale de pe vremi.

O altă moară romană, a fost găsită, în timpul expoziținei, la dreapta suirei la Gara Filaret, în lösul galben, ce constitue colina, destul de adânc, și care în urma intervenirei mele a fost oferită Statului și se află la Palatul Artelor.

In muzeul Carnavalet, la Paris, se află o astfel de râșniță; moară romană, căria i s'a reconstituit cadrul de lemn și care e absolut identică cu cele romane, găsite la noi în pământ și ca cele române, ce se mai află încă prin văile munților.

Incă o dovadă a păstrărì obiceiurilor romane, aduse din Italia în Galia, unde e dispărut și în Dacia, unde se mai păstrează încă.

De altfel, acum că am văzut de aproape și Italia, m'am convins mai mult, ca ori când, despre adâncile rădăcini române, înfipte puternic în solul Daciei.

București, 7 Iulie, 1909. **Dr. C. I. ISTRATI**

Floricele de cicoare

Floricele de cicoare,
Ochii dragostei dintâi,
O vară m'ați dezmierdat;
Toată inima v'am dat...
Azi, n'am nici un căpătâi,
Floricele de cicoare!

Vecina clevetitoare
Mânatu-va la streini...
Vai de trai, cu răi vecini!
Doru-vă inima-mi frânge;
De-ați ști voi, cât ați mai plânge,
Floricele de cicoare!

Inturnați-vă 'napoi,
Floricele de cicoare,
Vecina de lângă noi
Măritată-i în alt sat,
Doar pentru voi, m'am rugat...
Floricele de cicoare!

A. PODOL.

Allah Ekbèr! [1]

Stambulul doarme. Prinsă în catene
Stă 'n port corabia ca fermecată,
Și Bosforul sub bolta înstelată
Cu șiru-i lung de maestoase scene

Un vis mi-aduce pe-obosite gene
Și prind s'adorm... *Allàh Ekbèr!* deodată
S'aude din giamia 'ndepărtată:
E muezinul care 'ngână-a lene

Că-i ceasul rugei. Și prelung a vaer
Chemarea-i tremură 'n pustiul aer,
Și tot mai rar ecoul îi răspunde...

Și 'n umbre rătăcind încearcă 'ntruna
Pe luciul nestatornicelor unde
Apusu-i nimb să-și prindă — Semiluna...

---

1) „Lucrarea d-lui N. I. Apostolescu, colaboratorul nostru, aducând acum din nou în discuție influența unor poeți francezi asupra unor poezii române din trecut, credem potrivit de a pune față în față, mai mult ca o curiozitate, trei poezii în limba română a d-lui J.-B. Hétrat, poetul cunoscut, cu aceleași poezii traduse, — mai bine *regândite* — de d-sa în limba franceză, și, vice versa, o poesie concepută în limba i maternă, adică cea franceză, și apoi *regândită* și tradusă în limba română. Din alăturarea lor se va vedea că chiar pentru același autor, o traducere diferă—uneori în mod chiar foarte simțitor,—de modelul ei din altă limbă, când autorul cunoaște amândouă limbele, și se aprofundează în firea fiecăreia din ele. Plagiatul, ordinarul plagiat, împutat, cu drept cuvânt, multora din autori, mai cu seamă celor vechi, fost-a oare, pe lângă altele, și efectul necunoștinței în destul de bine a limbelor ce ei întrebuințau?

N. R.

Allah Eckber

Sur le pont du Trois-mâts à la blanche carène
S'étalant au milieu des navires du port,
Rien ne bouge, — et là-haut, ivre des rêves, dort
La Cité des Sultans, plus esclave que reine...

Tout se fait, quand soudain une voix claire et pleine
Du haut d'un minaret, avec un lent effort
Jette un *Allah Eckber* dans l'air qui semble mort
Au-dessus des reflets de la mouvante plaine...

Et pendant que, dolent, le muezzin austère
Clame, les bras au ciel, l'appel à la prière
Que l'impassible écho retremble en décroissant,—

Parmi l'ombre vaguant, pour ressaisir les traces
De son nimbe jadis redouté,—le Croissant
Se cherche éperdument dans les ondes fugaces...

Victus

(Le Veau d'or ricanart)

—Je t'ai vaincu, Seigneur! Ton vaste ciel est vide!
De plus en plus de toi s'eloigne l'être humain...
Et lorsque le desir de vaincre arme sa main,
Pour raviver ainsi la haine fratricide,

Ce n'est plus dnvant toi qu'il se prosterne, avide...
Et qu'un hommn au coeur droit, à l'esprit large et sain,
Poursouive un but meilleur, il lutteroit en vain
Tant qu'il ne cède pas à snon pouvoir perfide...

(Le ciel s'assombrit; des foudres éclatant. Le Veau d'or de plus en plus insolent)

Ton impuissant courroux n'inspire plus la peur
Qu'aux sots!... Tandis que moi qui t'ai vaincu, Seigneur!
Regarde donc comment je fais trembler la tourbe.

S'entr'égorgeant sans trêve au son tentant ge l'or!

(Le Seigneur courroucé)

— Vil être, assez...

(Le Veau d'or triomphant)

— Ton monde est donc plus vil encor
Si j'ai uu, sans efforts, le plonger dans la bourbe.

Victus

(Viţelul-de-aur rânjind la cer)

— Eu te-am învins, stăpâne! Deșert ți-i ceru 'ntins!
Privește-ți gloata care, de patimi îmboldită,
Spre tine nu-și mai duce privirea ațintită,
Ci mi-i robită mie!... Nu vezi că te-am învins?

Nălucă ți-i puterea, și-a mea — altar nestins!...
De 'ntâmpin câte-odată vre-o minte mai cinstită,
E rar să nu se-abată, de nadă-ademenită,
Din culmile-i senine, și... înc'o stea s'a stins!

(Se 'ntunecă cerul; fulgere sclipesc; Viţelul-de-aur mai îndrăsneţ)

Degeabă-ți mai răsună neputinciosul tunet
De care-și râde ceata că de 'nvechite glume,
Pe când — privește-ți turma cucernic cum se 'nchină,

Coprinsă ca de friguri, l'al aurului sunet!

(Stăpânul în mânie)

— Destul, făptură hâdă?

(Viţelul-de-aur triumfând)

— Mai hâdă-i a ta lume,
Dac'am putut, Bătrâne, s'o prăbușesc în tină.

Vae Victis

Suant des pleurs de sang, et sans trêve à l'affût
D'un mirage lointain, le troupeau de Panurge
Aveuglément soumis à ses meneurs, s'insurge
Contre ses dieux d'hier, au nom de son salut...

Plus de cieux ni d'enfers ! Tout est mis au rebut,
Tout sauf l'envahissant, l'éternel Thaumaturge
Dont les prêtres jaloux veilllent à ce qu'on purge
La terre du trop plein, pour arriver au but...

C'est le Veau d'or, fier dieu de la tourbe bipède
Que ronge un mal profond défiant tout remède
Et tout effort humain : car l'agneau se fait loup...

Et sur sa roche à pic l'Omnipotent se cabre,
Hideux et ricanant, pour embrasser d'un coup
Les foules s'égorgeant dans leur danse macabre

Vae Victis

n lacrimi și în sânge scăleată ne 'ncetat,
Imensa lumei gloată în tabere 'mpărțită,
Își tot creează idoli pe care — apoi, pripită,
Și-i sfarmă ca și Negrul fetișu-i adorat...

Rămâne însă unul de veci nestrămutat,
Și crește-a lui putere tot mai nemărginită.
Se 'nchină lui, alături cu ceata flămânzită,
Și cei sătui și Crezii și mândrul potestat!

E El! Vițelul de aur, ce duce 'n a sa urmă
Mulțimele de patimi neînfrânate — atinse, —
De patimi care schimbă, pe rând, în lup și mielul...

Și de pe soclu-i Zeul cuprinde 'ntreaga turmă
Ce-i cântă osanale, cu brațele întinse
Pășind peste cadavre ca să-și atingă țelul.

J.-B. HÉTRAT.

Florile podoabei mele

Patru roze la piept pui?
Vor cădeà — să le rădice,
De potrivă-ți pe aice,
Nimeni nu-i!

— «De or cădeà — să le culeagă,
«Mi-ar veni cine nu-mi place;
«Sub picioare, praf le-aș face
«Și, destul o să 'nțeleagă,
«De-ar veni să le culeagă !...

«Florile podoabei mele,
«Bucuroasă le-oi dà toate,
«Cui va arătà că poate
«Vrednic să fie de ele,
«Florile podoabei mele!...»

COLINDA CU BUHAIUL ÎN MOLDOVA.

Mănaţi măi, hăi, hăi!

Reânviere.

Potopul de clipe, etern zburător,
O limbă de clopot atinge în zbor,
Răsună tăria, ecouri se strâng
Și 'n auzul ernei, toate se răsfrâng.

In plânsete, iarna o pleacă 'n pustiu;
Trezește-se firea din somnu-i târziu,
Vin unde de aur, obrajii, de-i scald';
Haina i se țese de senin și cald.

Iar vălul cel gingaș din stele de-argint,
Căldicele raze îl distramă 'n cânt
De vânt ușurel, distramă-l cât pot
Și iată că vălul râsipitu-i tot.

Șiroaie de picuri din streșini se scurg,
Zglobie pâraie pornescu-se, curg;
Săgeți aurite picurii pătrund,
Pâraiele toate rând, pe rând s'ascund.

Și vântul și caldul pe urmă-le vin,
Sbicesc cărărușe; de flori câmpu-i plin;
Voioase copile, să le-adune, zbor;
Din ghiocei salbe gătesc sânul lor...

In luncă și crânguri, oaspeții s'adun';
De cântul lor vesel văile răsun';
Pripite izvoare pribegesc doinind,
Cu mers legănat pe prund ropotind.

Din sânul câmpiei, pe întinsul tot,
Fărâme de viață fețele își scot;
Aevea să vadă mândra primăvară.
Cum râde poiana! codru-i tânăr iară!

Și zările iarăși de farmec sunt pline;
Dragul de viață încet iar revine,
Pătrunde și 'n inimi zdrobite de mult;
Bătrân ca și tânăr șoptirea i-ascult'...

La glasul vieții dureri amorțesc,
Dorurile 'n suflet tresar, se trezesc;
Robește-ne dorul de dus, de iubit;
Trecutul visează de clipe-ațipit...

Prin iarbă, prin flori lumea tăinuită,
Izvor, păsărele, pădure 'nverzită:
Slăvirea eternă, în cor toate o cânt'
Domnului vieții puternic și sfânt!

A. PODOL.

Cronica literară și artistică

Romanticii francezi și România. — Sub titlul acesta Emil Faguet, eminentul critic și academician francez, publică, în jurnal *des Débats*, un articol privitor la cartea d-lui N. I. Apostolescu, despre care am vorbit în numărul trecut al Revistei. Ne facem o adevărată plăcere de a reproduce în întregime acest articol și de a pune sub ochii cititorilor noștri aprecierile atât de elogioase ale marelui scriitor francez asupra lucrării compatriotului nostru.

«D. Apostolescu, zice Emil Faguet, a făcut, în urma unor investigațiuni stăruitoare și foarte bine călăuzite, o carte excelentă asupra uneia din chestiunile cele mai interesante, și anume asupra influenței literaturii romantice franceze în România.

Intemeiat, atât pe cât e cu putință de a fi cineva, și îmi vine să adaog: poate chiar mai mult, asupra literaturilor franceză și română din veacul XIX, și nu numai asupra acestor două literaturi, dar încă și asupra literaturii franceze clasice, și neignorând nici pe Ronsard și pe du Ballay și chiar pe Delille și Anaïs Legalas, d. Apostolescu a pus într'o lumină curată și hotărâtă tot ceeace literatura română datorește literaturii franceze, de care Românii între anii 1820 și aproape până la 1900, au fost, s'ar puteà zice, ca îmbătați. El ne arată pe poeții români inspirându-se continuu, într'un chip liber de altfel și știind să rămâie originali într'o foarte largă măsură, de către Chateaubriand, Lamartine, Victor Hugo, Musset, Gérard de Nerval, Lamennais, Michelet, foarte puțin de Vigny, de loc, îmi pare, de Leconte de Lisle, fiindcă Vigny și Leconte de Lisle sunt pesimiști și, fiindcă Românii, lucru despre care îi felicit, au înaintea vieții un curaj înplântat până în măduva oaselor; dar, în sfârșit, însușindu-și în sufletul lor, toată seva și toată substanța romantismului francez, asimilându-și-o, întocmai cum scriitorii Pleiadei, în momentele lor de originalitate, își asimilau poezia Grecilor și a Romanilor.

D. Apostolescu ni-i arată atentivi la două lucruri, dintre cari cel dintâi este: de a primi cu putere impresia frumoaselor lor citiri, și al doilea: de a lăsà această impresie să se *transforme* într'înșii spre a puteà deveni sau redeveni în mod excelent personală. In privința aceasta nu există un alt studiu mai topic, mai minuțios, mai practic, mai profitabil asupra faimoasei «imitațiuni originale», decât studiul pe care l'a dus în chip sever și la bun sfârșit d. Apostolescu.

Aduceți-vă aminte de exemplu de versurile lui Vigny:

> Qu'il est doux, qu'il est bon d'écouter des histoires,
> Des histoires du temps passé;
> Quand les branches d'arbres sont noires;
> Lorsque la neige tombe et couvre un sol glacé.

Și citiți acest poem de Alecsandri, cel mai original de altfel, după părerea mea dintre poeții români:

> Des hauteurs du ciel noir, du sein obscur des nues,
> Comme un immense vol de papillons pressés,
> La neige tombe au loin; sur ses épaules nues
> La terre sent courir de grands frissons glacés.

Il neige, nuit et jour. Le sol à sa surface
D'une armure argentée a les reflets luisants;
Dans les cieux le soleil se voile; ainsi s'efface
Un rêve de jeunesse au cours lointain des ans.

Tout est blanc; le vallon, la plaine, la montagne;
Comme des spectres blancs s'allongent les ormeaux;
Sous la blanche fumée, au loin, dans la campagne,
Aparaissent les toits des bourgs et des hameaux.

Mais soudain le soleil a percé les nuages,
Caressant l'océan de neige radieux:
De rapides traîneaux courent dans les villages,
On entend des grelots le tintement joyeux.

Dacă aceşti poeţi, imitatori pasionaţi, n'áu părut destul de personali şi de originali, de altfel ca şi cei din Pleiada noastră, aceasta vine din pricină că ei sunt patrioţi ferbinţi, de unde urmează că, dela cei pe cari îi imită, ei nu împrunută decât ***temele***, decât ***ideile*** generale şi legile generale de compoziţie, întocmai ca La Fontaine care a zis cu atâta dreptate despre el însuşi:

Je ne prends que *l'idée* et les tours et les lois
Que nos maîtres suivaient eux-mêmes autrefois.

Dar, fiindcă ei sunt foarte patrioţi, nu vieţuesc şi nici nu voesc să vieţuiască din viaţa celor pe care îi imită. Dacă am fi avut o mitologie, ei nu ne-ar fi împrumutat'o şi nu ar cântà zeii noştri, cum Ronsard, şi amicii săi, şi urmaşii săi, au cântat pe zeii vechei Grecii. Poeţii români ne împrumută ideile noastre, năzuinţele generale, ***punctele de vedere*** şi atitudinile noastre dinaintea naturei sau dinaintea sufletului omenesc; dar, mai departe de aici, când ei cântă, pun în versuri natura *lor*, pământul *lor*, cerul *lor*, inima *lor* şi dragostile *lor*. Patriotismul *lor* îi salvează de primejdiile admiraţiunii. Ei sunt patrioţi şi iubesc trecutul *lor*. Unul din idealurile acestea, îi face să iubească pe celălalt, şi de altfel unul şi altul sunt aproape acelaşi lucru; căci nu iubeşte cineva cu adevărat ţara sa, decât când o iubeşte în chip ***radical***, adică până în rădăcinile ei, până în trecutul ei depărtat, în trecutul său legendar şi tainic. — «Ceiace a lipsit Grecilor, a fost faptul de a nu fi fost greci, ziceà cineva; ei iubeau fiecare orăşelul său, dar nu iubeau *Grecia*. — Te înşeli îi răspunse alt cineva; ei iubeau Grecia, toată Grecia, marea Grecie, fiindcă iubeau pe Omer».

Tot în chipul acesta poeţii români dintre 1820 şi 1900 au fost sau foarte mari poeţi, sau mari poeţi, sau poeţi foarte distinşi. D. Apostolescu ni-i face cunoscuţi foarte de aproape, ni-i arată foarte simpatici şi aduce de asemenea un servicui însemnat istoriei literaturei europene.

Această carte sosește foarte bine la ceasul ei. E o lucrare care are înţelesul opurtunităţii. Este, în adevăr, în acest moment, cum se ştie, o ridicare de scuturi şi de arme contra romantismului francez, acest bolnav, acest râios dela care ne vine tot răul, tot răul literar, tot răul politic şi tot răul moral. Acestor reprezentanţi principali şi şefilor acestei cruciate li se răspunde de obiceiu: «S'ar zice auzindu-vă cineva, că romantismul este un lucru unic francez. Dar el este un fapt european! A fost o explozie romantică în Anglia, în Germania şi în Italia. Cum se face că romantismul care e cauza, după voi, a scăderii Franţei, n'a fost de loc aiurea o cauză de slăbiciune, de enervare şi de decadenţă?»

Cuvinte la care ei răspund că este romantism şi romantism şi că romantismul francez este nesănătos, dar romantismul german este cel mai sănătos din lume.

Să admitem lucrul; când însă, e chiar ***romantismul francez, el însuşi*** care e transportat într'o altă ţară, ce se întâmplă?

Se întâmplă, ne spune d. Apostolescu, pe care suntem siliţi de-al crede până la un punct, că efectele sale morale sunt excelente. Toţi poeţii români sunt elevi ai romantismului francez şi toţi sunt patrioţi, optimişti, altruişti, plini de speranţă, arzători chiar de speranţă, admirabili de voinici în faţa vieţii şi pentru viaţă, înaintea viitorului şi pentru viitor. Ei au cele mai bune şi cele mai frumoase sentimente din lume.

Ce se poate răspunde la aceasta? Se va răspunde că a trebuit ca poeţii români să fie foarte virtuoşi pentru a rezistà la contagiunea viţiului şi adânc de sănătoşi spre a fi fost refractari virusului cu care s'au jucat. Doamne, se poate răspunde totdeauna ceva.

EMILE FAGUET.

Almanahul Industriei şi Comerciului, pe anul 1909, un volum apărut sub direcţiunea d-lui Zoltan Zoldy. Almanahul acesta de interes practic pentru lumea industrială şi comercială a apărut anul acesta îmbunătăţit şi sporit, şi industriaşii şi comercianţii noştri vor găsi într'însul toate informaţiunile şi datele ce-i privesc în de aproape şi le sunt de folos. Prezentată cu o îngrijire de cifre statistice remarcabilă —mai ales pentru noi Românii, unde cifrele sunt sau lăsate de-oparte sau fantastice,— şi cu o abundanţă de izvoare de informaţii cu totul excepţională, această lucrare face onoare direcţiunii ei din orice punt de privire ar considera-o cinevà.

Cât despre ideile serioase ce sunt semănate în ea şi despre interesul deosebit ce prezintă datele ei, nu avem decât să reproducem câtevà linii, spre pildă, din felul cum este caracterizat *anul 1908*, spre a ne convinge numai decât:

«Anul 1908 a fost un an de depresiune economică în lumea întreagă.

Criza monetară, izbucnită la sfârşitul lui 1907 în Statele-Unite, s'a transformat repede într'o criză economică care s'a întins asupra Europei şi lumei întregi. Evenimentul acesta fusese prevăzut dinainte. Prosperitatea ajunsese la punctul culminant în 1906 şi la începutul lui 1907. 1906 a fost un an strălucit. Afacerile rentau de minune. Intreprinderi peste întreprinderi se întemeiau fără de încetare. Preţurile materiei prime ajunsese la nişte preţuri extravagante. Comenzile nu veneau: năvăleau. In asemenea condiţiuni, speculaţiunea aveà firește un câmp larg deschis. Cursurile acţiunilor, ale tuturor acţiunilor: industriale, comerciale, agricole, rente de stat, etc., cotau sus de tot.

Urmarea fu cea firească. Prosperitatea şi nevoia viu simţită de bani, nevoe explicabilă prin numărul cel mare de afaceri ce se înfiinţau mereu, prin avântul extraordinar al producţiunii şi prin mărirea tuturor întreprinderilor vechi, adusese o restrângere a capitalurilor şi a disponibilităţilor monetare existente. Banii se plăteau scump. Supra-capitalizarea şi speculaţiunea exagerată împingeau la criză. Coarda fusese prea întinsă ca să nu se rupă.

Crachul izbucni întâiu în centrul speculaţiunii: în New-York, la începutul ultimului trimestru al anului 1907. A fost de ajuns să se ştie că o singură bancă de depozit din New-York are greutăţi, pentru ca panica să cuprindă întreaga populaţiune. Istoricul acestei crize este, credem, încă în amintirea tuturor.

Odată criza apărută în America, ea se întinse asupra lumei întregi. Banii dispărură ca prin farmec. Foarte mulţi îşi retrăgeau depozitele şi nu mai voiau să le elibereze. Scontul se urcă la nişte procente neatinse de decenii. Banca Angliei urcă scontul la 7 %, Banca imperială germană la 7 ½ % şi Banca noastră Naţională la 8 %....

Depresiunea aceasta însă a avut şi are folosul ei. Ea a netezit drumul spre o nouă prosperitate economică, înlăturând tot ce erà superfluu. In definitiv, în afară de Anglia, unde cea mai neînsemnată criză măreşte într'un chip neliniştitor pauperismul şi — puţin — de Germania, unde industrializarea pronunţată a făcut ca de asemenea vremile grele să se simtă foarte greu, depresiunea n'a fost nicăiri din cale-afară supărătoare. In Statele-Unite ale Americei de nord, criza a avut la început de urmare întreruperea şi închiderea a foarte numeroase întreprinderi. O mare mulţime de uzine, fabrici şi ateliere şi-au redus personalul şi lucrătorii la jumătate. Din pricina aceasta, reemigrarea în Europa a luat la începutul anului 1908 nişte proporţii aproape uimitoare. In curând însă lucrurile se liniştiră şi peste Ocean. Graţie măsurilor radicale luate de industriaşi, adică a suspendării sau înjumătăţirii producţiunii, stocurile considerabile de mărfuri se putură scurge şi nu peste mult viaţa economică începù să-şi reià înfăţişarea ei normală. Comenzile începură să curgă din nou şi fabricele reprimiră cea mai mare parte din personalul cencediat. Azi, situaţia în America e mulţumitoare.

In ce priveşte ţara noastră, depresiunea economică generală s'a resimţit puţin. In industria de petrol şi la bănci, comanditate în mare parte de capital strein, a fost oarecare jenă, dar numai în direcţia extinderii afacerilor. In industria de petrol, o parte din lucrările proectate nu s'au putut săvârşi, din lipsa de bani. Incolo, situaţia a fost normală. Budgetul pe 1907—8 încheiat la 30 Septembrie 1908, a înregistrat cel mai mare excedent pe care l-am avut vreodată: 64 milioane lei.

Dacă recolta ar fi fost bună, anul, cu toată depresiunea de peste hotare, ar fi fost admirabil. Dar, deşi recolta a fost mediocră, trebile au mers totuşi binişor. Incasările statului n'au suferit, vămile au continuat a dà plusuri remarcabile, comerţul a

rezistat cu succes, iar industria a lucrat ca în anii cei buni; ba mai mult încă, o mulţime de întreprinderi industriale şi comerciale noui s'au înfiinţat în cursul lui 1908, după cum dovedesc datele ce dăm în lucrarea de faţă.

Banca Naţională care, la sfârşitul lui 1907, aveà un scont de 8%, l-a scoborît treptat-treptat la 7%, la 6% şi la 5%, unde e şi azi. Aşezământ de emisiune însă şi regulatoare a creditului, Banca Naţională a fost ţinută faţă de împrejurările din afară, la oarecare rezervă. Din pricina aceasta, atât stocul metalic cât şi portofoliul şi biletele puse în circulaţiune, se prezintă anul acesta cu cifre mai mici ca în anul trecut, după cum arată tabelele amănunţite ce publicăm la capitolul întitulat «Banca Naţională».

Schimbul a fost şi el relativ bun. Cecul asupra Parisului, Berlinului şi Londrei a fost aproape tot aşà de eftin ca şi în anii cu recoltă bună. In timpul crizei orientale a trecut însă de 1½%; încolo s'a menţinut în cursurile obicinuite, după cum se vede din tabelele ce publicăm la capitolul privitor la «Bursa în 1908».

Rezultatul acesta este foarte îmbucurător, fiindcă arată că situaţia noastră economică este aşà de solidă încât suntem la adăpostul oricărei zguduiri, de orice natură ar fi ea. Revoltele agrare şi nişte recolte mediocre au trecut fără să lase urme apreciabile. Suntem prinşi de curentul progresului economic şi mergem mereu înainte pe această cale».

Din pasajul acesta, se vede şi stilul cărţii, un stil simplu, nervos şi preciz, cum rareori întâlnim în cărţile comerciale.

I. NESTOR.

Sălonul oficial din 1909.—După multe şi multe anunţuri prin gazete, în care se asigura reînvierea Salonului oficial de pictură şi sculptură ca un eveniment fericit; după alcătuirea unui regulament—la noi nu se poate face un pas fără regulamente—după care urmà să se întocmească salonul; după abrogarea peste câteva zile a unor articole greşite din acel regulament şi înlocuirea lor cu alte dispoziţii noi; în sfârşit după o nouă amendare a aceluiaş regulament—dovadă indiscutabilă de competinţa celor cari îl făcuse şi-l refăcuse—se arătă, înfine şi salonul oficial românesc, trezit din letargia lui de mai mulţi ani şi,—în afară de cele câteva talente cunoscute şi neoficiale—apărură în el figurile de cimitir de odinioară, crezute de mulţi ca înmormântate şi putrezite, ale unor pictori ce nu mai făceau pictură, şi cari vorbind la dreptul n'au făcut niciodată pictură în înţelesul artei. Aspectul salonului fu totuşi comic, deşi era macabru. Mic, întunecos aproape catacombic, el îşi desfăceà pe pereţii trişti toată sărăcia, şi toată răceala. şi toată neînsemnătatea lui. Ici colori strigătoare de începători, dincolo măzgăliturі nediscifrabile, mai departe, vechituri ridicule cu tendinţe de pictură clasică, printre cari se pierdeau cele 10—15 bucăţi de artă serioasă. Caracteristica, pururea vrednică de milă, pururea săracă, pururea inconpetentă a oficialităţii noastre, isbeà pe oricine dela prima aruncătură de ochi. Noul născut, se născuse mort! Dar deşi mort, politicianismul orb care nu putuse prevedeà această naştere nenorocită anunţase de astă dată daruri ca pentru un mândru făt-logofăt din poveşti. Dar cine să deà darurile, cine adică, să cumpere lucrări din expoziţie?

Comisiunea regulamentară erà compusă din artişti; artiştii sunt interesaţi în cauză; o nouă amendare la regulamentul, amendat dejà, noi membrii desinteresaţi în comisiunea cea veche, un adevărat chiloman ministerial cu numirile, cu schimbările şi cu adresele membrilor. Dar în sfârşit, comisiunea se arată complectă, desinteresată bine-voitoare. Ea se puse pe cumpărat, deocamdată numai nominal. Regulamentul zice să se cumpere numai de la cei medaliaţi, cari fusese medaliaţi de comisiunea dezinteresată a artiştilor: medaliele nu sunt bani, în ele e numaai prestigiul artei!... Umblă, se întoarce, se răsuceşte comisiunea şi, în cele din urmă nu cumpără decât o singură lucrare a medaliatului director al şcoalei de bele arte din Iaşi! Era prea puţin! Se dă atunci o altă interpretare regulamentului: să se cumpere şi de la cei nemedaliaţi: se cumpără şi de la cei nemedaliaţi! Când, însă, să se bage mâna în sac, sacul gol, banii erau numai în mintea comisiunii deocamdată, fiindcă se uitase să fie trecuţi în budgetul Ministerului!

Vor trebui deci, ca artiştii recompensaţi să aştepte până la toamnă, când se va reface bugetul!... Et voilà!...

SILVER

P. S. Dacă însă cu întocmirea Salonului oficial s'a urmat cărarea aceasta atât de întortocheată, cu decoraţiile date de minister artiştilor noştri s'a urmat o cale dreaptă: s'a dat medalia bene-merenti *clasa I* la, aproape, toţi cei fără talent, şi s'a dat *clasa II* la, aproape, toţi cei cu talent: aici a fost cel puţin o normă,

S.

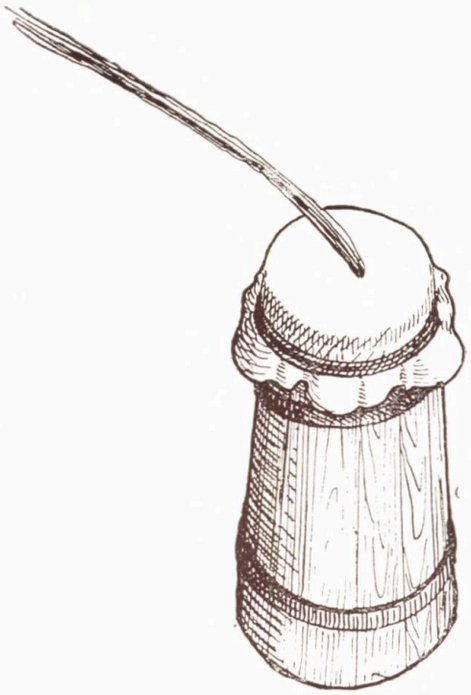

„Buhaiul".

Ciutura găsită la Alesia. Muzeul dela Saint-Germain, lângă Paris.

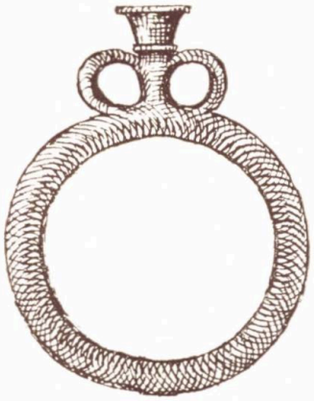

Bidon de voyage, IV-me Siècle. Muzeul *Carnavalet* din Paris.

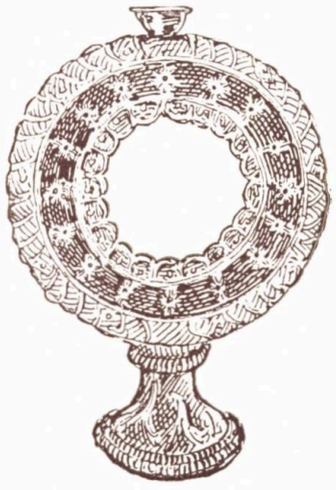

„Turloiu" cu picior, din regiunea muntoasă. Există şi fără picior.

Cărţi şi reviste străine

Les sept femmes de la Barbe-Bleue et autres contes merveilleux, de Anatole France. Volumul de faţă al fermecătorului scriitor francez este ca şi altele ale sale plin de povestiri fără vr'o intrigă, fără omoruri, fără căsătorii şi adultere, fără întâmplări extraordinare. Totul în ele se reduce la mici incidente abia schiţate în treacăt, dar totul în ele se bazează pe spiritul nesfârşit al autorului, pe ironia lui reţinută şi, prin aceasta chiar, aleasă, pe scepticismul lui uşor, surâzător, plin de înţelepciune, pe erudiţiunea lui extraordinară din care nu ne dă decât sucul cel mai quintesenţial, pe muşcăturile lui satirice, de care nu scapă nici o instituţie, nici o profesie omenească, nici un fel de om. Să luăm, spre pildă, povestirea *Cămaşa*. Doi sfetnici ai regelui Christof sunt în cercetarea cunoscutei cămăşi a unui om fericit. Cercetarea durează atâta timp cât îi trebue lui Anatole France să ne reveleze mizeria diferitelor stări cari par a făgădui omului fericirea. E numai arta lui Anatole France de a scrie care te face să citeşti până în capăt o povestire aşa de simplă cu care orice alt autor te-ar adormì. Tot aşa cu alte povestiri, în care, ca subiect, nu-i nimic nou, ci din potrivă, cele mai vechi istorii ca : la *Belle-au bois dormant, Barbe-Bleue*, etc. Cu toate acestea, în reluarea lor, Anatole France introduce o gamă modernă, o siguranţă de sine însuşi, o siguranţă de noi, cititorii, care te fac să te miri. Astfel, el respectă tradiţionalul somn al Frumoasei dormind în Pădure, înlătură legenda unui bărbat brutal şi omorâtor, care erà numai credul şi a încetat de a fi; Anatole France are documente în privinţa aceasta.

«Am descoperit, zice el cu un aer foarte serios, la un pietrar din St. Jean-des-Bois mai multe hârtii privitoare la Barbe Bleue... Aceste documente mă întăriră în ideia că el a fost un om bun şi nenorocit şi că amintirea despre el a fost ponegrită de cele mai nedemne calomnii. De aceea am crezut ca o datorie de a scrie adevărata lui istorie, fără să-mi fac vr'o iluzie asupra succesului ce ar aveà o astfel de întreprindere. Această încercare de reabilitare este ursită, o ştiu, să cade în tăcere şi uitare. Ce poate adevărul rece şi gol împotriva minunelor scânteietoare ale minciunii?»

Calităţile de stil ale lui Anatole France, ca şi ironia lui, ca şi erudiţia lui, sunt însuşirile unui suflet fin, aristocratic, şi cărţile lui nu vor fi nici odată populare. Anatole France o ştie mai bine decât oricine, dar se bucură, se complace în această minoritate de cititori distinşi, şi ne întrebăm dacă nu-i aceasta adevărata menire a literaturii şi artei în genere ?

Geniul Americei, de Henry van Dyke, autorul acestei cărţi foarte interesantă este profesor de literatura engleză la Universitatea din Princeton. El a scris mai multe opere de critică şi de imaginaţie, cari i-au câştigat în America o reputaţie întinsă. Anul trecut, el a fost însărcinat să facă la Sorbona o serie de conferinţe, şi, în volumul de care ne ocupăm, sunt reproduse aceste conferinţe. Autorul începe cartea cu diferitele păreri ridicule şi contradictorii ce-şi fac Europenii despre Americani. De asemenea nu trebue să ne închipuim pe Americani după cei cari fac necontenite

călătorii de plăcere în Europa, căci, explică dânsul cu spirit, «deplasarea e o deformare».—Spre a cunoaște democrația americană, trebue s'o considere cineva atât în desvoltarea ei istorică cât și în activitatea ei actuală. «Mentalitatea unui popor ca și aceea a unui om, este influențată de ereditate». Aceasta e cu atât mai adevărat pentru America, cu cât nici o revoluție n'a venit sa rupă firul tradiției naționale. Van Dike afirmă existența unui suflet american, caracterizat prin frumosul cuvânt al lui Lincoln «o națiune concepută în libertate». «Declarația Independenții din 1776, nu a fost făcută pentru a cucerì drepturi nouă, ci pentru a apărà pe cele vechi».

Aceasta va fi deci, zice autorul, baza acestor studii: existența unui suflet național american care a făcut Statele-Unite, care le guvernează și le vivifică necontenit.—Calitatea primă a acestui suflet american, este «încrederea în el». Ea a însuflețit pe întâii și vitejii pionieri ai secolului XVII și pe combatanții secolului XVIII, ea susține pe oamenii de acțiune de astăzi. O altă trăsătură caracteristică a sufletului american este «sentimentul echității», dorința de a asigurà cetățenilor «egalitatea mijloacelor în fața vieței». Acest sentiment constitue, după autor, «esența democrației în America», și nu, cum cred unii, sufragiul universal, care, adaugă Van Dike, n'a fost nici odată aplicat în mod integral în America. Autorul demonstrează pe lung lucrul cu o mulțime din reformele și așezămintele moderne ale Statelor-Unite.—Un alt element fundamental al civilizației americane este instinctul de disciplină, amorul de ordinea socială, spiritul de organizare. Aceste virtuți au fost și sunt adânc săpate în sufletul american, și autorul dă, de asemenea, multe dovezi istorice în privința aceasta. Lucrarea lui Van Dyke se bazează pe cunoștința aprofundată a istoriei Americei și pe o putere personală de observație cu totul excepțională.

Fedra, de Gabriele D'Annunzio. Ultima vizine tragică a lui D'Annunzio evocă pe nenorocita Cretană, femeia lui Tezeu, într'o apoteoză de viață cu mult de-asupra clasicei Fedra. Caii și flacările, grandioasa dedicație «a Talassia», epigrafa enigmatică trasă din însești cuvintele Fedrei: «Cine stăpânì focul prin foc? Cine stinse lumina prin lumină? Cine rănì arcul prin arc?» ne fac să presimțim drama inflăcărată care se va desfășurà în sufletul eroinei antice. D'Annunzio ne-o înfățișează, în adevăr învăpăiată în nestăpânitele ei friguri sensuale, chinuită în carnea ei, ca o flacără în vânt, și întinsă ca un arc ce se va sdrobì descărcându-se.

Se poate rezuma o astfel de operă, cu versurile ei splendide, cu episoadele ei, povestite de personagiile dramei într'o notă lirică cea mai înaltă ce s'a putut auzi, cu grandiositatea scenelor și tablourilor ei? Nu desigur. Ea a mișcat adânc pe publicul italian, cum adinioară au fost mișcați atenienii la auzul descrierii lui Hipolit, aruncând-se pe caii lor. Criticii teatrali italieni au discutat mult piesa. Dar criticii teatrali din Italia ca și cei din Franța, ca și cei dela noi, de altfel, sunt niște bieți oameni, interesați adesea, și mai totdeauna nu destul de inteligenți, cari în loc să lumineze publicul, îl rătăcesc mai mult. Opera lui D'Annunzio, citită numai, este de o rară frumusețe. Numele lui, deconsiderat în Italia și la Roma mai ales, își întinde prin ea zborul și mai mult peste hotarele Țării lui și-l face să radieze și mai luminos în depărtări.

La Revue Bleue, 10 Iulie. Boyer d'Agent publică un ***Journal inedit*** a lui Ingres foarte interesant din toate punctele de vedere și mai ales ca precepte conducătoare pentru toți cei ce fac artă. Reproducem câteva din frumoasele gândiri ale acestui jurnal:

«Annibal Carrache ayant commencé à peindre de pratique (de chic) un Christ mort sur les genoux de la Vierge pour un tableau d'autel qui est dans l'église de San-Francisco-à-Ripa, il en fit une figure admirable et toute divine: mais, ayant ensuite fait déshabiller un modèle et retouché d'après lui le corps du Christ, changea toute cette première production de son esprit et, pour s'être trop défié de ses moyens, gâta son tableau après avoir ainsi fait»...

«Quelque génie que vous ayez, și vous peignez jusqu'au bout d'après, non la nature, mais votre modèle, vous serez toujours esclave et votre peinture seintira la servitude. La preuve du contraire est sourtout dans Raphaël, car il l'avait tellement domptée, la nature, et la gardait și bien dans sa mémoire, que, au lieu qu'elle lui commandât, on disait que c'était elle qui lui obeissait.»... «On eût dit que, comme une maîtresse passionnée, elle n'avait de si beaux yeux et descharmes si puissants que pour l'heureux et privilégié Raphaël, espèce de divinité sur la terre.»

«Il faut continuellement former son goût sur les chefs-d'oeuvre de l'art. C'est

perdre le temps, que de l'employer à d'autres recherches. On peut jeter les yeux sur les beautés inférieurs, mais non les imiter.»

L'artiste, quand il est sur de marcher en bonne route et qu'il suit les traces de ses prédécesseurs qui jouirent d'une grande célébrité, peut alors s'armer de la hardiesse et de l'assurance qui conviennent au génie, et il ne doit pas se laisser détourner du droit chemin par le blâme d'une foule ignorante, qui n'admire que ce qui est d'un genre bas et commun, comme elle.»

«Pour bien colorier une belle femme blanche, il faut bannir de la palette les tons roux et ébaucher bien gris argentin, rose clair» (D'àprès une *Vénus* du Titien).»

«L'expression en peinture suppose une très grande science du dessin, sans laquelle on ne peut réussir qu'imparfaitement. En effet, l'expression ne peut être bonne sans etre de la plus grande justesse. Ne la saisir qu'à peu près, c'est la manquer; c'est ne représenter que des gens faux, qui se font une étude de contrefaire des sentiments qu'ils n'éprouvent pas. Ce n'est que par le plus rare talent dans le dessin que l'on peut parvenir à cette extrême precision; aussi les peintres d'expression, parmi les Modernes, ont-ils été les plus grands dessinateurs: examinez, Raphaël.

L'expression est donc la partie essentielle de l'art et liée intimement à la forme. La grande perfection du coloris y est si peu requise, que les plus grands maîtres de l'art n'ont pas eu la même supériorité dans cette partie. Les en blâmer, ce n'est pas connaître assez les arts. On ne peut exiger du même homme des qualités contradictoires; et la promptitude d'éxécution qu'exige la couleur, pour conserver tout son prestige, ne s'accorde pas avec l'étude profonde qu'exige la grande pureté des formes.»...

Alte articole foarte interesante, urmează mai departe între care un articol datorit lui Raymond Bouyer asupra muzicei moderne.

La Revue, 15 Iunie. Populara revistă franceză deschide o anchetă asupra crizei artei decorative în Franța. Documentele comunicate Revistei în privința aceasta și comentările făcute sunt datorite lui Edouard Deverin. Că o criză artei decorative există în Franța, lucrul pare netăgăduit. Cei care sunt nesatisfăcuți cu înțelegerea și dragostea arta trecutului și care așteaptă dela epoca lor producțiuni semnificative și raționale constată cu părere de rău această criză. Prin 1889 s'a început ceea ce s'a numit arta nouă (l'Art nouveau). După oarecare încercări, copilăroase și curioase, acel început de mișcare deveni fecund, logic și echilibrat. Se păreà că asimilând gustului nostru naturismul japonez și alte câteva elemente streine, artiștii încercători puseseră mâna pe noi isvoare de artă modernă. Dar după câtva timp o reacțiune se ivì. Câțiva profeți demonstrară cu temeiu că în aceste încercări domneà anarchia și că ar fi nemerit de a se întoarce la stilurile de mai înainte, lăsând deoparte speranța greșită de a produce un stil modern. Pe tema aceasta este deschisă ancheta în chestiune.

Printre multele păreri contradictorii pe care le reproduce revista, împrumutăm și noi una singură a lui Mathieu Gallerey: «Este o criză de sigur, dar poate mai mică decât s'ar păreà. Dacă cineva străbate cele două sau trei Saloane anuale constată că expozanții sunt mai totdeauna tot aceiași, și că de cele mai multe ori nu expun decât obiecte de vitrină, piese unice foarte scumpe și adesea ori nepractice; adevăratul creator de obiecte utile și care trebuesc răspândite în comerț în mare număr nu-i de loc reprezentat în aceste expoziții. Trebue să te duci să-l vezi în atelierul său, în mijlocul lucrătorilor săi dirijându-i și explicându-le ce voește. Vă asigur că la aceia nu e o criză... Aduceți-vă aminte de concursul de mobile eftine de acum trei ani: s'a vândut mobile cu sutele. Publicul erà surprins, prin urmare el nu e atât de refractar și lucrurile nouă îl interesează. Mijlocul de a luptà mai departe este de a grupà pe artiștii decoratori cât se va puteà mai mult, de a face expoziții de ***ansamblu,*** de a educà publicul și de a-l face să înțeleagă că e cu neputință de a dezesperà într'o epocă ca a noastră unde totul se transformă.—Concluzia acestei anchete este că o necesitate urgentă pentru Paris impune reconstruirea ***Școalei naționale de arte decorative din capitala Franței;*** căci, cum ziceà Michelet, geniul francez trebue ori să inventeze ori să piară.

La Revue de l'art ancien et moderne. 10 Mai. — Louis Beau, profesor la facultatea de litere din Nancy, termină interesantul și savantul său articol ***Luca Cranach*** a cărei concluziune este următoarea: Ținând socoteală de reabilitațiunile parțiale ce i s'au adus în ultimii timpi, Cranach rămâne tot un pictor de ordinea a

doua: el nu poate fi comparat cu marii protagonişti ai Renaşterii germane, cu Dürer, cu Holbein sau cu Grünwald... Cranach nu are nici acea vioiciune de imaginaţie, nici darurile celui din urmă colorist menţionat. Imaginaţia sa este scurtă şi vulgară, desenul său moale, coloritul său brutal şi nearmonios: el ignorează meşteşugul clarului-obscur şi a perspectivei aeriene.

S'a zis că el erà pictorul reformatorilor, şi cu toate astea nu ne-a lăsat nici măcar un singur portret definitiv de a amicilor săi Luther şi Melanchton. El n'a simţit nici odată cu profunditate subiectele biblice, şi tablourile sale mari de biserică nu sunt decât nişte disertaţiuni pedante. Figurile sale nude sunt înspăimântător de goale pe dinăuntru când el le amplifică, sau schimonosite când el le închide într'un mic cadru; toate au aerul de a fi fost turnate în acelaş mul.

Adevăratul său domeniu este tabloul de gen. El pare totdeauna superior când nu se bizue să îmbrăţişeze subiecte alegorice şi biblice. Trebue să recunoaştem încă, în afară de aceasta că el a avut un sentiment viu de peisajul german, de pădurea germană. Peisajurile sale franconiane sunt lipsite de atmosferă, dar au o răcoare de isvor, un miros de răşână care le înrudeşte cu delicioasele peisaje silvestre ale altor mici maiştri germani: Albrecht Altdorfer, Moritz von Schwind, Karl Spitzweg, Hans Thoma.

Cranach va rămâne, cu toată puţina sa originalitate de talent, unul din reprezentanţii cei mai tipici ai Renaşterii germane, care e caracterizat, spre deosebire de Renaşterea italiană şi franceză, printr'o artă esenţial populară şi burgheză. Pictura lui Cranach n'are nimic în ea de aristocrat; arta pentru dânsul este un meşteşug pe care îl îndeplineşte ca un bun lucrător..... Această conformitate cu idealul german explică popularitatea sa şi radiarea influenţei sale în toate ţările protestante: Saxa, Brandeburgul, Prusia, Silezia sunt pline de operele şcoalei lui. El a isbutit să facă cu desăvârşire uitată vechea şcoală saxonă şi turingiană care l'a precedat, şi a trece dânsul în ochii posterităţii drept fundatorul şcoalei saxone, dreptul primul apostol al renaşterii în Germania «transelbiană».

Un al doilea articol asupra Saloanelor din anul 1909, datorit lui Raymond Bouyer, care începe cu următoarele versuri:

Ils reviendront, ces Dieux que tu pleures toujours;
Le temps va ramener l'ordre des anciens jours,
Le temple a tressailli d'un soufle prophétique...

de Gérard de Nerval, făcând aluzie la lucrările lui René Ménard: ***Vârsta de aur, Vis antic, Viaţa pastorală.*** Autorul constată în aceste lucrări sentiment de antic. In articolul său Bouyer semnalează încă pe Besnard pe care îl admiră de asemenea. Acestea sunt cele două nume de pe primul plan. El vorbeşte încă de lucrările lui Roll, intitulată ***Panou decorativ***, Cottet, Berton, etc.

Mercure de France, 1 Mai, 1909. — Charles Chassé face biografia şi rezumă opera lui ***Algernon Charles Swinburne***, cunoscutul poet englez, care s'a stins de curând la Putney, în Londra, unde, până în cele din urmă zile ale vieţei se, îşi păstră în întregime mintea şi strălucirea vorbirii sale. Swinburne păreà în adevăr un fel de rezervoriu a unor energii nesecabile cari se reînoiau cheltuindu-se. Citindu-l cineva, are impresia că se află în faţa unei Puteri supraumane şi disperată, a unei Puteri a naturii aruncându-se cu valurile ei în infinit... Victor Hugo el însuşi erà o fire sănătoasă. Dar Hugo erà şi alceva pe lângă un poet liric, el şi raţionà; Swinburne e poetul Liric prin excelenţă; mai mult, el e Lirismul în sine, liberat de orice stavilă, deslănţuindu-se în versuri sonore şi mlădioase cari răsună ca o colosală vibraţie continuă de orge imense şi magistrale.

Un astfel de lirism, despreţuitor de raţiunea şi de morala curentă, ca să nu zicem de orice raţiune şi de orice morală, a înmărmurit pe Englezi cari nu-s deprinşi a clasà etica şi estetica în compartimente deosebite. In 1866, când el publică ***Poemele şi Baladele*** sale, se ridicară protestări din toate părţile lumii literare. Anglia îşi acoperì faţa şi somă pe autor a-şi publică o nouă ediţie ***ad usum Angliae***. Până la sfârşitul vieţei, el a rămas, însă, acelaş, un singuratic şi un revoltat. Antecreştin, revoluţionar, cântăreţ al cărnii goale, şi al dragostii fără preot şi fără primar, el locuià la Putney— un cartier lateral al Londrei — în o casă de o înfăţişară sinistră, pe care o împărţeà cu amicul său Watts-Dunton şi unde puţini englezi cutezau să facă pelerinaje.

Guy de Maupassant cunoscù pe Swinburne la Etretat şi ne-a lăsat despre poetul englez un straniu portret în prefaţa ce-o scrise la traducerea *Poemelor şi Baladelor*, făcută în limba franceză de Gabriel Mourey. «El erà, ne spune Guy de Maupassant, slab şi surprinzător la prima vedere, un fel de apariţie fantastică. Fruntea îi erà foarte mare, sub un păr lung, şi figura îi coborà ascuţindu-se până la bărbia-i subţire îmbrăcată puţin cu un fulg rar de barbă. O foarte uşoară mustaţă lunecà pe buzele sale extraordinar de subţiri şi strânse; şi gâtul care părea nesfârşit, legà capul acesta plin de viaţă prin nişte ochi limpezi, cercetători şi fixi, cu un trup fără umeri, findcă partea de sus a pieptului abià părea mai largă decât fruntea. Intreagă fiinţa lui, aproape supranaturală, erà trudită de continui mişcări nervoase». Şi casa dela Etretat erà şi eu, se pare, tot aşà de curioasă ca şi stăpânul. Vedeai într'însa o mână de despoiat de piele, mâna unui paricid. Apoi, se mâncà bucate curioase (Maupassant spune c'ar fi gustat din o frigăruie de maimuţă); pe pereţi erau atârnate desene fantastice şi conversaţia erà mai totdeauna asupra unor subiecte bizare şi perverse.

Timpul mai schimbase puţin pe Swinburne; pletele sălbatice ale părului său căzuse; figura, din potrivă, se încadrase cu un colan alb de barbă; acum el considerà zâmbind ca un păcat de tinereţe *Poemele şi Baladele* sale.

Swinburne erà un aristocrat din naştere şi prin temperament. Străbunu lui, Sir John Swinburne, coborà dintr'o foarte veche familie şi aveà titlu de baron. Tatăl poetului ocupâ în Marina Regală o foarte înaltă situaţie şi se căsătorì cu fica contelui d'Ashburham.

La doisprezece ani, Swinburne intră în Colegiul din Eton şi în 1856 îl părăsì spre a merge să studieze la Oxford. Acolea el dobândì acea minunată erudiţie care îi permiteà mai târziu să scrie bucăţi întregi de versuri latineşti, greceşti, franceze, întocmai ca în englezeşte.

Letrat şi aristocrat, înzestrat c'o sensibilitate rafinată şi iritabilă, Swinburne se isbì repede de toate realităţile vieţii cari îl împedicau de a-şi isbândì visele. El se ridică contra a tot ce se opuneà, fie în politică fie în filosofie sau dragoste, liberei desvoltări a firii omeneşti. Opera sa, de la un capăt la altul, e opera sublimă a unui revoltat — a unui revoltat care prin eruţia lui ca şi prin naşterea lui, nu se neliniştește de plebea ordinară. El e un anarhist al literilor, un anarhist al cărui orizont nu depăşeşte marginile eului său; un individualist aristocratic.

El se revoltă mai întâi contra ideii de religie, atât de indispensabilă în Anglia pentru orice suflet. In locul unui Dumnezeu el cântă zeii antici în care el incarnează marele Forţe ale naturii. Cu toate acestea pentru Hristos el are cuvinte elogioase:

«Faţă iubită de copii, e de atunci mult timp; cap urât de preoţi şi de puternicii Ţării aceleia, nu fu aceea pasiunea ta de a prevedeà, în ceasurile cele mai rele ale morţii, faptele Creştinilor?....»

Dar acest distrugător de credinţe este de altfel el însuşi un credincios. El are cultul Pământului ca isvor al oricărui bine şi al oricărei bogăţii, cult panteistic pe care îl cântă, astfel în măreaţa poemă *Hertha*:

> Sunt ceea ce începu; în afară de mine anii curg;
> In afară de mine Dumnezeu şi omul; Sunt de opotrivă şi întreg;
> Dumnezeu se schimbă, şi omul şi forma corpului lor; eu sunt sufletul.
> . . . . . .

Swinburne cântă cu pasiune Oceanul, marea, apa; apa e patima lui, apa cu orizonturile ei nesfârşite, cu mâniile ei necugetate, cu zâmbetele ei fantastice. El adoră marea.

O frumoasa mea mamă cu colanul verde — mare care eşti îmbrăcată cu soare şi cu ploae...

El cântă încă dragostea, dar dragostea unor fiinţe ca Safo, ca Maria Stuarts, cu dragostile perfide.

Iată, în rezumat omul şi opera lui.

Nuova antalogia, 1 Iunie. Importanta revistă romană are ca totdeauna un sumar bogat şi interesant. Ea începe cu o cuvântare a lui Pasquale Villari, care trebuia să fie rostită la Academia de la Crusca, asupra ***Dialectelor Limbei*** Italiane, în care învăţatul profesor încheie; «Să facem limba această a noastră să poată exprimà cât mai bine gândirea, sufletul, durerile şi bucuriile celor 33 milioane de oameni; dar

pentru a ajunge la acest țel, ea trebue să îmbrățișeze, să însufletească, să înalțe viața întregei națiuni. Noi trebue să înțelegem că literatura nu se înobilează sărind peste acoperăminte, ridicându-se în nori, depărtându-se de popor, care e creatorul însuși al limbei. Literatura trebue cu o deopotrivă simpatie și cu aceeași încredere să pătrundă în palatul bogaților ca și în coliba săracilor, nici unuia din stratele noastre sociale, ea nu trebue să rămâie străină». — Multe alte articole, semnate de numele cele mai cunoscute ale literaturii italiane.

Emporium, 1 Iunie.

Vittorio Pica ne prezintă pe pictorul italian Camillo Innocenti care s'a distins, ultimii ani, în expozițiile bienale ale Veneției. La început artistul a fost influențat rând pe rând de pictorii superiori ai Italiei: Antonis Mancini, Paolo Michetti, Ettore Tito, astăzi aceste influențe l'au părăsit și personalitatea sa s'a limpezit în întregime. El e pictorul scenelor intime, pe care le înfățișează cu mult talent și, fiind născut abiă în 1871, lumea italiană așteaptă dela el încă și alți pași în suișul nesfârșit al artei.

V. PODEANU.

1263
1910

LITERATURĂ
ȘI
ARTĂ ROMÂNĂ

IDEI · SIMȚIRE · FORMĂ

ANUL XIII

1909

No. 7, 8 și 9.

PROPRIETATE LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

Cuprinsul

NUMĂRULUI DE VACANŢIE DELA 25 IULIE, 25 AUGUST şi 25 SEPTEMVRIE, 1909

TEXT:

1. DIN TRECUTUL NOSTRU, G. Asaki şi Bianca Milesi. de Dr. C. I. Istrati.
2. DIMINEAŢĂ DE VARĂ, ADORARE, *versuri* . . » V. G. Militaru.
3. IL SAIT LE GREC . . . . . » N. I. Apostolescu.
4. INVOCATIO, *versuri* . . . . . » N. Russu.
5. UNUI PRIETEN, *versuri* . . . . . » Leontin Iliescu.
6. ION PLĂEŞU, *nuvelă* . . . . . » I. M. Moldoveanu.
7. TOCILESCU, *studiu* . . . . . » N. I. Apostolescu.
8. CĂRŢI ŞI REVISTE STRĂINE. . . . . { » Aur. Fulga. / » Ionescu-Morel.

ILUSTRAŢII:

9. GHEORGHE ASAKI, la bătrâneţe . . . . . * * *
10. BIANCA MILESI, din colecţia lui G. Asaki şi în posesiunea D-lui Fotea din Iaşi . . . . . * * *
11. BIANCA MILESI, schiţă cu creionul făcută la Milan în 1808 . . . . . de Appinni,
12. BIANCA MILESI, după un tablou ce se află la D-l Avocat Abgar Buicli, din Iaşi . . . . . * * *

Revista LITERATURĂ şi ARTĂ ROMÂNĂ

APARE LA 25 ALE FIECĂREI LUNI

DIRECTOR: N. PETRAŞCU

DIRECŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA, Bulevardul COLŢEA No. 1, BUCUREŞTI

(Intrarea prin curte, dela 3—6 p. m. telefon 21/66)

Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în ţară; în străinătate, 40 lei

Un număr lei 2,50.

— COLECŢIA PE 12 ANI 360 LEI —

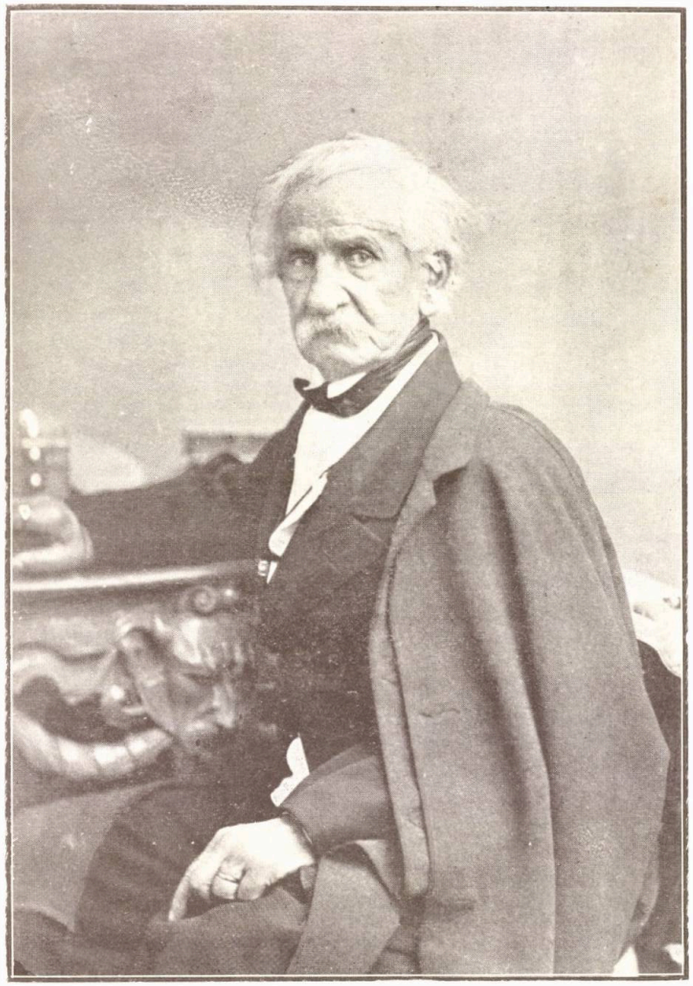

GHEORGHE ASAKI, la bătrâneţe
după o fotografie, din atelierul A. Schivert, Iassy, 741.

BIANCA MILESI
din colecţia lui G. Asaki şi în posesiunea D-lui Fotea din Iaşi.]
Pe ea stă scris:
„*La mia cara Musa Bianca Milesi da se* *disegneta. Roma 1812.*“

Albert Baer.

Din trecutul nostru

UNA SUTĂ DE ANI DE CÂND G. ASAKI S'A DUS LA ROMA. — O IUBIRE ADEVĂRATĂ ȘI NEPRIHĂNITĂ. — AMORUL CARE NAȘTE DIN VIRTUTE ESTE NEMURITOR.

La doi oameni, cu deosebire, din trecutul nostru, mă închin cu desăvârșire: G. Asaki și C. Negri.

Primului, pentru munca lui necurmată și rodnică, fiind și singurul nostru enciclopedist până în prezent; celui de al doilea, pentru caracterul lui integru și pentru convingerele adânci ce a avut și de la care, nici odată, nu s'a îndepărtat; la amândoi, pentru marele lor patriotism și pentru neasemănatele servicii ce au adus, pe rând, Moldovei și în urmă României, și, în acelaș timp, neamu lui românesc întreg.

Fie binecuvântată, memoria lor. Facăse, ca făptuirea lor să fie cunoscută de toți românii și se servească, drept pildă aleasă, generațiunilor prezente și viitoare.

Dacă bunul Dumnezeu, 'mi va hărăzi zile, mai îndelungate, am speranța a face biografiile lor, căci de mult caut, atât în scrierile lor, cât și în obiectele puține, ce le-au aparținut, și pe cari le-am adunat, în colecția mea, cât și din cele culese din gura amicilor și admiratorilor lor, se adun necontenit, tot ceea ce poate pune, mai desăvârșit în vedere, ființele lor alese și făptuirea lor, atât de fără preț, pentru țară și neam.

Acum să-mi fie ertat, mai ales că la toamnă se împlinesc 40 ani de la moartea lui G. Asaki, să vorbesc ceva relativ la cele ce s'au petrecut, cu el, acum o sută de ani, pe când era la Roma, și care fapte au avut, în urmă, o înrâurire atât de adâncă, asupra întregei lui vieți.

De la G. Asaki, ne-a rămas o autobiografie în limba română și franceză: *Notiție biografică. Iassii. Institutul Albinei Române. 1863.*— La scrierea ei, G. Asaki, a fost mai mult preocupat de faptele sale, săvârșite după întoarcerea definitivă în țară, ¡ar nu atât de amănunte relative la viața sa particulară, și, prin urmare, și la timpul cât a stat el la Roma. Spune singur în prefață:

«La Lectorŭ. Următoarea notițié biograficâ, nu are altŭ scopŭ de cătŭ a resuma, în periodu: de 50 ani, de la 1813—1863, facturi puținŭ cunoscute de generațiea çea nuoê care se intereseasâ de fasele luminilorŭ în Moldova. — Editorul».

*

In scrierea de față mă voiu ocupa numai despre cele petrecute, cu el, pe când se afla la Roma, adecă între anii 1809—1812.

Pentru ca cititorul să poată înțelege însă cele ce vor urmà, e necesar a adăogà numai, pe scurt, următoarele: G. Asaki, s'a născut, în Herța, la 1 Martie 1788. La 9 ani fu trimis la Leopol, în Galiția, unde la 1804 căpătă Doctoratul în filosofie. Peste un an căpătă tot acolo și diploma de Inginer și Architect, și se întoarse la Iași.

Bolnav grav, de friguri, plecă în August 1805 la Viena, unde urmă matematicile înalte și pictura până la 1809.

Ajungând la epoca ce ne interesează, se vedem ce ne spune el însuși despre cele petrecute, cu el, între 1809—1812, căci atât aflăm precis, de oare ce, puținele biografii, scrise în urmă, nu ne-au adus nimic relativ la aceastà epocă.

«În açea epochă, Moldova era ocupatâ de armiea Rosianâ, şi amiralul Çiciagoff, supra comandantele eĭ, prin intervențiéa părintelui lui Asaky, a fost propus açestuia în corpul Inginerilor post cu gradul de Locotenent; dar el preferând învêțetura classică în loc de a se înturna în țara sa *a purçes la Roma, unde s'a aplicat la studiul Arheologiĭ şi al limbeĭ Italiene, în care a publicatŭ mai multe compuneri, între cari şi* **Sonetul** *înşeratŭ în Jurnalul Ofiçial:* **Il Campidoglio** *No. 154, după care societatea literarie de Roma l'a admisŭ de membru extraordinarŭ.*

«La 1812, când Napoleon I, a întreprins a sa mare espediție în Rossia, generalul Miollis, comandantul garnisoanei Françese din Roma, a îndemnat pe Asaky a se înturna în Moldova, unde, după ḑiçerea sa, armiea Françesă avea din Rossiea se treacă spre a restatorniçi Imperiul anticŭ al Daçiĭ».

Atât și nimic mai mult.

Țiu să mai adaog, că G. Asaki, a murit la vârsta de 82 ani, în Iași, Mercuri la 12 Noembrie 1869, orele 7 dimineața. Spun aceasta, cu atât mai mult, cu cât, nici data morții sale, nu e bine pusă în multe biografii, destinate chiar scoalelor.

Căutând, în vederea biografiei ce voesc a scrie, să adun cât mai multe date relative la G. Asaki, precum și dorința de a reuni în colecțiunea mea, cât mai multe cărți, și alte obiecte, ce aŭ aparținut acestuia, căci văd că statul nu face nimic, din acest punct de vedere, al trecutului nostru, întâmplarea face să-mi fi căzut în mână, între altele, și două prețioase odoare.

Un mic volum, legat în piele, ornamentat cu aurituri, purtând pe dungă: *Amori*, ear pe scoarța din față, în o elipsă de piele verde, înconjurată în foi de dafini: *A te Corintio Alviro, L'Insubra Leuca dona.*

Deschizând cartea constat că ea conține versuri:

Poesie *di* **Lodovico Savioli** *Bolognese. Pisa. Dalla Nuova Tipografia, 1793.*

Volumul începe cu: *A Venere*, și conține în 112 pagini, XXIV bucăți, urmate de: *Amore e Psiche*, care nu e numerotată.

Pe aceste pagini nu e nici o notă, nimic scris. Volumul are însă legate 34 pagini, la început, din cari 17 desemnate: 6 cu creionul, 11 cu sepia, și una chiar și cu creionul roș.

Toate acele desemnate, au pe contra pagină câte o mică inscripție, restul poartă diferite însemnări.

La finele volumului se află legate încă 20 pagini, din cari 2, de la urmă, sunt rupte, cinci cuprind poezii și note, ear restul sunt albe.

Vom reveni pe larg mai în urmă.

A doua carte, e tot un mic volum, nelegat!

Blanche Milesi Mojon.
Notice biographique. Cartea are 129 pagini.
M. Émile Souvestre.
Paris 1854.

Înăuntrul foaei învălișului, din față, precum și la pag. 26, 28, 29, 128, și 129, sunt numeroase însemnări foarte importante. Ele vor fi date la locul lor mai în urmă.

Cu cele cuprinse în însemnările, poeziile și adnotațiile de pe aceste două cărți, făcute cu propria sa mână, de G. Asaki, precum și din cele ce se află pe două portrete ale Doamnei Bianca Milesi, din care unul aflător în colecțiunea mea, cum și mulțumită celor ce a publicat G. Asaki, în *anul morții sale*, relativ la aceeași persoană, în:

«*Calendarul pentru Români*, ilustrat cu 4 stampe, pe anul 1869, anul al XXVII-lea Iași, imprimeria Albinei Române, strada Asaki.», relativ la *Musa unui Moldo-Roman*, precum și alte mici izvoare, ce voi numi la timp, vom putea reconstitui una din cele mai frumoase, mai înălțătoare și mai alese pagini, din viața marelui om.

Am văzut, mai sus, care erà vârsta și starea culturală a lui G. Asaki, în momentul când el a ajuns la Roma.

Este însă o mică nesiguranță în ce privește anul, dacă luăm numai ceia ce aflăm scris, pe una din cărțile sale, ce a cumpărat, de sigur, imediat după sosirea sa la Roma.— Cartea poartă data 1808. Aceasta e o admirabilă lucrare, ce din fericire o am în colecțiune:

«*Nuova Raccolta* di **Roma** e sue vicinanze. Incise a Bulino *Da celebri incisori*».

Acestea sunt imprimate în partea de sus a unui medalion, în care, în față, se vede lupoaica cu Romulus și Remus și în fund Roma. — Jos, poartă dedicația:

«All' Ill-re Sig-le Niccola Eleonori, Amatore, e conoscitore delle Belle Arti».
«In segno di Vera e sincera Amicizia».

Niccola de Antoni D. D. D.

Acest album, de o desăvârșită artă, are 24 planșe, cu vederea monumentelor vechi din Roma, lucrate de artiști, ca:

Gius. Calendi dis. e incise.
Gio. Batta Piranesi dis. — Pietro Ruga incise.
Franco Morelli dis. — Ant. Poggioli inc.

Gio-Batta-Cipriani disegnò e incise. L'Anno 1800.

precum și alți desennatori:

Francesco de Capua.
Omobrono Roselli.
Pietro Barboni.
Vinc. Balestra.
Francesco Barbazza.

și săpători, ca:

Domenico Baldini.
Dom-co Pronti incise.
Pietro Ruga.
Dom. Pronti.
Gius. Angioli.
Ant. Verico.

Ceia ce e important pentru noi, e că acest album nu poartă numai *Grifa* lui Asaki, dar și scris de mâna sa următoarele, jos, pe prima pagină:

Comperato da me a Roma. Anno 1808. Giorgio Moldavo Asaky.

Cred că însemnarea aceasta a făcut'o mai în urmă și că s'a înșelat asupra anului, antidatând cu un an, sau că a sosit, la Roma, pe la finele lui 1808.

Dar ceia ce e curios de observat, e că mult mai în urmă, la 1854, când a scris **Culegere** *de poezii* — Ediția a doua adăogită — și în partea a doua a acesteia:

Raccolta di Poesie. Culegere de poezii.

In *Proemio* = *Proimiul ei*, cartea și introducerea fiind scrise în limbele italiană și română, găsesc următoarea frază, care pune data ducerii sale la Roma, încă și mai înainte, în 1807.

«Dorinzza de a atinge din fântâna cerchării filologice sci amorul pentru lucrurile antice, m'au îndemnat, înche din cele întâĭ a mele giunezze, a merge la Roma cea mărită, unde m'am ocupat în assemenea îndeletniciri, de la anul 1807 până sci acel 1812».

Să luăm, însă, de bună, data de 1809, pusă în Notița autobiografică din 1863, când autorul a putut mai sigur să-și verifice datele călătoriei sale.

Tot acolo, la Roma, cumpărase el, în vederea studiilor sale de architectură, pictură și archeologie, și următorul atlas, foarte important, ce am putut afla încă dintre cărțile sale:

«**Manuale** di varj ornamenti tratti
«*Dalle fabbriche, e frammenti antichi* per uso, e commodo De Pittori, Scultori, Architetti, Scarpellini, Stuccatori, Intagliatori di pietre, e legni, Argentieri, Giojellieri, Ricamatori, Ebanisti, etc.
«**Opera** raccolta, disegnata, ed incisa
Da Carlo Antonini
Volume primo
Che contiene la Serie de'Rosoni Antichi esistenti in Roma.
In Roma MDCCLXXXI.
Per il Cassaletti.
Si vende dall' Autore sopra il Caffé al sagro Monte di Pietà».

Volumul prim conține 50 planșe, de toată frumusețea, afară de prima care e o alegorie relativă la resturile aflătoare din sculpturile și monumentele vechi, purtând inscripția:

Aureo Tutto
e pien
Dell'opre Antiche.

Volumul al doilea conține același număr de planșe, executate la fel, afară numai că cuvertura are o frumoasă figură alegorică și o mică schimbare în ultima frază, care zice:

«Che contiene la Serie de'Rosoni Antichi esistenti fuori di Roma».

La Roma el urmă pictura, și a lucrat cu *Mich. Keck* și în atelierele lui *Canova*.

Lui, i se datoresc, după întoarcerea în țară, pânze, litografii, Harte geografice, proecte de monumente—între cari proectul pentru statuia lui Ștefan cel Mare ce a dat el Pinacotecei din Iași—toate cu caracter național și din care unele cât se poate de reușite. Calendarele sale, ilustrate, și unele de părete, din 1856, pot fi luate ca exemple și pentru multe ce apar în prezent. Dar, despre G. Asaki, ca artist, pictor, rămâne să vorbească cineva mai competent ca mine, și sper că în fine, se va găsi odată, omul, românul!...

Atâta, merită, cel care se intitula, între altele, în anul morței sale, față de Domnul țării de: «*introducătorul* artelor frumoase... în Moldova!»

El, care cunoștea deja 7 limbi și anume:

Latina, româna, franceza, germana, polona, rusa și engleza, învață curând și italiana, scrise versuri, ce fură publicate în ziarul oficial *Il Campidoglio* (No. 154), și fu ales membru extraordinar al societății literare din Roma.

El se ocupă de mult și cu literatura, și era un admirator al poeziei.—Intre cărțile ce am din biblioteca sa, una pe care-o citise de sigur încă aflându-se la Viena, e și următoarea, un mic volum:

Musen-Almanach
für
das Jahr 1798
herausgegeben
von **Schiller.**
Tübingen, in der J. G. Cottaischen Buchhandlung.

care poartă grifa lui, dar prima pagină, poate cu portretul lui Schiller, sau cu ceva scis de Asaki, probabil în tinerețea sa, este tăiată.

Să trecem acum mai departe. La Roma, nu mult după ajungerea sa acolo, G. Asaki, avu fericirea de a întâlni, în atelierul în care lucra, o femeie absolut superioară, pe Bianca Milesi, suflet nobil, caracter independent, cultură aleasă, inimă caldă, patriotă înflăcărată, iubind literile și artele și, mai pre sus de toate, adevărul și frumosul. De la început, pare, că o iubire sinceră și curată uni ambele inimi. Ea, de și mai tânără cu 4 ani — după o notiță a lui Asaki — de cât el, sau numai cu 2 — după E. Souvestre biograful ei, — avù totuși o influență desăvârșită asupra sentimentelor și ideilor ulterioare a lui Asaki.

Locul ce el știù a-i da în inima sa, fu atât de tainic, și atât de trainic încât s'a putut vedea acest fapt, aproape de tot rar, ca el, întors în țară, chiar după ce se însură și avu copii mari, nu numai că nu o uită, dar o plânse cu patimă, când ea muri la 8 Iunie 1849, la Paris, măritată deja și cu copii mari;

și că chiar la vârstra de 82 ani, în anul morței sale, la 10/22 Mai, ziua aniversării nașterei ei, el încă închină, în stihuri italiene, căldura inimei sale, durerea sufletului său, aducându-i, pare, odată cu ultima sa răsuflare, încă o dovadă, de toată iubirea sfântă ce avea pentru ea, de toată fericirea de a o fi cunoscut, și a o fi făcut părtașă un moment gândirii și iubirii sale, și ca recunoștință *Musei*, carea, după el, și cu adevărat, 'l înălțase ca om, 'l întărise ca caracter și 'l făcu mai bun patriot și mai hotărât luptător: *Daco-Român*, cum zicea el.

Plecat astfel la Roma, cu gândul de a se instruì și de a se desevârși, pentru restul vieții sale, ca specialist, el este însă influențat în bine prin două împrejurări la care cu siguranță nu se așteptase.

O femeie, cu caracter de fier, cu cuget curat, cu inimă caldă și grații îngerești 'l desevărșește ca om. Face din el un cugetător și un soldat al binelui, frumosului și adevărului: îl pregătește pentru o viață întreagă de sacrificii, de muncă, în împrejurări grele, adesea neajutat și ne înțeles, de semenii săi, dar păstrându-și, totdeauna, iluziile tinereții și încăpățînarea în izbândă, pe care i-o altoise ea.

Al doilea e Roma! Roma eternă, Roma ce dădu naștere numelui neamului său de român, Roma unică, în trecut, Roma plină de seva viitorului mândrei Italii, are asupra lui aceeași fericită înrăurire ca și asupra lui Maior, Clain, Șincai, și altor mari patrioți.

Acolo văzu mai bine și mai lămurit din ce neam ales era el, ce comoară de puteri are in vinele sale, ce trebuea să facă ca să-și rădice acest neam și să'l pună în stare de a putea desăvârși, ceea ce are putința a face prin firea lui, și ceea ce trebue să îndeplinească prin rostul situației lui geografice și etnice în Dacia. — Fericit muritor, sau mai bine *nemuritor*, în cazul de față, care la obârșia faptelor lui de om matur, are astfel de izvoare întăritoare care să-i dea puterea necesară pentru întreaga lui viață, de om, de cetățean, de patiot, de Român!

Dar dacă știm cine era G. Asaki, la 1809, să vedem cine era această ființă superioară, pe a cărui portret, cu creionul, ce o reprezintă pictând, el scrisese:

Bianca Milesi
Roma 1811—1812. «**Questa per fermo naque în Paradiso !**» Petrarca
Asta de sigur în paradis è născută.

Schița aceasta cu creionul, pe hârtie cenușie, e desigur datorită profesorului Biancăi, *Appiani*, cum se va vedea în urmă.

Pe această Biancă, *Leuca* lui iubită, cum o numea el, o cunoscu în împrejurarea următoare, după nota scrisă de el la pag. 128, din *Notice biographique:*

«Bianca l'ho vedutu la prima volta nel magazino Moscaldini sulla piazzo di Spagna ove erra comparava degli articoli di pitura 1809».

Vom schița viața ei, până la 1813, epocă ce ne interesează mai mult, pentru moment, după singura lucrare de care dispun: *Notice biographique* de *Emile Souvestre.*

În: *La Grande Encyclopedie*, precum și în marele dicționar de *Larousse* nu găsesc nimic.

Autorul începe cu o citație din *Tacit*, relativă la *Agricola*, vorbește de *iluștrii*, nu necunoscuți, dar cunoscuți bine numai în cercul restrâns al familiei sau prietenilor lor, pe care îi caracterizâ în modul următor:

«Pe când sforțările celui mai mare număr tinde numai la mulțumire și zgomot, oare care suflete de seamă nu țin decât la fericirea oamenilor și la propria lor perfecționare. Iubitoare de gloria altora, pe care ele o contemplă în fundul umilinței lor, ele nu au pentru ele însăși de cât o ambițiune: a-și îndeplini datoria.—Sarcină grea pe care o urmăresc printre toate piedicile fără distracțiuni, fără șovăire, cu încăpățânare și credință.»

Și în fine caracterizâ în mod minunat pe *Bianca Milesi*, după cum urmează:

«Astfel fu femeia a cărui nume fu înscris în fruntea acestor pagini. Incărcată de toate darurile pe cari le poate da natura și societatea, ea nu le întrebuință nici odată decât în profitul acelora ce aveau fericirea de a o apropia.— *Italia modernă îi dăduse grațiile sale seducătoare, inteligența sa vioaie, tandreța sa expansivă, lăsându-i casta energie a anticelor romane*».

Ultima frază, pe care am subliniato, se pare minunată ca descriere a fizicului, sufletului și creerului, acestei femei, atât de impunătoare și afectuoasă, corectă și prietenoasă, — cultă fără închipuire—; demnă și modestă, bine voitoare și hotărâtă, bună prietenă, virtuoasă soție în urmă și răspândind în jurul ei iubirea curată, admirația virtuților alese, înălțarea sufletească, gândirea la fapte bune și alese, și iubirea binelui, adevărului și frumosului, în serviciul omenirei, care impune, mai întâi, pe acel al neamului tău. — Așa reiesă ea din tot ce am citit!

Sfântă femeie, suflet ales, la care trebue să ne închinăm, cu admirație, evlavie și recunoștință.

Ne închipuim astfel, ce farmec a avut această făptură asupra unui tânăr corect, modest, muncitor și iubitor, ca Asaki, și ce sentimente adânci și trainice, a trebuit să-i inspire ea!

Bianca Milesi, se născu la 10/22 Mai 1790, iar după Asaki, cum vom vedea în o notiță a sa, la 1792.

Prin mamă și prin tată, ea aparținea vechei familiei *Viscontini*. Tatăl său avea avere. Ea avea cinci surori și un frate, mai mari ca dânsa.

Bianca fù trimisă, de mică, cu surorile ei, mai întâi în Franța, la călugărițele de la *Saint-Germain en Laye*, iar după închiderea acestei mânăstiri, copilele fură pe rând, trimise în niște mânăstiri, la Florența, lângă Milan și în urmă la altele, unde erau însă rău ținute, nu învățau nimic, erau rău supravegheate astfel că, unele, mai mari, dintre fete, puteau corespunde în secret și ne ocupându-se nimeni de inima și cugetarea lor. — Ea suferea mult fiind părăsită astfel.

«Citirea vieței sfinților îi inspirase dorința de a ajunge la perfecțiunea creștină pe calea mortificațiunilor.— Astfel își impunea însăși pedepse pe cari le îndeplinea cu scrupulozitate. Merse până a «se flagela pe ascuns».

In fine, fu scoasă din acest vespar, și pusă în un fel de pensionat, restrâns, la o laică, D-na Gallina, unde cel puțin avea însă acolo o grădină ce i se păreà un paradis.

In primăvara anului 1802 copilele fură aduse în casa părintească, unde conform cu obiceiul timpului, muma petrecea și primea mult, și pe când băeții ereau dați pe mâna unui abate, iar fetele pe mâna unei femei de încredere.

La 1804 murì tatăl ei, de care ea se alipise mai mult de cât ceilalți copii. Două din surorile ei se măritară, iar ea însoți pe mama ei la băi, la Lucques și la Livorno. In un accident, serios, de trăsură, pe drum, ea se purtă bărbătește, dând îngrijiri surugiului care se rănise grav.

Refuză, în urmă, de a se mărita la Milan, și se puse pe studii sub direcțiunea unui matematic, piemotez, *Trosselli*, pătruns de toate doctrinele filosofice ale secolului al 18-lea. Ea citi pe *Condillac*, pe *Rousseau, Voltaire, Plutarque, Corneille, Tacit, Platon, Robertson, Raynal, Alfieri, Benvenuto Cellini, Hume, Volney*, etc., pe care-i citez, în ordinea în care fusese cetiți în timpul studiilor serioase, mai ales de matemateci, ce făcù.

«Atâta străduință puse la studii, încât ajunse a regreta scurtele momente ce acorda toaletei. 'Și tăea părul pentru a scurta îngrijirea ce trebuea să-și dea, nu purta decât o rochie de postav și botine groase. Economiile ce făcea din aceste noui deprinderi erau întrebuințate spre a-și cumpăra cărți».

Făcu, cu mama ei, o lungă călătorie în Svițera și Sudul Germaniei, cu care ocaziune cunoscu mulți învățați.

Intoarsă la Milan, se puse hotărât pe studiul picturei cu *Appiani*, care se bucura, atunci, de o mare reputație și zugrăvea frescurile palatului din Milan. Bătrânul îi permise a'l urma pe schela, pe care lucra la palat, o sfătuea și conducea cu îngrijire, și făcându-i pe o hârtie cenușie, potretul ei, cu creionul, reprezentată cu penelul în mână, scrise sub acesta; «*E nient'alter*», și *nimic alta*, pentru a-i indica singurul mijloc de a se distinge în pictură. Acesta, e acel găsit în casa lui G. Asaki, și reprodus în această lucrare, fig. 2.

In casa lor, afară de *Appiani*, veneau încă pictorii *Diotti, Amoretti, Baronio, gravorul Longhi* și Architectul *Bossi Canonica*, care cerându-o în căsătorie, ea-i răspunse: «*Că nu vrea a se căsători decât cu arta*»!

De fapt citirea clasicilor și filosofilor, secolului al XVIII-lea, o schimbase cu totul, și iată de ce:

«De când credințele sale fusese sguduite, ea repurtase asupra artei toate aspirațiunile sale; ea-și făcuse din ele un fel de cult».

In fine se mutară la 11 Oct. 1810 la Roma[1]) după o călătorie la Veneția, Pavia, la Pistoia și Florența, unde întâmplarea făcù de a nu fi putut vedea monumentul lui *Alfieri*, fapt pentru care era dezolată.

«Marele tragic italian devenise eroul său; ea adoptase opiniunile sale, aspira ca el la independența Italiei și împărtășea ura sa contra ori cărei dominațiuni străine.»

Indată ce ajunseră la Roma, ea se purtă, mai mult de cât rece, cu ge-

1) Asaki, afirmă însă a o fi cunoscut acolo la 1809.

neralul *Miolis*, care comanda în numele Franței, și care, cum am văzut, sfătuise pe Asaki a se reîntoarce în țară, crezând în victoria lui Napoleon în Rusia și, în curânda întemeiere a Daciei. Ea distribui chiar un pamflet, violent, a lui *Alfieri*: *Misogullo.* Generalul *Miolis*, aflând faptul, fu mai mult ca clement, mulțumindu-se a'i da sfaruri părintești, pe care ea le primi, cu «*sufficientă insolență*» cum spunea, cu regret, în urmă, mai ales când cunoscu, în 1821, pumnul greu și fără milă al guvernării austriace.

Atunci văzu ea diferența!

Ea era primită în toate casele mari, și în o călătorie la Neapole, fuse cu mama ei primite la curte unde întâiul cadril îl jucă făcând față Reginei. Felicitată și lăudată pentru aceasta, ea zise cu spirit, că: ea «*nu'și dăduse în acea seară seama de fericirea ei, și că nu avu cunoștință de aceasta decât a doua zi.*»

Mama ei, iubitoare de fasturi și relațiuni sociale își organizase și la Roma un salon, tot așa de mult frecuentat, mai ales de lumea artelor, ca și la Milan. Acolo veneau, între alții: Pictorul *Keck*, marele sculptor *Canova*, și gravorul *Pestrini*, care, dedică Biancăi, una din primele sale producțiuni: *La fortezza di Rafaelo.* Bătrânul *Canova*, cu deosebire, o ajuta și conducea cu mult interes, ceeace reiese și din scrisorile adresate ei în urmă, în care între altele spune la 24 Mai 1815 mulțumind «*la gentillissima signora Milesi*», care «*între alte virtuți are și privilegiul exclusiv de a îngriji afacerile altora mai bine ca pe ale sale.*»

Ne oprim deocamdată aici, când acțiunea urmărită de noi începe; mai departe, vom vedea ce a devenit această aleasă femeie.

Am văzut, mai sus, că *É. Souvestre*, susține că familia *Milesi* s'a mutat la Roma la 11 Octombrie 1810. Se pare că data nu e tocmai precisă. Am văzut, însă că Asaki, în nota citată mai sus, spune că a cunoscut pe Bianca, la 1809.

Inclin cu atât mai mult pentru 1809, cu cât această dată e menținută încă, în două rânduri de Asaki:

„*Depuis 1809 juqu'à 1812 j'ai composé en italien une série de vers adressés à M-elle Bianca, intitulés la Leucaïde=Bianca. G. Asaky.*

Această notă se găsește pe ultima pagină, din *Notice biographique.*

Tot astfel, pe pagina a treia din *Amori* găsim:

«Questo libro illustrato dai disegni, mi fu offerto **da**[1]) *Signora Bianca Milesi*, che fu la mia Musa ed il primo Amor.»

Roma 1809. Alviro.

«Acéstă carte, ilustrată cu desemnuri, mi-a fost dăruită de *d-na Bianca Milesi*, care a fost musa mea și primul meu amor.»

Roma 1809. Alviro.

Și această înscripție e pusă deasupra versurilor ce preced și continuă ilustrațiile făcute de Bianca, în *Amori.*

1) **dalla**, de sigur.

Adevărul este că se găsește și o altă dată, pusă în susul paginei a doua, dar se vede că e pusă în momentul plecării sale din urbea eternă.

«Doamna *Bianca Milesi* mi-au dat spre suvenir aste carte illustrata de mâna sa,»
G. Asaky. Roma 1812.

Ca o dovadă că cartea'i fu oferită de Bianca, nu avem decât a ne reaminti și cele cuprinse pe scoarța din fața cărții, ce am reprodus mai sus și care pot fi traduse astfel:

«*Se dă ție Corintio Alviro de nesupusa Leuca.*»

Asaki, admisese pentru el pseudonimul de *Alviro*, de *Corintio Alviro* și de *Alviro Dacico*, pe care o să'l întâlnim încă în urmă.

Tot astfel pentru *Bianca*, el creă cuvântul *Leuca*, spre a nu o compromite, în versurile sale, și pe românește, vom vedea, că o chema *Lefca*.— Uneori o numea și *Cintia*.

Tot din această frază se va cunoaște ușor, ce înțelegea Bianca, prin **Insubra, neatârnată, nesupusă.** Cuvântul derivă din expresiunea veche *Insubria*= *Italiea*, după datele obținute dela Roma, prin D-l Monsacchi.

Ea iubea pe Asaki, dar ținea a remânea castă, și iubirea ei servì a înălța numai cugetarea și sentimentele alese, a lui Asaki.

Am văzut, de asemenea, cum Asaki ne spune că a cunoscut pe Bianca în magazinul Moscaldini, din piața Spaniei, de la Roma, tot în 1809. —

In *Notice biographique*, unde *É. Souvestre* ne vorbește, la pag. 28, de studiile Biancăi, găsesc nota următoare, scrisă în două rânduri cu negreală și cu creionul de Asaki.

«*Episode d'Àlviro Dacico.* A cette epoque se trouvait à Rome G. Asaky, pour y faire des études archéologiques, en s'occupant aussi de la peinture il a eu l'occasion de voir M-elle Bianca chez Mich. Keck. La conformité des principes et d'occupation établi entre ces deux élèves une liaison, qui devint une passion d'amour platonique, qui malgré la séparation a duré *35 années* pleines de manifestations d'estime et d'admiration réciproques.»

Și la finele paginei următoare, scrie tot el:

«Pendant ce temps je dessiné dans les ateliers de Canova d'après des statues et à coté de Blanche qui m'inspirait des sentiments des beaux Arts et celui de l'Amour.

Iată începutul și modul cum s'a săvârșit această trainică și curată legătură!

Aceste note din *Notice Biographique* sunt scrise de Asaki, în puterea vrâstei, în momentele culminante ale activității sale, având copii mari, și o carieră plină de fapte bune. Cartea i fusese trimisă de fata sa, cum se vede pe contra pagina învălișului:

«Reçu le 7/19 Dec. 1854. De la part d'Hermione».

Câte lacrămi va fi vărsat el citind biografia ființei celei mai scumpe, de sigur, ce a iubit în viața lui!..

Cunoscuse Hermiona Asaki, ce a fost măritată mai întâi cu un Moruzi

și apoi cu marele filo-român Edgard Quinet pe Bianca? Asaki ne o spune pe pagina a patra, din foile alipite la finea volumului *Amori:*

«Questa bella Damigella per amor di *studj* [1]) a Roma *condusa* [2]), era da Milano, aveva la casa sua a Milano, Strada del Lauro e la campagna vicino a Venzago ove io tornando da Roma con una lettera di raccomandazione di Bianca aveva visitato *questa Dama* [3]) ancora assai bella e spiritosa che mi trattò con molta confidenza.

«Bianca tornando a Milano prese parte alle commozioni politiche e fu constretta di rifugiarsi in Svizzera e di là a Parigi ove si maritò *al* [4]) Dottore Monjon, ivi in casa sua fu il centro della riunione di persone distinte. *La mia* [5]) figlia Ermiona la quale si trovò a Parigi con suo figlio G. Morusi, fece conoscenza *con il* [6]) celebre Edgard Quinet *con il* quale si maritò».

«Această frumoasă Domnișoară care s'a dus la Roma pentru dragostea de studiu era din Milan, avea casa ei la Milan în «strada del Lauro» și o vilă în apropiere de Venzago unde eu întorcându-mă de la Roma cu o scrisoare de recomandație scrisă de Bianca, visitasem pe această Doamnă [1]) încă frumoasă și deșteaptă care mă tratâ cu multă prietenie.

Bianca întorcându-se la Milan luase parte la turburările politice și fu constrânsă de a se refugia în Elveția și de acolo la Paris unde se cunună cu Doctorul Monjon [2]). Acolo casa ei fu un centru de întrunire de persoane distinse. Fiica mea Ermiona, care se găsea la Paris, cu fiul ei G. Morusi, făcuse cunoștință cu celebrul Edgard Quinet cu care se mărită».

Va să zică această notă e scrisă de Asaki, mult mai târziu, de sigur după 1849, data morții ei. Se vede chiar din îndreptările făcute, de colegul meu, d-l D-r. Ostrogovich, că Asaki, care în Moldova nu avea cu cine vorbi limba italiană, începuse a o uita puțin.

De altfel scrierea trebue să fie făcută *chiar după 1865,* ceia ce se vede după tremurătura mâinii și prin faptul că e la fel cu poezia «A Dante» scrisă tot de el pe paginele anterioare și însemnată: Mai 1865.

Pare că văd pe simpaticul, bunul și alesul bătrân, cu aceste două mici volume în mâinele sale tremurânde, când sufletul său erà înfrânt de greutățile bătrâneții, și cu mâinele înghețate, de răceala precurgătoare a morții, scriind totuși aceste ultime amintiri, relative, la puternica văpae care l'a ars în tinerețe și încălzit în urmă toată viața sa.

Căci astfel a fost această iurbire a lui Asaki, pentru Bianca. Două suflete, cum o spune chiar el, făcute să se înțeleagă, căci erau pregătite, prin studii, la fel; două suflete, chinuite de același dor: înnălțarea patriei lor și încălzite de aceeași pasiune pentru frumos și arte!

Prietenia, fu calea iubirii lor nevinovate!

Prietenia, care e cel mai sigur drum către o iubire temenică:

---

1) Studii, mai bine studî.

2) *condusa* este cuvântul român, italienește se zice *condotta.*

3) Care Damă? Mama Biancăi.

4) *Col.*

5) mia (nu se pune articol).

6) *Col.*

---

1) Pe mama Biancăi cum se va vedea mai în urmă.

2) Mojon.

«Călătorule nu trece, stă, citeşte şi cunoaşte
Că amoriul cel mai straşnic din prieteşug se naşte. [1])

după cum, cu drept cuvânt, a spus'o acel mare iubitor, și cunoscător de inimi, poetul Konaki: în «*Amorul din prieteşug*», din cartea sa de versuri: *Poezii. C. Conacki, mare Logofăt. 1856. 5 Aprilie.*

Aceeași părere a lui, atât de adevărată, o pune încă în următoarele stihuri:

«Vrei să ştii cu'ncredințare
Dragostea cât cuprins are,
Fă omule muritoriu
Din prieteşug amoriu.»

Dar cine este *dama* de care ne vorbește Asaki. E mama Biancăi. Reiese din conținutul notei chiar și din o notiță a lui de la pag. 26 din *Notice biographique* unde autorul vorbește de stagiunea de la *Venzago*. Asaki citind cartea pune o steluță și jos, dă următoarea deslușire:

«C'est ici, qu'en compagnie du poete Monti en 1812 que j'ai rendu une visite à la mère de l'adorée Leuca.»

Cuvântul *Leuca*, am văzut din cele de mai sus, că era făurit de Asaki, pentru a nu da în vileag iubirea lui pentru *Bianca*.

Am văzut, cum el însuși pune *Leucaïde* = *Bianca*.

Pe prima pagină, scrisă la începutul lui *Amori*, găsim:

«Dono prezioso della mia adorata Musa Leuca, la quale mi inspirò de sentimenti nobili e l'estro poetico nei miei componimenti italiani e poi *quei*[2]) **Romăno**[3]) Dacico!»

«Dar prețios dela adorata mea musă Leuca care îmi inspiră sentimentele nobile și firea poetică a compoșițiunilor mele italiene apoi și pe acelea din limba Daco-Română.»

E timpul să vedem acum, cum răspundea Bianca, la iubirea atât de caldă și nobilă a lui Asaki.

Cartea *Amori* îi fu dată de ea, după cum spune Asaki în numeroasele adnotări de pe ea, și după cum se vede și de pe inscripția de pe fața scoarței, de care am vorbit mai sus.

Cele 17 icoane, de la început, sunt datorite Biancăi. Scrierea din fața fiecărei icoane e concepută și făcută de ea. Scrierea e, după cum se poate vedea, aproape bărbătească și e caracteristică femeilor superioare și hotărîte.

De la început se vede, părerea ei hotărîtă, de a învinge de înclinările sale, prin devotamentul total unei idei, artelor sau științei. Ea își alesese artele. Iată-le aceste sentințe, ale iei, în ordinea în care urmează la fie care icoană.

---

1) Scrise pe un arbore la Slănic în Moldova.
2) Ar trebui . în q'uelli
3) Rumeno.

LA ICOANA I.

Regna un poter contrario
Che quel d'Amor fa vano.

Domnește o putere contrarie care nimicește pe aceia a amorului.

LA ICOANA II.

Oh quante volte intrepido
Sfido le firsute fere.

Oh, de câte-ori curagios sfidâ fiarele mâniate.

LA ICOANA III.

Sanì piaga di stral, piaga d'amore.
E sol sia motre medicina al core

Vind că rana de săgeată, rana de amor
Şi numai moartea poate să fie doctoria inimei.

LA ICOANA IV.

Amor che da virtù nasce è immorale

Amorul care naşte din virtute este nemuritor.

LA ICOANA V.

Quel che i suvi dardi possono
L'asta immortal non puote.

Ceea-ce pot săgeţile lui
Nu poate . . . . . .
(bățul nemuritor) [1].

1) Este o perifrază mitologică.

LA ICOANA VI.

Ama; e l'areano adombrisi
D'impenetrabil velo.

Iubeşte; şi aerul să se întunece
de un vel nepătruns.

LA ICOANA VII.

E a noi l'esperta cetera
Dolce risuona amore.

Çitera măeastră ne răsună dulce
amor.

LA ICOANA VIII.

Chi puote a lui resistere
Se la sua madre il muove?

Cine poate să-i reziste dacă mama
lui [2]) îl mişcă.

2) Figură mitologică. Mama amorului?

LA ICOANA IX.

Oh! avverso amor, cui serbansi
Sol per timor gli altari,
Pel cui voler sottentrano
* Ai lièti i giorni amari!

Oh! amor contrar, căruie ți se păstrează de teamă altarele,
Prin a cărui voință se înlocuesc
zilele vesele cu zile amare!

LA ICOANA X.

Al suol prostrato ei supplice
Giacea, e chiedea pace.

La pământ îngenunchiat stătea rugându-se și cerea pace.

LA ICOANA XI.

Ei regna ovunque, e il *temano* [1]) Tennuti in terra i Numi.

El domneşte pretutindeni, şi zei, cei temuţi pe pământ, au teamă de el.

1) **Temono.**

LA ICOANA XII.

E spesso un dolce del suo cor martiro In sull' arena bianca [1]) mesto scrive.

Şi adesea un dulce martir al inimei lui scrie melancolic pe nisip „Bianca“ („pe nisipul alb“) [1])

1) Calambur, căci se poate înţelege că e scris pe nisipul alb = arena bianica, cum este cazul sau că a scris pe nisip numele Bianca. — De aceia a pus ea punctele sub bianca.

1) Aluzie la Asaki.

LA ICOANA XIII.

D'Aniene alle fiorite e fresche rive
Tesse fiscelle [1]) dalle verghe estive.

Pe malurile înflorite şi răcoroase ale Anienului ţese coşuri de nuele varatice [1]).

1) Fiscelle e de sigur din dialectul, Roman italiană se zice: *panieri canestri.*

1) Vom vedea că aşa făcuse Asaki.

LA ICOANA XIV.

Fra sè co'soni pensier par che favelle
Su la candida man la guancia posa,
E china a tera le amorese stelle.

In sine cu gândurile sale pare a vorbi, cu obrazul rezemat pe mâna candidă, către pământ întoarce ochii amoroşi.

LA ICOANA XV.

Tute le leggi perano
Che non impose amore.

Toate legile să piară, care nu sunt impuse de amor.

LA ICOANA XVI.

Egli i decreti ferrei
Segna col dardo aurato.

El cu săgeata de aur înseamnă decretele puterïice.

LA ICOANA XVII

BIBLIOTECA CENTRALĂ DIN IAȘI

Nu se află nici o inscripție.

Din aceste păreri ale Biancăi, rămân pentru noi, două fapte. Unul privește pe Bianca: «*Domnește o putere contrarie care nimicește pe aceia a amorului.*» Asta a dovedit'o ea față, nu numai cu pretendenții înflăcărați, la mâna ei, dar și față cu Asaki, care o iubea, din adâncul firei sale, cu toată puterea unui suflet ales, a unui caracter integru și a unei inteligențe așezate și înalte.

Altul privește pe Asaki:

«*Amorul care naște din virtute este nemuritor*».

Astfel a fost amorul său, de aceia a fost în adevăr nemuritor! Cu această părere a suferit el, o vieață întreagă, cu această credință a luptat el, cu această încredere a trăit, căci până în ultimele sale momente, după cum se va vedea, bătrân gârbovit de 82 de ani, el muritor, cu un picior în groapă, afirmă însă: de *nemuritor*, amorul său pentru Bianca.

Iată de ce, cu drept cuvânt, scrie el pe pagina a doua din *Amori*:

«*Dorescŭ ca familia mea şi urmaşi să păstrese ist dar* **a nobiiei mele amice spre imitarea sentimentelor mele care m'a tras din vulgul compatrioţilor.**

«*Drept care dorescŭ ca astŭ carte să remae spre modelŭ în familie şi suvenir* **che amorul care naşte din virtute este nemuritorŭ**». — Iassy 1866. —

Ce voiţi mai demn, mai înălţător, mai frumos şi mai exemplar din partea unui om.

Acum că cunoaştem firea şi calităţile ambilor eroi, să ne ocupăm puţin de timpul cât au vieţuit ambii la Roma.

Din nenerocire, nu am putut găsi decât No. 154 din *Campidoglio*, din 26 Dec. 1811, în care e publicat numai *Sonetul*, graţie căruia fu ales membru extraordinar al societăţii literare din Roma.

Dar găsesc, copiate de el, de sigur după 1854, oare care note, pe pagina a 3-a de la finele volumului *Amori*, care ne dau oarecari deslușiri:

Roma 11 Giugno 1811.

D'Aniene alle fiorite e fresche rive
Pasce il *grege* [1]) d'avene al suon Alviro,
E spesso un dolce del suo cor martiro
In sull'arena Bianca mesto scrive.
Tesse fiscelle verghe estive
Piègando in nuovo *maestrival* [2]) giro
Con ogni nodo ei tesse un suo sospiro,
E mille Amor soave rime e schive... [3])
D'ambroseo latte al condensato siero
Nè da Sabina ancor il sol risorge
Ch'in vaso accoglie con gentil pensiero.[4])
Non mai fra sue primizie Pale scorge
A questa opra simil, ch'un cor sincero
A Leuca bella in umil dono porge.

Roma 11 Iunie 1811

Pe malul înflorit şi răcoros al Anienului
Alviro pasce oile la fâşiitul ovăzului.
Şi adesea un martir dulce al inimei sale
Scrie melancolic pe nisip «Bianca».
Impleteşte coşuri cu nuele văratice
Indoind un nou cerc măestru; cu fie-care
împletitură scapă un suspin şi *o mie de rime suave de amor* [1])
N'a răsărit încă soarele la Sabina când culege în vas zer concentrat al laptelui de ambrosiă, cu un gând bun.
Nici-o-dată *Pale* nu vede între trufandalele ei opera ce ar semănà cu aceasta pe care o inimă sinceră o dedică ca dar umil Leucăi frumoase.

Pe contra-pagină mai găsesc indicaţia următoare:

Alla punta del giorno, ho presentato a Bianca Milesi un paniere da me tissuto [5]) con la ricotta accompagnata *di soneto* [6]).

In zori de zi am presintat Biancăi Milesi un coş făcut de mine, plin cu urdă, însoţit de un sonet.

Deci sonetul de mai sus, din ziua de 11 Iunie 1811, era scris în timpul, unei excursiuni ce făcură înpreună în jurul Romei.

Care pictor român se va inspira ,oare, pentru a ne reda această memorabilă idilă a marelui patriot?!

---

1) *Gregge.*
2) *Magistrale.*
3) Probabil e o greşeală de ortografie.
4) Mise pare ceva confuz.
5) Ar trebuì să se zică: *lavorato* sau *fato.*
6) „ „ „ „ „ *da un sonetto.*

1 Aşa se poate traduce mai uşor.

Dar dacă tot ce a publicat în *Campidoglio*, nu se poate afla la noi, alte poezii, din cari unele făceau parte cu siguranță din *Leucaïdele* sale, se pot află, în culegerea ce am citat mai sus, publicată în 1854. Prin D-nii Monsacchi și Alfredo Farnese aflu acum, din Roma, că *sonetul* e publicat în «26 Dicembre 1811, a pagina 630». El poartă titlul:

«In occasione del volo aerostatico dell'illustre Donna la Signora Blanchard.
SONETTO
di Giorgio A. Moldavo».

Din aceste poezii vom putea urmări încă, puține momente, din acele ale vieții sale la Roma și vedea, mai adânc, puternicia patimei ce'l chinuea.

Să reproducem poeziile sale din acele timpuri, ele nu vor fi de prisos pentru cititor, căci făcute acum un veac, ele au fost printre primele scrise în limba țării, și ca astfel sunt puțin răspândite și cunoscute la noi.

Voi începe cu cele ce poartă o dată sigură.

Iată o poezie făcută numai în versuri românești, de oare ce abià sosit în Italia nu posedà bine limba italiană. E scrisă însă la Roma.

CĂTRĂ ITALIA.

1809.

Vă urez frumoase țărmuri a le Auzoniei antice,
Cunjurate de mări gemeni, împărțite de-Apenin,
Unde lângă dafin verde creşte-olivul cel ferice,
Unde floarea nu se trece sub un ceriu ce-i tot senin,
Unde mândre monumente a le domnitoarei ginte,
Inviează mii icoane la aducerea aminte.

Vă urez!... că cine poate fără dor, făr-umilință,
Acea pulbere să calce, al Eroilor mormânt?
Ce în curs de ani o mie au stătut în biruință,
Ș'astăzi vii sunt prin exemple de virtute şi cuvânt.
Incât în asemănare, nu au fost subt orice nume
Mai măreț nimic nici trainic de când omul este'n lume.

Pe a Tibrului şes Roma tăbărâtă'i ca un munte
Din palaturi surupate şi mormânturi adunat,
Intre care Capitolul o căruntă 'nalță frunte,
Ce de barbari şi de timpuri cu respect i s'au păstrat,
Unde un popor de statui, a lui Fidias urzire,
Vânta Greciei ş'a Romei 'mi arată la privire.

Intre surupate temple, obelisce şi coloane;
Ca un turn de fer întreagă stă coloana lui Traian,
Pre ea văd Istrul se pleacă Iassienei Legeoane,
Cum cu patria sa père-a Decebalului oştean.
Şi cum în deşarta Dacie popor nou se'ntemeiază,
De unde limba, legi şi nume a Românîler derează.

Când în codru, vechiu stejarul au răpus de bătrânețe,
Din a sa mănoasă țărnă cresc plăcute floricele,
Așa dup'a Romei paos, în alese frumusețe,
Răsărita'u nuoi luceferi: Ariost și Rafaele,
Galileu, Columb, și 'Italei; ce prin geniul lor luce,

Ca'nvechime lumea astăzi necurmat tribut aduce.
In grădina ast'a Europei, unde rostul dulce sună,
Zugrăveala ș'armonia, prin un farmec au supus
Pe a lumei sclavi și domnii carii pururea s'adună
Plini de dorul ammirărei, de la Nord și de l'Apus;
Un Român a Daciei vine la strămoși, ca să sărute
Țărna de pe-a lor mormânturi, și să'nvețe a lor virtute!

Nu cunosc ca un alt român, cu mai multă căldură și cu mai înălțătoare simțiminte să fi căutat, până în prezent, a descrie frumoasa Italie, leagăn a artelor și frumosului, a poeziei și inimei calde, a geniului latin și născătoare a neamului nostru așa de bine înzestrat.

Iată acum și o frumoasă invocațiune către Tibru, făcută de sigur mai întâi în limba lui Dante. Deci în un an Asaki învățase frumoasa limbă a țărei surori, sau mai sigur trebue să admitem data de 1908, ori 1907, pentru sosirea sa în Roma, cum le indică, uneori, după cum am văzut, el însuși.

Alviru Dacicu. către **Tibru,** 1810.

O tu riule faimoase, ce întinzi a tale unde
Intre șeapte colnici, faima Ausoniei 'nvechite,
De la tine rechiem astă-zi, în durerile profunde,
Adăpost și lin repaos lângă răpele 'nverzite.

Mai plăcut și senin aer nu'l aflăiŭ încă ori unde,
Văi, prelunci, stânci, râurele, ce atât să mă învite,
Ca cea patimă 'ncruzită, care inima'mi pătrunde
S'o rezic în dulcea limbă a Italiei mărite.

Nici sunând pe fluer Doine, încă'n Dacia umbroasă,
N'auzit am în junie dulce versuri așa line,
Precum sânt a lui Petrarca lira cea armonioasă.

Nici aiurea mai duioase, nu văzui nici mai senine
Două stele'ncântătoare între grații mai frumoasă,
Decât care lucesc astă-zi peste țările latine.

Să nu uităm că versurile italiene sunt făcute la 1810 și că cele românești sunt făcute de sigur, nu mult în urmă, când versificatori în țările române, aproape un existau!

Din această poezie se vede și adâncul lui amor pentru Bianca, și înflăcărarea lui pentru Roma și pentru ideia latinității.

Iată-o și în limba italiană:

ALVIRO DACICO

AL TEBRO

1810.

O tu che spieghi le volubil' onde
Fra i sette colli, onor d'Ausonia antica,
A te dimando scorta fida e amica,
Ed un ricovro sulle verdi sponde.

Ciel più seren del tuo non vidi altronde,
Né valle, o chiostra si fiorita e aprica,
Ch'ognor m' invita a lei perch' io ridica
In italo sermon doglie profonde.

Né risuonar udii le patrie avene
Di Dacia altera un cantico simile
A quel che desta l'aurea tosca lira.

Né in altre piagge, luci piu serene
Unquanco vidi, e volto si gentile,
Ch'in le tue rive il Lazio or gode e ammira.

La Roma fiind el, o franceză, doamna *Blanchard* făcù o excursiune cu balonul liber, la 11/22 Decembrie 1811. In acelaș timp se ivise și o cometă mare. Asaki, fu și el impresionat de ambele fapte, și le consemnă în următoarele versuri.— Curios e a nota, că anul acesta, aproape după un secol, *Blériot*, cuteză a trece cu aeroplanul său Canalul *Mânecei* dintre Franța și Anglia.

«*In ocazia zborului aerostatic a Madamei* **Blanchard**, *întreprins la Roma, în 22 Decembre 1811.* Când se arătă în cer cometa cea mare.

Nu țintiți de-acuma ochii către steaua 'nfocată,
Ce întinde peste ceruri coama sa de rea menire,
E deprinsă de mult Roma cu asemenea privire,
Azi minune mult mai mare o femeie ne arată.

Spre-a supune voiei sale calea vânturilor dată,
Nestatornic ușor aier 'l închide 'n văl subțire,
Prestre noruri sboară luntrea, prin asemenea urzire,
Cu odorul cel mai dulce a naturei încărcată.

Inmândrită-atunci natura de-o ființă așa-dorită,
Ii deschide-a ei secrete, ce-s a lumei armonie
Și cu ea domnia 'mparte peste sfera cea 'nstelită.

La pământ de unde sboară, de-acum nu mai vrea să vie,
Că puternicul ei cuget mai înalt tot o invită,
Și în cer de nu ajunge, este demnă să se suie!

IN OCCASIONE DEL VOLO AEROSTATICO

DI MADAM BLANCHARD

eseguito in Roma il 22 Decembre 1811,

Me tre splendeva nel ciel la gran cometa

Non piu guardo si volga a al'astro errante
Che spiega in ciel la minaccioasa chioma,
Usa già quella a rimirar fu Roma,
Donna or novo portento offre dinante.

In sottil velo accoglie l'incostante
Aria, e l'eterea via rende a se doma,
Questa gioisce di portar la soma
Carca del gentil don dell'Etra amante.

Natura i suoi segreti a lei disserra,
E reina la rende in ogni zona;
E schiude il varco a lei per l'aura incerta.

Già umil soggiorno pare a lei la terra,
E alto spirto a salir cosi la sprona,
Che se non giunge al ciel, giugner vi merta.

Aceste versuri, nu se poate mai potrivite pentru descrierea unui balon — cupletul al doilea—sunt bine întocmite și chiar în ele Asaki, profită totuși a preamări *femeia*, femeia fiind pentru el *Bianca* lui iubită. La cine putea el să se gândească mai potrivit, în timpul ascensiunei spre ceruri de cât la aceea, pe care am văzut că o considera el, ca scoborâtă de acolo, căci pe portretul ei scrisese: *„Asta de sigur în paradis e născută."*

Dar lira lui era inspirată cu totul de Musa sa aleasă. Ei, îi sunt dedicate, sub toate formele, gândurile și bătăile inimei tânărului moldovan.

Iată câte-va dovezi:

CĂTRĂ PLANETA MEA.

Cât ți-s dator, o stea mult priincioasă,
Că'n primavara vieței mele,
Tu m'ai ferit de strâmbe căi și rele,
Și m'ai condus pe calea virtuoasă.

Tu'n sân 'mi aprinzi făclia luminoasă,
M'ai adăpat la a Ascrei fântănele,
Și când viața'mi îndulcesc la ele,
Despreţuesc chiar soarta fioroasă.

Ca să doresc lucinda nemurire,
Mă'ndeamnă steaua care'n cer se vede,
Cum statornic rotind lumei străluce.

De la țărmul fatal vasul purcede,
Și acum plutind prin marea de peire,
A ta rază la port mă va conduce.

AL MIO PIANETA

Quante grazie ti rendo amica stella
Ch'in sul' April degli anni i passi miei
Guidasti lungi da sentieri rei,
Ond'opra bramo ognor pregiata e bella.

Per te in seno s'accese la facella
Che mi fu scorta ai sacri fonti Ascrei,
E mentre i tristi dì consoli e bei
Prendo a scherno per te sorte rubella.

Pur a bramar eterna vita, tolsi
Da te l'esempio, che spiegando vai
Chiaro nel ciel invariabli corso.

Dall'empio lido già la nave sciolsi.
E del torbido mar solcando il dorso
Al porto guida mi saran tuoi rai.

Tot astfel e și următoarea:

CĂTRE CUGETAREA MEA.

Când întinzi a tale aripi, o tu cugete'nfocate,
Și'n noianul fanteziei te înalți cu repegiune,
Căutând frumoase teme între cele luminate,
Pentru lira'mi umilită doritoare să răsune;

Ușurel pe munte Pincio între pinii verzi răzbate,
De virtute și frumsațe acolo-i videa minune,
Acolo Zina mea trece pe cărările 'ncântate,
Strălucind cu o lumină care nici odată-apune.

De la dânsa înprumută lină și blândă lucoare,
De-unde-Amorul cu virtutea și'nțeleptul spirt derează,
Ce dau numelui aice, faima cea nemuritoare.

In zădar în lumea-aiurea vei căta ca să se vază,
Intrunite într'o ființă toate-a cerului odoare,
Care către fapte-nalte ne'ncetat însufletează.

AL MIO PENSIERO.

Tu che spiegasti ratto l'ali al vento
Lieve pensier, poggiando all'alte spere,
A ricercar infra l'eteree schiere
Grato subbietto all'umil mio concento,

Sul Pincio posa, e in Donna ammira intanto
Delle virtù divine immagin vere,

Onde scorta e conforto avvien che spere
L'uom della vita in ogni affanno e stento;

T'aggira poi presso quel lume vago
Che spande i rai d'almo saper profondo,
E del nome immortal fassi presago:

Indarno aneli a ricercar nel mondo
Delle virtudi più fedele immago,
E al ben oprar esempio più fecondo.

Iată în fine, ceva mai direct la adresa *Leucei* sau *Lefcei*, cum crede el că e mai bine a o numi *moldovenește*.

RESĂRITUL DE LEFCA.

Pe a lumei orizonul a mea Zină când s'arată,
Cerul tot se'nsenineză, suflă aerul mai lin,
Unda curge mai voioasă, limpede și mai curată,
In acel rîu ce 'ntre pietre murmurează cu'un suspin.

Vezi cum flutură prin nouri de Amori junei o ciată,
Cum resună d'armonie colnicii din Apenin,
Unde pentru a ei laudă în chor sună o cantată,
Mii de pasări și de Nimfe ce'n a ei întâmpin vin.

Nu e stâncă, nu e culme, care se nu scânteeze,
Nu-i câmpie ce nu 'ntinde nouă mantie de flori,
Nu e limbă omenească care se nu cuvinteze

Despre ochii și cea față, unde 'n a lui foișor
Intre porfira și perle Amor țese dulci-obeze,
Și săgeata se descarcă într-u-a junilor popor.

'LAPPARITA DI LEUCA.

MADRIGALE.

All'aparir del mio leggiadro sole
S'allegra il ciel, scherzano l'aure quete,
E scorron l'onde liete
Del rio che sol tra'sassi ognor si duole:

Fendon le nubi i pargoletti Amori,
Ed inni intuona la silvestre schiera
Di Ninfe snelle e di canori angelli;
Antre nou v'é, non v'é spelonco nera,
Che del suo raggio non s'avampi e indori.
Labbro mortal non v'è che non favelli
Di quelle luci, e di quel caro viso,
Ove fra l'ostro assiso,
Fin nel più duro core
Suol avventar i dolci dardi Amore.

Următoarea bucată, ne pune mai bine în vedere, cât el ținea seamă de toate datele intime, ce priveau pe zeița sa. Să nu uităm că aceasta e scrisă în ajunul plecărei sale din Roma, deci a dureroasei sale despărțiri de Bianca, de oarece în August el era dejà la Milano, la mama Biancăi, și la Verona în drumul său spre Iași, după cum vom vedeà mai pe larg, mai în urmă.

CĂTRE LEFCA

Pentru ziua aniversală a nașterii

Roma 11 Iunie 1812

Cântic Petrarcesc.

Mândre flori și fericite,
De care se însmăltează
Prin câmp iarba tinerică și în umbroasa cea vale
De coloruri înmiite,
Fiice-al Aurorei rază,
Care cu cunună mândră 'ncingeți umede cristale,
Voi smaragde și corale,
Viorele, lăcrămioare,
De nu sunt străine vouă sentimentile duioase,
Răspândiți dulce miroase,
Nici că mâna din țărină azi culege-a a voastre floare,
Și vă pară crudă moarte,
Cât nici una ca a voastră n'are mai dorită soarte!
Voi pe țerina latină
Pentru astă zi crescute,
Ce l'a noastră amintire pe ființa-acea-aduce
Care 'n forma ei străină,
Din sferile nevăzute,
La noi între mii giunele ca un luceafăr străluce,
Unde soarta vă conduce
In dar duceți-vă, fie
Lauda voastră cea înteea
A 'nflorì pe lângă aceea
Ce ne pune la 'ndoeală dacă-a Vinerei eai fie,
Sau Zână de 'nvățătură,
Care din olimp descinsă a luat a ei figură.

Amintind cea zi ferice,
Reserea înseninată
A căruntului Titone giune și mândra soție,
Respândind razele aice
Repede ca o săgeată
Din a ei sân ea destinse dulce ploaie d'ambrosie,
Și cu'n aer de magie
Creștetul vă 'ncununase,
Când în simț ce mă pătrunde,

Intre sunetul de unde
Va'm cules cu zeu Amorul, rostind ruga așa duioasă
Incât să-i dea ascultare
Chiar și Zefirul zburdatic înfrână a lui suflare.

Spuneți mândre floricele
Câte voturi înfocate,
A lor aripi întinseră către prea înalte sfere,
Ear acele cuvintele
Ce nu fură înfrânate,
Intre frunze să rămâe, și-apoi despre-a mea durere,
Când Amorul le va cere,
Așa se resune foarte,
Ca 'ntr'o zi să le audă,
Și să zică Zina crudă:
«Aleu! patima pe Alviru 'lapropie de moarte»
Și de îndurare 'nvinsă
Către mine să s'arate, și invidia cadă stinsă.

O! de trei ori fericite
Dacă între voi lumina
Ochilor se v'ațintise, ce 'mi ascund a lor lucoare,
Și mai mult, de 'ți fi dorite
Ca să fiți intrețesute între coame negrioare,
Pân venivor cele oare,
Când la meritele sale
Chiară imortal coroană,
De pe culmea d'Eliconă,
Unde pasul ei se 'ndreaptă pe 'ndelungă și grea cale,
Muzele toate 'mpreună,
Din verzi dafini'i vor țese o nemurindă cunună.

O cântare! ce târzie nestolită mergi la Lefca,
Inaintea ei întinsă
Spnnei: că și tu ca mine de 'ntristare ești cuprinsă.

Incă odată să nu uităm greutatea traducerei versurilor, data când aceasta s'au făcut, atunci, pe când nici limba noastră nu erà încă formată și nici drumul deschis versificatorilor.— Ținând seamă de toate acestea, mulțumire câtă se aduceau, memoriei aceluia, ce a căutat, totuși, a traduce în limba maternă, ceia ce ușor și bine, în inspirația sa, compusese la Roma în limba soră.

A LEUCA

Per il giorno anniversario della sua nascita.

1812

Canzone petrarchesca.

Lieti e felici fiori,
Onde s'ingemma e indora
L'erba pei campi, e per le apriche valli,

Di varj bei colori;
Figli dell'alma Flora;
Fregio gentil de' liquidi cristalli,
O fior vermigli e gialli;
E voi violette belle,
Se non v'é ignoto Amore,
Spandete grato odore,
Nè perchè dal terren la man vi svelle
Vi paja sorte dura,
Che niun fior ebbe a questa egual ventura.
Voi sul suolo latino,
Serbati a questo giorno,
Che la memoria in noi desta di quella
Ch in velo pellegrino,
Sul nostro umil soggiorno
Pura discese, e oltra le belle bella,
Là've il destin v'appella
In dono gite, e fia
Il vostro primo vanto
Fiorir di quella a canto
Che fa dubbiar se Amor o leggiadria
O del saper la Diva,
Con alto senno in lei s'annidi e viva.

Quel fausto di membrando,
Come adorna sorgea
Del canuto Titon la vaga sposa,
E i rosei rai vibrando
Dal suo grembo scendea
Lieta d'ambrosia piova rugiadosa,
E un auretta amorosa
Coverse vostre cime,
Quando in le rive bionde
Al roco suon dell'onde,
Vi colsi con Amor, tessendo in rime
Si flebile concento,
Ch'ad ascoltar si tacque l'aria e il vento.

Voi pinti fior ridite,
Quanti mai voti miei
Spiegaro alle celesti sfere l'ali?
Voci ch' Amor ha ordite,
Ch'io tacer non potei,
Restino tra le foglie, e del mio male
Quando il dolor le assale,
Ragionino si forte,
Ch'un dì le intenda, e dica
La dolce mia nemica:

«Quegli arde sì che ratto corre a morte.
E da pietade vinta
A me si mostri, e caggia invidia estinta».

O tre fiate beati,
Se fra voi fissa il lume
Dei' soui begli occhi a me di grazia scarsi,
E più ancor se degnati
Sarete dal mio nume
D'esser fra il nero crin avvinti e sparsi,
E fin al giorno starsi,
Ch'al suo sublime merto
Un' immortal corona
Sul giogo d'Elicona,
Dove s'invia pel sentier lungo ed erto,
L' almo Castalio coro
L'intessa d'un eterno e verde alloro.

Canzon, che rozza e tarda giungni a Leuca,
Umile a Lei t'appressa,
E di: Che meco sei dal duolo oppressa!

Dar unde Asaki 'și descrie mai cu foc durerea sa, e de sigur în poezia *L'Angore=Patima*, în care se vede cât a suferit această inimă tânără, sfâșiată între datorie și iubire, și cu nesiguranța de a i se răspunde la fel tainei sale.

PATIMA

I

La munceii din câmpie, la pădurea cea umbroasă,
La cel râu care serpează printre înflorit ogor,
L'adăpostul singuratic lângă stânca 'ntunecoasă,
Intristat și plin de gânduri singur umblu cu Amor.

Că în cuget și în sinu-mi port simțirea cea duioasă,
Care n'a se stângă timpul, cel de toate răpitor,
Că rămâne suvenirul unei inimi credincioasă
Intr'un eco ce-a să sune după ce eu voiu se mor.

Cele grații și frumsețe, ce's a Muzei mele teme,
Le rezic la floricica ce se leagănă de vânt,
Și mă tânguesc la frunza care frământul ei geme.

La ființele naturei, câte împrejuru'mi sunt,
Spun a inimei dorință ce se'ncrede și iar teme.
Insă Zînei ascund numai patima în care'nplânt.

II.

Auzitau Apeninul eco al durerei mele,
Ce din sân Amor 'mi stoarce, în tăcut'a morței clipă,
Resunatau pân la Istru patimele cele grele,
Ce nu vindică Igea nici fântâna Aganipă.

Din a lor somn se treziră ațepite păsărele,
Mai duioase se făcură fierele'n ascunsă ripă,
Inălțară a lor frunte tupilate floricele,
Zefirul cel mai zburdalnic înfrână a sa aripă.

Mai lin curseră atuncea ale râurilor unde,
Și Naiadele duioase au eșit din rîu, din mare,
Acea patimă s'asculte, care inima 'mi pătrunde.

Toate 'n jurul meu suspină, numai Zîna, pentru care,
A mea inimă s'încinde, la durere-mi nu răspunde,
Nici din sânul ei s'aude un suspin de îndurare!

III.

Acea aspră pătimire de o inimă 'nfocată,
Intr'atâta este deamnă ca Amorul s'o aline,
Incât Doamna mea eu nu știu, d'unde tot d'auna vine
Supra mea să segeteze o privire turburată.

Zea de ghiață, de oțele, ori de piatră diamantată,
Inima în sânul vostru, ferecată parc'ă-o ține,
Unde nici rîul de lacrimi nici aprinsele suspine,
Amar mie! eu simt astăzi că nu pot ca să răzbată.

De și 'n versul meu cel umil strălucindu-va virtute
Cerc se cânt și-al vostru merit în toscană armonie,
Care de l'a voastră faimă un eco se înprumute,

Când țintează sumeț ochiul în a cerului făclie,
Intunericul se ceartă numai câte-va minute,
Dar seninul feței voastre tot d'auna 'i ascuns mie!

L'ANGORE.

I.

A da ogni poggio, o selva, od umil rio
Che pei fioriti campi al mar discorre,
Ad ogni speco ch'uman guardo abborre,
Mesto e pensoso, con Amor m'invio.

E porto quel soave e bel desio,
Cui non varran l'etadi il freno a porre,
Né dal mio sen potrà giammai disciorre,
Col suo furor destino acerbo e rio:

*

Ai lietì fiori vo pingendo il caro
Volto, ove posto ha il ciel mia dolce speme,
Alle rupi il mio duolo e il pianto amaro,

Ad ogni fronda poi, che afflitta geme,
Chiedo pietoso al grave ardor riparo,
Ma celo a Leuca sol mie doglie estreme.

II.

Oi! quante volte i casi miei funesti,
Ud Appenino in sulla not te bruna,
Oh! quante volte al Istro fei manifesti
I mal, ch'erba sanar non puote alcuna.

Per me gl'augei furo su' i rami desti,
Le piante e i fior ch'il praticel raguna,
Alzar le rugiadose cime ai mesti
Lamenti, e tacque infin l'aria importuna.

Scorser placide l'onde de' torrenti,
E le Naiadi fuor dell' acque usciro
Ad acquetar i miei dolori ardenti.

Ma non già'n quella, per cui sol deliro
Posson destar pietade i miei tormenti,
O trar dal duro petto un sol sospiro,

III.

Le aspre venture, ond' io mi cruccio e doglio,
Si di pietade son, Madonna degne,
Ch'io non m'aveggo, onde perpetuo regne
Si fiero, a me d'intorno, il vostro orgolio.

Macigno antico, o adamantino scoglio
Par che cerchiato il vostro petto tegne,
Poichè di pianto ognor mie luci pregne,
Destar non ponno in voi giammai cordoglio.

Sebbene umile agli atti e a le parole,
Pur vostro merto innalzo in tosco canto,
E per voi sola io cerco e fama e lode.

L'ardir degl' occhi nel guatar il sole
Per pochi istanti affrena un fosco ammanto,
Ma in gelo eterno il vostro cor sol gode.

Aceiași adâncă durere, de a vedea că Bianca lui iubită nu se înmlădiază la bătăile inimei sale, cum ar fi dorit el, în chinurile sale trupești, să o facă, reiese și din următoarele versuri. Bianca, Bianca lui iubită, iubea, dar plana dusă de zefirul înălțător al idealului și frumosului, Asaki, suspina încă legat de

cele pământești, căci tinerețea lui plină de viață, 'l împedeca poate de a se reculege și abstrage, cu totul, în o iubire eterică și înălțătoare, cum ea totuși s'a prefăcut în urmă. Acelaș sentiment reiesă și din:

ALVIRO CATRE CINTIA.

ANACREONTICÀ.

In mare apus'au soarele,
Ṣe 'ntunec toate cele,
Și ceriul îl acopere
Cor de 'nmiite stele;

Ce scânteinde leagănă
Pe firea amorțită,
Și pe obosiții oameni
La dulce somn învită.

De-amu se umplu văile
De umbre fioroasă,
In codru sună freamătul
Și undele spnmoasă.

Pe la secrete talame
Tăcere-adâncă urmează,
Iar de dulci visuri cetele
Fantazia îngâneză.

Pe mine treaz mă farmecă
Lovirea crudei darde,
Somnul mă fuge, inima
D'un foc ascuns mă arde.

Ca să răsune armonie
Nu poate a mea Muză,
Cea dulceĭ Zine numele
Recheamă a mea buză.

Și înzedar pe ceteră,
Cerc armonioase note,
Ah! Ca Apollo inima
A vindeca nu poate!

Așia în vechime Lesbia,
De crud amor lovită,
Udă de-amară lacrimă
Fațai veștejită.

Ea au cercat s'astâmpere
Prin cânt a ei durere,
De la Apolle i Vinerea
Vrând ajutor a cere.

ALVIRO A CINZIA

ANACREONTICA.

Nel mar tirreno ascondesi
L'etereo carro d'oro,
E il ciel ricuopre tremulo
D'astri leggiadri il coro.

Già scintilando splendono
In sull' Ausonia terra,
Ch'al sonno pigro e torpido
Il grembo suo disserra.

Già l'erme valli ingombrano
Lo stuol di lievi spirti,
E all'aura i crin sussurrano
Degl' amorosi mirti.

Entro ai secreti talami
Cupo silenzio regna,
E i varj sogni aggiransi
Per l'aria d'ombre pregna.

Me desto tien mortifera
Piaga d'un aureo dardo,
Me fugge il sonno, e avvampano
Gl'occhi di fiamma ond' ardo.

Festivo carme sciogliere
Non può la Musa mia,
L'immagin sol di tenera
Fanciulla ella desia.

E in vano sulla cetera
Cerca canore note,
Ah! ch'il favor d'Apolline,
Il cor sanar non puote.

Tal la donzella Lesbia,
Da crudo Amor ferita,
Rigò d'amare lagrime
La guancia scolorita.

E sulle corde flebili
Temprar cercò il dolore,
E chiese aita a Venere
La chiese a Apollo, e a Amore.

Tu ai vezut'o Cintio,
La pământ jos întinsă,
Având lumina ochiului
D'un rîu de lacrimi stinsă.

Duioasă la ei patimă,
Auzei suspinuri grele,
Când răsună trist cântecul,
A mizerei giunele.

Insă-asprimea amantului
Nu au putut învinge,
Și nici odată inima
D'Amor putu atinge.

Și eu depus-am focul meu,
In inimă dorită,
Dar amar mie ! Zâna mea
E muzelor sînțită.

Dacă vro dată Cintio
Amorul te curprinde,
Cu înzeite razele
Pe Lefca mea aprinde ;

Zii, de poți, a Românului
Aprinsă pătimire,
Ce 'n trânsa-au pus Ursitele
A vieței fericire !

Tu la vedesti o Cinzia
Prostrata al suol dolente,
Con le pupille vigili,
Pel grand umor già spente,

Muta al suo duol, silenzio
Chiedesti all'aure erranti,
Ma tristi ognor sonavano
Della donzella i canti.

Pur dell'infido giovane,
Giammai si mosse il petto,
Giammai ritorno, i barbaro,
Fece al primiero affetto.

Posi ancor io in amabile
Oggetto invan mia spene,
Anzi tiranno ei ridesi
Delle mie crude pene.

Ah ! se pietosa Cinzia,
Unqua splendesti ai voti,
Lieve co'raggi argentei
Leuca gentil perçuoti.

Dille, se puoì, del Dacio
Il duol, l'amor verace,
Dille che in lei riposano
De'giorni suoi la pace.

Dar :

«Cu iuțala unui fulger care scapără în cerŭ.
Ca un vis, sau ca un sunet ; Doamne anii fug și perŭ...

Cum zice Asaki, în **Meditație** *pentru ziua anului* nou, în poeziile sale din 1854, trecu și acest timp. Se apropia ziua plecării sale, din Roma. Plecarea sa, însemna, despărțirea sa de Bianca, poate pe vecie, cum s'a și întâmplat. Cine nu se va gândi cu duioșie și durere la aceste momente cumplite pentru tânărul ce iubea, cu tot focul inimei sale calde, și care iubea o femeie superioară, admirabilă, frumoasă, dar stoică, opuind amorului omenesc, iubirea înălțătoare a binelui, frumosului, adevărului, și artelor frumoase ! In acestea găsea ea pavăză apărătoare, slăbiciunei inimei și simțurilor ei ; cu aceste argumente consola și întărea ea pe cel ce iubirea 'l apăsa tot mai mult. — Adăogați la acestea iubirea înflăcărată, ce avea ea pentru libertate și pentru frumoasa Italie, ce suferea de desbinare, de tiranie și de ororile ocupațiunei străine, și veți vedea ce atrăgea mai mult cugetul și fapta ei, și dacă trăind așa de sus, și sacrificându-se pentru așa idei și fapte, putea ea să găsească încă timpul și scuza, de a da o minută măcar inimei, sau de a scădea fapta și hotărârea ei, prin slăbiciunea unei

iubiri, care putea să o atragă în urmă, cu grele lanțuri la alte datorii: de soție și de mamă!..

Făcea această faptură superioară sacrificiul propriei ei ființe, a fericirei personale, ideilor înalte și generoase, și căuta, ca înălțând pe Asaki până la cugetarea ei senină, să'l vindece de durerea ce'l chinuia și să'l îndrumeze și pe el, la aceleași fapte, în țara lui, unde, știea ea, prin spusa lui, că erau atâtea de făcut!

Mai întâi, munca pe ogorul binelui public, al țărei și al artelor, și apoi, apoi poate, se gândise ea, ajungând la liman fericit, ancora va putea fixa bătăile inimei lor, în același paradis, de fericire comună!..

Partea întâi, s'a întâmplat. Partea a doua, nu! Fiecare, dus de soarta lui, a putut avea, în căsătoriile ce au contractat, în urmă, momente de mulțumire, dar sigur că Asaki, cel puțin, cum vom vedea mai în urmă, a suferit întreaga sa viață, de durerea produsă în tinerețe, de săgeata fărmecătoare a Biancăi. Cu tot balsamul ce ea a căutat, a pune, durerea lui a fost cumplită până la mormânt!

Ce a trebuit să fie plecarea lui din Roma? căci următoarele versuri ne arată deja, teama și groaza ce o avea el, de această despărțire, care era fatală.

Iată ce ne spune întristatul îndurerat:

PROFEȚIA

Atunci când, o zi amară! acea oră-a fi vecină,
Se purced din ceste locuri, d'unde soarta mă desparte,
Lăcrămând și cu suspinuri arunca-voi de departe,
De pe urma mea ochire către țara cea latină.

Dar pe când în luntre-ușoară brăzdui-voi marea Eucsină
Infocata'mi cugetare, străbătând câmpii deșarte,
Inturna-va dese-oare l'adăpostul cel de arte,
Și la templul junei Muze, unde arde-a mea lumină.

Acolo a Romei genii au statornic tronul lor,
D'unde răspândesc în lume nemurinde a lor rază,
De virtute'nțelepciune, de al patriei amor.

Acea stea a mântuirei, care astă-zi m'ănviează,
Fie ca să mă conducă și în timpul viitor,
Și-amorțita mea simțire pentru patrie fac'o trează.

Bianca reușise, Asaki începu se vadă fericirea ce va putea simți, sacrificând iubirea lui omenească, unei iubiri mai înalte, mai alese și mai Dumnezeești, acea a țărei și neamului său, izvor de fapte mari, pricină de muncă aleasă și nesfârșită, durere înălțătoare, pentru acei ce prin martiriu sau suferință au menirea de a o desăvârși!

Iat'o și în italienește:

IL VATICINIO.

Allor ch'il dipartir sará vicino,
D'onde partir or niego spesso, or chero,
Piangendo volgeró, destin severo,
L'ultimo sguardo verso il suol latino.

E mentre in Dacia, per aspro cammino
Porterò il piede, lieve il mio pensiero
Tra i colli il verde varcherà sentiero,
Ch'al sacro bosco mena di Quirino.

Là giunto poserá sul bel cipresso
Ch'ombra mi fu del sol ai caldi rai,
Mentre avvampavo più d'Amore oppresso.

Ivi al soggiorno di quei lumi gai,
Egli rubello a me tornerà spesso,
Jo poi con lui non tornerò giammai!

Asaki plecă. Nu este nevoe de multă închipuire pentru a înțelege ce a trebuit să se petreacă în sufletul său, și, între cele două inimi nevinovate ce se iubeau!.

Astfel, cu inima plină de iubirea Biancăi, cu sufletul înălțat de frumusețea trecută a *Cetății eterne*, cu gândirea bucuroasă de cele ce-i spusese Generalul Miolis, pentru visata și vecinic dorita lui Daco-Românie, plecă el spre țărmurile nefericitei Moldove, tocmai în anul în care i se răpea Basarabia, treizeci și cinci de ani după ce i se smulsese Bucovina, un secol după ce o pângărise Grecoteii Fanarului!...

Iluziile sale căzură față cu realitatea: Napoleon zdrobit în Rusia, Grecii și mai obraznici în Moldova, Basarabia ruptă de la sânul Moldovei! Neputință, grozăvie, izolare și pierzare!

Nu era, oare, deajuns suferința lui pentru despărțirea de Bianca, pentru ca aceste noi lovituri să-i zdrobească inima!.

Dar oamenii predestinați binelui, țării sau neamului lor, la nevoi mari se cunosc.

Astfel fu și cu G. Asaki, care în urma acestora, pare și mai mult înboldit încă, a căuta să facă ceva bun pentru scumpa lui Moldovă.

Sublima lui Muză, Leuca lui adorată, 'l inspiră și întări necontenit în făptuirea binelui și în sacrificarea persoanei, muncei, liniștei, binelui și bunului lui, pentru înălțarea patriei.

Atunci, întorcându-se el de la Roma, se duse și la *Venzago*, lângă Milan, pentru a prezenta omagiile «à la mère de l'adorée Leuca». Am văzut că în acea vizită fuse însoțit de poetul *Monti*.

Putem chiar reconstitui drumul său de întoarcere. El plecă din Milan spre Veneția prin Verona. Din această localitate cumpără el, cartea cea mai indicată pentru starea lui sufletească, pe *Petrarca*, după cum se constată din cele scrise pe volumul ce-i au aparținut, și pe care, din fericire, mi-l am procurat, de curând, cu altele, ce aparținuse tot bibliotecii sale:

«*Le Rime di Francesco* **Petrarca** Riscontrate co i Testi a penna della Libreria Estense, e co i fragmenti dell' Originale d'esso Poeta. S'aggiungono Le confiderazioni rivedute e ampliate *D'Allessandro Tassoni*, Le Annotazioni di *Girolamo Muzio*, E le osservazioni di *Lodovico Antonio Muratori*, Bibliotecario dell Sereniss. Sig. Duca di Modena. All' Illustrissimo ed Eccellentissimo **Sig. Antonio Rambaldo** .....

«Terza edizione. In Venezia, MDCCLIX.

Pe ea e iscălit *G. Asaki*, poartă grifa bibliotecei sale, și se mai citește: *Giorgio Asaky 1812, comparàte à Verona.*

De sigur la întoarcerea sa în țară,

Pe prima pagină albă mai găsesc:

Verona 11 Lugt.[1]) 1812 Sabato alle $10^1/_2$ matina avendo dormito avanti à Pesbuia nell' Albego selle detto papa.

Și mai jos, scrie, cu altă negreală, mai în urmă:

Ho comperato questo Libro.

Giorgio Asaky Moldeca.

Ce carte, mai nemerita ca aceasta, a putut cumpăra Asaki. Petrarca! Laura! — Asaki! Bianca!

După aceste versuri, a marelui scriitor, scrise el în urmă: **Laura**, *imitație dupre Petrarca*, în două rânduri, și care se află în colecția poeziilor sale din 1854.

De la Veneția, a trebuit să meargă la Constantinopol, și de acolo cu alt vas la Galați, după cum reiese și din strofa următoare, din *profeția* sa:

«Dar pe când în luntre-ușoară brăzdavoi marea Eucsină.

Despărțirea lor, fu pe vecie! Iubirea lor la fel! Dacă credem în nemurirea sufletelor și în o altă vieață, revelată acum în urmă de lumea spirită, putem avea credința că ei vor fi fost mândri, întâlnindu-se din nou, și de curățenia iubirei lor pământești, ce s'a sfârșit odată cu ultima resuflare al lui Asaky, și de modul cum ambii au căutat să-și întocmească și să-și întrebuințeze viața, pentru fapte alese și de seamă.

Se urmărim acum, pe scurt, câte s'au petrecut în urmă, cu fie care din eroi noștri, pentru a vedea sfârșitul acestei poeme, în totul ne-asemănătoare iubirelor curente, dar înălțătoare prin toate fazele ei.

Astfel vom aveà deslușirea și rostul acestei legături trainice care e un exemplu, din cele mai înălțătoare, de ce poate săvârși sufletul, sub scutul și înboldul, unei iubiri neprihănite.

---

1) De sigur August.

Să începem cu Bianca Milezi, fiind că ea părăsì această vieață, mult mai curând de cât Asaki.— Mă voiu sevri, în multe din scurtele date ce urmează, tot de biografia lui Emile Souvestre.

La plecarea lui Asaki, Bianca Milezi se află singură la Roma, cu «bătrâna sa guvernantă și cu feciorul», cari formau: «*Casa sa*». Mijloacele de cari dispuneà, nu erau tocmai mari; ea se afla sub protecțiunea celebrului *Gerando de Rossi*. Nu primea și nu mai vedea pe nimeni din societate, pentru care erà considerată ca plecată, afară de *Rossi* și de *Canova*. — Lucrà zilnic între 12—14 ore!

Cunoscù, spre fericirea ei, îndată, pe o germană Sofia Reinhard, în vârstă de 40 de ani. «Unul din acele caractere bărbătești care-și fac loc în vieață fără a se îngriji de piedici și de obiecțiuni.»... «Simplă, sinceră, puțin cam aspră, ea strivise în calea sa toate micele bariere care apasă mai puțin decât împiedică, și'și dăduse toate libertățile cinstite...»

Ele se înțeleseră și deveniră bune și temeinice prietene.

Sofia, formă caracterul de fier și de hotărâre a Biancăi și mai mult, căută, nu totd'auna cu succes, să'i scoată ultimele atențiuni pentru aleasa ei frumuseță, ceea ce era și păcat, de altfel, și ne util. — Nu chinuindu-te urâțindu-te, făcând să fugă lumea de tine, poți avea cinstea virtuței, dar păstrând toate podoabele, alese, date de fire, și știind totuși a te face respectată, stimată și iubită, pentru virtuți și nu numai pentru frumusețe și gingășie. — Așa cred eu cel puțin! Poate că Bianca, latină, cugeta la fel, față cu bătrâna fată germană, care, de altfel, avea meritele sale.

De altă parte, față cu D-șoara Reinhard devotată, cu tot sufletul artei, Bianca, nu avea aceeași hotărâre.

Biograful ne spune cu dreptul :

«...Sau, trebue ca Artistul, în afară de facultatea de a concentra în arta sa puterile și iubirea sa, să aibă și o oare care doză de indiferență pentru tot restul. Bianca nu avea nimic din acest egoism privilegiat. Ea se lăsa necontenit distrage prin entusiasmele sale pentru tot ce era mare și frumos».

Grație prietenei ei cunoscu toți artiștii germani, aflători atunci la Roma : *Rebell*, *Huber*, *Cornelius*, *Wiserghent*, *von Frommel* și *Rauch*. Inutil de a spune că cunoștea pe toți italienii între care pe celebru peisagist *Bassi*.

Ambele făcură mai multe călătorii la Neapol, Ischia, Viterbo, Orvieta, Bolsena. In urmă se duse la Florența pentru a se întâlni cu mama sa pe care nu o văzuse de doi ani și unde făcù cunoștința contesei d'Albany, «*l'amata donna*» a lui *Alfieri*, tragicul italian pentru care Bianca avea un adevărat cult.

Sofia Reinhard, trebuind a se duce în Germania, plecă și eroina noastră, se duse și ea la 16 April 1815, la Milano.

Armata lui Murat, comitea însă multe excese, ear pe largul mării, ea putea ușor fi captivată. Se hotărâ să plece pe o barcă, pe lângă țărm, de la Neapole.

In ziua de 24 Aprilie, a doua zi după ce începuse călătoria pe apă, barca fu luată de o furtună și dusă în largul mării. Vâslașii Napolitani, începură să plângă, pe când apa intra, tot mai mult, în barcă. Ea însă'i înbărbătă și astfel putură lupta încă până seara când trecând furtuna, putură ajunge la țărm.

Ajunsă astfel la 3 Mai la Genua și la 8 la Milano. Acolo, lângă mama ei începu iarăși viața de societate, și mai multe serbări se dădură în cinstea ei. Cunoscu, cu aceste ocaziuni, pe *Fulvia Verri*, cu care timp de 35 ani, cât trăi încă, fu legată de o caldă prietenie. Cu încetul fu depărtată de pictură, pentru care se pare că nu aveà o adevărată vocațiune.

Dela 1817 la 1818 călători în Svițera, Germania, Ungaria, ținând exact registrul călătoriei ei.

Cine știe, dacă nu o dorință ascunsă, căuta să o apropie de Moldova, unde lâncezea în chinuri și păreri de rău, cum vom vedeà, acel ce o iubeà cu atâta pasiune.

Astfel pe rând văzu Basel, Zurich, Saint-Gall, Stuttgard, Heidelberg, Viena, Comornul, Dresda, Iena, Erfurt, Gota, Warburg, Baden, Carlsruhe, etc., etc.

Voiu transcrie aici câteva observațiuni de ale ei, pentru a o cunoaște mai bine, în limba în care le-a scris.

Astfel:

«Les Viennois ont de la bonhomie, mais l'étiquette enlève toute liberté aux relations». «On me conduit au musée du baron de Kées, ou se trouvent réunis des échantillons de tous les produits manufacturés de l'Autriche, ainsi que des matières premières! —Excellent moyen d'instruction! — Pourquoi n'en fait-on pas autant dans tous les pays?».

Ceeace, în realitate, au făcut așà de admirabil, mult mai în urmă, Germanii, în muzăul industrial din Munich.

Iată, și, în ce privește pe *bunii* noștri vecini, Unguri:

«La Hongrie compte environ dix millions d'habitants, sur lesquels cent soixante mille nobles; ceux-ci ne paient point d'impôt, ont seuls le droit de possèder des terres, et sont considérés comme des *personnes*; tous les autres ne sont que des *choses*; . . .».

Din *Comornul* ungar, ea scrie:

«Nous mourrons de soif et de faim; accunne auberge où l'on puisse trouver quelques ressources. Heureusement que nous rancontrons un paysan qui nous offre une moitié de son pain et nous tend son verre, après l'avoir vidé à moitié; je bois après lui sans hésitation, moins dominée par le dégoût que par la crainte de l'offenser».

La Dresda, fiind bolnavă, se gândește la viitorul ei și-și face un program, hotărîtă a'l urmà când se va întoarce în Italia.

Se finește acesta, cu următoarea crudă reflecțiune:

« . . ma première jeunesse est passée, j'arrrive à un âge où la déraison n'a plus ni charme, ni gaîté, et où la seule grâce réelle *est la sérénité dans le devoir!*

La Carlsruhe, se întâlnește cu Sofia Reinhard și în fine reintră în Lombardia, unde viața i se pare și mai cumplită, sub ocupațiunea aspră a austriacilor.

Nu mă pot opri de a cita și două din părerile sale:

«Le souvenir des soins rendus à ceux qu'on aime est la seule consolation quand nous les avous perdus.

. . . . . .

«Le riche ne sent que ce qu'il a, mais le pauvre sent ce qu'il est».

In Lombardia se conspira în contra Austriei. Bianca, luă o parte activă, cumnatul ei Pisani, fu nevoit a se refugia la Londra.

O epistolă politică, a Biancăi, fu prinsă și ea arestată de soldații Austriaci. Grație însă influenței familiei ei, și, mai ales, a bunei sale prietene Fulvia Verri, ea putu părăsi Italia, deghizată ca servitoare a acesteia, profitând de curtea asiduă, ce o făcea amicei ei, guvernatorul, Generalul Strassoldo.

Cu ocazia călătoriei ei la Genua, pentru a preveni pe cumnatul său Pisani, de ceia ce 'l aștepta, dacă nu va fugi, ea cunoscu pe D-rul *Mojon*, medic de frunte, din acel oraș.

Acesta să născuse la 1784, la Genua, și luase doctoratul la Paris, în 1802. Luase parte la Marengo, unde fu distins de Bonaparte.

El fu autorul a numeroase opere științifice medicale.

Dar, neputând locui în Italia, fu nevoită a face o călătorie în Franța, în Dauphiné, despre care scrie:

«Je le trouve le plus beau pays du monde. Rien de comparable à la vallée qu'arrosent l'Isère et la Drôme.»

Vizită în urmă: Marsilia, Tarascon, pe care încă nu-l imortalizase scrierile lui *Daudet*, dar care conținea deja în el odrasla lui... Tartarin!...

«Je trouve ici un personnage qui prétend avoir trouvé un moyen mécanique pour que ce soit le chariot qui entraîne les chevaux....».

Să vede deci că se prepara pleiada, care trebuea să dea atâta putere lucrărei de observație și de râs, a lui Daudet.... Té!

Vizită Geneva, Parisul, despre care zice:

«On ne peut croire jusqu'à quel point le peuple parisien est prévenant et poli...».

Nu venise încă, socialismul, cel intolerant și grubian, nici anarchiștii, nici apașii, mai ales...

Din toate aceste localități, până în Anglia și insula Wight, ea lăsă note pline de bun simț, de humor și denotând un spirit vioiu, independent, pozitiv și cercetător.

Putând în fine să se reîntoarcă în Italia, ea se fixă la Genua, unde se mărită cu D-rul Mojon, la 24 Ianuarie 1825.

«Retrasă din viața mondenă, ancorată în sfintele datorii ale familiei, noi o vom vedea punând aceeași ardoare! noi o vom regăsi căutând adevărul și frumosul în lumea morală, după cum ea 'l căutase în lumea Artelor, dar cu mai mult succes, dacă

nu cu mai multă serenitate. Acest de pe urmă dar fu, în adevăr, singurul carele-i lipsea. Inzestrată cu tot ce poate face existența prețioasă altora, și scumpă sie însăși, ea a căutat tot-d'auna, la orizontele pământului, un ideal către care ea tindea brațele și pe care nu înceta de a-l urmări în frigura bunei voințe și sudorile perseverenței.»

In fine ea putu scrie prietenei sale Fulvia: «*combien je me sens heureuse d'être mère*» și toată activitatea ei a întrebuințat'o pentru a îngriji copii, pentru creșterea cărora 'și face un plan anumit.

Avù însă nenorocirea, de a pierde la 1828 pe mama sa. Ea suferi mult, din această cauză, căci mama ei 'i devenise cea mai bună prietenă, în acelaș timp.

Viața ei se împarte, în urmă, între copii și în a ajuta pe cei în suferință, pentru care face serioase sacrificii bănești.

Având doi copii, începe a se ocupa de educațiunea lor. De atunci, din anul 1829, încep lucrările sale tipărite.

Mai întâi o metodă pentru a învăța să citească, pentru care o prietenă a ei, la signora *Ernesta*, desemnează 107 figuri.—Urmează Primele lecturi pentru un copil de 4—5 ani, carte pentru care *Manzoni*, o numì: *mama patriei*. Traduce *Himnuri în proză* de miss Barband, *Avis mamelor*, din englezește și întreaga primă serie din *Educațiunea familiară* de miss *Edgworth*.

D'Azeglio, 'i scrie cu această ocaziune, între mulți alții din Italia și chiar din Anglia:

«... drăgălașa voastră mică carte (*Avis mamelor*) care prețuește mai mult aur decât cântărește ea și cu traducătoarea ei. Mă voi grăbi să fac a fi citită de toate cunoștințele mele, căci fiecare poate învăța ceva. Dea Dumnezeu ca o asemenea carte să devie *vade mecum* a tutulor mamelor noastre de familie și să contribue a produce printre noi o generațiune mai bună.... Veți fi binecuvântată de patrie pentru această utilă lucrare; ori-ce persoană înzestrată cu o inimă nobilă și însuflețită de amorul binelui, vă va fi recunoscătoare...».

Trăia retrasă, din cauza mediului social, de atunci, din Genua, unde fiecare se ocupa, mai mult, de vecinul său decât de afacerile sale. Era în legătură cu oameni de bine, citea și scria.

In o epistolă a sa, din vara anului 1829, către amica sa Fulvia, ea zice:

«E o mare bucurie, de a putea viețui în sineși, de a putea fi în corespondență de afecțiune cu toți cei buni ce populează pământul. Un frumos pasaj în o carte contimporană, anunciul unei opere care tinde a răspândi civilizația, fac să-mi bată inima și mă sguduie de entuziasm. Adaugă că amicii, chiar depărtați, sunt pentru mine o sorgintă de delicii ..».

Asta mă face a mă gândi, cu fericire, la mama mea, pe care întrebându-o odată, dacă nu-i e urât la țară, singură, 'mi răspunse, arătându-mi cărțile ce citeà:

«Acestea sunt cei mai buni și mai devotați prieteni ai mei, cu ei nu mi se urăște niciodată».

Când însă se va găsi, la noi, în 1909... măcar, o Bianca Milezi-Mojon, care să scrie ce trebue pentru copii. Care din noi nu a văzut, cu adâncă durere

sufletească, că afară de niște prostii, scrise de ovrei, cu o limbă pocită, și cu icoane furate din ediții străine, fără nici un înțeles și directivă, nu avem nimic, dar absolut nimic, pentru copiii noștri! Ce rușine! Și ne mai mirăm că nu se citește românește! Dar cum voim noi a se căpăta gustul pentru limba neamului, de cât în copilărie?! La noi nimic! Invățăm copiii franțuzește, englezește și mai ales germănește, pentru a putea, atunci, profită larg de anumite și admirabile publicațiuni, făcute special pentru copii. Rezultă însă, că aceștia capătă numai gustul literaturei streine, și în urmă, în inima lor, rămâne așa de puțin loc și pentru cea română!!

Ea avu marea și neconsolabila durere, de a fi perdut pe primul ei băiat, Henri, înainte de a fi căpatat pe al treilea, Enrico. Al doilea se numea Benito.

Ea era de o bunătate de nedescris, cu toți cei ce o înconjurară, sau carii erau în serviciul său; a rămas, pentru aceasta, dovezi demne de sufletul său, în adevăr nobil.

Starea politică în Piemonte era cumplită. Nici o idee generoasă sau mai ales o întrepindere de această natură, nu erau permise.

O societate de dame, în frunte cu Doamna Mojon, cerând guvernului *permisiunea* de a face un gimnaziu, pentru exercițiul fizic al copiilor, li se răspunse de la Turin :

«Că guvernul nu voește a autoriza nici o noutate, pentru moment !...».

Continua deci sistemul austriac!.

Văzând ea, că «*nu puteà creşte copii săi decât pentru a trăi sclavi sau pentru a murì, în temniță*» se decise, și se mutară la Paris, în 1833.

E demn de urmărit modul inteligent și serios cu care ea 'și creșteà copiii, căutând a le desvoltà puterile trupești și întări caracterul.

O mare greutate se ivì curând în calea ei, în ce privește educațiunea religioasă e copiilor ei.

Ea nu credeà de mult, dar:

«De când inima sa se desfăcuse la emoțiunile amorului, a maternităţii, și cu deosebire a durerii (după moartea primului ei născut), Bianca simțise revenind nevoile credinței sale. Scepticismul secolului al optsprezecelea o înghețа; ea se indoia de îndoelile sale, și căuta în toate părțile luminì. Ea se adresă pe rând lui Manzoni, Lambroschini, Sismondi și multor altora...».

După multe convorbiri și corespondențe, și în urma sfatului lui Sismondi, ea admise protestantismul pentru copiii ei.—Nu se puteà ceva mai judicios!

Pastorul *Coquerel* fu însărcinat cu educațiunea religioasă a copiilor și ea însăși urmă, în mod scrupulos, toate obligațiunile religioase ale bisericei.

Ea scrise, totuși, următoarele admirabile indicațiuni, pentru copiii ei, în stare de a judecà. Din ele se și văd cunoștințele ei serioase și adânci, și liberul ei arbitru și dorința de a nu le impune nici lor, decât ceva trecător care va puteà devenì, pentru ei, definitiv, numai după convingere. — Ce mamă aleasă, ce inimă superioară, ce cap bine chibzuit.

Pentru a nu altera nimic din înțelesul lor, transcriu câte-va pasage, în limba franceză, astfel cum ele au fost scrise.

OBSERVATIONS HISTORIQUES

ADRESSÉES

A UN ENFANT DU DIX-NEUVIÈME SIÈCLE.

«De même que toi, mon enfant, tu me demandes l'origine de toutes choses, de même les hommes, les nations se le sont démandé. Ils ont d'autant plus prétendu a des réponses certaines que ceux qui ont interrogé etaient plus ignorants. Le désir de tout expliquer est si naturel à l'homme, que la où il n'y a pas d'explication possible, il place des conjectures; celles-ci, passant de bouche en bouche, deviennent des assertions, et, pour peu que ceux qui les répètent aient un intérêt quelconque à les appuyer, elles sont ensuite données pour des vérités; le fanatisme s'en mêle et la déraison s'en empare, de manière à ne permettre aucune discussion.

. . . . . .

«Quoique aucune des histoires anciennes ne soit certaine, chacune d'elles contient cependant un nombre plus on moins grand de vérités révélées par Dieu à l'homme moyennant la raison dont il l'a doué.

. . . . . .

«Il ne faut donc pas se moquer des différentes croyances des peuples, consacrées dans les anciens livres, il faut plutòt se dire: «On ne saurait expliquer cela maintenant;» ou bien: «Ce qui est dit-ici ne s'accorde nullement avec les lumières de la science actuelle». «Rappelle-toi, mon enfant, que chaque chose qui existe, a eu sa raison d'être, et que l'on montre autant de pauvreté d'esprit en se moquant des croyances humaines, qu'en les adoptant aveuglément».

«Que la terre ait subi plusieurs grandes révolutions, c'est un fait prouvé par la science aujourd'hui. En outre, non seulement tous les êtres organisés ont une origine, prennent naissance de corps de la même espèce et se decomposent enfin, de manière à perdre totalement leur configuration primitive, mais aussi les corps inorganiques subissent, jusqu'à un certain point, les mêmes lois».

. . . . . .

«Ainsi rien n'est permanent sous une forme donnée, mais tout se modifie, à commencer par le moindre insecte jusqu'aux corps célestes les plus volumineux.

. . . . . .

«Si tu crois, avec les sages de tous les temps, à une vie et à une transformation future, tu te souviendras qu'il ne faut pas reprocher à l'auteur de la nature d'avoir réservé à une autre époque l'explication des mystères que maintenant tu tenterais en vain de deviner. Ce mystère parait une condition de notre être actuel.

«D'ailleurs, cette incertitude de but ne constitue-t-elle pas aussi le *mérite* de nos actions!..

. . . . . .

«Que l'homme ait eté le dernier être organisé qui ait paru sur la terre, cela est confirmé, si non par des arguments positifs, du moins par des arguments négatifs.»....

. . . . . .

«Je ne pourrais certainement pas te dire combien il y a d'années que l'homme a paru pour la première fois sur le terre, ni comment il y a paru...

. . . . . .

«Ce que nous appelons histoire, n'est, hélas! qu'une série de faits plus ou

moins anciens qui appartiennent uniquement à quelques êtres de ces races et principalement à celle de l'homme blanc....

. . . . . .

«L'Histoire est donc un livre auquel manquent une quantité de pages, et dont plusieurs fragments ont été restaurés.

. . . . . .

«Je sens la nécessité de m'expliquer avec toi, mon enfant, sur le christianisme. Comme ta mère l'entand, la religion de Christ ne consiste pas dans la croyance de la divinité du fils de Marie et de Joseph, mais dans l'ensemble de la morale admirable que contient l'Évangile.

. . . . . .

„A tous les hommes, Dieu se révèle par la raison.

. . . . . .

„Un vrai chretien est le plus sage et le plus vertueux des hommes.

. . . . . .

«Ce qu'il y a de bien certain, c'est que celui qui ne voudrait pas convenir que la religion, émanée de Jésus-Christ, a exercé une très grande influence sur l'humanité renierait l'histoire. Elle a resseré et consacré les liens de la famille, elle a rendu la dignité à la femme, elle a dit au faible: Souffre, résigne-toi pour l'amour de ton Dieu, et sois sûr que tu es devant lui égal aux plus grands, aux plus puissants de la terre. Sois humble dans ton élévation, confiant dans ta dépression; sache que tu as une âme immortelle, et qu'il est en ton pouvoir d'être un ange, si tu le veux.

«Cosacrer la croyance chrétienne, l'unir aux plus sublimes tendance de la raison, l'accepter dans tout ce qu'elle enseigne à nos actions, dans tout ce qui peut diriger nos penchants, soulager notre coeur au milieu des malheurs de la vie, raffermir notre vertu chancelante, voilà ce que nous devons faire si nous tenons à devenir de plus en plus dignes de nous élever jusqu'à Dieu, qui est la perfection vers laquelle toute noble créature est puissament attirée.

. . . . . .

„Après bien de réflexions faites en moi-même, et d'après l'avis des hommes les plus avancés du siècle, j'ai acquis la persuasion, la certitude dans ma conscience, qu'un culte public est nécessaire pour développer en nous tout ce que la nature humaine à de plus beau.

. . . . . .

«A une autre époque, la raison guidera tes croyances; mais c'est après une étude sérieuse et un examen approfondi que tu jugeras en dernier ressort».

Fericiți copiii cari au astfel de mame și societățile cari au astfel de femei. Și pentru a vedeà și mai bine, superioritatea cugetărei acestei femei, voiu cità următorul pasaj din o epistolă a ei, din 1838, către buna sa prietenă Fulvia. Se va vedeà, tot din aceste rânduri, cum religia, cu partea ei neînțeleasă dar care obsedează cugetarea, tocmai prin măreția nepătrunsului ei, cum zic, este însă limanul celor doritori de adevăr, dar nehotărîți de tot, și chiar a celor ce caută *Causa Causarum*, dar care eau din ea, numai *Panteismul*, numai admirația pentru imensitatea, frumusețea și ordinea totului, în așteptarea pătrunderei lui, prin cugetarea omenească, care se înalță pe zi ce merge, și devine tot mai puternică cu timpul. In această evoluțiune a minței noastre, poate că rezidă, o nouă evoluțiune, în creațiunea animală, tendința către supra-om, adică, către o

ființă, înzestrată cu un nou simț, acel al posibilității vederei la distanță, presimțirei sigure și... comunicărei cu sufletele celor dispăruți!

Am spus, altă dată, părerile mele în această privință, sunt fericit a reproduce alăturatul pasagiu, care desvelește torturele prin care am trecut atâți, chestiunile ce ne am pus adesea, și uneia admițând chiar aceași soluțiune sufletească:

«Pourquoi être venue dans un monde où l'on sagite pour souffrir, où l'on souffre pour disparaitre? Pourquoi le faible est-il toujours opprimé ici-bas? Ne pouvant rien répondre à ces questions, nous concluons, selon notre pauvre compréhension humaine, que l'Univers est une plaisanterie cruelle, et cette idée nous torture; mais comme, lorsque le mal est arrivé à son comble, il faut guérir ou mourir, lorsque les souffrances du doute arrivent a leur dernière limite, il faut nécessairement succomber ou recourir à la foi qui sauve. Celle-ci ne nous est jamais refusée si nous cherchons *bien...*»

Chestinea femeiilor a preocupat-o și condemna inferioritatea morală și socială a italiencei, în genere inactive, față de franceza care, foarte adesea ori, muncește alăturea cu soțul ei.

Ea zice cu dreptul:

«Les femmes utiles sont presque toujours des femmes respectées, et, par suite, des femmes respectables.»

Aceste rânduri ar trebui scrise, la noi, la intrarea bisericilor, școalelor, teatrelor și mai ales a magazinelor, unde-și pierd banii pe fleacuri, și a localurilor publice — adesea în adevăratul înțeles — unde tot pentru fleacuri 'și pierd multe cinstea, demnitatea și nu arare ori liniștea și sănătatea.

FemeiIor române, cugetați! Multe din voi, mai ales în orașe, și în nenorocita noastră Capitală, trăesc fară a cunoaște nici un sentiment înalt, și fiind pătrunse pe multe rele joasnice: cochetăria, cărțile și necinstea conjugală! Nu uitați, că aparțineți unui neam, care are datorii de îndeplinit și că, dacă femeia, muma, nu e la locul ei, totul e iluzoriu, și societatea nu va culege de cât, roadele desfrâului, necumpătărei, nechibzuinței și a perzaniei sigure a neamului!

Bărbați, înălțați-vă pe voi și pe femeile voastre, ca să vă puteți înălța patria și asigura un viitor ales copiilor voștri!

In totul și în toate, această femeie a fost superioară, și profit de ocaziune, pe cât pot mai mult în această lucrare, se o arăt soțielor, surorilor și fetelor noastre, ca o pildă vie de sentimente alese, de fapte bune, de exemple, pline de omenie, ce trebuesc imitate.

Ea nu putea suferi tratamentul aspru, fără atențiune și adesea grosolan cu servitorii. De-ar fi trăit ea în țara noastră, unde, semenii lui Asaki erau robi și unde, încă până în prezent, foarte adesea, servitorii, *slugile*, cum le zicem cu un cuvânt slav, sunt tratați atât de neomenos.

Iată ce zicea ea în 1837, către o cunoscută a ei care susținea că servitorii nu sunt de loc egalii noștrii.

«Non, puisque nous avons tous une âme immortelle, nous sommes tous égaux: celui qui nous sert nous vend une chose (ses services) comme tout autre fournisseur. Quand tu dis que les domestiques sont plus mal élevés que nous, tu signales nu *fait* douloureux; mais tu ne pouvre pas un *droit* en faveur de celui qui a reçu une meilleure éducation. Quoi! parce que je suis plus riche, plus puissant, je pourrais humilier cet homme qui est à mon service?

. . . qu'on peut élever la voix en parlant au pauvre sans que le pauvre puisse répondre, de peur de perdre son pain? Cela n'est point tolérable... Tu me diras: Mais les domestiques ne sentent point leur dignité... Cela peut être; mais sais-tu pourquoi ils ne la sentent pas cette précieuse dignité de l'homme, productrice du bien et sauve-garde du mal, c'est que nous la leur nions de fait; c'est que nous avons bu avec le lait cette idée qu'il y a de hautes et de basses classes, ce qui revient à la phrase d'Aristote qu'il y a deux espèces d'hommes: les libres et les esclaves.

Ce admirabilă cugetare! Câte adevăruri! Ce învățăminte pentru noi, unde *Ciocoismul* a amețit atâtea capete săci, și unde pare că avem două neamuri deosebite, în loc de frați, cari muncesc și-și câștigă hrana, fiecare după puteri și împrejurări... dar frați!

Ea se ocupa mult de sărmani și de copii asistați. Primi chiar sarcina de inspectoare, în mahalaua sa, dar în curând trebui să se retragă, absolut nemulțumită de modul cum se lucra în aceste instituțiuni, în care, cum spune É. Souvestre:

«... Où la moralisation des générations à venir était mise en régie, comme l'enlèvement des bones de Paris...»

Ea se îngrijeà mult, cât și cum se deie sărmanilor săi, pentru care urmă o corespondență foarte interesantă cu Sismondi care se stabilise la Chène, lângă Geneva, și pe care'l și văzù, încă odată, ca și pe amica sa Fulvia, la Milan, cu ocaziunea unei călătorii făcute din cauza sănătății copilului ei.

Aveà adevărata credință, înălțătoare și fără adesea, așa de proaste practice, din partea clerului.— De la Geneva ea scrie, râzând:

«Hier, j'ai assisté, pour la première fois, avec les Sismondi, à une réunion de piétistes. On a commencé par prendre le thé à une table somptueusement servie; les dames étaient en grande toilette. Le thé pris, on passa dans une seconde pièce, on nous distribua des livres de psaumes que l'on se mit à chanter. J'imitai tout le monde et je chantai, sans oser lever les yeux, de peur de rencontrer ceux de nos amis. Un pasteur lut ensuite un texte de la Bible..... Le sermon terminé, chacun se mit à genoux devant sa chaise, et le pasteur improvisa une prière. Je ne puis dire ce que c'était, car tous mes efforts étaient employés à retenir mon fou rire. Jamais cette envie ne m'est venue dans une église, même à l'époque de mon incrédulité, et quand je voyais à Naples les cérémonies les plus étranges; mais de voir ainsi transformer en lieu saint, un endroit où l'on a l'habitude de se livrer aux divertissements profanes, me semblait une chose bouffonne au possible; puis je pensais au sceptique docteur— bărbatul ei —, qui regarde toutes les religions comme des maladies de cerveau, et je croyais l'entendre crier:

«Tout ce monde à l'hôpital des fous!»

Sismondi, istoric și economist original, era învățătorul ei. — El erà plin

de admirație pentru Franța, dar prevedea, către finele vieței sale, în 1842, zile negre, și de decădere...

In ce privește însă revoluția de la 1830, el nu aveà în de-ajuns cuvinte de laudă și zice între altele:

«Jamais grande nation ne s'est conduite avec tant de courage et de sagesse, jamais ses actes n'ont été plus réellement nationaux, procédant davantage de la pensée, du sentiment, de la noblesse d'âme de chacun. La conduite de la France a relevé l'humanité à mes yeux».

. . . . . .

«La France se montre digne de civiliser le monde».

Nu dar de a cuceri și stăpâni lumea, în profitul ei exclusiv și egoist!! Ce deosibire de roluri atribuite, față de apucăturile moderne și actuale ale multor puteri!

Prevederele sale se realizară, cu sprijinul lui Napoleon ajuns împărat. De la el rămasă fraza următoare, actualminte mai adevărată ca ori când.

«L'Europe servile grandit; les gouvernements absolus se sont organisés, et, à la volonté de faire le mal, ils joignent la force de l'accomplir.

Dumnezeule, cât adevăr, ce tristă profeție, pentru popoarele mici, aztăzi mai ales când *Dreptul Ginților*, a trăit, și când *Formațiunile mari*, prevăzute și indicate de Bismarck, sunt pe cale de a se realizà!

La Paris, Bianca, aveà intime pe *D-na Belloc și D-șoara Montpellier* care creară ziarul de educațiune *La Ruche* și urmăreau rădicarea morală a societății, fapte pentru care Bianca nu aveà, în de-ajuns, cuvinte de laudă.

Evenimentele politice o pasionau și se preocupa mult de prizonierii italieni de la *Spielberg* și de starea în care era, un amic al ei, marele patriot *Confalonieri*, în momentul când părăsi temnița austriacă. Ea plânse, amar, la vederea lui.

Doamne câte învățăminte pentru noi.... în viitor!..

La moartea lui Sismondi, care pentru ea era conducătorul în vieață, sfătuitorul în orele de grijă și nepricepere, confesorul sufletului ei, adevăratul preot laic, și în care avea ea desăvârșită încredere, Bianca, scrise la 8 Sept. 1842 ilustrei văduve, aceste admirabile rânduri:

«Je crois que personne au monde ne comprend toute l'étendue de votre douleur comme je la comprends, pauvre amie! Je vous ai toujours considérée comme la plus heureuse femme de ce monde, personne n'a connu à un si haut degré que vous la douceur de la vie conjugale. Sismondi était un homme incomparable, et, par suite, vous avez été l'épouse bénie par excellence! Aussi ne vous proposerai-je point de détourner votre souvenir de ce passé; mais, au contraire, de vous y fixer par la pensée, par le culte rendu à la mémoire de celui qui vous aimait tant. Il a eu la bonne fortune de ne pas vous survivre, remerciez en Dieu; jouissez de cette amère joie. Il méritait, par ses vertus, de mourir avant vous.

«Il vous reste tant de richesses; vivez avec elles, pour elles; sachez en ex-

*

traire toute la douceur ; relisez son journal, les lettres qu'il vous a adressées, celles de ses dignes amis. Il y a de quoi le sentir ainsi près de vous pendant plusieurs années.»

Cu cât copiii ei creșteau, cu atât rămânându-i mai mult timp, liber, se devota operilor de binefacere. — Ea era pretutindeni unde trebue un devotament și o pungă, în ajutorul celor lipsiți sau bolnavi.

Chestiunea *emancipării* femeii, ca femeie, dar femeie cultă și superioară, o vedeà în adevăratul ei cadru.

Nu mă pot opri, căci învățăminte țin se aduc femeiei române, prin această scriere, de a nu reproduce următoarele pasage din epistolele ei către Fulvia, amica sa din Milan.

«Ce que j'entends par l'émancipation de la femme, c'est qu'elle soit affranchie de l'état de minorité perpétuelle où la retiennent nos istitutions.

. . . . . .

«Pour mériter une pareille émancipation, elle ne doit pas chercher à se produire en dehors de sa sphère, elle n'a pas besoin de prendre part eux affaires du gouvernement, de se *faire nommer à la députation*, comme l'ont demandé, dans leurs écrits, certaines folles ; mais il faut qu'elle soit l'ange tutélaire de la famille, c'est là qu'elle doit exercer sa bienfaisante influence. Pour bien réussir dans l'accomplissement de ses devoirs, *la plus haute culture de l'intelligence*, loin de lui nuire, lui sera de la plus grande utilité. C'est le demi-savoir et la vanité exaltée qui nuisent également à l'homme et à la femme ; ce n'est jamais la vraie, la profunde science.»

Și nu cu mult, înaintea morței ei, la 1847 luna Iunie, scriindu-i tot acelia, relativ la un articol *Les femmes*, a lui *Ernest Legouvé*, din enciclopedia modernă, ea a spus :

«Après tout, nous sommes les mères du genre humains. . . . L'empire des idées est le plus fort de tous les empires, il ne faut pas de canons pour le soutenir et il éteint les canons. L'important est de faire arriver ces idées à la tête et au coeur des enfants, plus tard elles germent sous l'action de la vie. Prends garde que je te dis tout ceci dans le sens évangélique ; je ne suis pas du tout révolutionnaire ; je doute trop de moi-même pour vouloir bouleverser le monde selon mes desirs. Oh ! le beau temps de jeunesse où l'on ne doutait de rien ! Ce n'est pas chère Fulvie, que je déplore *l'âge fleuri ;* non vraimant pas. Si je suis moin gaie maintement, j'ai, en revanche, plus de sérénité ; si je suis moins active, la solitude ne me pèse de tout. Je ne m'ennuie jamais, lors même que je ne fais rien. Je me sens vivre ; la vue de la nature a pour moi des enchantements inconnus de ma jeunesse; observer un objet quelconque, regarder les gens, entendre parler, même dans la rue, me fait penser et réfléchir ; enfin tout m'intéresse, m'amuse. Quand quelqu'un s'adresse à moi, j'éprouve plus de sympathie qu'autrefois ; mon désir d'être utile et bienveillante s'est accru; quand j'étais jeune, je sentais d'avantage ma propre puissance, je me révoltais entre l'événement qui contrariait mes efforts ; à présent je suis, tout au contraire, *forte de ma faiblesse ;* je fais ce que je puis et j'abandonne le reste a Dieu. . .»

In timpul revoluțiunei dela 1848, ea nu oprì copiii ei, un minut, de a lua partea cea mai activă, cel mai mare, ca elev al școalei politechnice, și de a luptà în Iunie, în rândurile gardei naționale, amândoi.

Pe cât, ca totdeauna, cei bogați se răstrângeau sau fugeau, ea primea

mai des și nu restrânse cu nimic cheltuelele, cu toate că erau amenințați, prin natura veniturilor lor, a sărăcì cu siguranță.

Văduva lui Byron, cu care erà în corespondență, nu aveà cuvinte de laudă pentru ea, în epistolele ce-i trimeteà. In una din aceste epistole găsim fraza:

« . . . De oarece masele, mișcate prin *voință* și *conștiință* au triumfat de masele *plătite pentru a nu avea nici voință, nici conștiință* (păcatul capital al armatelor) !»

Revoluția din Milano, din acelaș an, o umple de o fericire deplină. Ea scrie amicei Fulvia, începând cu *Eviva l'Italia*, și arătând cât trebue ele să fie de fericite, văzând fii lor luptând pentru libertate.

Italia, temătoare, după atâtea suferințe, respinse ajutorul Franței, cu demnele dar în urmă fatalele cuvinte: *Italia fara da se*, căci Austriacii reocupară în curând earăși Lombardia...

Când Rossi, fu chemat la guvernul Statelor Romane, ea scrise:

«In mijlocul atâtor incapacități Rossi va putea fi util statului Papal. El nu are toate meritele, el e lipsit de acel ce prețuim mai mult, abnegațiunea; dar el e o inteligență superioară, și trebue să aplaudăm de a vedea pus în serviciul acestei țări știința sa în politica generală.»

Asasinatul lui Rossi și defecțiunea compatrioților săi la Novara, o umplu de rușine, ea văzù tristul finit și luă doliul. In fine ea primì lovitura de grație când Franța, organiză expediționea sa contra republicei romane:

«Il me semble, disait-elle, que j'assiste à un duel entre mes deux fils !»

Când multe franceze, italiene, spaniole, și române, ar cugetà și simți astfel, peirea neamului latin, nu ar fi urmărită, și anunțată chiar, fără înconjur.

Când oare vom cugetà și noi ca români și romani, când frații noștri, mai mari, vor face la fel; când oare, în istoria neamurilor, vom aveà și noi o zi de liniște și de încredere, pentru a o sacrificà întreagă pentru bunul mers al omenirei, dela care depinde și soarta celor mici!...

Din acele momente veselia sa dispărù, activitatea sa se împuținà, durerea o pătrunsese adânc și sigur.

De lângă amicile sale, Doamnele Beloc și Mongolfier, la care se aflà, pentru puțin timp, la Celle-Saint-Cloud, ea anunță moartea vechei sale prietene Miss Edgworth, surorei sale sufletești Fulvia. Fu ultima-i scrisoare!... la 2 Iunie!

Intoarsă la Paris, slabă și suferindă, ea căzù, la 4 Iunie 1849, bolnavă de holeră.

Intorcându-se către pastorul Coquerel'i zise:

«Prions pour la république !»

Dar când văzù pe copilul cel mai mic, intrând, spuse lui É. Souvestre, sosit in grabă, ca se ajute pe Mojon:

«Dites-lui ... qu'il aime toujours... son devoir.»

Suflet nobil, inimă îngerească, crier sănătos și chibzuit!... Câte mame,

pot pleca cu fruntea sus, senine, cu convingerea că-și au îndeplinit complect datoria lor, ca ea?!

Câți bărbați, vor putea spune, că au făcut aceea ce a îndeplinit această femee?!.

Bine cuvântată fie memeria ei!

Ultimul său cuvânt fù tot așa de sublim, zicând pastorului:

«Je ne désire pas la mort, je l'accepte!»

Ea murì, la 8 Iunie, căutată fără întrerupere de soțul ei iubit, cu toate că și acesta se simțea dejà din ziua de 7 atins de aceeași crudă boală. Atunci chemând pe fiul său mai mare, el îi spune să aducă un alt medic, arată ce trebue să mai facă pentru a scăpa pe soția sa, se pune în pat și muri aproape în același timp cu ea! După două ore! Ambii fură înmormântați la 9 Iunie la Montmartre!

Iată cine a fost Bianca Milesi-Mojon!

Am urmărit cele petrecute între 1809—1812 la Roma, între Bianca Milesi și Gh. Asaki. Am căutat să dau cât mai multe lămuriri relative la această femeie, din momentul când Asaki pleacă din Roma -1812—și până la moartea acestia în 1849.

Să vedem acum ce se petrece cu Asaki în acelaș timp, și în urmă de la 1849 și până la moartea sa, în 1869.

A vorbì despre activitatea lui Gh. Asaki nu e nici așa de ușor, nici nu se poate face în câte-va rânduri. Sper că voi trăì pentru a'l prezenta astfel cum se cade contimporanilor mei.

Pentru moment, voi schița *foarte pe scurt* viața sa, și voi atinge *numai* ceia ce ne interesează, raporturile sale, cu *Leuca* lui adorată.

Durerea lui adâncă de a fi părăsit pe Bianca, era *în parte* compensată, prin marea lui însuflețire pentru Dacia-română și prin încrederea ce o aveà în soarta lui Bonaparte. — Acest balsam sufletesc, această înălțare în gândirea și dorința lui de a făptuì, pentru țară, fură curând schimbate în o a doua durere, adâncă, pentru el, căci venind la Iași, află de dezastrul armatei franceze.

Pe lângă Bianca inimei sale, perdu și speranța în Dacia lui, căreia îi închinase el sufletul și cugetul său.—Câte decepțiuni, câte dureri amare!

In țară află pe Scarlat Calimachi, mai grec ca grecoteì Fanarului, fiind român renegat. Moldova era pustiită de această omidă grecească, lepră a orientului, de care, din nefericire, mai avem încă atâți farsori, atâți mișei, și atâți speculanți netrebnici la noi!...

El se găsi, cum singur o spune: «*Străin în patria sa*». — Poate fi ceva mai cumplit. Se poate o durere mai adâncă, pentru cine are cuget și suflet românesc!

«*Străin în țara sa*»! Ce bine ar fi să cugete mult românii, conștienți, cari cugetă încă, la această teribilă vorbire!. Cât e de la locul ei, în ce privește orașele noastre, mișcarea noastră economică, rostul muncei noastre în genere!!

Dumnezeule: mai bine moarte, decât ceia de ce mă tem: *Străin în țara mea!!...*

Asaki, fu, cum am spus'o, primul și singurul nostru enciclopedist până acum.

De la științele pure—Matematicele—până la științele sociale și istoria, și în fine până la Artele frumoase, toate fusese, pătrunse și cultivate—mai mult sau mai puțin serios — de el. Era omul momentului în țara noastră, unde la început, în epoca regenerării și a bunei îndrumări, nu era necesitate, atât, de specialiști adânciți în treaba lor, cât de spirite largi, cu cultură generală, singurii capabili de o bună și temeinică rânduieală.

Creă scoala de ingineri hotărnici la 1813.

Textul de la 1813, al cursului său de Aritmetică, ce scrisese, în o condică, cu această ocaziune 'l am din fericire în colecțiunea mea. — E bine redactat.—

La 1817 organizează *pe cheltueala sa* un teatru *românesc* și francez în salonul Hatmanului Costachi Ghica.

Actorilor formați de el, din fii boerilor Ieșeni, le adresă el următoarele stihuri:

«In un timp de avilire, pe când limba ca Română.
Din palaturi înterită se vorbea numai la stână,
Nobili voi, de neam și cuget, sfărămând a sale fere,
Vorbitați întâiu c'aceia ce ne dau pâne și miere.

Indeamnă a se aduce legistul Flechtenmacher din Ardeal, care la 1814 deschide primul curs de drept; sfătuește pe Andronachi Donici, a publică, în acelaș an *Adunarea cuprinzătoare de cărțile împărătești*, și provoacă trimiterea primilor bursieri în străinătate la 1819.

La 1820 reorganizează seminarul de la Socola, știind că acolo, era îndreptare sănătoasă de făcut. Făcuse deja școala de ingineri hotarnici.

La 1821 fuge din cauza Eteriei în Basarabia, cum o dovedesc, și cele scrise pe două volume: Ediția primă a Fabulelor lui *La Fontaine* din 1745, bine legate, pe care găsesc scris:

Souvenir d'Annika Philippesco 1821

și mai jos, cu mâna lui Asaki:

Offert à Mr. G. Asaky, pendant l'émigration en Bessarabie.

La 1822, cântă el «*Restatornicirea Domnilor pământeni*».

«Vers înalt de bucurie să resune împrejur,
Astăzi gemătul Moldovei în armonii se preface,
Astăzi soarta îmblânzită ne urează cu ogur,
Și din doine seninoase se întoarnă lină pace,
Se întoarnă sânte drituri, ce's odoare unui neam,
Spre a cărora domnire, de mult rugi noi înălțam.»

Ioniță Sandu Sturza, trimise pe Asaki, agent diplomatic al Moldovei la curtea din Viena, unde stătu el cinci ani.

Acolo scotocind el bibliotecile, află hrisoave care dovedeaŭ că Vasile Lupu dăduse școalei inființate, la Trei-Ierachi, care în urmă se numì Academia, trei moșii mari pe care le șterpelise grecii, în beneficiul lor, de 150 de ani.

Intors în țară 'l găsim *referendar*, sau Director al școalelor, alături cu Mitropolitul Veniamin, Mihail Sturdza, care ajunse în curând domn, și cu C. Mavrocordat.—El fù numit Agă.— Secfestră moșiile furate, le câștigă școalelor și la 1828, cântă: *Restaurarea școalelor Naționale, în Moldova*, în care sfârșește cu:

«Vouă! dar măreție inimi, ce spre a juniei sporiu,
Așezata-ți școale'n țară, mulțumire se cuvine;
Dacă omului în lume firea dă un născătoriu,
Dela Voi adevărata tinerimei viață vine!

Dar să ne întoarcem puțin la cele ce ne țin mai de-aproape de inimă. Intors în țară, Asaki mai corespunse cu Bianca? Când se hotărâ și el să se însoare?!

Nu știm nimic.— Putem afirmà că ei au corespuns, îndelungă vreme încă înpreună.

Dacă É. Souvestre nu pomenește nimic de Asaki, e că el a cunoscut pe Blanche Milesi-Mojon, cu mult mai in urmă și de sigur că nu aceasta aveà a-i spune de cele petrecute, mult înainte, în tinerețea sa.

Am văzut că ea se mărită la 24 Ianuarie 1825. De sigur că atunci distruse ea corespondența sa cu Asaki, care poate și fu întreruptă.

Când se însură Asaki? Nu se știe. Nici un biograf al său nu o spune și nici el în autobiografia sa.

Faptul că el s'a însurat cu o germană și muzicantă, mă face a crede — de altfel, și după vârsta copiilor săi — că el s'a însurat fiind agentul Moldovei la Viena între 1822 și 1827. — Cine s'a însurat întâi, el sau Bianca, poate voi afla-o mai în urmă.

Cred însă, că el s'a însurat înaintea Biancăi cam pe la 1823.

Corespondența ce a avut el cu Bianca, sau a fost distrusă de el, la întoarcere la Iași, *ceia ce nu cred*, văzând sfințenia cu care el a păstrat tot ce a avut dela ea, sau mai sigur a fost distrusă, în incendiul dela 1827, din Iași, în care perdu el mai tot ce aveà.

Atunci, abea putu el scăpa tablourile, *Amori* al lui, care erà cartea sa de rugăciune, câteva cărți mai importante, din care unele le-am citat mai sus, iar restul fu prada flăcărilor.

In colecțiunea mea am un registru, din hârtie cenușie, grosolană, cum se obișnuea la acea epocă, cu diferite note, pe care găsesc scris:

«*Notes recomencées après l'incendie du 19|31 Juillet qui détruisit mes manuscrits, ma bibliothéque et mes* **effets précieux,** etc. Iassy. Septembre 1/13, 1827/7335.

Intre *efectele prețioase* de sigur că se află și corespondența sa cu Bianca Milesi.

Afară de cele publicate de el la Roma, mai publică el ceva, în țara, în care să se vadă iubirea lui nenorocită ?! Da.

Iată câteva poezii, scrise de el, din care reiese tot focul patimei sale:

DORUL.

Oare veni-vei idol vieței mele
In acest rediu eu te-aștept de mult,
Mută-i de-atunci duioasa filomele,
Ș'al meu suspin numai eu 'lascult.

Al florei timp m'au fost văzut aice,
Când al meu traiu ca el era senîn,
Venita'u timpul auritei spice,
Dar al meu suflet nu-i c'atunci de lin.

Precum pe flori roua 'n zadar le udă
Când săgetează arsura pe pământ,
Așa cu plâns nu'mi stâng văpaea crudă
Ce-a mele zile mână spre mormânt.

Aici, o zi sub cea boltire verde,
Ferice-am fost cu tine dulce odor!
Dar acum simt c'un aspru chin mă pierde,
Căci singurel am rămas făr'd'Amor!

Urmează:

DORUL INTÂLNIREI.

Eac'aproape acea zi,
Intru care soarta crudă
Ruga mea va să audă
Ș-a ei legi va înblânzi.

S'a plini duiosul dor,
Ca să văd a zinei mele
Săninoase chiare stele
Ce m'aprind d'atât amor.

Acea față voi vedea,
Ce s'aseamănă cu-o floare,
Unde sunt vieţuitoare
Gândul ș'inimioara mea.

Noi în frunte vom privi
Sufletelor noastre stare,
Și ce dulce lăcrămare
Impreună vom uni!

Ea'mi va spune al ei chin,
Eu a mea durere-oi zice,
Amor! în cea zi ferice
Vino'nvață-un nou suspin!

Iar cea mai vădită, e următoarea. Toate acestea le reproduc după ordinea în care sunt publicate în culegerea sa, căci altă dată n'au. Eu cred că sunt făcute, îndată după întoarcerea sa în țară, în orice caz, înainte de 1822.

PĂREREA DE RĂU

Gustaiu, gustaiu puțină miere și iată mor!

Oare este ca să sufăr, un decret a voiei tale
Ici pe pământ?
Doamne! Când vei rândui să încheiu a vieții cale,
Ostenit sunt!
La paserea cât de mică, 'i dau mușchiu ș'azil recoare,
La ceriu senin.
Ceriului dai primăvară, nourilor care tună
Fulger le dai.
O stea nopței tunecoasă, și la marea cu furtună
Eho din plaiu.
Insă pentru mine, Doamne, ceriul balsame nu are,
Nu sunt zefiri.
Vre o rază de nădejde, vre o dulce cugetare
De fericiri.
Că din sânul a fortunei, a luceafărului rază,
Mi'a fost lucit,
Dar Ursita'nvărvărită, ce viața'mi tot vânează
L'au tunecit.
Când s'ascunsă-a lui lucoare stânsus'au a mea vedere
Ș'al meu amoriu,
Poate omul în viață ca să simtă vr-o plăcere
De două ori?
De ajuns este o toamnă pentr'o frunză vestejită
Spre-a muri.
Cursul anului lung foarte pentr'o viață amărâtă
De-a 'nbătrâni.
Numai tu cunoști prea bine cât amor, câte miroase
S'ar fi aflat
In această inimioară cu simțirile duioase
Ce s'au sfărâmat,
Voia ta astfel urmat'au, plâng și sufăr în tăcere
Tot suspinând,
Insă lacrimile ceste m'or răpune cu durere
Sinu-mi arzând,
Din ceruri Doamne îmi trimite scutitor înger aice
In drumul meu.
Care ochii să-mi închidă din pământ să mă rădice
In brațul teu.
Nu va bea din cupa vieței a mea buză însetată.
De și arzând pier.
Căci, o Doamne! fericirea, pentru o inimă uitată
Se află în cer.

«*Pentru o inimă uitată*» ne ar indică, că Bianca s'a măritat înaintea lui; cred, mai sigur, însă că el face aluzie la încetineala sau chear poate la încetarea Biancăi de a'i mai scrie, de oare ce ea, cu cel puțin doi ani, înaintea căsătoriei, fusese solicitată de D-nul Mojon, și eră deja înclinată a'l lua.

Asta i tot ce găsim!— Ce nenorocire, ca în niște flacări netrebnice să dispară, de sigur, admirabile pagini de înbărbătare și înălțare sufletească, de sfătuiri alese și de vederi senine și utile, ce a trebuit să-i scrie Bianca!

De altfel, în afară, de strofele, mai mult sau mai puțin, direct dedicate alesei inimei sale, aceași iubire înflăcărată, profită de cele mai neînsemnate ocaziuni pentru a se manifestra.

Ca dovadă sunt două poezii pe care le dedică unui prieten al său, necunoscut mie, de sigur italian, și care pleca în Italia. Asaki îi dedică următoarele versuri:

CATRE A... P...

Carele se înturna din Moldova în Italia, a sa Patrie.

Tu pe carele te 'ndeamnă ale patriei dorul mare,
Azi întrupi a tale pasuri cătră țara cea, unde
Marginele's d'o parte Alpii, d'alta gemânata Mare,
La a căreia furtuni muntele Apenin răspunde.

Acolo de mine-urzite, vei vedea două altare,
Unul prosfirat lui Febus, iar în altul se ascunde
Mărit geniul al Zinei, și acele virtuți rare
Cu a ochilor lumină ce d'Amor nobil pătrunde.

Cugetările duioase acolo'mi sunt ferecate,
Și a mea toscană liră a sta mută se deprinde,
De când soarta rea le ține de la mine depărtate

Inaintea lor expune patima ce mă cuprinde,
Și zi că un verde arbor, deși focul 'l răzbate,
Cu cât boarea pre el suflă, cu atât mai mult s'aprinde.

AL Sr A.. P...

Che di Moldavia partiva per Italia sua patria.

Tu che acceso d'Amor pei patrj lari,
Il corso spieghi in ver le belle sponde
Che serran l'Alpi e i geminati mari,
A di cui turbi l'Apennin risi onde.

Là da me eretti vedrai duo altari,
L'un sacro al nume delle chiome bionde,
L'altro all'ingegno e agli alti pregi rari
E all'alme luci a null' altre seconde;

Stassi il mio cor ivi in bel nodo avvinto,
E in un la cetra, che negletta pende,
Daché men vivo in grave esiglio spinto.

Tu narra ad ambo l'aspre mie vicende,
E di; ch'il legno già di fiamme vinto,
Quanto l'Euro l'incalza, ei più s'accende.

Asaki continua opera sa. Se ocupă cu creiarea școalelor și dela 1829—1831, la Iași, la București și chiar la Petersburg, ca secretar al comitetului Ad-hoc, el se ocupă cu redacția Regulamentului Organic, în românește și franțuzește, din care cel din urmă, mai ales, e admirabil imprimat, în New-York?!

La 1831 fiind numit *Archivist de Stat*, el se ocupă cu culegerea documentelor vechi.

Trebue să reamintesc că la 1829, pe când tipografie mai nu există în Moldova «*găsindu-se numai la Mitropolie un teasc pentru cărți bisericești*» el fondă o tipografie, mai în urmă: *Institutul Albinei* și *archiva acesteia*, și publică *Albina Română*, *Patria și* în urmă *Buletinul Oficial.*

Tot acolo se tipări admirabila: *Icoana Lumei*, *Le glaneur*, și dramele sale: *Petru Rareș*, *Elena-Dragoș*, *Turnul-Rutului* și comediile sale: *Pedagogul*, *Țiganii*, precum și Calendarele, până inclusiv în anul morței sale, precum și o mulțime de alte lucrări: Novelele istorice a României, poeziile sale, etc., etc., pe lângă mormanul de scrieri, ale amicilor și cunoscuților, pe care le stimulă el direct, sau care se produceaŭ, ca fructe naturale, ale admirabilului și sănătosului curent ce el iscodì, pentru cultura și propășirea neamului său.

Făcu el școli prin județe, prima școală de fete, în Iași, scoase păsărească Grecilor, din ultimele biserici, unde mai *țiripea* încâ (1838).

Creiă institutul Filarmonic, și după programul lui se deschise la 16 Iunie 1835, de Mihail Sturdza, *Academia* din Iași, zisă *Mihăileană.*

La 3 Septembrie 1849, desființându-se epitropia școalelor, Asaki, se retrage în viața privată, după ce apără până în ultimul timp, sub Mihalache Sturdza, ca cel puțin, în învățământul secundar să-nn se introducă limba franceză.

E curios de notat, că Asaki, se retrage din vieața publică, tocmai în anul în care și Bianca Milesi-Mojon, părăsește vieața pământească.

Află el la timp moartea ei? De sigur, de oarece fata sa Hermiona, dusă la Paris, spre a crește copilul ei George, ce avusese cu Moruzi, de care se despărțise, și înainte de a se mărita cu Edgard Quinet, în casa căruiea eră primită ca amică, a soției marelui om, cunoscuse acolo pe Bianca.

Am din întâmplare un teanc de epistole a le Hermionei, un adevărat jurnal de călătorie, către părinții ei, dela Suceava, pe unde trecu în 1848, spre Oggenberg și Manheim, unde stătu mai mult timp, și până la Paris unde tocmai se afla în Septemvrie 1849.

In ele însă nu găsesc nimic relativ la pierderea Biancăi. Copiii cunoșteau pasiunea lui Asaki, din tinerețe, de oarece acasă la el se aflau atărnate mai multe portrete ale ei și el nu ascundea această parte din vieața sa.

De altfel, am văzut mai sus, cum Asaky spune, că biografia făcută de É. Souvestre, la 1854, îi fu trimisă de Hermiona, care se măritase cu Quinet. Cum primi Asaki vestea morței Biancăi sale adorate?

El luă portretul ei, făcut de sigur de Appiani, și'l încadră, iar în dreapta

și'n stânga puse cugetarea sa în versuri, în italienește și românește, pe care o scrise cu această ocaziune.

Acest tablou, grație D-lui Fotea, de la Iași, fost magistrat superior, se află acum în colecțiunea mea. Dau aice cuprinsul celor 2 poezii. Din ele se va vedea, din nou, că Asaki însurat și deja bătrân, o spune hotărât la moartea ei, că :

«Dar în mezul a durerei, ce'mi rămâne'nsuflet vie,
Cea scânteie care-aprinsa-i nu s'a stinge nici odată,
Și-a trăi cu tine-unită în a ceriului tărie !

O reproduc aice în mod exact cum a fost scrisă și imprimată de el.

CONSACRATU MEMORIEI

DE LEUFCA

Născută Bianca Milesi.

Moartă în Paris la 1849.

Doamno ! çe înțru mârire, în Aurora vieței tale,
De frumseţe 'ncântătoare și de grații eraĭ plină ;
Deſăimându deșertu onorulu cârui gloatele se'nchină,
Ț'ai alesu pentru urmare a virtuței greaua cale.

Dânuitulu alu tâu sufletu de 'nsușimile morale,
A sacratu doriteĭ patriĭ sântă-altare de lumină,
Ca prin fapte străluçinde, preste țeara çea Latină
Se resară de noŭ timpulu a triumfurilorŭ sale.

Açea rață nemurindâ, pentru glorie creată,
Çe luçit-au preste mine âncă 'n timpulu de giunie,
Aleu ! s'a înturnatu eară la-oberșia'i necurmată.

Dar în meḑulu a durereĭ, çe'mĭ remâne 'n suflet vie,
Çea schîntée carĕ-aprins'aĭ nu s'a stânge niçĕ-o dată,
Și-a trăi cu tinĕ-unită în a çieriului tărie !

SACRO ALLA MEMORIA

di Leuca.

NATA BIANCA MILESI.

Morta in Parigi 1849.

Donna ! che della vita in 'sul mattino
Di beltá adorna e d'alti pregi rari,
Disprezzando gli onori al volgo cari,
Sciegliesti di virtù l'arduo cammino.

L'alma tua piena del pensier divino,
Candidi al patrio amor sacró gli altari,
Onde operando fatti illustri e chiari,
Ridestar gloria sovra il suol latino.

Quel divo raggio, ognor vivo ed ardente,
Ch'a me brillò pur nell' età primiera,
Ahi! fè ritorno all'alta sua sorgente.

Ma in mezzo al lutto, ch'in mio cor impera,
Le fiamme accese non saran mai spente,
E vivran Teco nell' eterea sfera!

afară de aceasta, în ultimele pagine, ale scumpului său volum: *Amori*, mai găsesc următoarele indicațiuni urmate de versurile italiene de mai sus:

«Sacro alla memoria di Leuca nata Bianca Milesi *Mojon*, morta a Parigi gli 8 Giugno 1849; cioe dopo 37 anni della nostra separazione.

Asaki, însă, de și retras din funcțiunile statului, lucrà fără preget, pe calea culturală și economică.— Numai moartea'i putù răpì din mână condeiul.

Avu el fericirea să trăească, până la adânci bătrâneți, căci murì la 12 Noembrie 1869, în al 82 an al morței.

Dau aci fotografia publicațiunei, făcută cu acea ocaziune, de care ce nici chiar această dată nu e bine cunoscută și exact pusă în biografiile sale din urmă.

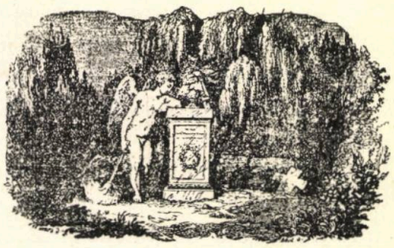

După o vițață de 82 ani sacrificați neintreruptu in folosul și binele patriei sale, și după o scurtă suferință: Astădi pe la oarele 7 de dimineață s'a stinsu din vieață, venerabilul și de bine făcătoare memorie bătrânul

GEORGE ASAKY

Membru alu societătei academice din **Roma;** doctoru in filosofie; membru alu mai multor societăți agricole, scientifice și literare din **Franța, Belgia și Germania de Nordu;** vechiu Ministru; vechiu Professoru; Părinte alu Istoriei, Poesiei și Literaturei Române din timpul său; intemeietorul **Pressei, a Artei dramatice și Tipografice** din Moldova; **Cavaleru** alu mai multor ordine etc.

Familia și rudele repausatului, pătrunși de cea mai adâncă durere roagă și invită pe toți amicii și cunoscuții sei, să binevoiască a asista la ceremonia funebră și la inmormentarea, ce va avea locu, Vineri la **2** oare după ameadă-di, la Biserica cu hramul pronumitu 40 Sfinți.

Iassi, Mercuri in 12 Noemvrie 1869.

Tipografia Societății Junimea.

Pe casa sus, la primul cat, se află scris cu litere de zinc pe o tablă mare de stejar:

Lucrul și al meu repaus.

Această tablă, care conținea deviza vieței sale, a stat acolo, peste cincizeci de ani și dacă a arărat *munca* necontenită, lucrarea necurmată, făcută de Asaki pentru țara și neamul său, ea nu a acoperit de cât rare ori repaosul sufletesc și trupesc.

Chinuit a fost el de dorul Biancăi, și amărât de ingratitudinea compatrioților săi. Adesea a dus el lipsă.

Academia română nu s'a cinstit alegându-l membru la constituirea ei!

Chiar această tablă, scumpă nouă, fu aruncată de pe casă, de chiriașii ce veniră în urmă. Și cine fuse ei? O școală de fete! Directoarea găsì, în înalta ei înțelepciune, că astfel de deviză nu erà pentru *comerțul* ei. Văzuse bine! O străină, Doamnă Ceapcai, născută Abrahamfi, fiica farmacistului chimist care făcu mai multe analize, la începutul secolului trecut în Moldova, de ape minerale, avu buna gândire, de a o sustrage pierzaniei, și a o păstrà în o pivniță. Găsită acolo, după îndelungate cercetări, am putut a'mi-o procurà pentru colecția mea.

Până în ultimul moment, Asaki, credincios celor ce spusese, în scrierile sale tânguitoare, și durerei ce l'a făcut să sufere o lungă și întreagă vieață, a gândit la idolul seu, și a continuat cultul iubirei înălțătoare ce a avut pentru Bianca.

E de necrezut, dar să ne amintim ce scriea el la 1866, deci cu 3 ani înainte de moartea sa în pagina a doua din *Amori*.

Doamna Bianca Milesi mi
ai dat spre suvenir aste
carte illustrata de mâna sa,
G. Asaky Roma 1812.

Doresc ca familia mea si urmași
se pastreze ista dar a nobilei mele
amice spre inălțarea sentimen-
telor mele care m'a trasu din
vulgul compatrioților.
Drept care doresc ca asta carte
să remae pre modelu pă familie
suvenir che amorul care naște
din virtute este nemuritoriu.
Iassy 1866.

Iar în anul morței sale, presimțind, că în fine se apropia momentul fericit, în care va puteà:

«... trăi cu tine unită în a cerului tărie!...»

El publică, în ultimul său calindar următoarele rânduri însoțite de icoana *Biancăi*, desemnată de fiul său fostul Colonel Alexandru Asaki, după un autoportret al ei, ce nu știu unde se mai află, după moartea avocatului Roșianu, din București, unde se află.

MUSA UNUI MOLDO-ROMAN

«Românul care voește a cunoaște origina patriei sale, se cuvine să viziteze Roma vechea sa patrie, pronumită: Eterna urbă. Dar să nu se creadă că în acea urbă străveche, nu se află june femei frumoase care contrastează cu ruinele cele posomorâte.

«Românul nostru care venise la 1809 la Roma să studieze frumoasele arte, copiind în camerele lui Rafaele un tablou, s'a găsit alături cu o junǎ Domnișoară numită Bianca Milesi, venită dela Milan cu maica ei, ca să se prepare a se perfecționa în astă artă, frumusețea și spiritul acestei damigele au prefăcut pe compatriotul nostru din pictor în poeta. Carele studiase limba italiană cu atâta diligență, că fu în stare în curs de 3 ani a compune în onorul Bianchei pronumită Lefca (albŭ Bianca) un număr de poezii tipărite, care proba amorul platonic și nobil a compatriotului nostru.

«Dar Bianca era menită a plini o mai înaltă chemare politică, ea a fost membră a unui comitet secret, a căruia misie țintea a elibera Italia de jugul lui Napoleon cel mare, persecutată, ea se adăpostise în Svițera și după căderea gigantului ea reveni în Franța și se mărită cu doctorul Mojon, păstrase însă numele ei de Milesi-Mojon și la 1849 muri la Paris, Biografia acestei dame a publicat'o cunoscutul autor Emil Suvestru la care împrejurare se vede compus un sonet publicat în culegere de poezii a lui G. Asaki.

«De dorit este ca junii Români carii călătoresc prin țeri streine, se reconducă în patrie producte de inteligență spre a sporì averea morală a patriei deamnă a purta acest nume clasicu [1]).»

Dar poate se va crede că aceste linii au fost scrise de fiul său Alexandru, colonelul, tatăl Doctorului G. Asaki, căci de el este făcut și portretul Biancăi.

Faptul se poate, cu toate că stilul e al bătrânului scriitor. De altfel, de sigur că articolul a fost, cel puțin, indicat de el.

Dar, avem o altă dovadă mult mai pipăită, a cugetărei sale neîntrerupte, care până în ultimul moment al vieței sale, relativ îndelungată, ne arată că el nu a uitat-o nici o clipă.

---

1) Calendar pentru Romani, pag. 141 ilustrat cu 4 stampe pe anul 1869, anul al XXVII. Iassy. Imprimeria Albinei Române, Strada Asaki.

Am văzut, că în anul plecărei sale din Roma, 1812, a veciniciei sale despărțiri pământești de Bianca, el îi compusese o odă de ziua nașterei ei, 10 Mai.

Ei bine, după 57 de ani, dela această despărțire, după 20 de ani dela moartea Biancăi, în anul morței sale, deci a plecărei sale pământești, și de sigur a întâlnirei lor în sferele senine ale sufletelor curate, el, pentru aceiași zi, bătrân gârbovit, de 82 ani, făcu încă următoarele frumoase versuri, ce găsesc scrise cu mâna lui tremurândă, pe contra pagina învălitoarei din față a volumului ce conținea *Notice biografique*, a Biancăi.

«**Per il giorno anniversario, dicce maggio, della nascita di Bianca, anno 1792)**.

De ziua nașterei (zece Mai) a Biancăi (anul 1792).

«Eterno vive il pensier ce [1]) Quella
«Da me adorata e benigna Stella;
«Che mi condusse în età primiera.
«Salvo tra i scogli dell'empia riviera;
«Poichè în quel giorno, il decimo di maggio,
Della sua vità spuntò il primo raggio.
«Sacro e fervente neì mio pensiero
Egli vivrà come affetto primiero.

10 Maggio 1869 **Gr. Asaky.**

sau în traducere:

Etern trăește gândul acelei binefăcătoare
Stele de mine adorată;
Care m-a călăuzit în tinereță fără pericol
Printre stâncile râului plin de păcate;
Căci în acea zi, ziua de zece mai, resări prima
rază a vieței sale,
Sfântă și vie în mintea mea ziua aceia
va trăi ca întâia iubire.

Față cu o asemene statornicie, în o iubire fără mărgini și atât de înălțătoare cine nu trebue să se închine. A-i admirà și a-le aduce prinos constanței, convingerei și înălțimei lor sufletești, este a ne închina pe altarul celui mai înalt sentiment, iubirea înălțătoare a femeiei, care rezumă și coprinde în ea iubirea frumosului, a binelui și a adevărului.

A iubi, este a trăi! A trăi fără a iubì, e a face o călătorie în țări minunate, dar cu ochii legați.

Iubiți, dar în adevăratul înțeles al cuvântului, ca Bianca și Asaki.

Cine iubește astfel, e sigur a'și iubì și țara și neamul, și a fi om de omenie.

Câmpina, 25 August 1909. **Dr. C. I. ISTRATI**

1) Chi, cu siguranță, e o eroare în scriere.

Dimineață de vară.

Trandafir e răsăritul,
Se revarsă zorile,
Codrului încep să'i cânte
Iar privighetorile.

S'a trezit din somn și vântul —
Alintatul văilor.
Și sărut'acum pe toate
Mândrele flăcăilor.

La pământ își pleacă grâul
Rourate spicile,
Gărgărițe minunate
Năpădesc aglicele.

Pluguri scârțâe'n rotile,
Cresc, în zare, gliile,
Cântă fetele prin lanuri,
Cântă ciocârliile...

Pe vălcele'nsulcinate
Pasc, în turme, oile,
Cucurus cu bobu'n lapte
Abia-și mișcă foile.

Și din șoapte fermecate
Nu mai tac pădurile....
— Mândra mea, de vii pe luncă
Te-a'mbătă răsurile!...

Vasile G. Militaru.

BIANCA MILESI.
Schiță cu creionul de pictorul Appinni, făcut la Milan în 1808.

Albert Baer.

ADORARE.

i-ești dragă mult, frumoasa mea, 'mi-ești dragă mult,
Cuvinte nu's iubirea mea să-ți spună,
De-o veșnicie 'ntreagă parc'ascult
Acordul trist ce-mi tremură pe strună
Dar taina nu ți-am spus-o niciodată...

Iubirea mea e-o liră fermecată,
Un sùsur mângâios de unde line
Ce lunecă prin pietre de argint,
E un potop de tainice suspine,
E un parfum de flori de mărgărint,
Un cânt aromitor de ciocârlii,
E un refren de calde melodii...
Eu stau pierdut și tremur și-l ascult...
'Mi-ești dragă mult, frumoasa mea, 'mi-ești dragă mult...

In nopțile de Mai cu vis de lună,
Când firea toată nu-i decât un vis,
Când sufletul meu tot e un abis
Clocotitor de dragoste nebună,
Iar tu visezi — o floare de narcis
Pe care n'o sărută stropi de rouă —
Eu împletesc din alte flori cunună
Și 'mpodobindu-ți tâmplele amândouă,
In fața ta rămân fără de grai...

O, draga mea, în nopțile de Mai,
Când cerul tot e-o magică grădină
Cu flori de opal, safir și diamant
Ce tremură, vrăjite, în neant,
Eu îngenunchi la patul tău — un colț de rai
In care tu visezi, surâzi, șoptești —
Și rob cu totul chipului bălai
Ce-a coborât din lumile cerești,
Innalț, sfios, o rugă fără grai,
O rugă dureroasă și fierbinte,
Cum n'așI rostì în fața unei sfinte...

Tu iar șoptești... încremenesc, ascult...

. . . . . .

'Mi-ești dragă mult, frumoasa mea, 'mi-ești dragă mult!...

Vasile G. Militaru.

Il sait le grec....

Sunt câteva săptămâni când, în ajun de a părăsi Parisul, unde nu aveam prilejul a citi prea multe publicații românești, d. Oreste Tafrali — cunoscutul nuvelist — mă înștiință despre o întâmplare ciudată, aproape miraculoasă. Un prieten al d-sale își făcea geamantanele spre a pleca la București. D. Tafrali, care întâmplător era de față, privea operația asta cu un ochiu distrat, când prin întredeschizătura unei gente zări un număr din *Convorbiri Literare,* în număr un articol semnat D. Rousso, și în articol — pe care-l răsfoi în grabă (mai erau numai câte-va minute până la plecarea rapidului spre București) — văzu că e vorba despre subsemnatul. Articolul era întitulat «Răspuns unui critic nepregătit» și era publicat de un an de zile. Deși în corespondență cu autorul acestui articol, domnul Oreste Tafrali nu știuse nimic despre rândurile d-nului Demosthenes Rousso, și numai mulțămită gentei amicului său făcuse descoperirea în cestie.

Pentru ca să mulțumesc mai mult curiositatea domnului Tafrali de cât pe a mea — eu eram lămurit de multă vreme asupra seriozității domnului Rousso (?), am citit, la întoarcerea în țară, liniile semnate cu pseudonimul de mai sus. Articolul e publicat în No. 9 al *Convorbiri*-lor din 1908 (Septembrie) și răspunde la o dare de seamă a mea publicată în *Literatură și Artă Română* din Iuliu-Septembre 1907, No. 7—9 anul al XI, pp. 423—427, privitoare la o broșură întitulată: *D. Rousso,* Studii bizantino-române: Textele exhatologice din Codex Sturdzanus și pretinsul lor bogomilism; învățăturile lui pseudo-Neagoe, București, 1907.

Domnul D. Rousso reușește în acest «răspuns» a dovedi două lucruri:

1⁰) E așa de puțin cunoscător al limbei române în cât nu înțelege mai nimic din cele ce observasem în recensia mea.

2⁰) Se face că nu înțelege de ce e vorba, chiar când ajunge a pricepe limba română.

Concluzia este că eu sunt un «critic nepregătit».

Dacă n'aș avea considerație pentru d. Tafrali, care probabil e nerăbdător

să afle despre ce e vorba, n'ar trebui nici măcar să mai pomenesc despre d. D. Rousso, care s'a sinucis prin acest articol, în chipul cel mai dureros, cu o armă având drept prim tăiș ridicolul, iar ca al doilea reaua credință. Dar țin să lămuresc pe un om care a fost așa de bine-voitor ca d. O. Tafrali și care s'a grăbit a mă vesti despre apariția notiței prietenului său, îndată ce a zărit *Convorbirile* în geamantanul unui călător.

In rezumat, cestia se prezintă ast-fel : Domnul care semnează D. Rousso nu răspunde la nici una din observările din 1907, scriind totuși zece pagine în chip bizantin, ca și studiile de cari se ocupă. Nu e greu ca să se citească recenzia din *Literatură și Artă*, «răspunsul» din *Convorbiri* și, dacă vrea cine-va și broșura de pricină. Cine nu e certat cu logica și, firește, n'are idei fixe — de pildă a vedea Greci și lucruri grecești în ori-ce loc și în ori-ce manifestare—isprăvește foarte iute cu asemenea porniri.

Să dăm totuși câte-va pilde pentru lămurirea cititorilor, pe cari nu e frumos să-i păcălească cine-va cu argumentări trase de păr cum face d. D. Rousso.

I-am spus acestui autor, dar nu pe șleau — crezând că dacă scrie așa de urât românește cel puțin ne pricepe limba când îi atragi băgarea de seamă— i-am spus, între altele că 1⁰) nu se zice românește: «Bogomilii nu *primesc* învierea trupului....»; 2⁰) Că e caraghios a traduce Θεοτόκοι prin «născători de Dumnezeu», pentru motive de ordine estetică; 3⁰) că de oare-ce numai unii Bogomili (Θεοτόκοι) nu admit învierea trupului nu e logic a-i socoti pe *toți* drept Θεοτόκοι. Este deci foarte firesc, ușor de înțeles, ca un Bogomil, care e de altă speță, să admită învierea corpurilor, și deci să scrie rândurile în care era vorba despre așa ceva.

D. Rousso nu pricepe de loc primele două observări, se miră de punctul de întrebare care însoția traducerea cea elegantă și 'mi arată ignoranța care mă stăpânește, scriind următoarele:

»Dacă deschideà (e vorba de subsemnatul N. I. A.) pe Zigabinos, puteà să vadă că Θεοτόκοι (născători de Dumnezeu) se numesc a c e i d i n t r e Bogomili, întru cari sălășluește Sf. Duh....»

Și apoi :

«Cred că e destul de clar! Un Bogomil, care nu admite reînvierea trupului celor născători de Dumnezeu....»

In asemenea condiții cine poate discută cu d. Rousso? Eu știu românește; d-sa altă limbă. Eu îl întrebasem ce se face dacă Bogomilul, care a scris rândurile nu face parte *d'intre acei* întru cari sălășluește Sf. Duh. Bizantinistul român răspunde că «e destul de clar!»

Că nici într'un caz pasagiul în cestie nu puteà fi de origine bogomilică, fiindcă e luat din Dioptra lui Filip Solitarius, e un argument de o forță irezistibilă. După logica asta, niciodată un ortodox ori un protestant n'ar puteà cită vreun pasagiu din vre-o carte scrisă de un catolic. Ceva mai nostim. D. Rousso zice că Dioptra nu poate fi bănuită de bogomilism, de oarece n'a fost o carte

persecutată. Dar țăranii și orășenii ortodoxi din România cari postesc Lunia au fost persecutați? Dar popa Grigorie, care se delectă cu texte să zicem relativ bogomilice, credeà că face vre-un rău? Se ferea lumea ortodoxă cu groază de bogomilism ?....

Vezi d'aia e rău când e cineva savant pentru că are cărți multe în rafturile bibliotecii. D. Rousso citează în răspunsul său, în legătură cu cestia vămilor văzduhului, o mulțime de *titluri* de cărți. Asta nu e lucru serios; o spun părintește domnului Rousso, care probabil e un tânăr student abia intrat pe băncile Universității. Incântat de cunoștința limbii sale — a limbii grecești — precum și de unele lucrări în legătură cu studiile bizantine, d-sa vede numai grecisme în lumea asta. Amețit apoi de admirația ce o are pentru cunoștințele sale, pierde măsura și începe a da lecții de limba română, de metodă științifică și de corectitudine literară unui Hasdeu și aceasta — îmi pare rău că trebue să o constat — tocmai când marele învățat înclină spre moarte. (Notița despre *Studiile bizantine* ale d-lui Rousso au apărut aci în acelaș fascicul cu articolul care vestea moartea magistrului Hasdeu).

Când însă îi citez d-lui Rousso, spre a-i face un serviciu, lucrarea cea de seamă a domnișoarei Henriette Mendelsohn despre Iconografia îngerilor, aprecierile lui André Michel — pe care d. Rousso îl crede probabil un personagiu închipuit — privitoare la faptul că «artiștii din primele vremuri ale creștinătății precum și cei din Evul Mediu se inspirară mai mult din apocrife», junele scriitor vrea să facă glume, dar cari fiind probabil o traducere din grecește sună fals în românește. Pentru un student serios cestiunea apocrifelor în artă ca și în literatură ar fi fost primul lucru de cercetat, mai ales când studentul publică chiar articole prin reviste. Și încă ceva: D. Rousso crede că *Journal des Débats* e vre-o fițuică oarecare. Șade rău, tinere. In *Débats* se publică articole mai științifice decât ți-ai închipuì d-ta. D. André Michel este vestitul publicator al marei *Histoire de l'Art.* In ce privește modelul dat de Jules Lemaître cu *En marge des vieux livres*, cu atât mai rău pentru autorul notiței din *Convorbiri* dacă nu știe franțuzește. E a doua limbă după cea română, pe care ar trebuì să o cunoască. Francezii sunt oameni de spirit și l'ar inspirà și pe d-sa; pe de asupra având o cultură franceză nici odată d. Rousso nu s'ar fi expus — ca în *Studii bizantine* — să scrie rândurile în care zice că Grigorie, ucenicul Sf. Vasile cel nou a fost precursorul «Divinei Comedii» (adică vreà să zică d. Rousso: al lui Dante).

Domnul D. Rousso căută a combate pe B. P. Hasdeu în privința bogomilismului unui text, pretinzând, nici mai mult nici mai puțin, că marele învățat nu pricepe geniul limbii române. Și spre a întări această afirmare, aducea în sprijin geniul limbii grece.

Pe pag. 423—424 din citatul număr al *Lit. și Artei Române* am reprodus argumentarea domnului D. Rousso, ca un model de rațonament, de limbă română și de culme de curaj amestecat cu naivitate științifico-literară.

E de regretat, e o mare pierdere, faptul că rândurile despre cari vorbesc n'au apărut în vremea când Hasdeu citeà și răspundeà cu privire la ori-ce s'ar fi atins de el.

Domnul Rousso ar fi păstrat o amintire vecinică și, poate chiar că mulțumită tocmai lui Hasdeu, ar fi trecut la posteritate.

In rezumat lucrul se înfățișează ast-fel: Din două texte asemănătoare, unul întrebuințează forme masculine acolo unde altul întrebuințează și masculinul și femeninul. *Coconi* și *cocoane* în ultimul; *frați, soți*, etc. în primul. Erà, așa dar o hotărâre a unuia dintre scriitori de a întrebuința forma masculină—și atunci scriitorul erà Bogomil—pe când celălalt nu se fereà de forma femenină.

D. Rousso ia un aer sever față de Hasdeu și îi spune în românească următoare că «genul masculin reprezintă persoana în genere, de sex masculin sau femenin; *în părinți* se înțelege și *mama, în frați* se coprind și *surorile*. In cugetări mai cu seamă se pune totdauna genul masculin: toți suntem *muritori*».

In asemenea cazuri firește că trebue să aibă cine-va o cruzime de tigru ca să mai insiste asupra celor spuse de d. Rousso. Eu unul, cel puțin, simt o adâncă durere ori de câte ori văd punându-se în evidență înfățișările prea caraghioase ale cui-va. In cazul de față, D. Rousso ne dă spectacolul unei sinucideri: E un om, care vreà să se omoare cu ori-ce preț, cu o armă înveninată, numită ridicolul.

D-sa nu se mulțumește a nu pricepe că Hasdeu știa de mic copil regulele astea, fără a le fi învățat la școală; că pentru cititorul român un text în care se întrebuințează masculinul în locul masculinului și femininului d'intr'un pasagiu asemănător ca sens, dă naștere la bănueli când e în discuție Bogomilismul care condamnà căsătoria; ci merge mai departe și adaogă:

«In limba greacă chiar o femee când vorbește de ea însăși în plural întrebuințează genul masculin.»

Față de aceste linii scrise la pagina 29 din *Studiile* d-sale bizantine și de exemplele cele nouă aduse în *Convorbiri*, ori-ce discuție este zadarnică. Ori-câtă dragoste am aveà pentru unii începători trebue să recunoaștem că asemenea rânduri ar puteà sluji de temelie unei scenete comice de cel mai viu efect: femeia greacă de genul masculin la plural dată ca model de limbă română lui Hasdeu...

Țin să mai spun următoarele: D. Rousso nu înțelege vorbele lui Hasdeu din *Cuvente din Bătrâni* despre ediția învățăturilor lui Neagoe, făcută de Ion Eclisiarhul Curții. Hasdeu spune lămurit că față de vandalismul și nepriceperea editorului, care schimbase limba originalului, nu a luat în seamă acea publicare. In schimb, găsește de cuviință d. Rousso a spune că eu n'am citit pasagiul d-lui Sbiera la care mă refer în notele mele dela pagina 425, și reproduce din el câteva linii alături de o trunchetură a propriilor vorbe ale d-lui Rousso.

Pentru a nuștiu câtea oră sunt nevoit, din respect față de cititor, a ruga pe domnul care iscălește Demosthenes Rousso să mă ierte că n'am scris articolul meu decât românește. Ce vreți? Eu îi spun că d-sa *regretă* — și, cine citește

broşura d-lui Rousso vede că lucrul e aşa — că Hasdeu n'a luat în seamă ediţia nepriceputului eclisiarch, iar d-sa mă învinovăţeşte că n'am citit pe domnul Sbiera, care vorbeşte tocmai în pasagiul în cestiune cu adânc respect şi cu deosebită admiraţie despre Hasdeu, adică tocmai altfel de cum face d. Rousso dela un capăt la cellalt al broşurii sale.

In ce priveşte cestia cu *Amărâtă turturică*, constat că dragostea pentru lucrurile greco-eclesiastice ia aşa de mari proporţii la d. Rousso, în cât nu stă nici o clipă la îndoială a o socoti drept o imitare după *Fisiologul*. Fisiologul ăsta, după cum se vede, a fost lectura de predilecţie a ţăranilor spanioli, italieni (în vr'o şapte dialecte) şi români.

[cf. **Hasdeu**, *Cuvente din Bătrâni*, t. II pp. 442—445, 728—730].

Tot aşa d-nul Moses Gaster pretindea în studiile sale de *Literatură populară*, că basmele româneşti sunt de origină ovreiască. Că Fisiologul în cestie a şterpelit poezia aceasta din vr'o literatură poporană oarecare, este o idee care nu'i vine d-lui Rousso nici măcar pe de parte.

Se fereşte grozav d. Rousso a mai vorbi despre vocativul «suflete-ome» în privinţa căruia acuza pe Hasdeu oare-cum de falsificat, aşa, pur şi simplu: fiindcă aşa vrea d. Rousso; pentrucă d. Rousso vrea să fie o traducere din greceşte, fără a se osteni să controleze textul.

De altfel d-sa are o metodă foarte nostimă. Când demonstraţia merge greu, deodată zice fără să aducă *nici-o probă* în sprijinul părerilor sale: «Părerea mea» (a d-lui D. Rousso) este că pe la începutul veacului cutare un călugăr a scris textul de care vorbesc; că mai târziu s'a tradus în cutare limbă şi de aci s'a tradus (lucrul e aproape firesc şi inevitabil) în limba greacă, apoi s'a amplificat..... etc. [1]).

Ştii ce d-le Demosthenes Rousso? Părerea mea e că Tudor Vladimirescu erà de neamul lui fanariot şi că vestitul cântec al lui Iancu Jianu este o imitare după Fisiologul.

N. I. APOSTOLESCU.

---

1) cf. Ştudii bizantine-române pp. 40, 41.

Invocatio.

Ci pulberea rece de brumă
Invălue vecinic cântarea...
— Te chem, dar în huetul mării
Doar vântul 'mi aude strigarea!

«Mai cearcă»... 'mi răspunde ecoul,
Și doru-mi mă'ndeamnă departe...
O chem, și'mi răspunde cavoul
Ce geme de visuri deșarte!

Prin purpura serii plutește
Vremelnicul scâncet de doruri
Și'n umbra de-afară vuește
Mulțimea eșită din foruri...

. . . . . .

Te strig... și'mi răspunde ecoul —
Doar el îmi pricepe cântarea!...
— Ci pulberea rece de brumă
Invălue astăzi cărarea...

N. Russu.

BIANCA MILESI

După un tablou ce se află la D-l Avocat Abgar Buicli, din Iași.

Albert Baer

UNUI PRIETEN

De-ai fi o mândră Loreley,
Eu te-aşi iubì ca Heinrich Heine
Prinzându-ţi chipul tău bălai
In ale veciniciei taine, —
In marmora visărilor
Să fii isvor cântărilor...

Şi de ai avea tu păr bălai
Şi ochi adânci, bizar de-albaştri,
Frumos cum eşti, ca firea 'n Mai,
Eu te-aşi slăvì în rând cu aştri,
Inmărmurind iubirilor
Icoana fericirilor.

Şi doamnă peste-un neam robit
Te-aşi face prin a mele cânturi
Iar eu, ateul răzvrătit,
Purtat de valuri, dus de vânturi,
Ingenunchiând, cântărilor
Aşi da sublimul mărilor.

Căci al visatei dezrobiri
Simbol tu eşti, pe-un şir de vremuri,
Din somnu-atâtor umiliri
Popoarele să le cutremuri, —
Spre culmile văzduhului
Tăindu-i cale Duhului.

In veci de veci a-i strălucì
Un soare mândru 'n lumea rece,
Plutind prin spații azurii
Ca un Hristos sublim ce trece
Svârlind de sus poporului
Lumina viitorului.

In versuri dragi te-ași desmierdà,
O, zeu frumos din lumea noastră,
Crăiasa doinelor să fii
In mantia-ți de floare albastră
Mireasă tu pribeagului
Ce luptă 'n lumea vagului.

Dar nu, tu ești un Făt-Frumos,
Cu grai blajin, surâs de floare, —
Cu viers șăgalnic dar duios
Ce varsă 'n suflete 'mbătare,
Prieten dar, te reză-mă
De-un rob și 'mbrățișează-mă!

Leontin Iliescu.

ION PLĂEȘU

— NOVELĂ —

Uite așa 'și mai uită și el năcazurile: într'un pahar de vin. Ce, oare asta înseamnă că-i beţiv, nu-și vede de treburi, că-i mor copiii de foame și el petrece în cârciumi?

Nu! Ion Plăeșu nu poate fi din tagma celora; el e om cu scaun la minte, om încărunțit o leacă, și apoi omul se gândește și la vremurile ce vin.

Iar pentrucă bea și el un pahar, două, de vin, la o zi mare, e altceva la mijloc.

... A fost cândva, de mult, în tinerețe, pe când flăcăia în satul lui, feciorul lui Gheorghe Plăeșu — gospodar sărac, dar cinstit — și era vestit în toate satele din preajmă, de călăreț neîntrecut de n'ai fi găsit flăcău care să-i stea de pricină cât ai fi răscolit țara!...

Ia să-l fi văzut pe vremea aceea ce chip de voinic, mlădios ca trestia, de credeai că-i vre-un făt-frumos din cele basme, cum s'apleca ușor pe oblânc când fugaru-i simțea pintenii îmboldindu-l, cum alerga seara în amurg, pe miriștile de grâu, de părea că-i o nălucă ce cutreeră depărtările, până abia se mai zărea ca un puct negru pe pânza roșiatică a amurgului.

E ursit însă, ca fetele frumoase să se lege numai de suflete de voinici. Dar cine nu l'ar fi îndrăgit pe Ion Plăeșu, flăcăul ce te băgà în boale când te țintea cu ochii lui negri-scânteietori; cine știe câte fete nu oftau în taină după acest flăcău, căci mult îl prindeau de minune și vorba-i cu haz și mersu-i legănat.

Și a căzut norocul pe Rădița, fată frumoasă ce-i drept — cea mai mândră poate din satul lui, pe care nădăjduia s'o aibă de nevastă.

Câte nopți, n'a rătăcit prin zăvoae, de dorul ei numai, căci într'un suflet de voinic când s'a însămânțat dragostea, apoi să știi că nu-i ca orice dragoste: e un foc ce s'aprinde fără de veste, nici nu știi când, ce sbucnește cu putere câte odată, o flacăre uriașă ce nu se stinge decât rare ori.

De atunci sunt ani și în sufletul lui, cea dintâi dragoste din tinerețe n'a pierit; a ars mocnit sub cenușa vremurilor, — tresărind când și când, până se aprinde iarăși, arde așa, câte odată, răstimpuri scurte, apoi se stinge, lipsită poate de vlaga trecutului.

Apoi n'are dreptate, să mai bea așa câte un păhăruț de vin, mai ales

când gândurile lui pornesc să mai răscolească amintirea atâtor clipe de iubire, atâtor clipe de nădejdi ?. . .

De multe ori când cădea pe gânduri și mintea îl purta în lumea de altă dată, în vremurile apuse, viața i se părea că i-a fost prea amărâtă, lipsită de orice bucurie, că, de acum încolo ar fi o povară nesuferită de care ar putea scăpa și, muncit mereu de gânduri triste, se frângea supt negura lor. I se părea că înainte să mai trăiască n'are la ce, căci singur pe lume cum îi, cine știe, la bătrânețe, o s'ajungă să cerșească, o să moară pe drumuri ca un netrebnic.

Și când toate astea i se adunau în minte, când prevederile lui le întrezărea ca prin sită în viitorul pe care îl bănuia aproape, o desnădejde mare îi cuprindea sufletul trudit și desgustat, într'atât de viață, ar fi voit să se stingă, pe loc, neștiut de nimeni. . .

Totuși i-a schimbat sufletul, l'a făcut să rătăcească ani îndelungați pe lume, numai o ființă — icoana iubirii nemânjite — de care n'a avut parte.

A fost o zi nenorocoasă ziua când și-a legat inima cu jurământ de Rădița, care'l iubea poate cu mult înainte de a fi ghicit Plăeșu dragostea ei sfioasă.

Intr'o primăvară, pe la Florii, când muguriseră pădurile, câmpurile îmbrăcau grăbite haina verde a primăverii, când zăvoaiele răsunau de cântecele păsărelelor, și apele veneau năvalnice de la munte, atunci și-a spus tot focul de la inimă Ion, atunci a strâns pe Rădița de mijloc sărutându-i gura fragedă cu o patimă deslănțuită întâiaș dată, pe când ea își alătura trupul de al lui — fără să scoată un cuvânt, cu răsuflarea oprită de înfiorarea ce-i cutropise pieptul.

Și după asta, a urmat o vreme de dragoste curată, întâlniri dese pe cărările tăinuite ale zăvoiului, cu sărutări nebune în timp ce inimele lor unite se topeau în văpaia arzătoare a iubirii.

A venit însă vremea armatei. Sorțul lui Plăeșu a fost că toamna l'a trimes la București, într'un regiment de tunari.

Cum a primit vestea chemării la oaste — tocmai la București — a simțit cum i s'a frânt ceva în suflet ; căci ce gândea el : d'acuma departe de Rădița, pe care n'ar fi slăbit'o o clipă, dragostea ei fără îndoială va scădea și cine știe îl va uita poate, p'acolo prin cei străini. . .

Și când a plecat de acasă, într'o zi posomorâtă de toamnă, după ce a sărutat mâna părinților, lăsând pe tată-său bolnav în pat, o umbră de mâhnire i-a învăluit sufletul sbuciumat și pe fața lui altă dată îmbujorată, din care ochii scăpărau fulgerături negre, se zugrăvea durerea amară : se despărțea de cei mai dragi lui, de Rădița pe care vedea cum o pierde, de părinții lui, lipsiți acum de singurul lor ajutor, de zăvoiul cu potecile umbrite...

S'a uitat lung-lung înapoi, spre casă, și 'n ochi i s'au ivit două lacrămi : o clipă, toată viața lui de până atunci i-a răsărit în minte, cu toate întâmplările ei, apoi s'a șters ca o licărire de lumină ; grijile vremilor viitoare îi îngreuiau gândul și se simțea fără putere de a le înfrunta. Drumul la București pe care avea să-l bată i se părea drumul sfârșitului lui. . .

A plecat din satul în care a văzut zorile dimineței, întâi, cand a venit pe lume, și cine știe de-l va mai vedea vre-odată.

La București, în orașul plin de larmă grozavă, în lumea îmbrăcată în scumpeturi, de-ți iea ochii, i se părea că-i așa de străin, încât nu li'nțe-

legea graiul subțire și înflorit, că, fără îndoială, oamenii aceștia nu-s ca cei din satul lui. . .

Și de multe ori, Duminicele, când era învoit în oraș, se oprea locului, se uita mirat la clădirile inspăimântător de mari, la atâta lume ce forfotea, ce alerga, se zbătea te miri după cine știe ce, și nedumerit, pleca înapoi, spre cazarmă, așteptând cât mai curând ca trompetul să sune stingerea, stingerea care adoarme gândurile,— durerile, — orice.

Dar ce să doarmă? vorba vine, că numai dormit nu era ăla. Veșnic îl frământau gândurile d'acasă: ce-o fi făcând Rădița lui, dar mumă-sa pe care o lăsase la capul lui tată-său, bolnav greu?... dar dacă li s'ar fi întâmplat vre-o nenorocire, cine i-ar fi putut răspunde drept, fără s'ascunză nimic despre ai lui?

Iar viața între zidurile cazărmei, se scurgea astfel, ziua la instrucție și seara, ostenit de-i vinea să cadă d'a 'mpicioarele, se culca, și gândurile mohorîte iar prind să-l frământe: cu ochii țintă în bagdadie se gândește, așteaptă, oftează încet, înăbușit, din fundul inimei, închide ochii o clipă și frânturi de vise frumoase îl plimbă prin ținuturi iubite. . .

Câte odată nopțile, mai ales cele de iarnă, nopți lungi de sbucium, i se par că nu se mai sfârșesc și ziua liberării lui se tot depărtează.

A făcut numai cinci luni de oștire și a răbdat cât a putut chinul zilelor de teorie, de instrucție obositoare și când a eșit în primăvară a răsuflat odată prelung, par'că scăpase de o povară; căci așa îi spusese deștele mai vechi: „măi camarade! oștirea-i grea doar la început, măi, până te dădai cu ea, c'apoi în urmă merge strună, se mai domolește și ea".

Și când a început a se lua zăpada, pe câmp, mugurii să încolțească, și aerul proaspăt, primăvăratec să aducă miros de iarbă verde, când soarele părea mai prietenos, împroșcând pământul cu razele-i pline de căldură, de sus, din împărățiile albastre, la vre-o două săptămâni până în Paști, primește veste d'acasă că tată-său a răposat, după o zăcere de șease luni și că mumă-sa mâhnită, abia se mai ține pe picioare.

Un oftat amar i s'a înecat în piept când a citit scrisoarea d'acasă; luminele ochilor tremurau în orbite ca atinse de un duh rău, picioarele înmuindu-i-se de la genuchi, se trânti jos răzimându-se de zidul rece al cazarmei.

Se gândea să'și ceară voe să se ducă acasă, dar a doua zi plecau în concentrare pentru o săptămână; știa bine că n'are să-i dea drumul și un val desnădăjduitor îi năvălea în suflet.

Și cum stătea grămădit jos, simțea că pământul i se cufundă sub picioare, că înainte vede numai o negură deasă ce se topea într'un întuneric grozav, că din acel întuneric auzea un glas de femee, urgisită, că striga, chema un ajutor, o scăpare...

Ii venea să plece și așa fără voe, să se ducă s'o vadă, odată măcar, s'apoi să se întoarcă; ce are să-i facă?

O să ia câteva zile închisoare și atât.

Dar drumul până acasă, în satul lui, e lung rău, nu s'ar putea duce decât cu trenul — și bani de tren cine i-ar da.

Toată ziua aceea a umblat împletindu-se ca un om beat, fără să se plângă cuiva.

A doua zi, dis de dimineață, când zorile mijeau la răsărit, când orașul nu se deșteptase încă, au și pornit la drum, în pasul domol al cailor,

în duruitul surd al tunurilor; și cântecul de plecare al surlașilor, cântecul acela trăgănat, rar. — un cântec duios de călătorie, nu i s'a părut nici odată așa de dureros ca acum, așa de plângător ca în dimineața aceea, căci îl isbea drept la inimă, și cum stătea călare, cu ochii rourați de lacrămi, părea că cineva îl tot îndeamnă să sboare, să iasă din ham, să fugă spre casă — la părinți.

A trecut și concentrarea cu alergăturile furtunoase, pe câmpuri, cu sărituri de șanțuri, urcușuri iuți de dealuri, cu bubuiturile prelungi a gurilor de foc și, întors la cazarmă, viața a început să curgă iarăși ca în trecut: dimineața și după prânz instrucție, seara după masă, teorie.

Iar când Plăeșu a intrat în rândurile deștelor — nu i s'a mai părut oștirea așa grea — dar în schimb gândul liberării deveni pentru el grija cea mare.

Iată însă că s'apropiat și ziua liberării — zi când va pune chipiul pe sprinceana dreaptă și va striga de va răsuna zidurile cazarmei: „m'am dus mă! m'am dus!.... și trompetul îi va suna și lui ca și celorlalți „rezerva", își va lua rămas bun dela camarazii lui și va pleca cu sufletul întinerit acasă.

Dar acasă pe cine va mai găsi, cine-i va eși în cale, cine-i va deschide brațele și'l va săruta pe frunte, ca pe un pribeag ce n'a mai văzut casa de atâta amar de vreme?

Tată-său s'a stîns de mult, mumă-sa îmbătrânită, cine știe dacă o mai fi trăind poate; și la gândul acesta inima i se strângea și presimțirea unei amare desnădejdi îl dobora.

Când cele dintâi frunze îngălbenite se desprindeau ușor, se legănau un răstimp în aer, împăturând grădinele și crângurile, când vânturile toamnei prevesteau în tânguiri de jale prin hornuri, că de grabă — de grabă, va sosi și iarna, pe vremea aceasta mergea spre casă Ion Plăeșu, slobod acuma, cu pălăria trasă pe ochi, pe un drum pustiu, printre ogoarele negre, peste care omătul își va așterne în curând haina lui groasă.

Și cum mergea îngândurat pe drumul, părăsit par'că de oameni, o singură dorință îi frământa inima: s'o găsească sănătoasă pe mumă-sa, să se cunune de îndată cu Rădița, să-și injghebe încet-încet o gospodărie bună, să prindă și el plugul de coarne, să svârle, mândru, sămânța în ogorul proaspăt, să trăiască cinstit în satul lui ca și tată-său.

Dar în nemărginirea plină de taine a amurgului — pluteau cârduri negre de ciori, mișcându-se în roate mari, largi — lăsându-se ca o negură în țarine, răscoleau sămânța de grâu, apoi se înălțau în aruncături repezi, ca svârlite de vânt, în cârâituri triste, asurzitoare, și lui Ion Plăeșu păreau a-i cobi ceva rău — aruncând o mohorâre de moarte peste sufletul lui încercat.

Dela o vreme parcă'l mâna cineva dela spate, așa de iute silea la drum, încât nici nu și-a dat sama când a ajuns în priporul satului. S'a oprit d'odată locului; și a rotit o clipă ochii peste satul lui, ascuns par'că mai mult, în fundul văii și, departe pe o costișă, casa lor, se deslușia ca o pată albă în mijlocul grădinei pălite, odată cu venirea toamnei

O undă de amintiri îi umezi ochii și un vârtej nebun parcă se încinsese în sufletul lui: era lupta desperată între îndemnurile cu care omul vine pe pământ și valurile nemiloase ale vieței ce mereu vor să te astupe,

să te sfarme. Se gândi un răstimp apoi o porni la vale cu pasul vioiu, cu pălăria plecată mult pe ochi — par'că ar fi vrut ca nimeni să nu-l cunoască.

A intrat în casă nezărit, nebănuit măcar de cineva, iar mumă-sa care stătea culcată în pat, o clipă nu-i veni să crează ochilor, când îl văzu atât de schimbat — îmbătrânit, ci numai când glasul lui răsună obosit în lumina turbure a odăiței, o năpădiră lăcrămile și, înduioșată, se ridică în capul oaselor cuprinzând capul feciorului său între mâini, începu a-l săruta și a-l boci: „Ionică al mamii Ionică!... Atât a apucat să strige și căzu leșinată pe pernă, într'o zguduitură de lacrămi amare.

* * *

Lui Plăeșu munca-i părea că nu-l chema cu roadele ei. Intors în sat de doi ani — la Sf. Dumitru — în tot timpul acesta, el n'a putut face aproape nimic.

Ogorul părintesc nu l'a arat, iar bălăriile și țelina au crescut în toată voia, așa de mari, de par'că de când lumea nu l'ar fi brăzdat plugul.

De când știu că Rădița, nădejdea lui, lumina care'i aprinsese în inimă focul mistuitor al dragostei, s'a măritat cu vre-o câteva luni înainte de liberarea lui, — par'că să năruise ceva în toată ființa lui, par'că a simțit cum s'a sbătut, pripit, iute-iute, ceva în pieptul lui, și, în urmă, simțindu-se desgustat de toate din juru-i, un dor nebun de pribegie, de rătăcire lungă în lume, îl munci, îi descoperi o altă cale în viață.

Mumă-sa a mai bolit încă o vreme în pat și, zi de zi, băga de seamă sărmana, că puterile i se topesc, că o piatră mare îi apasă pieptul, că ziua din urmă nu-i departe.

Și cum a dat în primăvară, s'a stins bătrâna, cu sufletul neîmpăcat, cu o tristă amintire din lumea asta, căci veșnic se va gândi, d'acolo de sus, din lumea unde dacă nu-i durere, este totuși o legătură cu pământul, de unde ai pornit, și unde te chiamă aceleași amaruri, care nu se șterg nici odată, că și-a lăsat feciorul necăpătuit, fără de rost pe lume, cu inima frântă de jale, lipsit de orice sfat, de orice bine.

Cu gândul acesta a murit bătrâna-mamă a lui Plăeșu, căci în clipa când și-a închis ochii de-apururea, a oftat nespus de sfâșietor — borborosind cuvinte, cari dacă nu se'nțeleg le bănuești însemnătatea, și în luminile stinse ale ochilor ce par'că regretau că se închid bucuriilor pământești, luciră cele din urmă lacrămi.

Sunt ani de când un suflet înstrăinat, plecat d'acasă furat de dorul, pribegiei, rătăcește în lumea plină de răutăți, muncind pe unde găsește, pentru un trai de azi pe mâine, bătând drumurile în lung și în lat, ca un fulg purtat de vânturi, și locului nu poate sta mult: un duh, un glas tainic l'îndeamnă mereu, să meargă înainte, să nu zăbovească, să silească a ajunge dar glasul acela se tot depărtează — de nu-l poate sosi.

A cutreerat multe orașe și sate, a cunoscut oameni și buni și răi, și în vremea asta a văzut multe nedreptăți, și în drumul pribegiei lui s'a aciuat într'un sat: îl ținea ceva pe loc acuma, îl vrăjise nu știu ce, că nu se mai îndura să plece.

Intrase la stăpânul moșiei ca vizetiu. N'avea cine știe ce muncă grozavă de îndeplinit: să adape și să îngrijască cei patru cai boerești, iar sara să tragă

trăsura lângă pridvor, spre a lua pe boer și cucoana. Cocoanei mai ales, tare îi plăceau primblările prin luncă. Deși trecuseră atâția ani chipul lui Plăeșu păstrà totuși vlaga tinereței, iar părul lui negru și lucios nu se da biruit necazurilor ci arătà mereu pe sufletul călit ca un oțel în vârtejul nebun al vieței, rămas tot curat, tot tânăr, ca și 'n alte vremuri, sufletul care ar fi fost în stare să iubească cu aceiași putere, neînfrântă, ființa care 'i-ar fi eșit înainte.

Aveà uneori simțul unor dulci adieri ușoare de dragoste, ce 'l îmbătau cu mireasma lor, întinerindu l.

Durerea trecutului nu se vindecase în sufletul lui, și acum, spre a o puteà ostoià îi cânta într'una.

Nu erà sară, când, după ce 'și sfârșea robota prin ogradă, să nu fi răsunat în grădină cântece duioase, de dor, cântece care 'ți smulgeau în fășii inima; aveà un glas lin, domol, de caval înăbușit, care plutea peste grădină, se împrăștia în toate părțile ca o mireasmă de crin, amețitoare, multă vreme, până noaptea târziu, în liniștea neturburată a nopților de vară.

Il apucase dorul acela nebun, care l'a făcut să rătăcească în lume, atât' amar de vreme, și 'n sufletul lui năvăleau acele icoane din tinerețe ce i-au fost dragi, pentru care și-ar fi dat inima, s'ar fi robit toată viața...

Treceau zilele, — una ca alta — fără nici o bucurie pentru el; nimic nu i-au schimbat, nimic nu i-au adus sau luat.

Trecu și Paștele. Iar, în Duminica Tomei, s'a dus la „Ceaușu“ ce 'și așezase hanul de ceal'altă parte a satului, ca o strajă ce îndemnà de minune pe călători la drum, să mai guste ceva, că prea i se urâse tot în ograda boerească, închis ca un pustnic, ș'apoi cine'l puteà opri?

Vrea să mai vă vadă flăcăii și fetele jucând în horă, să mai simță și el vânturile de altă dată...

Ședea de oparte, privind feciorii cum se învârteau voioși, cum aduceau picioarele 'n cârlige, cum cuprindeau mijlocelul fraged al fetelor, cum li surâdeau codanelor din ochi, și un vârtej amarnic clocotea în pieptul lui: ochii i se împăinjeniseră, noduri seci i se opreau în gât, și un oftat stins îi sbură după buze.

Cu cât privea mai îndelung la jocul flăcăilor cu atât flacărea mistuitoare se încingea în inima lui, și ce n'ar fi dat să mai se vadă odată flăcăul lui Plăeșu, să joace un joc numai, cu Rădița lui!

Jocul conteni; flăcăii se făcură roate în jurul meselor îmbiindu-se cu vinul bun al lui Ceașu.

Fetele strânse buluc își tăinuiau dragostele lor, strângerile de mână ale cutărui jucător, vorbele de șagă aruncate în pripă ale celor glumeți, râzând înfundat, cu batistele înflorite la gură.

Lăutarii prinseră a cântà în surdină, melodii vechi de dragoste, de o adâncă duioșie, care muiau sufletele tinerilor și bătrânilor, storceau lacrămi furișe nevestelor.

De odată în mijlocul meselor, în toiul veseliei, se ivi sprijinită într'un băț, cocoșat ca și ocrotitoare 'i, Cătrina țiganca cea cu ursitoarele în traistă, care știa ghici în cărți, m'ai ales flăcăilor, de minune. Ea spunea ori cărui păștea vr-un gând, ce o să i se întâmple, cu cuie va lega gură pânzei ce o să pătimească —toate năpastiile sau bucuriile ce va trebuì să le înfrunte.

Flăcăii o și 'nhățară cerându-i să le dea cu cărțile în schimbul unui

cinzec de rachiu—pentru a'și mai „încălzi sufleţelul", cum zicea baba-Catrina, când ei nu'i mai dădeau pace.

Și nu știu cum că 'l-a ispitit și pe Plăeșu ţiganca; cu atât mai mult cu cât spusele ei se potriveau uneori bine de tot,—că îi făcu semn să vie lângă el. Ţiganca își potrivi basmaua ce i se desprindea mereu din cap, și se apropie cu oare care sfială.

A cotrobăit prin traista, numai petece, și dintr'un ștergar care abia mai păstrà urmele albului, scoase niște cărţi unsuroase pe care nici nu se mai cunoșteau zugrăviturile, ci numai niște pete ca de untdelemn, pe care după ce le amestecă bonbănind din gură vrăjitoriile ei, le înșirui pe patru rânduri pe un scaun.

Plăeșu se uită lung la petecile de carton în care ghicitoarea vedea viitorul sau trecutul ori cărui om, nedumirit, și totuși aștepta tare nerăbdător cuvântul babei Catrina.

...„Apoi dă! dragul babei—prinse a grăi baba—dumneata ai fi pătimit multe că prea cad întunecat cărţile; uite: ai avut moarte în casă și d'atunci ţi'i sufletul plin de amărăciune; ai pribegit prin lume, multă vreme ai bătut drumuri și 'n lung și 'n lat, ai avut o dragoste cu o fată, și din pricina asta ţi s'a tras dumitale, dragul babei; să n'apuc, maică, ziua de mâine de n'o fi din asta"...

Lui Plăeșu par'că i se întunecau vederile, capul îi ardea într'o flacără, și vedenia trecutului lui trist îi deschidea o întunecoasă prăpastie în viitorul necunoscut al vieţei.

Și baba Catrina iar amestecă cărţile, unele 'ntr'altele, înălţând ochii rugători spre soare ca pentru a'și chemà duhurile, apoi le întinse pentru a doua oară cu glas prefăcut:

...„Și cum spusei dragul babei, ţi e sufletul tare închis,—şi 'i păcat de dumneata—așa trup de om, să 'ţi bagi sufletul în iad de bunăvoe, că eşti tânăr și ai de trăit d'abia d'aci nainte!

Prorocirile babei Catrina îl mâhneau adânc, și i se părea că din negura vremilor stinse, din sbuciumaţii ani ai tinereţii, un chip de femee îl amăgea, îi răsărea în minte, pierea ca o arătare din altă lume.

Dar nu mai stătu mult locului. A dat babei Catrina plata ostenelii ei, a plătit hangiului vinul și se îndreptă spre hora ce se 'ncinsese din nou.

Cum trecea lanţul de jucători, în legănări domoale, pe dinainte'i ochii lui se opriră asupra unei fete; o fluturare ușoare par'că i-a mișcat ceva în piept și bägă de seamă că nu mai puteà sta în marginea horei așa străin, ca mai înainte. Dar când voi să facă cel dintâiu pas spre horă, scripcarii conteniră. Un răstimp scurt și flăcăii se înlănţuiră într'un brâuleţ pisat mărunt, jucat ca mare meșteșug care 'l îndemnă și mai vârtos pe Plăeșu.

Rupse o clipă lanţul jucătorilor, închegându-l la loc, apoi aducându-și aminte că 'n vremea lui erà neîntrecut, dădu un mai mare avânt jocului, în vreme ce flăcăii și 'ntorceau privirile spre acest necunoscut, care par'că 'i deșteptase din toropeala obișnuită a brâuleţului.

Fetele își arătau admiraţia lor pentru alesul fiecăruia, pe când celei a morarului Manole, îi fugea când și când ochii spre trupul de voinic al Plăeșului. De odată brâul se opri și flăcăi îl împrejmuiră pe Plăeșu într'un cerc de fier că nu putu să scape cu una cu două. Il întrebară de toate, despre ale jocurilor, încât toţi recunoscură în el pe acela căruia nu 'i te poţi măsura.

Acum veni rândul fetelor: o horă mândră le adunară într'un lanț în care culorile cele mai frumoase ale fotelor se armonizau de minune cu trupurile pline, sănătoase de fecioare.

Plăeșu nu mai stătu la gânduri. Își roti ochi odată peste horă, apoi când fata morarului veni în dreptul lui se prinse lângă ea. Fata îi dădu mâna cu o vădită bună voință, și mândră par'că de însoțitorul ei îndemnă jocul cu o mai mare însuflețire.

Plăeșu își uită în clipa aceasta dacă mai trăește pe lume ori visează.., Erà iar flăcăul de odinioară când juca cu Rădița lui...

Iar când hora, ținută înadins îndelung, se sparse, fata morarului l'a privit pe supt gene pe Plăeșu cu o rază par'că de speranțe în ochii rotunzi, dulci, întrebători.

Se înserà. Cele din urmă raze ale soarelui se frângeau în îngrămădirile de nori adunați în uriași munți de cărbune, pătrundeau în smocuri lărgile bortituri, se pierdeau într'o fumegare ușoară, lină.

Cârduri, cârduri se întorceau flăcăi însoțiți de fete, spre casă, în hohote de râs, glumind, cântând dintr'ale inimei, chiuind, lărmuind.

Plăeșu s'apropie de fata morarului întrebând-o: „pe unde mergi acasă? pe deal ori pe luncă?

Fata își ridică ochii spre Plăeșu și ca și când ar fi bănuit rostul întrebărei lui, răspunse îmbujorându-se „ba pe luncă că mi-e mai d'adreptul".

Și plecară amândoi. Plăeșu mergea cu pași rari, apăsați, pe când Măriuca părea o căprioară sprintenă în mersul ușor, mărunt.

Coborâră iute cărăruia de pe coastă și intrară în zăvoiul luncei. Măriuca tăcea, părea sfioasă, dar în mersul ei se apropia, fără să 'și dea seama de Plăeșu, care ne mai putându-și stăpâni pornirea o cuprinse cu dreapta de mijloc și oprind'o locului o întrebă:

Ia ascultă, Măriucă, spune 'mi vrei tu să 'mi fii nevastă, — că tare 'mi ești dragă?

Fata puse capul în pământ — părea a se gândi, dar Plăeșu încolăcindu-i și stânga pe după mijloc, o strânse nesățios la pieptu-i înăbușindu-i gura cu un potop de sărutări Mariuca se smuci ca pentru a scăpà din brațele 'i de fier, dar Plăeșu prinzând de veste o strânse, o apropie mai mult de pieptul lui...

Se 'noptase. Pânze subțiri, ca de paiajen coborau din înălțimele pline de taine. Ajunseră într'o poiană. Se opriră pe loc osteniți par'că. O geană slabă de lumină se zugrăvea în depărtări, pe fundul tulbure al cerului. Din depărtări, din hățișuri, din tot cuprinsul, venea un svon slab, ca o muzică cerească, o contopire de melodii duioase, care mângâiau sufletele, le înălțau înfrățindu-le.

Plăeșu apucându-i mâna Măriucăi grăi cu glas hotărâtor?

— Mergi cu mine Măriucă?

— Unde? — întrebă fata tresărind.

— In lume — îi răspunse Plăeșu.

Fata își rezemă capul de umărul lui Plăeșu șoptindu-i — merg, ori unde m'ăi duce tu, merg!

Ion M. Moldoveanu.

TOCILESCU

In ziua de Vineri, 18 Septembrie pe la 4 ceasuri după amiazi[1]), a murit — în locuinţa sa din strada Nicolae Bălcescu [2]) — Gr. G. Tocilescu.

Sosise în Bucureşti cu puţine zile mai 'nainte, venind dela Bad-Nauheim. O scrisoare datată din 25 August şi pornită — de la Villa Hupfeld — din staţia aceasta balneară îmi spuneà :

«Eu am fost câte-và luni bolnav, iar de 2 săptămâni mă găsesc iarăş aci [unde fusese şi anul trecut,] căutând o uşurare la boala de care sufer.»

Nimic nu parea dar a prevesti o înrăire a boalei. Din potrivă, Gr. G. Tocilescu zicea mai departe:

«Pe aici mai stau până la 7/20 Sept., când plec spre Bucureşti, oprindu-mă poate vr'o 3-4 zile la Viena şi Gratz (unde este congresul filologilor germani)».

Duminecă 13 Septembrie sosia în ţară grav bolnav; cădea la pat ; trecea prin dureri de neînchipuit, mai ales în noaptea de Joi 17 spre Vineri ; iar a doua zi, începând de pe la ceasurile două, înaintà cu iuţeală către sfârşitul vieţii şi al durerilor îndurate pe pământul ăsta : Intr'un moment dat, a spus destul de lămurit câte-va versuri franceze (de cine ?) în care se plângea zădărnicia şi scurtimea vieţii noastre. Apoi dispreţuitor îşi arătà din când în când neplăcerea de a 'şi aminti de un duşman care 'i a amărât de multe ori ceasurile. In sfârşit, pe la ceasurile 3, doamna Florian, fiica-sa, a încercat să mai audă o vorbă de la cel care se sbătea în chinurile morţii. — Ţi-e rău, dragă tată ? l-a întrebat. Ce simţi ? — Plictiseală...

Cel din urmă cuvânt al omului care a răspândit în viaţa lui atâta mulţumire, atâta fericire, care a făcut bine la sute şi mii de oameni, care a înălţat atâtea inimi în toate unghiurile româneşti şi care a făcut ca neamul nostru să apară aşa cum se cuvine în faţa învăţaţilor streini, pare să fie cuvântul unui om obosit de viaţă....

Şi totuş cine cunoştea pe Grigorie G. Tocilescu, poate să încredinţeze că luptătorul acesta viteaz nu putea muri doborât de-un început de tristeţă. Dar el se vedea în pragul altei lumi, fără de răutate, fără de pismuire şi fără de ponegriri; şi privia cu un fel de milă în urmă-i : era plictiseala de a mai sta la cumpănă între două vieţi.

Tocilescu era un creştin adevărat Sunt cinci ani de când în faţa corpuluneînsufleţit al lui Gion, din înălţimea amvonului bisericii Sf. Gheorghe, el lua înfă, ţişarea unui adevărat preot, propoveduitor al dreptei credinţe. In acelaş sfânt lăcaşi de astă dată în faţa cosciugului închis al lui Grigorie Tocilescu, d. Hepites reaminteà,

---

1) Revista se afla sub tipar când vestea morţii lui Gr. G. Tocilescu s'a răspândit pretutindeni. Am oprit apariţia fasciculului de faţă şi am scos Cronica literară obicinuită, spre a se putea aduce îndată, prin articolul de faţă, în ultim omagiu ilustrului dispărut. **D. R.**

2) Fosta stradă a Primăverii (No. 40) numită de câţi-va ani N. Bălcescu, spre marea mulţumire a lui Gr. G. Tocilescu.

în ziua de 20 Septembrie, cuvintele spuse de marele învățat la înmormântarea lui Gh. Chițu — și printre ele pe următoarele :

«Viața noastră pe acest pământ nu este de cât o ucenicie ; nimic nu se pierde în univers ; nimic nu moare pentru ca să nu renască, fie individ fie popoare, fie suflet, fie națiune mare sau mică, mândră sau umilită, nimic nu poate muri : nu există în lume nopți fără deșteptare sau fără zori, nopți fără dimineață ! Credem din tot sufletul în progresul infinit nu numai pentru societăți dar și pentu indivizi : credem în existența fără de sfârșit, sau, ca să zicem mai bine, în perpetua noastră reînoire și simțim o eternitate ascunsă în fundul durerilor ca și al bucuriilor noastre.»

Tocilescu a plecat fără să regrete lumea pământească, dar în ori-ce caz fără s'o urască. El nu știa ce este ura. Când era nevoit să se răsboiască, să dea lovituri vrăjmașilor ori simplilor protivnici, o făcea cu o neplăcere pe care nu și-ar putea-o închipui cine-va. Acum vre-o câți-va ani — ca să dau numai o pildă — un coleg al său dela Facultatea de Litere făcuse un raport Ministerului de Instrucțiune Publică cerând să nu se aprobe pentru școli manualul de *Istoria Românilor* al lui Grigorie G. Tocilescu. Atunci strălucitul istoric răspunse printr'o *întâmpinare* adresată autorității școlare superioare. «Analiza unui raport asupra manualului de Istoria Românilor» e un model de polemică demnă, — lucru așa de rar în țara noastră, de la o vreme —, și e în acelaș timp o lucrare de savant. Aci el nu făceà de cât să 'și apere opera și totuși era adânc nemulțumit că a trebuit să polemizeze. Pe un exemplar din această *Întâmpinare* găsesc scris de mână următoarele rânduri :

«Les heures sont trop brèves, et il y a dans la vie trop de choses bonnes, généreuses, grandes et belles, pour perdre son temps à haïr et à regarder ce qui est vilain et bas.

G. LEYGUES.»

Și un asemenea om a fost — timp de un deceniu — târât în discuții și în lupte pe cari nu e nevoe și nu e potrivit a le mai reînprospătà în amintirea nimănui : Viitorimea —și nu prea depărtată — va judeca pe fie-care după faptele și după operele lui.

Grigorie G. Tocilescu s'a născut la Ploești la 26 Octombrie 1850. Fiul ofițerului George Tocilescu și al Elenei, născută Brezeanu, veni de tânăr în București adică în orașul de unde se trăgea familia sa, stăpânitoare—pe vremuri—a mari terenuri în mahalaua Mântuleasa [1]). Cu mijloace restrânse el își urmă cursurile și își petrecu o parte din vremea primei tinereți ca mic funcționar într'un Minister oare-care ori ca redactor al unui ziar politic. Tocmai când Tocilescu pășea spre studenție, Hașdeu deși admirat de public, nu avea cum să ducă viața de azi pe mâine, era—mai pe românește— în primejdia de a nu avea un ban pentru hrana zilnică. [Oamenii cari muncesc și cari fac cinste țării noastre, au de multe ori ciudate răsplătiri din partea contemporanilor lor]. Tânărul Tocilescu rupse atunci în fie-care lună măcar câte 20 de lei din cei vre-o 70 ori 80 câți avea el ca leafă și—împreună cu alți admiratori ai marelui istoric și filolog—putu scăpa de mizerie pe genialul Hașdeu. Sub aripa acestuia el se împuternici ; ajunse cunoscut ; publică lucrări cari făcură cinste unor reviste ca *Foaia Societății Românismul* și *Columna lui Traian*. Studiă apoi, mulțumită unei burse dată de Statul român, la Paris, Viena, Berlin și Praga, unde luă doctoratul în litere, și se întoarse în țară ca istoric fruntaș cu lucrarea sa *Dacia înainte de Romani*. Opera aceasta „este astă-zi — spunea Gion în 1900 — repertoriul cel mai complet a tot ce antichitatea și timpurile moderne au scris asupra patriei Geților și Dacilor". Cei cari au citit o au rămas minunați de știința omului care pieri acum câte-va zile ; iar cei cari nici n'au răsfoit-o i-au găsit tot felul de cusururi, agățându-se de vre-o vorbă a lui X ori a lui Y. Mi-aduc aminte că acum vre-o 10 ani vorbiam într'o zi, la Câmpina, cu Hasdeu despre Tocilescu. La un moment dat mi-am permis a-i atrage băgarea de seamă asupra unor vorbe cari tocmai se reeditau de unii bine-voitori spre a vârî zâzania între cei doi mari învățați. — Bine, frate, dar oamenii ăștia nu sunt inteligenți, mă întrerupse Hasdeu. Eu am avut discuții aprinse cu Tocilescu, după în-

1) **Gion**, *Omagiu lui Gr. G. Tocilescu*, 26 Octobre 1900, București, Tipografia C. Ispăsescu & G. Brătănescu

toarcerea lui din străinătate. In focul luptei s'a ridicat tonul de o parte şi de alta.... Dar în ce priveşte fondul [era vorba tocmai de *Dacia înainte de Romani*] eu nu m'am schimbat ci am evoluat: m'am convins că Tocilescu nu greşise şi că e un mare talent.

Conferinţa-studiu despre *Nicolae Bălcescu*, lucrările despre *Petru Cercel*, *Familia lui Mihai-Viteazul* şi mai ales *Doamna Stanca* sunt nişte monografii istorice rămase fără de pereche vreme îndelungată şi cari astăzi încă îşi păstrează însemnătatea lor cea mare.

In 1877 Academia Română îl însărcină a cercetà urma scrierile lui D. Cantemir în Rusia. Rezultatele fură strălucite. In special publicarea *Hronicului a vechimii Romano-Moldo-Vlahilor*, după textul real cantemirian, e un serviciu de mare valoare adus literaturii şi istoriografiei româneşti. De atunci şi până în timpurile de mai eri, Tocilescu n'a încetat de a studia din ce în ce mai cu amănunţime totalitatea operei lui Cantemir. Zeci de cartoane, pline cu notiţe şi cu multe, foarte multe studii privitoare la diferite lucrări şi la felurite înfăţişeri ale lui Cantemir în literatura noastră, ca de pildă: legăturile lui cu poezia noastră poporană, ritmica lui, etc. formau temeiul unei publicaţii cari trebuia să apară în timpul din urmă. Bălcescu şi Cantemir au fost marile modeluri ale lui Tocilescu mai ales în ce priveşte limba. Eleganţa romantică a lui Bălcescu şi vânjoşia latinească a lui Dumitru Cantemir se contopiau într'un stil plin de viaţă —propriu lui Gr. G. Tocilescu— care încânta mai ales pe auditorii frumoaselor, neînchipuit de frumoaselor cuvântări improvizate ale acestui orator de frunte.

Apoi vin vestitele lui descoperiri archeologice şi epigrafice, activitatea lui cea mare, truda care era să-i aducă o glorie europeană, să reverse asupră-ne cinstea de a ne mândri cu un ilustru învăţat care ar fi fost fruntaş în ori-ce Facultate de Litere din lumea apuseană. In acelaş timp începe şi deslănţuirea unor nestinse uri, cari încetul cu încetul erau să-i dărapene viaţa.

Membru al Academiei Române, Tocilescu îi aducea în fie-care an destăinuiri din ce în ce mai frumoase despre trofeul lui Traian—de la Adam-Klissi—, despre Tropæensium Civitas, despre mausoleul ridicat în amintirea vitejilor legionari căzuţi acum câte-va veacuri pe câmpiile Dobrogei actuale, despre întăririle romane alutane, despre castrele şi castelele cuceritorilor Daciei.

Cu Tocilescu nu străbătuse numai un nume de învăţat românesc în lumea erudită din Francia şi Germania, ci se lămurise în ochii celor mai vestiţi savanţi de ce însemnătate e ştiinţa noastră când vine dela un om ca el.

Nimeni din neamul nostru românesc,—printr'o întâmplare curioasă, nici chiar Hasdeu,—n'a ajuns a fi sărbătorit—în mod calm, e adevărat, dar temeinic—de către o Academie din Europa apuseană, aşa cum a fost Tocilescu.

Un om a cărui operă va rămâne strălucitoare printre veacuri, Mommsen, împreună cu marii învăţaţi Hirschfeld şi Alfr. von Domaszewski, trimit în Iuniu 1902, din partea Academiei Prusiane de ştiinţe din Berlin un exemplar din Suplementul la *Corpus Inscriptionum Latinarum* vol. III, însoţindu-l de următoarea scrisoare. [1]) Tonul e potolit, cum se cuvine unor epigrafişti, unor oameni în vârstă şi mai cu seamă unor Germani. Dar citiţi rândurile cu băgare de seamă, şi veţi vedea ce mare şi nespusă cinste se face ştiinţei româneşti prin vorbele adresate lui Gr. G. Tocilescu:

Prea onorate Domn,

Subsemnaţii, însărcinaţi de către Regeasca Academie Prusiană de Stiinţe cu publicarea volumului supplement la *Inscriptiones Orientis et Illyrici Latinae*, vă trimitem odată cu aceasta, conform hotărârei luate de Academie, un exemplar din marea şi mult laborioasa operă. Aveţi să regăsiţi într'ânsa o bună parte din descoperirile şi cercetările proprii ale Domniei-Voastre. Moesia-de-jos romană, care nici că figură la apariţiunea volumului capital (în 1873), acum e reprezentată în acest Supplement printr'un lung şir de monumente epigrafice în parte foarte însemnate. De cel mai mare număr din aceste inscripţiuni numele Domniei-Voastre este legat.

---

[1]) Cf. **Elie Nicolescu**, Comunicări, *Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie*, An IV, Volumul VIII, 1902, pp. 281-282.

Pe lângă aceasta noi am avut în mai multe rânduri ocaziunea de a constata graba şi prevenienţa deosebită cu care Domnia-Voastră ne-aţi făcut îndată accesibile nouăle descoperiri.

Bine-voiţi a recunoaşte în această trimitere a operei recunoştinţa Academiei pentru acest viguros sprijin al Domniei Voastre, precum şi recunoştinţa personală a editorilor operei. Tot-de-o-dată nutrim speranţa că marele şi însemnatul domeniu recâştigat ast-fel prin D-Voastră pentru ştiinţă, va putea să se bucure şi mai departe de aceiaşi îngrijire ca şi până acum.

Berlin şi Heidelberg
In Iunie 1902

Th. Mommsen.
Otto Hirschfeld.
A. v. Domaszewski.

La Universitate, ca profesor de istorie antică şi epigrafie — mai târziu titular şi la catedra de archeologie, în locul lui Odobescu, „catedră care la capătul carierei lui îi va aduce multe supărări şi îi va grăbi sfârşitul“—,[1]) el desfăşura în chip simplu, în vorbire aleasă—nu rare ori de stil lapidar — învăţătura cea mai desăvârşită. Tocilescu nu căuta nici odată a uimi pe elevii săi cu marile lui cunoştinţe. Părea, mai tot-de-a-una, că vorbeşte despre lucruri cunoscute de toată lumea, pe cari doar vreà să le împrospăteze în memoria auditorului. Era aceasta o artă şi o dovadă de bun gust care nu se găsesc la fie-care pas şi cari nu se zăresc de pe înălţimea tutulor catedrelor universitare. Eul său nu apărea mai nici o dată, de şi mai tot-de-a-una, mai ales la cursurile de epigrafie, era vorba despre cercetări şi descoperiri de ale lui. De ce ale lui? Fiind-că Tocilescu nu este numai întemeietorul epigrafiei române ci şi singurul epigrafist de frunte al nostru.

Dar omul acesta care părea aproape un simplu vulgarizator al istoriei, al epigrafiei şi al archeologiei când se găseà în clasă, te uimeà cu erudiţia lui îndată ce ar fi fost vorba despre bibliografia unei chestiuni ori când puneà mâna pe condeiu ca să aştearnă pentru tot-de-a-una câte un studiu menit să rămână neclintit în concluziile lui ca şi o stană de piatră.

Citiţi nu numai *Dacia înainte de Romani* şi *Monumentul triumfal dela Adam-Klissi*, ci şi marea lui publicaţie *Monumentele epigrafice şi sculpturali* ale Muzeului Naţional de Antichităţi din Bucureşti, din care prima parte (un mare volum în-4° de 488 pp.) apăru în 1902[2]). Fie-care piatră cu inscripţie e studiată în parte, metodic, cu o grijă şi o ştiinţă care încântă pe cititor pe măsură ce numărul paginelor străbătute cu ochii, se înmulţesc. Tocilescu arată mai întâiu proveniența inscripţiei; apoi natura şi mărimea ei; textul alături de reproducerea fotografică a pietrei; literatura, adică tot ce s'a scris în privinţa acelei inscripţii, locul unde s'a publicat mai întâiu — dacă nu era o descoperire nouă — şi toate completările cari s'au propus, dacă piatra fusese în parte stricată de vremuri ori de oameni. Urma apoi lectura inscripţiei cu litere obicinuite, traducerea ei, epoca în care fusese săpată şi apoi observări generale de o bogăţie istorică şi bibliografică uimitoare. Nu numai că se rezuma tot ce s'a scris asupra unei chestiuni dar se expunea lucrurile în aşa chip că nici-o-dată un om doritor de a'şi îmbogăţi cunoştinţele nu s'ar fi îndurat să lase neisprăvit vre-unul din studiile care alcătuesc această mare publicaţie. Tocilescu urma întru acesta pe marele său maestru, pe Haşdeu, ajungând a scrie aşa cum mulţi oameni de litere dintre cei mai mari cunoscuţi, mulţumită reclamei americane din vremurile moderne — n'au ajuns şi nu vor putea ajunge să scrie. Şi Tocilescu doară era un archeolog, un epigrafist, un istoric, nu un om de litere. Dar el îşi oţelise stilul, nu răsfoind pe apucate vre-o câţiva autori moderni—de multe ori de mâna a treia—ci pătrunzându-se de tot ce era de seamă în cronicele străbune, în marii noştri scriitori ca şi de operele minţilor celor mai geniale ale omenirii. Ca şi Hasdeu, Tocilescu avea groază de oamenii unilaterali, şi fie-care ceas al lui era întrebuinţat nu numai spre a'şi înmulţi cunoştinţele ci şi spre a'şi perfecţiona gusturile artistice.

Ce se poate vedeà, ce se poate dovedi în privinţa stilistică dintr'o lucrare de epigrafie? Şi totuşi citiţi de pildă notiţa (No. 11) despre un altar de marmură găsit la

1) **D. N. Burileanu**, La înmormântarea lui Gr. G. Tocilescu.
2) Bucureşti, Tipografia „Corpului Didactic“ C. Ispăsescu & G. Brătănescu.

Troesmis (Igliţa)[1]) ori studiul (N-o 93) privitor la o afurisanie scrisă în greceşte şi săpată pe o stelă de marmură în secolul al II-a înainte de Christos[2]). Se va vedea alături de ştiinţa savantului, îndemânarea scriitorului care, într'o materie atât de aridă ca epigrafia şi din mijlocul neologismelor cari în mod silit năpădesc o asemenea lucrare, a putut să se mişte cu uşurinţa, cu tactul de care dă dovadă Gr. G. Tocilescu. Am citat aceste două studii la întâmplare: altele sunt mult mai desăvârşite şi mai pline de viaţă în opera sa. Poate însă în studiul cel mai tipic al acestei publicaţii de care vorbim, cel în care cunoştinţele lui Tocilescu se desvăluesc cu mai mare putere este cel intitulat *Vămile Illyricului şi ale Ripei Thrace*[3]): E un studiu pe care ar fi păcat să'l rezume cine-va. Amestecul de antichităţi romane (administraţie, drept, geografie veche, artă militară, etc.), de cronici româneşti şi de observări ştiinţifice, făcute în chipul cel mai firesc, fără de nici o *pozâ*, lămureşte pe ori-cine despre ce înseamnă un adevărat învăţat şi-i lasă impresia de a fi cunoscut un produs de cea mai temeinică înfăţişare istorico-ştiinţifică.

A vorbi însă despre stilul lui Gr. G. Tocilescu ar însemna a face un studiu amănunţit despre unul din cei mai aleşi scriitori ai noştri. Elegant şi inspirat ca Bălcescu, cu vorba gravă de cronicar şi de latinist a lui D. Cantemir, Tocilescu erea un scriitor care adesea ori ar fi putut disputa nu locul lui Hasdeu în lumea noastră literară, dar unul din cele mai apropiate locuri alături de el.

Conferenţiar strălucit el ştia să încălzească inimile şi să îmbogăţească minţile într'un chip care e cunoscut Românilor de la Severin până la Dorohoiu. El expuneà faptele despre care se ocupà în felul cel mai simplu, fără fraze pompoase, ai fi zis: prieteneşte. De o dată însă firea însăşi a lucrurilor îl făceau să într'aripeze, fără de voe, şirul cuvântării; vocea lui lua nişte îmlădieri emoţionante; c căldură nepricepută se răspândià în inimile tuturor ascultătorilor şi Tocilescu aveà la tribună ceva din înfăţişarea unui comandant ducându-şi soldaţii la luptă. Fraza lui era plină de viaţă chiar când ascundea în ea amărăciunea unui regret, căci el a fost omul care nu a crezut nici-o-dată în triumful răului. Aşa iată de pildă, un pasagiu din conferinţa rostită de el la 17 Martie 1902 la Ateneul din Dorohoiu cu prilejul instalării lui ca preşedinte de onoare al acestei instituţii. Vorbise despre *Cuza-Vodă*, îi arătase domnia, şi, ajungând către sfârşit, el caracterizează această vreme ca o epocă eroică ce totdeauna precede timpii normali ai vieţii unui popor. „Alesul naţiunii din 5 şi 24 Ianuarie a fost un erou, care a trebuit să lupte cu toate piedicile, cu toate lipsurile, din nimic să facă totul, într'un timp când nimic nu era şi totul trebuia să se facă. Când în amurgul istoriei medievale vedeţi, zice d. Tocilescu, pe acele îndrăsneţe popoare germane: Visigoţi, Ostrogoţi, etc., luptând ca să întemeieze state nouă, nu întrebaţi ce au devenit Visigoţii şi Ostrogoţii, nu întrebaţi dacă în opera de ei desăvârşită se mai găseşte ceva din fiinţa lor. Ei au trebuit să pice victime eroismului lor; şanţurile despărţitoare dintre o lume veche, care nu mai puteà să dăinuiască, şi dintr'o alta nouă, ce trebuià să-i ia locul, fură umplute de aceste popoare; ele trebuiau să cadă jertfă nobilelor lor năzuinţe. Tot aşa a fost şi cu Vodă-Cuza... „[4]) Şi comparaţia se desăvârşeşte în tonul resignat al omului care se închină în faţa nevoilor de neînlăturat.

Dar chiar în lăuntru unei opere ştiinţifice, într'o mare lucrare de archeologie, în *Monumentul triumfal dela Adam-klissi*[5]), vorbind de ruinele maiestoase pe care mintea lui şi le închipuià alt-fel: aşa cum au fost odinioară zidirile acelea strălucitoare de glorie, Tocilescu zice:

„Ruine singuratice şi de o elocinţă majestuoasă, uitarea vă înfăşurase într'un giulgiu de moarte mai gros decât dărâmăturile d'asupră-vă grămădite. Pierdute în pulberea veacurilor, vremea care totul vremueşte, vă ştersese până şi numele din istorie. Astăzi voi aţi căpătat o faimă europeană, un loc în analele artei, în analele lumii. De voi se leagă atâtea amintiri, în preajma voastră am gustat atâtea amărăciuni amestecate cu atâtea bucurii...“.

---

1) *Monumentele epigrafice şi sculpturali*, I, 1902, pp. 56-82.

2) Ibidem pp. 436-477.

3) Ibidem, N-o. 22, *Publicum Portorii Illyrici et Ripae Thraciae*, pp. 185-252.

4) *Serbarea dela Ateneul din Dorohoi cu ocazia instalării d-lui Gr. G. Tocilescu ca preşedinte de onoare* (17 Martie 1902) de *G. G. Burghele*, Vice preşedinte al Ateneului Român din Dorohoiu, Bucureşti. Inst. de arte grafice „Eminescu“, 1902, *Cuza-Vodă*, p. 67.

5) Publicat în colaboraţiune cu Otto Bendorf şi George Niemann, Vienna, 1895, Alfred Hölder p. 31.

Orator care mişcă pe auditor până în adâncul sufletului, Tocilescu a lăsat amintiri neşterse în mintea tutulor şi mai cu seamă studenţilor, prin cuvântările sale. Conducând „Societatea istorică a studenţilor în litere", care a adus mari şi nesemuite foloase tinerimii, Tocilescu ducea pe studenţi la locurile de vitejie ori de vestite amintiri străvechi şi le arăta acolo cum prin iubirea celor morţi se poate pregăti viitorul generaţiilor celor nouă. Cuvântarea din vara anului 1896 de lângă Cetatea Tropeenilor, unde, ca în faţa unei viziuni pe care o urmărea pas cu pas, evocă în vorbe cu avânt de epopee, timpurile lui Traian; discursul rostit pe puntea vaporului „Basarab" în drumul dela Vârciorova spre Cazane, în faţa Tabulei Traiane (1897), ori zugrăvirea timpurilor lui Ştefan-cel-Mare, lângă monumentul dela Războeni (1900) vor rămâne de-apururea adânc întipărite în mintea şi în sufletul ascultătorilor entuziasmaţi de vorba lui Tocilescu. Ce amintiri neşterse alcătuesc, pentru cei cari l-au însoţit, momentele — putem să zicem — istorice ale vizitării Atenei şi Romei. Era pentru prima dată în viaţa poporului românesc o sosire la acele locuri a unui învăţat român însoţit de elevii săi. Puţini sunt cei cari n'au uitat binele care l-a făcut Tocilescu studenţimei zeci de ani cu o stăruinţă şi cu un devotament de prieten. D-nul V. Haneş, vorbind în numele acestora în ziua de 20 Septemvrie, a ridicat o voce sinceră şi dreaptă, a dovedit că recunoştinţa nu e moartă în inimile tuturor şi că direcţia dată de Tocilescu şi urmată de marea majoritate a studenţimii, până acum vre-o 8 ani, era cea înălţătoare. La acea dată (prin 1901) se întâmplă dizolvarea „Societăţii istorice a studenţilor în litere", pentru motive pe cari nimeni n'a putut să le înţeleagă, să şi le explice din punctul de vedere al legalităţii. De atunci, în locul pelerinagiilor făcute la locurile de străveche vitejie ori de nesemuită cultură, a urmat..... starea de azi.

Acest mare orator, înviorător de inimi, îşi închină, mai pre sus de toate, viaţa lui cercetărilor istorice şi arheologice. Dintre ele studiile publicate de Tocilescu în cele 10 volume din *Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie*, citată adese ori numai sub numele de *Revista domnului Tocilescu*, alcătuesc o bună parte din lucrările lui cele mai caracteristice. Începută în 1883, această mare revistă ştiinţifico-literară a fost împreună cu revista *Columna lui Traian* a lui B. P. Hasdeu o publicaţie care sta în rând cu marile reviste străine din istorie şi de ştiinţe filologice. Apărând uneori cu mari întreruperi — Tocilescu nu s'a slujit nici odată de reclamă, pe care o lăsa pe seama comerţului şi a industriei — ea fu înlocuită în 1898—1900 de revista Societăţii *Tinerimea Română*. Dar publicaţia aceasta nu era o revistă istorică ori filologică decât în parte şi Tocilescu cugetă neîncetat la revista sa. Ea reapăru în 1903—1904, şi apoi acum de curând, ca organ al „Societăţii istorice române". In fruntea ultimului fascicul, tipărit la sfârşitul lui Iulie, Tocilescu schiţează în cuvinte calde biografia regretatului fost preşedinte al acestei Societăţi, G. I. Lahovari. Acesta e ultimul articol al lui Gr. G. Tocilescu; e cel puţin ultimul publicat. Ce a mai scris el în ultimul timp?.....

Cu o zi înainte de a muri, îmi spunea un coleg al meu, Tocilescu ruga pe unul din medicii cari-l îngrijeau să-i spună de ar mai putea să trăiască încă vre-o câte-va zile. Se sbuciuma cuprins de dureri trupeşti, dar mai chinuit era de ideia că nu putea scrie o notă privitoare la o inscripţie de curând descoperită, — inscripţie care confirma pe deplin origina trajanică a monumentului dela Adam-Klissi.

Tocilescu a fost unul din primii colaboratori şi ai acestei reviste: *Literatură şi Artă Română*. Chiar în primul număr din anul întâi, apărut la 25 Noemvrie 1896, găsim un studiu din cele mai atrăgătoare, mai ingenioase, pe cari le-a scris el vre-o dată: *Homer la Reşca*. Aruncându-mi ochii asupra acestui prim fascicul, văd cu groază că nici unul din cei pe cari sumarul îi notează — afară de domnii Duiliu Zamfirescu şi N. Petraşcu, care a scris *Cuvântul începător*, — nu mai sunt în viaţă. Ei sunt: Tocilescu, Ollănescu, Gion şi poetul Th. Şerbănescu.

Tocilescu era nu numai un descoperitor de monumente şi de inscripţii, el era cugetătorul care ştia să găsiască adevărul din combinarea unor elemente unde un altul n'ar fi văzut decât întuneric. Două exemple numai şi poate din cele mai puţin cunoscute. In comunicarea făcută la Académie des Inscriptions et Belles-Lettres din

Paris, în luna lui Iulie 1896, asupra Mausoleului dela Adam-Klissi, [1]) Tocilescu dovedeşte că acest monument datează din timpul lui Traian, între altele, şi pe temeiul următoarelor argumente: Printre numele soldaţilor căzuţi în luptă şi al căror nume figurează în inscripţie se găseşte şi unul cu gentiliciul F l a v i u s. Deci mausoleul nu putea fi decât posterior împăraţilor Flavii, al căror nomen fusese adoptat de legionarul căzut. Pe de altă parte, numele fiecărui soldat e însoţit de p a t r i a e i n d i c a t i o, care este foarte variată în lista legionarilor morţi. Dar se ştie că începând dela Hadrian, legiunile erau recrutate pe regiuni; deci soldaţii luptători la un loc nu puteau să fie atât de feluriţi ca localitate decât înaintea acestui împărat. În sfârşit nici un soldat nu poartă gentiliciul vre-unui împărat posterior lui Traian (Ælius, Aurelius, etc.) Astfel demonstraţia lui Gr. G. Tocilescu ne arată cu limpezime că inscripţia nu putea fi decât posterioară Flaviilor şi anterioară lui Hadrian. E un raţionament care ar putea fi admirat de orice logician sau de orice matematic; şi poate că acesta e omagiul cel mai mare care se poate aduce unui istoric, archeolog ori filolog.

A doua pildă e felul cum Tocilescu a dovedit până la evidenţă falsitatea vestitei *Cronici a lui Huru.* Poate numai Hasdeu a mai dovedit în studiile sale atâta artă pentru a prinde de toate părţile pe cel care trebuie să-l învingă. Să încercăm a rezumă câteva din punctele aduse în discuţie de Tocilescu. Izvodul acesta al spătarului Clănau — după cum zicea falsificatul—are un păcat, iscălitura e: Clănau; pe sigiliu — căci era la mijloc şi o pecete — e Călnău iar în cele 18 documente (din care Tocilescu citează ca dovadă marea majoritate: 13) dela Ştefan-cel-Mare găsim pe acest spătar numit Clănău. Cum se poate ca un om să fie mare spătar, şi să nu ştie cum îl chiamă?

Isvodul acesta fu tradus de Clănau, Călnău sau Clănău după textul latinesc al lui Huru, cancelarul lui Dragoş-Vodă. Acesta se făcu după învingerea Polonilor la Codrul Cosminului şi anume la 13 Aprilie 7003 (1495). Liniştit fără a sări de odată asupra adversarului, Tocilescu povesteşte pricinile şi momentul luptei dela Codrul Cosminului, întemeindu-ne pe nenumărate şi puternice texte. Rezultatul: Lupta de care e vorba se dete Joi, 26 Octomvrie 1497. Cum se putea dar ca spătarul Clănău să vorbească în chiar cronica sa — cea tradusă în 1495 — de un fapt care *se va petrece* în 1497, peste doi ani?

Paleografia şi sfragistica— atât de rar pusă la contribuţie de istoricii noştri — desăvârşesc sub pana lui Tocilescu aducerea de probe lămurite despre falsitatea cronicei zisă a lui Huru. Literile (cirilice) ale manuscrisului seamănă cu cele din epoca lui Dumitru Cantemir, anume cu scrisoarea din *Hronicul* acestuia, iar nici de cum cu a documentelor din vremea lui Ştefan cel Mare când trăia Clănău. In sfârşit pecetiile întipărite cu cerneală sau cu fum—adică în genul celei de pe manuscriptul presupus al lui Clănău—nu încep să se întrebuinţeze în Moldova şi în Ţara-Românească de cât după jumătatea a doua a secolului al XVI-a şi numai în zapise şi în acte particulare. „In epoca lui Ştefan cel Mare, ca şi în tot secolul al XIV-a şi al XV-a se întrebuinţa la chrisoavele domneşti pe pergament pecetii de ceară atârnate (pendula) printr'un şnur de mătase (ligamina serica) sau printr'una sau două fâşii înguste de pele (corrigiae). La documentele pe hârtie, şi în secolul XVI — XVIII şi la cele pe pergament, se întrebuinţa pecetiile de pastă, aşa numitele sigilii „appressa" „între hârtie" „plaqué entre deux", „oblatensiegel". Peste pastă se punea un petec de hârtie care primea imprenta stampilei sigillare. Pecetia apoi se cosea de document pentru mai multă siguranţă, făcându-i-se uneori şi un fel de cămaşă de hârtie, ca o să preserve de stricăciune" [2]). Urmează apoi exemplele doveditoare.

Demonstraţia lui Tocilescu [3]) e de o frumuseţe cum rar ne-o poate procură un studiu de aşa fel. E o datorie a noastră a celor cari i-am fost elevi şi prieteni

---

1) *Fouilles et Recherches archéologiques en Roumanie.* Communications faites à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres de Paris, 1892—1899, Bucarest, Imprimerie du „Corps didactique" C. Ispăşesco & G. Brătănesco, 1900, pp. 63—78

2) **Gr. G. Tocilescu**, *Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie*, Anul II, vol. IV, 1885, Studii critice asupra cronicelor române, II, *Isvodul spătarului Clănău* sau *Cronica lui «Arbure Campodux» numită şi a lui «Huru»*, pag. 497.

3) Ibidem, pp. 464 — 500.

ca lucrări de acest fel, cari se numără cu zecile, să nu rămână de-a pururi lăsate în uitare ori răspândite prin diferitele reviste sau publicații la cari el colabora. Tot acestora, și în special tinerilor lui discipoli cari lucrează temeinic în domeniul istoriei, li se cade să publice și să comenteze multele și nepreținutele documente pe care le poseda și în parte începuse a le comenta Gr. G. Tocilescu încă de multă vreme, fără a le face însă până acum cunoscute publicului celui mare. Nu cred, nici nu bănuesc măcar pe departe, că s'ar gândi cineva a le vinde, ori a le înstrăina așa ca să nu folosească științei istorice române ori ca ele să încapă pe mâinile unor oameni cari au dușmănit toată viața pe acest mare om.

E o chestiune prea delicată ca să poată cineva insista asupră-i și mai ales în momentele de față.

Cu Tocilescu se stinge ultimul reprezentat al generațiunii care alături de știința cea mai desăvârșită, păstra un entuziasm neîntrecut pentru tot ce în lumea asta face să vibreze mai cu putere sufletele noastre.

„Grigorie Tocilescu — a zis d. Burileanu în strălucita-i cuvântare rostită la înmormântarea magistrului — făcea parte din generațiunea aceea mare de istorici care s'a străduit să trezească conștiința noastră națională și căruia îi datorăm în definitiv ceea cu suntem astăzi. Impreună cu Odobescu, Urechiă, Hasdeu, pe cari Universitatea a avut durerea să-i piardă rând pe rând, el a adus lupta cea adevărată pentru cauza Românismului. Fără acești apostoli ai regenerării noastre, cari au scos din colb de cronici faptele strămbune și ne-au învățat să ne iubim și să ne prețuim moșia, noi am purta astăzi cu mai puțină mândrie numele nostru de Român. Mari prin inteligența și munca lor, prin voința și stăruința lor neobosită, ei simbolizează în direcțiunea activității lor o întreagă epocă, sunt expresiunea energiei naționale dintr'un anumit timp. Un nobil ideal îi călăuzește, o putere secretă, o putere lăuntrică de ordin moral îi susține în lupta grea ce duc în contra ignoranței și relei credințe și-i încurajează. In contra lor nu poate nimic, nici vrajba, nici ura, nici toate ideile pământești, de cari ei n'au fost scutiți. Iată de ce acești oameni mari nu pot fi înlocuiți. Trebue să-i deplângem și să regretăm amar pe cel din urmă reprezentant al acestei generațiuni mari, fiind-că natura nu se repetă în creațiunile ei, când condițiunile existenței nu mai sunt aceleași."

Și în momentele acelea în care ne luam cel de pe urmă adio de la rămășițele lui Grigore Tocilescu, ne-a trecut prin minte tuturor și mai lămurit ca ori când tot ce pierdeam: Câtă știință și câtă glorie se respândeă ca un fum în văzduh; câtă înălțare de suflet și ce frumusețe a vorbirii se stingeă pentru totdeauna, pe vecinicie.

„Scumpe și ilustre mort, vocea ta caldă și fermecătoare nu se va mai auzi în amfiteatrele Universității, spre a aprinde încă odată focul sacru în inimile auditorului tău, care te idolatra—i-a zis d. Burileanu în mijlocul mulțimii care înconjura cosciugul lui Tocilescu—; ea nu va mai răsuna în acel Ateneu care de atâtea ori a fost electrizat prin cuvintele tale într'aripate, nici în discuțiunile adânci ale Academiei, nici în congresele științifice din afară, spre a duce departe faima numelui nostru. Accentele tale înflăcărate au amuțit; tu nu te vei mai urca a doua oară pe înălțimile Acropolei și lângă columna marelui Impărat nu te vor mai zări elevii tăi, spre a le explică tainele trecutului și a-i hrăni cu hrana înălțătoare a strămbunilor. Tu nu vei mai trâmbița numele marilor noștri martiri și eroi naționali, spre a întreține văpaia patriotismului, dar paginile tale atât de mișcătoare în cari ai descris cu pană de foc vitejiile străvechi, dar scrierile tale atât de întinse și de profunde vor vorbi în limbagiul lor pururea viu și vor spune generațiilor viitoare cine a fost Grigore Tocilescu și ce jale mare a lăsat în urmă."

...Și fie-care vorbă din cuvântareă asta măiastră răscolea mai adânc, mai dureros, mai sfâșietor, rana sufletului abătut al celor cari simțiau ce dispare odată cu sfârșitul lui Tocilescu.

„Te duci din astă lume, în care și ție ți-a fost dat să sorbi din paharul amărăciunii, în altă lume mai bună, unde după cum zice Evanghelistul nu mai este durere, nici întristare.

„Frumos vorbit-ai, scumpe și mult regretate coleg de atâtea ori și în atâtea ocazii solemne în viață..: Noi nu-ți putem da în schimb de cât acest ultim adio, pe care tu l-ai citit de atâtea ori în inscripțiunile tale tăinuitoare de o viață stinsă, acest ultim, suprem și strămoșesc adio:

Sit tibi terra levis..."

O ploae care părea că se împotrivește la îngroparea lui Tocilescu a risipit pe cei mai mulți profesori și studenți cari îi urmau carul mortuar. Doar câți-va credincioși—credincioși și dincolo de moarte—l-au însoțit până la marginea gropii. Când am trecut prin fața Muzeului de Antichități i s'a închinat steagul societății „Gutenberg„ a tipografilor. La mormânt nu s'a rostit nici o cuvântare. Am văzut cum coșciugul e împins în mica, umeda, îngrozitoarea boltă, ultima locuința a truditului corp al marelui învățat... Și n'am mai înțeles nimic: Nici de ce e bine să muncească omul din toată inima în lumea asta, nici de ce sunt atâția oameni răi cari pot omorâ încetul cu încetul pe cei neplăcuți lor, și nici cum e cu putință ca Tocilescu să fi murit...

N. I. Apostolescu.

Pitești, 30 Septembrie 1909.

Cărți și reviste străine

Anatole France et la Pensée contemporaine.—1 vol. in—8°. Editions d'art, Edouard Pelletan.

In acest volum Raphaël Cor ne arată cuvintele ce-i inspiră adânca lui admirațiune pentru marele scriitor francez și încearcă să ne deà o sinteză a spiritului său, explicându-ne logica evoluțiunii intelectuale a lui Anatole France.

Subt diletantismul său aparent, s'au ascuns întotdeauna simpatii și uri arzătoare; și chiar din „les Noces Corinthiennes" se vede o violentă antipatie contra Creștinismului, antipatie însă pe care el a știut s'o învălue în zâmbetul amăgitor al ironiei.

Cor ne arată, în treacăt, creațiunea călugărului Paphnuce, revelațiune, a tot ce e „strâmb" și „ridicul" în idealul catolic, după părerea lui Anatole France. Și după mai multe afirmațiuni bizare contra Creștinismului, Cor, interpretând gândul lui Anatole France, exclamă: N'au oare dreptate de a se impune, unele măsuri recente, și societățile n'au ele tot dreptul de a se feri de religie, ba chiar de a-i declara războiu pe față?

Autorul găsește câte o dată expresiuni foarte fericite spre a defini spiritul lui France. „Omul acesta, zice el, are simțul nerespectului și geniul necuviinței, și adaogă surâzător: „Și tocmai prin aceasta el se arată perfect idealist".

Mai presus de orice, Anatole France este un maestru al ironiei. Viața nu-i apare lui de cât printr'o adâncă „bătae de joc".

De altminteri, pentru a îndreptà cusururile oamenilor, arma cea mai mlădioasă, cea mai puternică, nu-i oare ironia?.....

Voici la Femme, de M-me Aurel. —1 vol. in— 18, 3.50, Sansot.

O carte interesantă prin curagiul cu care exprimă idei originale. Intr'adevăr, femeea ce prezintă D-na Aurel în acest volum, este o ființă nouă, mai mult încă, abia născută, căci autoarea ne spune: „femeea nu e născută". Și totuși oameni pripiți s'au încercat s'o judece plecând de la acel greșit punct de vedere, c'ar fi două chestiuni în joc când e vorba să definim pe femee, și anume: femeea și femeea scriitoare.

Părerea autoarei este, din potrivă, că orice femee este datoare să se încerce a scrie, pentru a cucerì astfel pe terenul intelectual drepturile ei înăscute, creată fiind egală cu bărbatul, ca ființă cugetătoare. Se înțelege deci, de la sine: adevărata femee este femeea scriitoare, și este de dorit să scrie toate, ca bărbații, căci „aproape toți bărbații scriu" — Atunci numai, ne-am cunoaște mai bine. Psihologia femeii, studiată de un bărbat, este oarbă, ne spune o femee și trebue s'o credem.

„Este de netăgăduit» adaugă d-na Aurel, că femeea este făcută să schițeze romanul sentimental, în cursul vremurilor, adică istoricul sensibilității morale; cu alte cuvinte: cartea inimii". Un lucru ar fi de temut și anume, ca spiritul femeii să nu piardă din grația și mlădierea lui caracteristică printr'o disciplină riguroasă și continuă. Leacul ar fi ca ele «să scrie cât mai mult, sforțându-se cât mai puțin", ceea ce este de altminteri o metodă instinctivă la femeea care scrie.

Se pare că până acum femeea a fost „supranaturală"; scriind, ea va deveni „naturală" interesându-se nu numai de bărbat, dar mai cu seamă de ea însăși, readucând ast-fel amorul la adevăratele lui proporții.

Amorul, de altminteri, nu poate fi de cât între egali, egali în inteligență și sensibilitate. „Ce păcat, exclamă d-na Aurel, că nu există oameni!"

Nu există oameni în sensul lui Nietzsche, în sensul suprem al cuvântului, oameni tari sufletește, oameni superiori...,.

Iată idealul femeii culte...

Dar și bărbatul, la rândul lui, cere o femeie care i-ar fi egală. Și din punctul acesta de vedere, D-na Aurel are tot meritul de a propune semenelor ei : o cultură largă, generoasă, completă.

Benozzo Gozzoli, un volum de Urbain Mengin.

Benozzo Gozzoli, a cărui monografie este publicată în colecția „Maeștrilor Artei", este reprezentat în mod foarte superficial în muzeele franțuzești. Era deci nedrept de a fi judecat după bucata fragmentară ce se află la Louvre. „Saint-Thomas". In Italia numai, se poate căuta manifestarea geniului său luminos : la Montefaleo, la Florența, la San Gimignano, și mai cu seamă la Campo Santo din Pisa.

Studiul lui Urbain Mengin reînvie, înaintea ochilor noștri, geneza, intențiunile educătoare, simțul istoric, energia extraordinară a acestei opere uriașe, aruncată pe atâtea ziduri, cu o mișcare atât de largă și de sigură.

La Revue.—1 Septemvrie.

Distinsul scriitor Ernest Tissol, sub titlul „Mademoiselle Isabelle Kaiser" scrie un elogios articol la adresa poetei elvețiane, arătând, în cuvinte calde și entuziaste, talentul adânc, spontan și sincer al sufletului ei arzător.

Isabelle Kaiser, ne spune Ernest Tissol, e poate cea mai bună poetă din literatura elvețiană. Nu doară că versurile ei sunt perfecte, și mai puțin încă romanele ei. Tinayre are mai mult meșteșug, Delarue Mardrus mai multă îndemânare, dar admirabila sinceritate a acestei elveține n'o are nici una nici alta !

Isabelle Kaiser s'a arătat întotdeauna așa cum era, nu cum ar fi dorit să pară, și această rară, sublimă sinceritate dă tot farmecul scrierilor ei.

„Opera mea ?" scria dânsa, „opera mea, un strigăt ; isvorul ei, desnădejdea ; scuza ei, durerea ; noblețea ei, sinceritatea."

«Ne savais-tu donc pas, poétesse imprudente,
Que ces cris insensés qui te sortaient du cœur,
De ta joue amaigrie augmentaient la paleur,
Et que c'est tenter Dieu, que d'aimer la douleur«.

Emille Faguet, de la Academia franceză, consacră un foarte interesant studiu asupra scriitoarei George Sand.

Iată o romantieră în privința căreia s'a scris foarte mult. Un lucru, însă, este de observat : cei mai mulți din istoricii săi, scriitori distinși, i-au exagerat calitățile. Pricina ? Faptul că mai întotdeauna ea n'a fost studiată de cât prin operile sale literare. Dar George Sand, ca toate firile superioare, a fost o ființă cu un suflet complex, adesea contradictoriu, bizar.

Viața ei, George Sand și-a trecut-o alternativ, trăind-o și punând-o în romane idealizatoare. In consecință, studiind numai viața ei, o micșorăm ; din contră, analizând numai romanul ei, dăm despre dânsa o idee aproape de sublim....

Singurul mijloc pentru a obține despre George Sand o idee completă și deci justă, este studiul paralel și complimentar făcut atât asupra vieții particulare, cât și asupra personalității literare a acestei geniale femei.

Safer Bey, într'un articol întitulat „Les Desenchantées de Pierre Loti", combate cu oarecare vehemență pe autorul numitului roman, afirmând că starea socială și intelectuală a femeii turcă este departe de a fi în felul cum o prezintă cunoscutul scritor francez.

„Les Désenchantées" pe care autorul lui „Aziyadé" ni le înfățișează pentru a-ne da o idee de suferințele ce îndură femeea turcă, din cauza vieței de închisoare ce duce, nu sunt de cât pur și simplu niște desechilibrate. Din fericire, nu există nici o familie musulmană care să crească asemenea evaporate.

Femeea musulmană adevărată, aceea care n'a auzit nici odată vorbindu-se nici de Kant nici de Nietzsche, nu suferă nici de cum de închisoarea ei, și este o mare greșeală de a se crede că ea trăește într'adevăr închisă. Turcoaica nu e sclava ce se crede : ea are tot atâtea drepturi asupra bărbatului ei, tot atâta dragoste și grije de copiii ei, ca ori care altă femee din alte țări.

Ba tocmai pentru că este închisă în harem, ea se socotește mai fericită ca

celelalte femei din ţări străine, pentru că este mai stăpână pe interiorul ei, de cât acelea.

Cu tot vălul ce poartă pe ochi, turcoaicele sunt libere de a se plimba, de a-şi face treburile şi vizitele, după cum doresc. Ele ştiu acum să citească şi să scrie, dar nu citesc nici pe Kant nici pe Hegel. Nivelul lor moral şi intelectual s'a ridicat în mod simţitor, fără să fie câtuşi de puţin nişte revoltate.

La revue Bleue. — 18 Septemvrie.

Ernest Tissol în articocul „Sur la tombe d'Arvède Barine" face un studiu interesant asupra sufletului complicat şi ascuns al scriitoarei distinse, cunoscută sub numele de Arvède Barine.

Scrierile ei dau o ideie greşită despre adevărata personalitate a aceluia ce fu „l'historienne de la Grande Mademoiselle" sau de „Madame, mère du Regent", căci, în realitate, deşi foarte simţitoare şi miloasă,—o adevărată femee — D-na Vincens se sforţă să treacă drept un spirit rece şi neînduplecat.

„Son âme eut son secret, sa vie eut son mystère". Versurile acestea, spune Ernest Tissol, s'ar potrivi de minune pe mormântul acestei femei distinse şi atât de bizare!

S'ar putea spune despre ea că extrema sensibilitate a inimei ei o făcea să roşească şi să sufere, ca de-o slăbiciune, mascându-şi ast-fel suavitatea sufletului, subt aparenţe de asprime şi de nepăsare, după cum se ascunde cu îngrijire o patimă sau o rană.

Un spiritual articol de Lucien Maury asupra lui *Marcelius Desbordes Palmore* „cel mai curios fenomen ce cunoaşte literatura franceză din sec. XIX."

Această femee, „à l'âme profondément poétique", avea darul poeziei într'un grad atât de înalt, încât ori ce impresiune ce trecea prin sufletul ei, se schimba în „ritm" sau „cânt".

Poezia ei cu totul spontană, nu datorează aproape nimic artei, căci această prodigioasă „ignorantă" găsea în mod instinctiv imaginile cele mai noi şi armoniile cele mai mişcătoare. Şi cu toate acestea, cel mai mare duşman al Marcelinei este ea însă-şi.

„O îngrozitoare proledritate, zice Lucien Maury, descurajează pe cel ce-şi ia hotărârea de a explora culegerile ei monotone; proledritate, monotonie? îndrăsneală liniştită a geniului femeesc!" —

Mercure de France. — 1 Septemvrie

Poèmes de Fernand Beriol.—

Jules de Gaultier sub titlu: „Note asupra cinismului," face un studiu amănunţit asupra cauzelor fiziologice-morale ce se găsesc la baza cinismului, considerându-l în manifestările lui generale.

„Iubirea de sine este în mare legătură cu sentimentul forţei. Omul se iubeşte şi simte nevoia de a avea încredere în el însu-şi, în puterea lui, în frumuseţea lui, în tot ce constitue sau măreşte fiinţa lui proprie".

Toţi oamenii nu pot inspira celor l'alţi iubire sau stimă, dar se pot iubi şi stima ei înşişi, ceea ce e o probă că ei se socotesc mai bine de cât îi socotesc cei l'alţi oameni, mai frumoşi, mai tari, mai inteligenţi,

Pornirea aceasta înăscută în ori-ce om de a se socoti superior celor l'alţi. Jules de Gaultier o numeşte «bovarysm", şi puterea aceasta elementară îşi are isvorul în caracterul universal al iubrii de sine, pe care se intemeiază şi care constitue un fel de reacţiune.

„Omul e în viaţă ca o pasăre în aer, sau, — ca să vorbim în limbajul actualităţii, ca un aeroplan; e mai greu de cât vieţa".

După cum pasărea dă din aripi ca să reziste greutăţii ce o atrage către pământ; după cum aeroplanul pune în mişcare motorul său pentru a se menţine în aer, tot ast-fel omul prin jocul imaginaţiunii sale, se vede necontenit superior lui însuşi şi această încredere în sine corespunde bătăilor din aripi, care-l menţine în atmosfera vieţii".

Şi acum, care e rolul cinismului. Cinismul se prezintă întotdeauna sub forma unei reacţiuni a «bovarysmului", căci scopul lui este de a zdrobi acest aparat al imaginaţiunii, prin care oamenii reuşesc a se ridica de a supra propriului lor nivel.

«Iată distrus, zice Jules Gaultier, aeroplanul miraculos, care permite de a rătăci în atmosfera limpede a stimei şi a iubirei de sine» —

Revue de l'art ancien et moderne. — 19 Iunie 1909.

Admirabila Revistă franceză publică în numărul de față un studiu întitulat „Les cent portraits de femmes", datorit lui P. Andrè Lemoisne. Aceste potrete au fost reunite într'o expoziţiune la Paris, în vara aceasta. «Regine, burgeze, favorite a-tot-puternice, amante si comediene celebre, sunt acolo întrunite, zice autorul, spre cea mai mare bucurie a ochilor noştri, provocătoare în hainele lor de paradă, sau numai încântătoare în atitudinile lor familiare, afirmând a-tot-puternicia graţiei lor, evocând un veac întreg, de la Largillière pâna la Louis David, de la Hogarth până la Lauwrence. In privinţa portretelor lui Largilliere, care a avut un mare renume în felul lui de a le zugrăvi, scrie d'Argenville ast-fel; «Nu se vorbea, în timpul său, decât de măestria lui de a zugrăvi femeile ale căror graţii departe de a scădea, câştigau, din potrivă, mult prin penelul lui.»

Alături cu potrete de Largilliere sunt câteva splendide din ele datorite lui Boucher, Naltyer, Toque şi Perronneau. Apoi, câteva încă minunate zugrăvite de Gainsborough şi de Reynolds.—Dări de seamă cu reproduceri încântătoare asupra salonului din 1909.

Nouva Antologia.— 16 Septembrie 1909.

Valoroasa revistă italiană, într alte articole importante, ne dă un studiu de Aniello Costaglioli, intitulat *„Napoli e la Sua Canzone„* în care autorul după ce arată decadenţa cânteculuì napolitan, a „Canţonetei Nopolitane" atât de în floare până acum cât-va timp, ne prezintă pe câţi-va din poeţii italieni ca reînvietori ai acelei canţonete napolitane. In primul loc e Salvatoare di Giacomo, un poet în vigoare, care prin accentul lui popular şi prin vioiciunea sentimentului, a adus în sufletul napolitan avântul armonios de altădată.

Autorul citează încă numele maestriilor Tosti, Mario Costa, Enrico de Leva, Vincenzo Valente, a lui Roberto Bracco, Ferdinando Russo, Pasquale Cinquegrana, Giovani Capuiro etc. cari cu toţi au contribuit la această regenerare a canţonetei. Efloreşcenţa poetică şi muzicantă de astăzi, este ea desăvârşirea dorită a cantonetei napolitane, se întreabă autorul? Nu, răspunse el, dar „când energiile tinere de astăzi vor fi sistematizate, când tot sudul Italiei, în care Neapolul slujeşte de inimă, va avea cunoştinţă de forţele sale şi de nevoile sale, şi va şti să ia parte la foloasele şi îndrăsnelile vieţei moderne; când ori ce casă va fi ca un laboratoriu de cântece şi muzică şi ori care cetăţean un artist; când, în sfârşit prefacerea începută azi va lua caracterul unei vieţi normale, atunci, va răsări din viaţa reînoită astăzi canţoneta desăvârşită. Şi aşteptatul poet va veni să ridice lira căzută jos şi să scoată dintr'însa nouă armonii şi apoi s'o transmită urmaşului său îndepărtat.»—

Aur. Fulga.

Alphonse Séché şi Jules Bertaut.

«La vie anecdotique et pittoresque des grand écrivains». (1. vol. în 16—2.25 Louis Michaud.)

Sub acest titlu Alphonse Séché şi Jules Bertaut, au început să publice o serie de studii asupra vieţii particulare a scriitorilor, şi a operelor lor.

Unul din scriitorii, a căror vieaţă particulară interesează foarte mult, este Paul Verlaine; şi el este urmărit, de autorii de mai sus, pas cu pas în viaţa sa, până în clipa cea din urmă.

Verlaine a vorbit în destul de mult el însuşi despre el, cu o sinceritate aproape cinică: foarte impulsiv, el asculta totdeauna îndemnurile momentului, fără nici un control asupra sensibilităţii. El scria totdeauna sub impresia momentului. Cunoştea perfect toate subtilităţile limbei, şi toate nesfârşitele resurse ale prozodiei şi toate nuanţele sale, pentru a'şi putea exprima cele mai subtile emoţii.

La apariţia volumului «Poèmes Saturniens», Sainte-Beuve îi zicea: «... Du talent il y en a, et je le salue avant tout. Votre aspiration est élevée, vous ne vous contentez pas de l'inspiration, cette chose fugitive...»

Dar să revenim la viaţa anecdotică a lui Verlaine. Iată căsătoria lui — o căsătorie din dragoste: poetul se simte metamorfozat prin această iubire, şi vrea să uite zilele rele:

«C'en est fait à présent des funestes pensées
«C'en est fait des mauvais rêves, ah! c'en est fait
«Surtout de l'ironie et des lévres pincées
«Et des mots où l'esprit sans l'âme triomphait!

«Arrière aussi les poings crispés et la colère
«A propos des mechants et des sots rencontrés,
«Arrière la rancune abominable! Arrière
«L'Oubli qu'on cherche en des breuvages exécrés!...»

«Quand la Mort, en riant, nous deshabillera
De notre manteau de theâtre
«Et qu'elle lèvera le masque d'opéra
De notre orgueil opiniâtre,

«L'un devant l'autre, alors, elle nous placera,
Ainsi que deux rêves de plâtre,
«Nus, sur la cheminée et nous tendant les bras
Par-dessus le trône noir de l'âtre,

«En s'envoyant du geste et de loin un bonjour:
— Bonjour, bonjour, ô monamour!
«Et comme deux enfants, deux jumeaux blancs et tendres
De leurs innocence ébahis,
«Nos deux coeurs, qui se sont tant aimés, tant haïs
Iront folâtres dans les cendres!...»

In acest volum se pot urmări peripețiile sentimentale ale lui Verlaine; până la sfârșitul vieții sărmanul Lélian, rămase vecinic amorezat. Din nenorocire «...le milieu dans lequel il vivait ainsi que son état de misère permanente, récrutaient ses maîtresses parmi la plus basse galanterie du «Quartier Latin.» Și în brațele uneea din aceste femei — Eugenia Krantz — muri el, departe de prietenii lui.

In acest volum se mai pot vedea numeroase și curioase gravuri reprezentând pe Verlaine; unele din ele sunt reproduse după portretele făcute de el însuși. El pe fângă geniul poetic îl mai avea și pe acela al caricaturei, iar cele mai bune caricaturi ale capului său socratic, fură cele făcute de el însu-și.

De asemenea, tot Alphonse Séché și Jules Bertaut, au făcut biografia anecdotică a lui George Sand—povestindu-i copilăria și măritișul, cei dintâi ani la Paris și legăturile sale cu Alfred de Musset.

Stendhal et la Légion d'Honneur e titlul unui articol semnat de Jean Mèlia cane arată felul cum Stendhal a primit Legiunea de onoare și prin câte a trecut până a avut-o.

„La croix" peut-on dire, est le rêve de tous les Français». Și prin urmare Stendhal încă din anii cei mai tineri a dorito. In 1804, el are 21 de ani Stendhal constată că „les jeunes gens portent des oreillets rouges par dérision de la croix". însă această constatare îl lasă fără îndoială indiferent la început, pentru că în jurnalul său nu face nici un comentariu.

Stendhal, însă e soldat—în 1800 el fu sub locotenent. Luă parte în campania din Italia unde s'a distins. In 1806 intră în focul de la Iena, apoi intră în Berlin cu Napoleon. In 1809—luă parte în lupta de la Viena, și nădejduia că va primi crucea—însă el scria surorei sale: je n'ai pas la croix".

După ce luă parte și în campania din Rusia, „contele Daru îl propuse pentru cruce , însă după cum scrie Stendhal: „L'Empereur répondit au comte Daru qu'il ne donnait point la croix dans ce moment-là !!.."

Stendhal fu recomandat ministrului Montalivet pentru decorare, însă fără rezultat. Câtva timp apoi el spune că decorațiunile nu sunt o utilitate. Titlurile și decorațiunile sunt „comme un rempart" între cei cari le poartă și între ceilalți".

Stendhal e supărat însă că n'o are.

Apoi fu numit consul la Triest, de unde începe din nou să facă demersuri pentru decorarea sa și rațiunea, o spune el, e foarte simplă :

„Toute plaisanterie à part.. Vous n'avez pas d'idée de la supériorité dont jouissent les consuls crucifiés sur les autres; «rien ne se fait que pour le bonheur d'être admis aux diners et aux soirées du gonverneur». Aceasta o scrie el din Veneția amicului său, baronul de Mareste, într'o scrisoare pe care o intitulează «grande bévue».

După puțin scrie doamnei Alberthe de Rubempré «La cérémonie est tout chez ces peuples, comme une femme n'est estimée jolie qu'autant qu'elle a une robe nouvelle

à chaque bal.» El a observat că mulţi din colegii lui au decoraţiuni; cu atât mai mult ar trebui să aibă şi el. Şi dacă el cere să i se dea, este pentru că o merită «je la mérite ! à cause de Berlin, Vienne, Moscou !»

Stendhal insistă într'una. Intr'o scrisoare adresată tot d-nei Alberthe de Rubempre, spune că fiind invitat la un dineu la o doamnă foarte bogată, a fost la masă preferat mai mult colegul său, ambasadorul Rusiei; «Sourd comme un pot, mais il a une croix au cou. L'Homme n'est rien par soi-même, il faut une marque de la spéciale protection de sa cour, un privilège..»

Doamna de Rubempré, i-a dat multe speranţe, care însă nu se realizau.

Către sfârşitul anului 1832, se întâmplă un eveniment însemnat. Contele de Saint Aulaire, ambasadorul Franţei la Roma, cere el însu-şi ministrului afacerilor străine, ducelui de Broglie, ca subordonatul său «Stendhal" să fie decorat cu legiunea de onoare.

Dar nici de data aceasta nu i se îndeplini visul. Atunci începu să spue că nu poate suferi a fi decorat, începu să dispreţuiască crucea.

După puţin însă, primi crucea de onoare, ca om de litere, iar nu ca diplomat şi om de afaceri, cum a voit el.

Mercure de France. — 16 Septemvrie 1909.

Henri Massis, scrie câteva pagini mişcătoare despre scriitorul Charles Demange, care s'a sinucis în ziua de 22 August la Epinal. (1884—1909).

Henri Massis, care era unul dintre prietinii cei mai buni ai lui Demange, ne povesteşte felul cum a făcut cunoştinţă cu el şi viaţa care au avut-o împreună câtăva vreme. El spune: „Celui qui fréquentait ce grand garçon de vingt-cinq ans devenait un peu son disciple".

Demange era un idealist. In această lume în care a stat prea puţin, el n'a dorit altceva decât să cunoască visurile celor mai nobili oameni. Era de o extraordinară sensibilitate, ceeace-l făcea să sufere peste măsură. Odată 'mi spunea, scrie Henri Massis: „Cest parfois une telle violence d'émotion, que je ferme les yeux, comme sous le soleil les paupières instinctivement s'abaissent... Il y a entre les choses et mon corps une perpetuelle vibration".

Demange, avea un cult pentru proza fluidă şi melodioasă a autorului lui „Raphaël" — pentru Lamartine.

Sufletul duios şi idealismul măreţ al poetului îl exaltau. In cele din urmă, el vizită cu „Les Confidences" în mână locurile unde s'a format sufletul maestrului său. Vizită Milly, Maconnais, împrejurimile Lyonului, Saint Pont şi Cluny, Boussieres, castelul Pierreclos.

După Lamartine, pe care îl adora, cărţile cele mai scumpe lui erau: Adolphe, de B. Constant, Volupté de Sainte-Beuve, Dominique de Fromentin.

Volumul său „Livre de désir" a fost scris la Roma într'una din călătoriile sale pe care le făcea în fiecare an. Cartea lui e o operă de o sinceritate peste măsură de mare, unde el ne arată enorma lui neliniste în faţa existenţei.

Emile Faguet — ţinù să arate marelui public scrierea lui şi-i consacră un foileton întreg în „Journal des Débats" scriind: „M. Charles Demange" a bien du talent, ou, tout au moins de bien grandes promesses de talent...

„Il développera sa faculté singulière de se mettre à l'unisson des pays qu'il „fréquenta, ou, ce qui est aussi interessant, de mettre le pays qu'il épouse à l'unis-„son de son âme; et nous aurons en lui un impressioniste, peut-être un romancier, en tout cas un écrivain artiste d'une qualité qui est en passe de devenir exquise".

Soarta însă îl luă dintre oameni mai înainte de vreme.

Pentru luna Octomvrie — el pregăteà un al doilea volum. — In ultimul timp se îmbolnăvi şi părăsi Parisul, ducându-se la Epinal. Aci a stat câtva timp — când se hotărâ să se ducă la lacul de Como — crezându-se şi el şi prietinii săi însănătoşit. In ajunul zilei de plecare îşi luă rămas bun dela tovarăşii săi, iar a doua zi a fost găsit în agonie în patul său, alături de revolverul cu care se împuşcase. Lângă el se mai găsi o cărticică: o biografie a lui Lord Byron. Broşura, se spune, era deschisă la pag. 33, unde se vede chipul lui Miss Chandoith, la 17 ani — căreia Lord Byron, i-a scris cele mai frumoase versuri de iubire. Chipul acestei fete amintea

lui Charle Demange, pe acela al unei copile pe care o iubise în tinerețea sa aproape nebunește.

Poeta Marie Huot, publică patru sonete de o frumusețe și sensibilitate rară. In „Les Statuettes" arată într'un mod simplu, filozofia întregului cânt de iubire.

La revue, 15 Septemvrie 1909.

Poetul Gabriel Trarieux, publică mai multe sonete. Unul din ele „Le Double Masque" îl reproducem pentru frumusețea lui, pentru limba lapidară și concepția autorului:

«J'ai vu naitre et j'ai vu mourir: c'est aussi beau!
«C'est la même blessure affreuse et qui delivre.
«La même chant sacré, la même terreur ivre
«S'exhalent de la crêche et montent du tombeau.

«Que l'Etre se soulève ou jette le flambeau.
«C'est la même clarté d'un dieu blanc comme givre.
«Le même geste de quelqu'un qu'on peut suivre.
«Le même astre voilé dont rayonne un lambeau.

«Avant la vie, après la vie, il y a l'ombre.
«La lumière qui luit en nous, tresaille et sombre
«Vient d'ailleurs, rentre ailleurs, gouffre où s'en vont nos pas»:

«La Naissance et la Mort sont un masque identique.
«Nous sommes les héros obscurs d'un drame antique
«Nos visages réels, nous ne les voyons pas...»

De asemenea un articol interesant este acela scris de Gabriel Compayre — dela Institut — asupra Pragmatismului. Pragmatismul este un nou gen de filozofie iar americanul Wiliam James este inițiatorul ei, unul din celebrii psihologi ai Statelor-Unite. Acum câtva timp în urmă, un profesor de universitate Schinz, scoase un volum de peste 300 pagini și începu o discuție strălucitoare asupra „Anti pragmatismului".

Pragmatismul, acest nou gen de filozofie, s'a anunțat ca o doctrină definitivă, „fait pour rester", cum spune psihologul W. James — pentru ca să se deosibească de celelalte sisteme trecătoare.

Toate teoriile absolute, toate concepțiunile metafizice, pragmatismul le îndepărtează, le prescrie și nu se bazează decât pe un teren solid al credințelor practice, cari sunt conform cu trebuințele noastre, cu aspirațiunile noastre și interesele noastre și poate mai bine să asigure fericirea omenirii.

Pentru oportuniștii acestei filozofii — chemați „pragmatiști" — este adevărat, numai ceeace este folositor, care contribue la binele omului și la moralitatea oamenilor — în sfârșit care este „oportun"- (Ei însuși întrebuințează acest cuvânt).

Că vine din America acest pragmatism, nu-i de mirare; acolo toți oamenii sunt oamenii afacerilor. Spiritele pozitive se apropie totdeauna de interesele practice — ei disprețuesc cercetările teoretice — scumpe lumei intelectuale.

Dar pragmaticii pretind că toate genurile de filozofie din toate țările și din toate părțile, se reduc tot la filozofia pragmatică. Pragmatismul este un mare seducător; el poate să fascineze ori și ce spirit, de altfel aceasta o spune însuși Schinz, care s'a hotărât să respingă această filozofie. El pornește războiu, spune că: «il doit être etouffé dans son berceau" și în acelaș timp conchide printr'o declarație cu totul contrarie, semnând parcă un tractat de pace cu cel care a luptat, spunând! «Le pragmatisme triomphera!"

Dar el mai adaogă: «Le pragmatisme triomphera, non parcequ'il est juste, mais parcequ'il est faux». Aceasta este însă a se spune acest lucru pe care l'au spus și liberii-cugetători despre religie: «Il faut une religion pour le peuple». Un pragmatic englez Schiller, în «Studies on humanism zice: „le pragmatisme est moins une philosophie qu'une méthode pour se passer de la philosophie,»

Intelectualismul nu și-a spus încă cuvântul, el nu va renunța la drepturile sale. De alt-fel însuși inițiatorul pragmatismului. W. James, a spus într'o discuție cu adversarul său Schinz: «Les utopies sont le plus noble exercice de la raison humaine»

Nuova antologia. — 15 Septembrie, pe lângă un material științific în care vorbește despre „Decadența Europei", despre ministerul englez Lloyd — George și momentul critic al finanțelor engleze etc mai cuprinde și articole de literatură și artă dintre care cităm articolul scriitorului Isidoro del Lungo „Leonardo Scrittore" —

Leonardo, un geniu al picturei, a fost și scriitor. Isidoro del Lungo își începe articolul făcând o apropiere și arătând strânsa legătură care există între sufletul unui pictor și al unui scriitor, și că rezultatele unor oarecari opere de artă au fost pregătite de anumite curente care au fost în pictură sau literatură. Așa de pildă: proza lui Boccaccio a anticipat realismul lui Masaccio și al lui Ghirlandaio; în prosa lucidă a lui Leonard, și'n aceea limpede a lui Manzoni, se cunosc urmele lui Canova. etc

Din proza lui Leonardo sunt numai fragmente; mai mult sau mai puțin lungi, mai mult sau mai puțin frumoase. Edmondo Solmi — a scos într'un volum „Fragmenti letterari et filosofici" di Leonardo. Cartea era împărțită în: Fabule, Alegorii, Gândiri, Profeții. —

Stilul său nu-i nici acel al unui povestitor, nici acel al unui orator, și nici al unui statistic; forma în care scrie el a fost solilocă.

Isidoro del Lungo face o mulțime de citate din proza lui Leonardo. In descrierile sale — o noapte sau marea — sau o bătălie, — se vede și spiritul pictorului care nu lasă să-i treacă nici cele mai mici observații.

Reproducem una din fabulile lui Leonardo:

Stând Smochinul alături de un Ulm și privind ramurile sale fără fructe și cutezând să țină soarele prin tinerile sale smochine, cu dispreț îi spuse: «O Ulmule, nu ai tu rușine să stai înaintea mea? Dar numai așteptă ca copilașii mei să se facă mai mari și vei vedea unde ai să te găsești.»

Și acei copilași mărindu-se și întâmplându-se ca pe acolo să treacă o mulțime de soldați, culeseră toate smochinele, îl rupseră, și-l culcară jos. Și'n urmă stând astfel despoiat de ramurile sale Ulmul îl întrebă zicându-i: «O Smochinule, cât ar fi fost mai bine să nu fi avut copilași, pentru care ai ajuns într'o stare așa de mizerabilă!»

Romulado Pantini publică un articol foarte interesant, în care vorbește despre unul dintre cei mai de seamă pictori ai Italiei: Mario de Maria (Marius Pictor)

Marius Pictor, născut la Bologna în 1853, fu produsul a trei generațiuni de artiști muzicanți și sculptori. Puțini din pictori știură să releveze ca el valoarea intuitivă a unei opere de artă; pentru că el și-a asimilat perfect concepția metafisică si teoriile cele mai nobile asupra ființelor și valoarea unei arte.

El nu numai că are un adevărat cult pentru artă, dar mai are asupra artei un criteriu superior — aproape absolut — care poate să imprime asupra judecăților lui o formulă foarte exactă.

Se publică câteva pagini dintr'un jurnal zilnic al pictorului, care începe prin a spune; „opera de artă aparține lui Dumnezeu, pentru care nu e de cât o singură reprezentațiune. Pentru aceasta, arta e cea dintâi bucurie, adevărata esență a vieții etc. etc"

Revista reproduce mai multe dintre tablouri ca; „I cipresi di villa Massimo" „La luna torna nel suo seno della madre tera", un tablou de o filozofie adâncă. etc.

Emporium. — Settembre 1909.

Splendida revistă italiană reproduce în chip admirabil mai multe dintre tablourile cele mai de seamă ale pictorilor: Tito, Ciardi, Marius Pictor, etc. Iar criticul Vittorio Pica vorbește despre fiecare în parte, arătând felul de pictură, operile de remarcat, coloritul și școala fiecăruia.

Tot în acest număr se vorbește despre scriitorul englez Edoardo Fitz Gerald. El a fost unul dintre scriitorii al căror nume a fost răspândit mai în toată lumea, fără însă ca ceeace el a scris sau a lăsat după moarte, să fie o adevărată bogăție literară.

Afară de versificarea poetică sau și mai exact de adaptarea în limba engleză a lui Omer Khàyyám — și de o poezie scurtă „Meadow in Spring" el nu a mai scris nimic demn de un renume așa de strălucit.

Fitz Gerald — a fost fiul unei familii nobile, care după ce își termină școlile, începu să citească clasicii latini și greci.

Mizantrop din fire el nu prea eră înțeles de contimporanii săi. Totuși aveà

un cerc restrâns de prieteni care-l vizitau adesea. Aceștia erau: Thackeray, Miles, Tennyson, Carlyle.

Poate el n'ar fi fost câtuși de puțin cunoscut dacă n'ar fi hotărât să învețe limba persană.

Intr'o zi, doctorul Caudel, un distins orientalist, văzând dorința cea mare a lui Fitz Gerald de a ști și cunoaște o mulțime de amănunte ale limbii pe care o învăța, îi arătă un manuscris din secolul al 11-a și 'l rugă să-l traducă în limba engleză.

Acest manuscript erà „Rubaiyat" de Omar Khàyyám, un poet astronom, care a trăit la Naishápur, către sfârșitul veacului al 11-a.

Fitz Gerald îl traduce, iar aceasta i-a asigurat gloria în lume; nu însă tocmai așa de curând.

In 1858, el scoase traducerea într'un volum pe spesele sale, pentru că nu găsi nici un editor. Insă volumele nu se vindeau.

Văzând lucrul, el le cedă gratis librarului, care și el la rândul lui le dădu unui anticar, care aruncă cărțile în categoria celor care se dau aproape de geaba.

Intr'o zi trecu pe acolo Dante Gabriele Rossetti și luă un volum. El îl citi, îl găsi admirabil, îl recomandă prietenilor și aceștia veniră și-l luară și ei, anticarul atunci ridică prețul. In curând apoi fu scoasă o nouă ediție, și alte două îi urmară.

Orice editor voia să aibă din „Rubáiyát" și entuziasmul pentru melancolismul epicurian al poetului persan, erà așa de mare că se fondă un club, care purtă numele său și fu pus sub direcțiunea spirituală a filozofiei sale.

Dar cine era acest poet din Orient, care plăcu atât de mult poporului englez?

Omar Khàyyám se născu în Naishàpúr către finele secolului al unsprezecilea al erii creștine și se chema Kháyyàm care în limba persană înseamnă „fabricant de corturi" după meseria părinților lui, cu toate că el fu un matematic și un astronom de valoare. Opera lui de căpetenie care a făcut ca numele lui să devie așa de popular a fost „Rubàyát", acele „quartine" care numai grație lui Fitz Gerald, fac azi parte din cultura universală.

Traducerea lui a fost liberă, mai mult o adaptare a teoriilor filosofice ale lui Omar Kháyyám, la care nici un alt scriitor persan n'a mai putut să ajungă.

Scoțându-se și 'ntr'o altă editură, apoi traducându-se și în limba franceză, s'a putut cunoaște pe deplin opera filosofului persan în esența ei, și discuțiunile asupra ei n'au fost puține.

Ce-a vrut el să înțeleagă prin acel poem plin de o profundă amărăciune și de-o așa de puternică senzualitate?

Citez una din strofele din „Rubáyat" (XLII-XLIII).

«Și dacă vinul pe care voi îl beți, și dacă înghițitura pe care ați luat-o s'a isprăvit, după cum tot ceeace începe se și isprăvește și, în adevăr gândiți-vă că trăiți azi, că ați fost eri, și că veți exista și mâine

«Astfel când îngerul celei din urmă cupe care s'a băut vă va găsi pe malurile fluviului și oferindu-vă cupa sa va pofti sufletul vostru de a o apropia de buze pentru a bea într'una și voi nu veți veți fi gata...

Se zice că el vorbird cu un discipol al său, îi spunea, că par'că era înmormântat într'un loc de unde vântul septentrional îi adusese numai petale de trandafiri. Și profeția se adeveri. După moartea sa când discipolul se duce să-i vizteze mormântul, i-l găsi acoperit cu trandafiri, care treceau pe deasupra unui gard dintr'o grădină de aproape.

După câtva timp Wilian Simpson, un artist care a fost în Persia și-a vizitat și el mormântul „fabricantului de corturi", a strâns câteva rădăcini de trandafiri pe care, întorcându-se în patrie, le-a pus pe mormântul lui Fitz Gerlad, mort în anul 1883. Și astăzi aceleași flori cresc și pe mormântul musulman din Naishapur și, și peste groapa creștină a lui Fitz Gerald dintr'un mic cimitir din Suffosk.

D. Ionescu-Morel